STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05197

SENDER BLANK UN ZAYN GEZINDEL

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible
by Jacob Minsky
in memory of
the Minsky Family: Aurom, Nacha, Motele, Leibele, Moishelle

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם.

נאָכוועהעניִשען.

פערלאַג
פאמיליען-ביבליאטעק.

פערקויף:
געז. „צענטראל“, ווארשא.

Печ. въ Тип. Г. Пимента и Я. Швабе, Варшава
Шераковская 4. — 1914 г.

1.

דער שטורעם.

שטיל, גאַנץ שטיל.

געניטע לייט זאָגען — און געניטע לייט ווייסען, וואָס זיי זאָגען — אַז תמיד פאַר אַ גרויסען שטורעם ווערט שטיל, שטאַרק שטיל. תחילת זעהט זיך — גרינגע לופטיגע וואָלקענס שווימען אונטערן הימעל, קויקלען זיך, קנוילען זיך, ווי רויך, בילדען זיך אויס אין פרעמדע פאָרמען, בעקומען אַ פנים פון לעבעדיגע בעשעפענישען, ווילדע חיות, וויזעלטירען... ביסלעכווייז בעהעפטען זיי זיך אַלע אינאיינעם, און עס רוקט זיך אָן אויף דער וועלט אַ חמאַרע, אַ געדיכטע, אַ שווערע, אַ שוואַרצע, אַ מורא׳דיגע, פערשטעלט די שענע די ליכטיגע פריילּיכע זומערדיגע זון, און אין מיטען העלען טאָג ווערט נאַכט, שטאָק-פינסטער, חושך ואפלה!

עס טוט אַ בלאָז אַ מאָדנע ווינטעל פון אויבען, פון צפון-זייט... שוועלבעלעך, אַ גאַנצע פאַמיליע, האָבען דערשמעקט, אַז דאָ וועט עפּיס זיין, האָבען פאַר אימפּעט פערלוירען זייער היים, פליהען זיי צווייהט און צושפּרייט, לאָזען אַרויס אַ משונה קוויטש, פּאַטשען מיט די פליגעלעך און שניידען דורך די לופט, ווי איין אַרויסגעלאָזטע פייל, ווי אַ בליץ, און ווערען פערשוואונדען, מע ווייסט ניט וואוהין... עס הערט זיך אַ קרעהען פון אַ האָהן, נישט קיין געוועהנליכער קרעה, עפּעס מיט אַ בייזער, מיט אַ פּזר „!” און לאָזט זיך אויס לאַנגזאַם מיט איין אתנחתא „— ”—

קוקאַריקאו! — אואואואו...

צוויי חזירים לויפען הענדום-פּענדום, טראָגען אין מויל דער אַ פעדער, דער אַ שטרוי, דרעהען זיך און קוויטשען; אויף חזיר-לשון הייסט דאָס: „אַי, ברידער, ס׳וועט באַלד זיין פריילי ך!...״

דער הימעל ווערט בעלייגט מיט בליי; די לופט ווערט אָנגעגאָסען מיט שוועפעל; פון ווייטען, פון דאָרטען ערגיץ, לאָזט זיך הערען אַ הילך, און דער ווייטער האָריזאָנט ווערט אויף אַ רגעלע בעלייכט, ווי עמיצער האָט אויסגעריבען אַ שוועבעלע אין דער פינסטער און באַלד פערלאָשען, און ווידער אַ בלישטש און ווידער פערלאָשען. נאָר דער ווייטער הילך ווערט נעהענטער, צושפּרייט זיך איבערן גאַנצען הימעל, טוט אַ פאָהר איבער פון איין עק וועלט ביז׳ן אַנדערען — טערררררררר! און פּלוצים—טראַך!— עס הערט זיך אַ מורא׳דיגער קנאַק, אַ בראָך אויף דער האַלב און אַ פאַל אין דער ערד אַריין אָט דאָ ערגיץ ניט ווייט, און אַ מאָדנע גרינעס פייער טוט אַ בלישטש און בעלייכט די גאַנצע וועלט פון איין עק ביז׳ן אַנדערען און וואַרפט אָן אַ פחד אויף אַלע לעבעדיגע... גוים צלמ׳ען זיך, יודען מאַכען אַ ברכה „שכחו וגבורתו מלא עולם״ און בעהאַלטען זיך אונטער איין איבערבעט... און אָט — קליפּ-קלאַפּ! בריק - בריק - בריק! — אַ האָגעל זעצט אין די פענסטער אַריין, ברעכט שויבען, וואַלגערט אום בוימער, מאַכט היזקות און לייגט זיך אויף דער ערד וויים, ווי שניי, ווי פעדערן... עס האָבען זיך געעפענט אַלע פענסטער פונ׳ם הימעל און איין אויסגאָס פון גאָט איז געקומען אויף דער ערד, אַ גרוס פונ׳ם אַמאָליגען ווילדען מבול, וואָס איז געווען אויף דער וועלט... אַ סך האָט דאָס צעוואַלגערט, אַ סך צובראָכען, אויסגעריסען מיט׳ן וואָרצעל, צוריסען, צושמיסען, פערטראָגען צו אַלדי שוואַרצע יאָהר; אויך לעבעדיגע נפשות זענען געשעדיגט געוואָרען, פגרים - מתים ליגען אין גאַס... דער רעגען האָט שוין אויפגעהערט, נאָר די וואַסערן לויפען נאָך. דער הימעל הויבט שוין אָן זיך רייניגען, נאָר דער האָגעל ליגט נאָך ווי ווייסע פעדערן אויף דער נאַסער ערד... דאָרטען, פון יענעם עק הימעל, שיינט אַריין די שענע די ליכטיגע פרייליכע זומערדיגע זון, נאָר אָנגעשראָקענע בעשעפענישען ליגען נאָך בעהאַלטען, גלויבען ניט, אַז דאָס איז די אמת׳ע זון, אַז דאָס איז אַ סוף פון דער בערע... איין אַלטער הונד האָט זיך איינגענאָרעט ערגיץ אין אַ ווינקעל, ליגט און קוקט שטאַרק מרה-שחורה׳דיג אויף דער וועלט; שטאַרק צוטראָגען שטעהט דער האָהן מיט אַ נאַסען ווידעל,

רופט די היהנער און נישטאָ זיי נאָך; אַ ברוגז׳ע זיצט די קאַץ און וואַשט זיך, ניט צוליעב געסט, נאָר איבער אַיין אַנדער טעם: אין דער גרויסער בהלה האָט זי געזאָלט חאַפּען אַ פייגעלע, וואָס איז אַרויסגעפאַלען פונ׳ם נעסט... שוין גרייט געווען אַריינשטעקען אין דעם די שאַרפע נעגעל... האָט זי געחאַפּט אַ מיאוסען פסק פונ׳ם שטיינערדיגען האָגעל און דערצו נאָך שטאַרק פערנעצט די לאַפּקעס נעבעך... זי זיצט און בעלעקט זיך, רייניגט די פערנעצטע, פערמיאוס-טע לאַפּקעס... און פון אונטערן דאַך קוקען אַרויס אַ פּאָר פערנעצטע טייבעלעך, זיצען פערזאָרגט, צולאָזט די נאַסע פעדערלעך און בעדוי-ערן די וועלט. זיי פערשטעהען ניט, וואָס איז דאָ געווען? וואָס האָט גאָט געוואָלט פון דער אָרעמער וועלט?... צו וואָס האָט ער עס בעדאַרפט?... און דער הימעל ווערט ריין ווי קרישטאָל, און די זון קוקט אַראָב, בעלייכט דעם חורבן, וואָס דער רעגען האָט אָנגעמאַכט אויף דער ערד, און גאָט הערט דעם געוויין פון די אָרעמע, גע-שלאָגענע, פריהלישעטע, צובראָכענע נפשות, וואָס שטעהען פערצווייפעלט און פרעגען אַ קשיא: צו וואָס דאַרף מען עס?... און גאָט וואַרפט אַרויס די געטליכע פאָהן, דעם פיעלפאַרביגען קיילעכיגען רע-גענבויגען — אַ סימן, אַז ער געדענקט, וואָס ער האָט אַמאָל צוגעזאָגט, אַז ער זאָל שוין מעהר ניט ברענגען קיין מבול אויף דער וועלט — און יודען קוקען אויפ׳ן צייכען מיט גרויס אמונה און מאַכען אַ ברכה: „זוכר הברית, ונאמן בבריתו, וקים במאמרו״ — די טייטש איז: „גאָט געדענקט זיין צוזאָג, גאָט איז בעגלויבט, גאָט האַלט וואָרט״... גאָט געדענקט? גאָט האַלט וואָרט?

אַז וואויל איז דעם, וואָס גלויבט...

II.

אַ גבור.

אָנגעטרונקען זיך מיט וויין, אָנגעזעטיגט זיך מיט בלוט, האָבען זיך אונזערע ווייסע-חברה׳ניקעס געלאָזט אין די בתי-מדרשים, פון איין שוהל אין דער אַנדערער, אויפגעשלאָגען דעם ארון-קודש, אַרויסגעלאָזט די ספר-תורה׳ס און אַרויסגעוואָרפען דורך די פענסטער אין דרויסען אַרויס. און דאָרט האָבען קליינוואַרג צוצויגען דאָס פּאַרמעט איבער דער גאַנצער גאַס, געטאַנצט אויף דעם מיט די באָרוויסע פיס, געשפּיגען אין די הייליגע אותיות אַריין און געפּייפט און געזונגען און געהוקעט און געשפּרונגען און אויסגעלאָזט מיט אַ לאַנגען ווילדען הורררראַאַאַאַ!!!

נאָר אין איין שילכען, דוקא אַ קליין אָרעם שילכען, האָבען זיי געהאַט אַ ביסעל בזיונות פונ׳ם שמש.

דער שמש, דוקא אַ קליין יודעל און אַ טרוקענס, אַז ער האָט דערזעהען — מען האָט צורעכט געמאַכט די גרויסע שוהל, האָט ער זיך פערשלאָסען ביי זיך אין קליינעם שילכען, אָנגעטאָן זיך אין טלית ותפילין, זיך אַוועקגעשטעלט געבען אָרון-קודש, אָנגעוואָפּענט מיט אַ משנית, מיט אַ סדור און מיט אַ תהלים, און זיך געגעבען דאָס וואָרט: דער טויט זאָל איהם זיין — פון דאַנען טרעט ער ניט אָב!

און ער האָט געהאַלטען וואָרט. אַז מען האָט אויפגעבראָכען די טיר און מען איז אַריין אין שילכען, איז דער שמש נישט אָבגעטו״אָטען פונ׳ם אָרון-קודש, אויסגעצויגען די הענד צו די ווייסע-חברה׳קעס און אַזוי געזאָגט:

— היצלים! רוצחים! ווי אַזוי האָט איהר קיין מורא ניט פאַר גאָט? ביי אונז איז דאָך ביי אַלעמען איין גאָט, ווי איך בין אַ יוד, איין גאָט! אונזער תורה, אייער תורה—אַלץ איין תורה! איהר וועט ניט זאַטשעפּען די תורה, ווי איך בין אַ יוד, סיידען איהר וועט מיך הרג׳ענען?!...

אַזוי האָט פּעסט געזאָגט דער שמש און האָט צושפּרייט ביידע הענד ווי צוויי פליגלען צו בעשיצען דעם ארון-קודש, און האָט אויס-געזעהען בשעת-מעשה, ווי אַ געטרייע מוטער, וואָס בעשיצט איהרע ליע-בע קינדער, און דער טלית האָט זיך ביי איהם צולאָזט, און דער של-ראש פון תפילין האָט זיך אַ ביסעל אַראָבגערוקט אויף אַ זייט, און די אויגען — די אויגען האָבען געפינקעלט, געברענט ווי האָלע-ווע שקעס...

סע פערשטעהט זיך, אַז איין זעץ מיט אַ שטיק אייזען איבערן קאָפּ האָט דעם אָרעמען טרוקענעם שמש אין איין מינוט אַנידערגע-לייגט מיט׳ן טלית און מיט די תפילין, מיט׳ן משנית און מיט׳ן תהלים, און חברה האָבען גענומען טאַנצען איבער זיין גוף און טרע-טען מיט די פיס, אַזוי אַז ס׳איז געוואָרען פון איהם אַ מין פרעזשע-ניצע, אַ שטיק פלייש מיט ביינער מיט רצועות פון תפילין, אָהן אַ פנים, אָהן הענד אָהן פיס, אָהן לייב און לעבען...

III.

אַ קאָנצערט.

אין דער גרויסער זומפּיגער בלאָטע האַלטען זיך אַלערליי זשאַבעס, ראַקעס, ווערעם, שלענגלעך, וויאָנעס און אַנדערע מיאוסקייטען, וואָס ווידמענען, קריכען, פּאַיזשען און פּאַליוסקען זיך אין געמייזעכץ. און קומט פּאַרנאַכט, אַז די זון געהט אונטער, שטעקען אַרויס די זשאַבעס זייערע פּלאַטשיגע קעפּלעך, שטעלען אָן די העלזלעך און הויבען אָן צו קראַקען און צו קוואַקען, איטליכע אויף איהר שטייגער, איינע שענער פון דער אַנדערער, און עס לאָזט זיך הערען אינ׳ם גאַנצען געגענד אַ קוואַקעריי מיט אַ גראַגעריי פון טויזענדער זשאַבעס, גרויסע און קליינע, אַ משונה-ווילדער קאָנצערט, אַ קאַקעפאָניע פון זשאַבעס, וואָס גרילצט אין די אויערן, מען קאָן טויב ווערען: קוואַ-קוואַ-קוואַ! קרי-קרי-קרי! קרו-קרו-קרו! זש-זש-זש! שאַרררררר!...

— שאַרררר-אַפּאָוו! שאַררררר-אַפּאָוו! — שרייט אַ גרויסע פּעטע זשאַבע, — וואָס טוען דאָ די פרעמדע פישלעך אין אונזער טייך? אונזער טייך איז בעשאַפען געוואָרען פאַר אונזערע העכט, פאַר אונזערע לעשטשעס און פאַר אונזערע קאַרפּען! אויף דער יבשה, אויף דער טריקעניש לאָז מען זיי פערטרייבען! דאָרטען לאָזען זיי דערשטיקט ווערען, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר!

— אָקריי!... אָקריי!... אָקרייץ! — העלפט אונטער אַ קליין זשאַבעלע, — איך זאָג שוין לאַנג, אַז אויף דער יבשה, אויף דער טריקעניש זאָל מען זיי פערטרייבען!

— זשש... זשש... זשידי! עקספּלאָאַטאַטאָרי! — זשומעט אַ שלענגעל און קאַטשעט זיך ווי אַ וואָרעם אין בלאָטע, — זיי לעבען פון אונזער טייך! זיי טרינקען אונזער וואַסער! נעהרען זיך מיט אונזערע ווערעם! זשש... זשש... זשידי! עקספּלאָאַטאַטאָרי!

— קרו... קרו... קרו... קרושעוואַן! — רייסט זיך אַ מיאוסקייט — וואָס שווייגסט דו? קום נאָר אַהער! טו אַ קוק, ווי די דאָזיגע פערשאָלטענע פישלעך האָבען זיך צוזויפגעשלאָגען אַלע אינאיינעם. פרעסען איינס דאָס אַנדערע און מעהרען זיך פונדעסטוועגען משוגענערווייז!... וואָס שווייגסט דו, קרו... קרו... קרו... קרושעוואַן!...

VI.

דאָס אויג.

שכור פון בלוט, פערטומעלט פון רציחה, זענען זיי דורכגעגאַנגען פאַרבײַ אַ לאָך, אַ מין שטיבעל אַזעלכס, און דערזעהען דורכ'ן פענסטער איין אַלטען בלינדען, אַ בלינדען אויף איין אויג.

אַראָבגעלאָזט זיך אין לאָך אַריין זענען זיי געװען איבערראַשט פונ'ם אָרעמקייט, וואָס דאָ איז. מעהר אַז אַיין אַלטע צובראָכענע בעט, כ"ט אַ צוריסענע שמאַטע איבערגעצויגען, אַ בענקעל אויף דריי פיסלעך און אַיין אַלטע בלעכענע אויסגעבויגענע לעכעריגע קוואָרט, איז דאָרט נישט געװעזען.

ניט מחמת מען האָט פון דאַנען אַרויסגעטראָגען און בעהאַלטען, ניין! ס'איז טאַקע קיינמאָל מעהר ניט געװען.

נאָך מעהר איבערראַשט זענען זיי געװען פון דעם, וואָס דער אַלטער זיצט אַזוי רוהיג, אַנטלויפט נישט, ריהרט זיך ניט פונ'ם אָרט און קוקט — קוקט מיט איין אויג, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען.

— האָסט גאָר קיין מורא ניט?

— וואָס זאָל איך מורא האָבען? וואָס וועט איהר ביי מיר נעמען?

אַזוי האָט זיי דער אַלטער געענטפערט מיט גרויס עזות און מיט גדלות, מיט אַ סך מעהר גדלות, ווי דער גרעסטער גביר זאָל זיך בעריהמען מיט זיינע מיליאָנען!

— די אויגען וועלען מיר דיר אַרויסנעמען! — האָבען זיי איהם אָזאָג געטאָן און געוואָרפען אַ קוק אויף די הוילע ווענד פון דער עלענדער שטוב.

— די אויגען? — האָט זיי דער אַלטער געענטפערט מיט אַ מאָדנע געלעכטערל, — וואָסערע אויגען? איך האָב סך-הכל איין אויג.

— געב אַהער דאָס איינע אויג! . . . .

. . . .

און איידער דער אַלטער האָט זיך געגעבען אַ ריהר, איז ער שוין געלעגען אויף דער ערד אַ פריטשמעליטער, און איינער (ער געדענקט איהם גאַנץ גוט: אַ הויכער מיט אַ געשטופּעלט פּנים) האָט איהם אַריינגערוקט דעם גראָבען פינגער מיט׳ן נאָגעל גלייך אין׳ם זעהענדיגען אויג אַריין ...

און וואָס ווייטער איז געווען — געדענקט ער ניט. ער געדענקט נאָר, ווי ער האָט זיך ביי זיי געבעטען, זיי זאָלען איהם בעסער דער-הרג׳ענען שוין אויף טויט.

און וואו ער איז אַצינד — ווייסט ער ניט, וואָרום היינט איז ער שוין בלינד אויף ביידע אויגען ...

. . . .

אָ, נעראָן-קיסר! אָ, טיטוס! וועספּאַסיאַנוס! גאָנטע-צדיק! וואו זענט איהר ערגיץ? שטעהט אויף פון אייערע קברים און טוט אַ קוק, וואָס פאַר אַ פּנים איהר האָט אַצינד מיט אַלע אייערע אַמאָליגע רציחות, הריגות, אינקוויזיציעס, און לייגט זיך שלאָפען! ...

איך האָב פערוואָרפען די פען — איך שרייב ניט מעהר! איך שרייב ניט מעהר!

ס'איז ערשינען:

די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור.

פון ד"ר מ. פינעס.

אונטער דער רעדאקציע פון בעל מחשבות.

„די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראטור" איז די ערשטע פראבע אין דער יודישער שפראך, צו געבען דעם לעזער א קלארע שילדערונג פון דעם גאנצען יענטוויקלונגס-פראצעס, וואס די יודישע ליטעראטור האט דורכגעמאכט פאר די פיער הונדערט יאהר פון איהר עקסיסטענץ. דאס איז א קאפיטאלעס ווערק, וואס איז געשאפען געווארן נאך יאהרען-לאנגער ארבייט אין פערשידענע ארכיוועז און ביבליאטעקען, און געהמט ארום, אויסער די בעדייטענדע ווערק פון דער לעצטער צייט, אויך דעם גאנצען אונגעהויערן מאטעריאל, פון וועלכען ס'איז ענטשטאנען דאס, וואס מיר רופען היינט „יודישע ליטעראטור". די בעריהמטע „בבא-מעשה" אין דער ערשטער העלפט פון XVI-טען יאהר-הונדערט, ווי פרצ'עס גייסטרייכע נאוועלן פון די לעצטע צעהנדליגער יאהרען; דער פאלקס-טימליך-ליעבער „צאינה וראינה", ווי די הארציגע ראמאנען פון דעם פאלקס-בעליעבטען דינעזאהן; די פרימיטיווע פאלקס-געשיכטען פון XVII-טען און XVIII-טען יאהר-הונדערט, ווי די הומאר-

און טאַלענט-פולע מאָנאָלאָגען פון דעם בעריהמטען שלום עליכם; אונזערע פאָלקס-ליעדער, ווי די ליעדער פון אונזערע מאָדערנע דיכטער — אלץ ווערט אין דער „געשיכטע“ אויפגעפאַסט, בעלויכטען, אָבגעשאַצט און אויף אזא אופן ווערן דאָ דורכגעפיהרט אלע פעריאָדען און עטאַפּען פון אונזער ליטעראַטור. פאַר'ן לעזער'ס אויג ציהט זיך דורך אַ גאַנצע גאַלעריע פון אלטע און נייע, בעקאַנטע און נישט בעקאַנטע שריפטשטעלער און ווערק, און איהם ווערט געגעבען די מעגליכקייט, זיך גענוי צו אָריענטירען נישט בלויז אין יעדען ווערק, אלס בעזונדערע זעלבסטשטענדיגע שאַפונג, נאָר אויך אין דעם בעהאַלטענעם צוזאַמענהאַנג, אין דעם היסטאָרישען פאָדים, וואָס בינדט צונויף אַט די אלע איינצעלנע שריפטשטעלער און ווערק און מאַכט פון זיי איין גאַנצען אָרגאַניזם — אַ ליטעראַטור.

געשריבען פריהער אַלס וויסענשאַפטליכעס שטודיום אין דער פראַנצעזישער שפראַך, איז „די געשיכטע פון דער יודישער ליטעראַטור“ איצט אויף ס'ניי בעאַרבייט געוואָרען פונ'ם מחבר אַליין אין יודיש, אונטער דער רעדאַקציע פון דעם בעקאַנטען קריטיקער און קענער פון דער יודישער ליטעראַטור בעל מחשבות. פון וועלכען ס'איז אויך געדרוקט אַ איינלייטונג צום ווערק. די שפּראַך פון דער געשיכטע, ווי די גאַנצע אויפפאַסונג פון דעם היסטאָרישען פּראָצעס בכלל, איז זעהר לייכט און צוגענגליך, און דאָס ווערק ווערט געלייענט מיט גרויס אינטערעס פון יעדען לעזער.

פרייז פוןביידע בענדער 2 רובל.

טראַכט געבונדען 2,70.

בוכהאנדלונג „צענטראל"

ווילנא — ווארשא — ניו-יארק

יודישע לעהר-ביכער

די פאלקס-שפראך:

א עלעמענטאר לעהר-בוך פיר אנפענגער.

מיט אילוסטראציעס און צייכנונגען אין טעקסט, פון י. קלעפפיש.

פרייז 25 קאפ.

די פאלקס-שול

א עלעמענטאר אילוסטרירט לעהר-בוך פיר אנפענגער.

פון

ם. בירענבוים און ם. טייטש.

מיט א קורצען בריעף-לעהרער, ווי אויך קאליגראפישע איבונגען.

פרייז 30 קאפ.

די מוטער-שפראך

א מעטאָדע צו לערנען לעזען און שרייבען יודיש.

מיט גראמאטיקאלישע כללים און אילוסטראציעס אין טעקסט.

ביינעלעגט אלע העברעאישע ווערטער, וואס געהען אריין אין דער יודישער שפראך.

צוזאמענגעשטעלט פון ז. און א. רייזין.

פרייז 35 קאפ.

די נייע יודישע שול

א לעזע-בוך פיר קינדער (נאך'ן אלף-בית).

צוזאמענגעשטעלט לויט די נייסטע קוועלען מיט לייכטען לעזע-שטאף פון תלמוד, מדרש, פון דער יודישער און פרעמדע ליטעראטורען, אלץ לויט דעם בעגריף פון קינדער. מיט בילדער אין טעקסט.

פון אברהם רייזין.

פרייז 80 קאפ.

יודישער אלף בית

א סיסטעמאטישער אלף-בית צו לערנען יודיש, פיר אנפענגער.

מיט בילדער און מיט א קורצער מעטאדישער ערקלערונג, ווי צו לערנען מיט שילער לויט דעם קלאנגען-סיסטעם פון פ. האלפערין.

פרייז 30 קאפ.

Книжный магазинъ „ЦЕНТРАЛЪ" Варшава — Вильно — Нью-Іоркъ —

בוכהאנדלונג „צענטראל".

ווילנא — ווארשא — ניו-יארק

יודישע הרעסטאמאטיע

א לעזע-בוך פאר שול און הויז.

געזאמעלט פון די בעסטע ליטעראַרישע און וויסענשאַפטליכע קוועלען נאך די נייסטע מעטאָדען, מיט צייכנונגען און אילוסטראציאָנען

דורך אברהם רייזען.

פרייז 50 קאפ.

מעטאָדען פון ג. וואנעל

דער רוסישער אזבוק

פרייז 10 קאפ.

די רוסישע מעטאָדע

פרייז 50 קאפ.

דער ענגלישער לעהרער

פרייז 40 קאפ.

שפראכען-פיהרער

צו ערלערנען די פוילישע שפראך נאך דער מעטאָדע פון מ. פאליגראט און קונצע.

פרייז 25 קאפ.

א פאלשטענדיגע

יודישע גראמאטיק

(עטימאלאגיע און סינטאקסיס)

פערפאסט פון ז. רייזען.

פרייז 50 קאפ.

פרעמד-ווערטערבוך

פון ב. קארלינער.

פרייז 80 קאפ.

פאליטיש-ווערטערבוך

פערלאג „עזרא".

פרייז געבונדען 25 קאפ.

Buchhandlung „CENTRAL" Warschau—Wilno — New-Jork. —

שלום עליכם.

וועלוויל גאמבעטא.

פערלאג
פאמיליען-ביבליאטעק.

פארקויף:
געז. „צענטראל", ווארשא.

Печ. въ Тип. Г. Пимента и Я. Швабе, Варшава
Шераковская 4. — 1914 г.

א.

גאַמבעטאַ איז געווען אַ יוד, וועלוועל איז געווען אַ יוד; גאַמבעטאַ איז געווען אַ בלינדער אויף איין אויג, וועלוועל איז געווען אַ בלינדער אויף איין אויג; גאַמבעטאַ איז געווען איין אַדוואָקאַט, וועלוועל איז געווען איין אַדוואָקאַט. דער גאַנצער חסרון איז, וואָס יענער גאַמבעטאַ איז געזעסען אין פּאַריז, און דער גאַמבעטאַ — אין מאַזעפּעווקע. און אפשר איז דאָס גאָר אַ מעלה, ניט קיין חסרון? וואָרום לאָמיר זיך ניט נאַרען, וואָס וואָלט געטאָן למשל דער פּאַריזער גאַמבעטאַ אין מאַזעפּעווקע? און וואָס וואָלט געטאָן דער מאַזעפּעווקער גאַמבעטאַ אין פּאַריז? אַ סך גלייכער, וואָס דער פּאַריזער גאַמבעטאַ איז געבליבען זיצען אין פּאַריז, און דער מאַזעפּעווקער גאַמבעטאַ איז געבליבען זיצען אין מאַזעפּעווקע און זיצט דאָרטען אפשר עד היום הזה.

ערשטענס האָט ער ביי אונז אַ נאָמען פון דעם גרעסטען קאָפּמענש; ער זאָל ניט זיין קיין יוד, וואָלט ער געווען, זאָגט מען, אַ מיניסטער; און מיר דאַכט זיך, אַז ס'איז אַ סך געזינטער, אַז מע זאָגט אויף אַ מענשען, אַז ער וואָלט געקאָנט זיין, איידער אַז ער איז שוין, וואָרום אַז יענער איז שוין, איז ער שוין, און דער וואָס איז נאָך ניט, קאָן נאָך זיין; ער האָט ביד, הייסט עס... והשנית האָט ער ביי אונז גאַנץ שען פּרנסה און דוקא בכבוד. דאָס הייסט, ניט אַלע מאָל בכבוד, וואָרום אַמאָל מאַכט זיך, מע האָט בזיונות אויך, נאָר מיט וועמען מאַכט זיך ניט קיין בזיונות? ווער קאָן זיך דאָס בערימען, אַז ער האָט אויף זיין לעבען נישט געהאַט קיין אומכבוד? וואו איז דאָס דער חכם און דער בריה, וואָס קאָן מאַכען אַזוי, אַז ער זאָל קיינמאָל פון קיינעם קיין בזיון נישט האָבען? איך רעד שוין נישט פון פּעטש; קיין מענש אויף דער וועלט איז ניט בעוואָרענט פון איין אומגערעכטען

פֿאַטש... פֿאַרוואָס איז מיר גראָד געקומען אויף די געדאַנקען פּעטש? ווייל די דאָזיגע מעשה הויבט זיך אָן מיט פּעטש, און ווען ניט קיין פּעטש, וואָלט וועלוועל ניט געווען בלינד אויף איין אויג, און וואָלט נישט געווען קיין אַדוואָקאַט, און וואָלט נישט געהייסען וועלוועל „סוואָד-זאַקאָן”, און איך וואָלט ניט געהאַט וואָס צו שרייבען, דאָס בלאַט וואָלט ניט געהאַט וואָס צו דרוקען, און איהר וואָלט ניט געהאַט וואָס צו לייענען. אַצינד, אַז גאָט האָט געטאָן אַ נס און ס'איז געווען פּעטש, האָט מען וועלוועלען אַרויסגעזעצט איין אויג, איז ער געוואָרען אַיין אַדוואָקאַט, און מע האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „סוואָד-זאַקאָן”, און איך האָב ברוך השם וואָס צו שרייבען, און דאָס בלאַט האָט וואָס צו דרוקען, און איהר האָט וואָס צו לייענען, געלויבט זאָל זיין דער נאָמען פֿון דעם, וואָס לעבט אייביג און אויף אַלעמאָל. אמן.

ב.

איך ווייס, וויבאַלד איהר הערט, מע רעדט פֿון פּעטש, פֿון יודישע פּעטש, אַזוי קומט אייך אויפ'ן זינען אַ שוהל, גבאים, אתה הראית... וואָרום וואו דען קאָנען יודען שלאָגען זיך, אַז ניט אין קיין מקום קדוש? ווען דען קאָנען יודען פּאַטשען זיך, אַז ניט שמחת-תורה צו די הקפות? עס קאָן זיין, אַז איהר זענט אפשר גערעכט, נאָר איצטיגס מאָל האָט איהר דוקא ניט געטראָפֿען (ניט אַלעמאָל טרעפֿט איהרן). ס'איז געווען ניט אין שוהל, נאָר אין פּאָליש; ניט אום שמחת-תורה, נאָר חול-המועד-פסח, און ניט פֿאַר אתה הראית, נאָר פֿאַר איין וואָרט „אַבאָנענט”...

פֿאַרהאַן אַ וואָרט „אַבאָנענט” און פֿאַרהאַן אַ וואָרט „אַבאָנעמענט”; אַבאָנענט הייסט אַ פֿערשריבענער (אויף אַ בוך, אַ צייטונג, אַ בילעט, וכדומה) און „אַבאָנעמענט” איז די טייטש דאָס „זיין פֿערשריבען”. האָט זיך בעדאַרפֿט טרעפֿען אַזוי, אַז עפּיס איינער אַ בחורל (דאַכט זיך, אַז אפרים-יוסעל-משה-בערס) האָט זיך חול-המועד-פסח אין שוהל פֿאַר זיינע חברים בערימט, אַז ער האָט זיך פֿערשריבען אין דער ביבליאָטעקע אויף לייענען ביכער, איז איהם אויסגעקומען צו זאָגען בזה-הלשון:

— איך קאָן אייך אָנזאָגען אַ בשורה, קינדער, אַז איך בין שוין איין אַבאָנעמענט.

האָט זיך אָנגערופען איינער פון די איבעריגע בחורים:
— וואָס הייסט דו ביזט אַיין „אַבאָנעמענט"?
מאַכט ער:
— איך האָב מיך פערשריבען אין דער שטאָדט-ביבליאָטעקע.
מאַכט צו איהם יענער:
— הייסט דאָך דאָס, אַז דו ביזט אַיין „אַבאָנענט", ניט „אַבאָ-נעמענט".
מאַכט ער:
— למאי נפקא מינה? „אַבאָנענט" צי „אַבאָנעמענט?"
מאַכט צו איהם יענער:
— ס'איז אַ גרויסע נפקא-מינה: ס'איז אַזאַ חילוק, ווי למשל פון בניך ביז בונֵיך, אָדער ווי פון יככה ביז יבכה; אַבאָנענט הייסט אַבאָנענט, און אַבאָנעמענט הייסט אַבאָנעמענט.
און דערביי האָט יענער בעוויזען מיט דער האַנד, וועלכעס הייסט „אַבאָנענט" און וועלכעס הייסט „אַבאָנעמענט"; דאָס הייסט, אייגענטליך האָט ער מיט דער האַנד גאָרנישט אויסגעוויזען, נאָר געמאַכט האָט ער מיט איהר, אַזוי ווי מע מאַכט למשל דעמאָלט, ווען מען וויל גע-בען עמיצען גוט צו פערשטעהן, וועלכעס הייסט „מאַסיוו"; דערביי טוט מען אַ רעכטען קוועטש מיט דער האַנד און מע זאָגט, אַז מאַסיוו ווערט אָנגערופען אַ זאַך, וואָס איז מאַסיוו... און אַזוי ווי יענער בחור האָט פון די הענד ניט פערשטאַנען דעם חילוק צווישען „אַבאָנענט" ביז „אַבאָ-נעמענט", האָט ער איבערגעחזרט נאָכאַמאָל דאָס אייגענע:
— אַצונד הער איך אַייך אַלעמען פאַר דריי פיטאַקעס, וואָרום איך בין מיר אַליין אַבאָנעמענט.
— אַבאָנענט! — פעררעכט איהם יענער ווידעראַמאָל.
— למאי נפקה מינה?
— ווידעראַמאָל למאי נפקא מינה?
— ווער בעט דיך, זאָלסט מיך פאַררעכטען?
— אַז דו זאָגסט שלעכט, פעררעכט איך דיר.
— פון וואַנען ווייסט דו, אַז איך זאָג שלעכט? טאָמער פערקעהרט?
— וואָרום איך ווייס.
— זאָג איך, אַז דו ווייסט ניט.
— זאָג איך, אַז דו ביסט אַיין עם-הארץ.
— זאָג איך, אַז דו ביסט אַיין עזות-פנים.

— זאָג איך, אַז דו ביסט אַ פאַרחוטש און האָסט אַ טאַטען אַ שמאָ-רעוואָז און אַ פעטער אַ גנב!

— זאָג איך, אַז אַ ר......

מעהר האָט מען נישט געקאָנט חאַפּען, וואָס האָט דער געזאָגט און וואָס האָט יענער געזאָגט, מחמת עס זענען געפלויגען פּעטש פון ביידע צדדים; מענשען זאָלען זיך ניט געווען אַריינלייגען, וואָלטען זיי זיך אָבגעביסען איינס דאָס אַנדערע די נעזער; נאָר מחמת מענשען האָבען זיך אַריינגעלייגט, האָט יענער דעם אָבגעריסען נאָר אַ האַלבע קאַפּאָטע, און דער יענעם האָט אומגערן דערלאַנגט מיט'ן עלענבויגען אין אויג אַריין, האָט יענער געגעבען אַ מאָז'נעם געשריי און איז געפאַלען חלשות, האָט מען איהם גענומען מינטערן, און אַז מען האָט דערזעהען, אַז ס'איז איהם אויפגעלאָפען איין אויג, איז געוואָרען אַ גרויסער גוואַלד און מען האָט געבראַכט דעם דאָקטאָר, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט, אַז ס'איז פערפאַלען דאָס אויג, איז דער גוואַלד געוואָרען נאָך גרעסער. סטייטש, איין אויג! אַרויסגעזוצט איין אויג! אויג היינט, אויג מאָרגען—יענער איז געבליבען אָהן איין אויג, און דער דאָזיגער „יענער“ דאָס איז געווען ועלוועל.

ג.

פון דער דאָזיגער מעשה מיט'ן אויג פערשטעהט איהר, אַז דאָס איז געווען אין דער צייט, ווען די השכלה אין מאַזעפּעווקע האָט שוין געגרייכט אַזוי ווייט, אַז מען האָט שוין געקאָנט רעדען פון אַזעלכע ענינים בפרהסיא. איין עק—אויס בוידעם, אויס קעלער, אויס אונטערן-אויוועז, אויס בעהאַלטען זיך אין פערבאָרגענע ערטער און זינדיגען דאָרטען שטילערהייד מיט יצחק בער לעווינזאָהן, מיט מאַפּו און מיט סמאָלענסקין. אָפּענטליך, יודישע קינדער! בפרהסיא, מאַזע-פּעווקער בחורים'ליך! פרעהט זיך, מען האָט אייך אַרויסגעלאָזט אויף גאָטס וועלט; מזל טוב אייך, טיר און טויער זענען פאַר אייך אָפען! לויפט, ווייסע-חברה'ניקעס, גיכער, פערחאַפּט ערטער, נאָר שאַנעוועט אייך, זייט וואוילע קינדער, וואָרום אָט-אָט רוקט זיך אָן אַ חמאַרע, אָט פערמאַכט מען די „חדרים“ סאַמע אונטער אייער נאָז; איהר וועט קלאָפּען, און מען וועט אייך ניט עפענען; איהר וועט שרייען, און מען

װעט אײַך ניט הערען; די האָר װעט איהר אויף זיך רײַסען און װעט זאָגען: חבל על דאבדין — געװען אַמאָל יאָהרען, אַי, יאָהרען!

סאַמע אין די דאָזיגע יאָהרען האָט אונזער ר׳ װעלװעל געגאַשט פון דער ציװיליזאַציע אַ סך ביכער און אַ סך פרעמדע װערטער (ער האָט געװאוסט כמעט דאָס גאַנצע װערטערבוך אויף אויסװייניג) און דערבײַ איז ער געבליבען, און װען עס זאָל זיך איהם ניט געװען טרעפען דאָס אומגליק מיט׳ן אויג, װאָלט ער װי אַ סך אַנדערע בחורים אפשר געפאָהרען שטודירען, װאָלט געענדיגט דאָקטאָר אָדער יוריסט און ער װאָלט געװען אפשר אַ מפורסם אין דער װעלט. נאָר אַזױ װי עס האָט זיך איהם געטראָפען יענער אומגליק מיט׳ן אויג, האָט ער זיך אָבגעשטעלט אויף דעם אָרט, װאו ער האָט געהאַלטען, און מחמת ער איז געװען פאָרט אַ מענש פון ביכער און פון פרעמדע װערטער און אַ העגטעל האָט ער געהאַט אַ שענס, און אַ קעפּעל האָט ער גע-האַט אַ שאַרפס, האָט ער זיך גענומען צו „אַדװאָקאַטור״, דורכגעקוקט רעכט דעם נײַעם „שלחן-ערוך״, אויסגעלערנט דעם גאַנצען „סװאָד זאַקאָנאָװ״ אויף אויסװייניג און אויפגעהאַנגען אַ צעטעל בײַ דער טיר:

Повѣренный по дѣламъ

און אויסגעמאָלט אַ טינטער מיט אַ לאַנגער פען — אַ סימן, אַז דאָ שרײַבט מען, און דאָס איז געװען הייליג, מחמת רעדען האָט מען דאָ נישט גערעדט, נאָר געשריבען און נאָר געשריבען.

דאָס פּאַפּיר, װאָס װעלװעל האָט אָנגעשריבען, איז געװען אַזױ גוט, אַז מען זאָל אויספאָהרען װעלטען, װעט מען בעסער ניט אָנ-שרײַבען; אַזױ האָט געזאָגט װעלװעל אַליין און אַזױ האָבען געזאָגט בײַ אונז אַלע די, װאָס האָבען אַ שטיקעל ידיעה אינ׳ם ענין פון שרײַבען. פאַר זײַן שרײַבען האָט מען זעהר מורא געהאַט, געציטערט אימת מות, מחמת אַז ער האָט גענומען די פען אין האַנד און האָט אָנגעהויבען שרײַבען, האָט זיך בײַ איהם געגאָסען װי פון אַ פאַס. ער האָט מיט זײַן שרײַבען אָנגעשפּאַרט אומעטום, װאו איהר װילט, צום גובערנאַטאָר, צום מיניסטער, און װאו ניט? דערפון קאָנט איהר חלילה מיינען, אַז מיין װעלװעל איז געװען אַ מוסר אָדער אַ יאַבעד-ניק? אסור! פאַרהאַן אַלערליי מוסרים מיט אַלערליי יאַבעדניקעס אויף דער װעלט, און מעהר װי אומעטום זענען זײ, ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, פאַרהאַן בײַ אונז, בײַ יודען, הייסט דאָס: איינער מסר׳ט דעם אַנדערען דערפאַר, װאָס יענער האָט בײַ איהם צוגענומען פרנסה, און

איינער מסר'ט דעם אַנדערען צוליעב דעם, ער זאָל ביי יענעם צונע-מען פרנסה... איינער מסר'ט דעם אַנדערען דערפאַר, וואָס יענעם איז צו גוט, און איינער מסר'ט דעם אַנדערען דערפאַר, וואָס איהם אַליין איז נעבעך ניט גוט... און ווידער איז פאַרהאַן אַזעלכער, וואָס שרייבט אָן אויף יענעם אַ מסירה'לע גלאַט אַזוי, אָהן אַ שום סיבה און אָהן אַ שום טעם, פון היימליכקייט וועגען; ער איז, פערשטעהט איהר מיך, אַ בעלן אָנקוקען, וואָס וועט זיין דערפון... די דאָזיגע אַלע מינים מוסרים, וואָס מיר האָבען אויסגערעכענט, חתמג׳ענען קיינמאָל זייער נאָמען ניט. מען קאָן זיי פערגלייכען צו דעם געוויסען סאָרט „פער-ביסענע” הינד, וואָס פאַלען אָן אויף אייך תמיד פון אונטען, טוען אייך אַ חאַפּ ביי דער ליטקע, לאָזען אייך בלוט אָדער זיי רייסען אָב אַ פּאָלע, פערבייגען דעם עק — און אַ גוטען טאָג.

ד.

ניין, נישט פון דעם מין איז געווען וועלוועל גאַמבעטאַ.

ער איז געווען איין אַדוואָקאַט, און זיין אַדוואָקאַטור האָט ער געפיהרט מיט זיין אייגענער סיסטעם. זיין סיסטעם איז בעשטאַנען אין ציהען, אָבציהען, פערציהען, אַוועקציהען, און וואָס מעהר געצויגען, אָבגעצויגען, פערצויגען און אַוועקגעצויגען, איז אַלץ בע-סער (פאַר איהם געוויינטליך). היינט האָט ער ליעב געהאַט פּאַפּירען אַ סך, אַ פּאַפּיר און נאָך אַ פּאַפּיר, אַ פּאַפּיר אויף אַ פּאַפּיר — אַזוי פיעל פּאַפּירען, אַז איבער די פּאַפּירען האָט מען דעם עסק קיינמאָל ניט אַרויסגעזעהען, נאַר פּאַפּירען.

— וואָס הערט זיך, רב וועלוועל, מיט מיין עסק?

— וואָס זאָל זיך הערען? מען בעדאַרף דערלאַנגען נאָך איין פּאַפּיר, וועט שוין זיין גוט.

— פאַרוואָס-זשע דערלאַנגט איהר ניט דאָס פּאַפּיר?

איך קאָן ניט דערלאַנגען דאָס פּאַפּיר, ביז איך וועל ניט אַרויס-נעמען אַ פּאַפּיר, אַז איך האָב אַיינגעגעבען די פּאַפּירען.

— פאַרוואָס-זשע נעמט איהר ניט אַרויס דאָס פּאַפּיר?

— אָט דאָס שמועסט מען דאָך, אַז איך בעדאַרף אַיינגעבען אַ

פּאַפּיר, אַז איך װיל אַרױסנעמען אַ פּאַפּיר, אַז איך האָב אײַנגעגעבן די פּאַפּירען.

— אַ מעשה אָהן אַ עק מיט אײַך, רב װעלװעל!

— לױנט אײַך ניט? טאָ זוכט אײַך אַן אַנדער אַדװאָקאַט, אַ בעסערען פון מיר.

נאָר ס'איז בלאָטע, יענער װעט זיך ניט זוכען קײן אַנדער אַדװאָקאַט, און װעלװעל װעט ברענגען פּאַפּירען, און ציהען װיפיעל עס װעט זיך לאָזען, װאָרום ער איז פאָרט דער בעסטער פון אַלע אַדװאָקאַטען אין מאַזעפּעװקע. — יאָסעל דער אַדװאָקאַט האָט נאָר אַ ציגעל אַ שאַרפס, אי דאָס בײ זיך אין דער הײם; דאָרטען—גאָרניט... מענדעל קראַפּאַון — דאָס איז דאָך אײן עם-הארץ, אַ בײזי בזיון פאַר'ן סודיאַ, ער שמיצט איהם גאַנץ אָפּט די פּראָשעניע אין פּנים אַרײן: שטיװעל, זאָגט ער, דאַרף ער פּוצען, ניט קײן פּראָשעניעס שרײבען... סאָלאָװײטשיק איז אַפילו יאָ אַ שטיקעל קענער, כלומרשט געענדיגט, זאָגט ער, דרײ קלאַסען, איז ער אַ זשוליק, אַ פּראָסטער גנב. אײן ירחמיאל איז אַ לײטישער מענש, איז ער אָבער אַ גאַנצער פריץ און אַ שװײגער; די װעלט האָט פײנט אַ מענשען, װאָס שװײגט; די װעלט האָט ליעב אַ מענשען, װאָס רעדט, בפרט אײן אַדװאָקאַט, זאָל זיך לאָזען רעדען. װאָס דאַרפט איהר אײן אַדװאָקאַט — אפילו אַ דאָקטאָר, דאַכט זיך, אין פלוג, װאָס געהער זיך אָן צונג מיט אַ דאָקטאָר? פונדעסטװעגען איז אױך אײַנגענעהמען, אַז ער לאָזט זיך רעדען. אָט איז פאַרהאַן בײ אונז װיפיעל דאָקטוירים, האָט קײנער ניט אַזױ פיעל פּראַקטיקע, װי דער שװאַרצער דאָקטאָר האָט, װאָרום דער שװאַרצער דאָקטאָר, אַז ער קומט צום חולה, פרעגט ער בײ איהם אױס ניט נאָר, װאָס ער האָט געכטען געגעסען, נאָר איטליכס ברעקעל טאַפּט ער בײ איהם אױס: פון װאַנען ער איז, און װיפיעל ער איז אַלט, און צי איז ער אַ בעװײבטער, און װיפיעל קינדער האָט ער, יונגלעך צי מײדלעך, און װאָס צאָהלט ער דירה-געלד, און פאַרװאָס ברענט די לאָמפּ אַזױ פינסטער, און למאי האָט דאָס קלײנע קינד אַזאַ גרױסען פּופּיק, — זאָגט אײַך, װאָס איהר װילט, ס'איז אַ מחיה! אַזאַ דאָקטאָר, אַז ער קומט צו געהן, װערט ליכטיג אין שטוב און פרײליך אױפ'ן האַרצען, דער חולה אַלײן פיהלט זיך אַ סך בעסער װי פון דעם בעסטען רעצעפּט; װאָס דאַרף ער אַ רעצעפּט, זאָגט ער, אַז דער דאָקטאָר איז מיר אַלײן אַ רעצעפּט? פונקט דער היפך פון יענעם דאָקטאָר אין יעהופּעץ, װאָס

איך בין געווען ביי איהם, ניט היינט געדאַכט, מיט מיין ווייב זאָל לע-בען. מיין חיה-עטעל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַזוי אויך גענוג נער-וועז, היינט שטעלט אייך פאָר, אַז דער חכם הייסט זיך בעווייזען די צונג און טוט אַ מאַך מיט דער נאָז, טוט אַ טאָפּ דעם דופק און אַ מאַך מיט דער נאָז, זיצט די גאַנצע צייט ווי אַ חתן — ער זאָל דאָס אַרויס-לאָזען אַ וואָרט, און פּלוצים פערגלוסט זיך איהם אַ פרעג טון ביי איהר:

— וואוהין רעכענט איהר פאָהרען אויפ'ן זומער?...

מיין חיה-עטעל האָט מעהר נישט בעדאַרפט; זי איז געוואָרען אויס מענש און האָט מיך אָנגעהויבען צו טרייבען, מיר זאָלען שוין פאָהרען וואָס גיכער קיין אויסלאַנד — אין די „וואַרעמבּעדער", און אַז איך האָב זי אַ פרעג געטאָן, וואָס איז אַזוי דאָס גיכקייט? איז זי אויף מיר אָנ-געפאַלען און געזאָגט, אַז זי זעהט שוין לאַנג, אַז איהר לעבען איז ביי מיר ווערט אַ דרייער, אַז איך וויל, אַז זי זאָל חלילה שטאַרבען, און נאָך כּדומה אַזעלכע ווערטער האָט זי מיר געזאָגט, ווי דער שטיי-גער איז פון אַ ווייב, אַז זי וויל דערגעהן דעם מאַן די יאָהר — און אַלץ איבער איהם, איבערן דאָקטאָר פון יעהופּעץ... נאָר שאַט! איך האָב אָנגעהויבען פון אַדוואָקאַטען און בין אַרויף אויף דאָקטוירים. לאָ-מיר זיך אומקעהרען צוריק צו אונזער אַדוואָקאַט וועלוועל גאַמבעטאַ.

ה.

נאָך איין זאַך איז געווען אין וועלוועל'ס סיסטעם — עדות. צו יע-דען ענין איז ביי איהם געווען עדות און עדות אויף עדות. אינ'ם שכל פון עדות האָבען געשטעקט צוויי זאַכען: ערשטענס האָט מען צוליעב די עדות געקאָנט ציהען, אָבציהען, פערציהען און אָוועקציהען וויפיעל ער האָט אַליין געוואָלט, ווארום צווישען אַ סך עדות מוז זיך מאַכען, אַז איינער ווערט ניט געזונד, איינער פאָהרט אַוועק און איינער האָט גלאַט פערגעסען, אַז מע רופט איהם אַרויס פאַר איין עדות. און צוויי-טענס האָט ער מיט די עדות גופא געפיהרט אַ פּאָליטיקע, אַ משונה-מאָדנע פּאָליטיקע, וועלוועלס פּאָליטיקע.

נאָר דאָ מוז איך אָבטרעטען אויף אַ ווייילע פון די עדות און אויסזאָגען אַ סוד (צווישען אונז וועט דאָך עס מסתמא בלייבען?), אַז אונזער וועלוועל האָט צום מיינסטען געפיהרט עסקים פון ביידע צדדים,

דאָס הייסט, ער האָט בעוויזען אַ קונץ, אַז ער האָט געקאָנט זיין אין איין צייט אַדוואָקאַט פון ביידע צדדים. סע פערשטעהט זיך, אַז איינער פונ'ם אַנדערען האָט נישט געטאָרט וויסען, און איטליכער צד האָט גע-רעכענט, אַז וועלוועל — דאָס איז זיין צד.

איהר ווילט וויסען, ווי אַזוי ער האָט דאָס געטאָן? גאַנץ פשוט! שטעלט אייך פאָר: איהר זענט געקומען צו וועלוועלען מיט אַ בקשה, ער זאָל איינגעבען אויף מיר אַ פּאַפּיר, אַז איך האָב אייך דאָס און דאָס. האָט ער אייך קודם כל צוגעזאָגט, אַז ער וועט מיך גאָט ווייס וואָס, סיביר אַליין איז אַ הונד קעגען דעם, וואָס מיר קומט דערפאַר! און בשעת-מעשה פייערט ער אויף מיר מיט סכנות נפשות, סטייטש, סטייטש, איך זאָל אַזעלכס טון! ער זאָל זיך, זאָגט ער, זעהן מיט מיר, וואָלט ער מיר געזאָגט אַזוי און אַזוי!

— איך מוז זיך, זאָגט ער, זעהן מיט איהם, איך וועל איהם, זאָגט ער, אומיסטען שיקען רופען, דעם דאָזיגען פאַדליעץ!...

אַזוי זאָגט אייך וועלוועל און שיקט מיך רופען און מאַכט צו מיר אַזוי:

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שייגעץ? (ניט איך, וועלוועל זאָגט דאָס): לא די ער האָט אייך אַזוי געזידעלט, וויל ער נאָך אויף אייך איינגעבען אַ פּאַפּיר! ער איז ביי מיר געווען, האָב איך איהם מסתמא גע-זאָגט, אַז איהר זענט גערעכט, ניט ער. וואָס-זשע דען? איהר קענט דאָך מיך, אַז איך בין נישט קיין מענש פון חניפה, און נעמען אויף זיך פיהרען אייך דעם דאָזיגען עסק וועל איך אויך ניט...

שלאָג איך איהם מסתמא איבער און פרעג ביי איהם:

— פאַרוואָס?

ענטפערט ער מיר:

— איך וויל ניט, קוים איז יענער געווען ביי מיר, פּאַסט מיר ניט.

הויב איך דאָך איהם אָן איינרעדען:

— מילא וואָס יענער איז געווען; למאי אָט בין איך אויך?

הקצור, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז איך רעד איהם איבער און ער נעמט אָן דאָס עסק און ווערט מיין אַדוואָקאַט.

נאָכדעם הויבט זיך אָן — אַ חתונה מיט די עדות. ער אַליין שטעלט צונויף די עדות פון ביידע צדדים און פיהרט דאָס געשעפט פון איינעם צום אַנדערען אַזוי קונציג, אַזוי בריה'ש, אַז די עדות צווישען זיך מוזען

סוף-כל-סוף זיך צוקריגען, אויסזידלען איינס דאָס אַנדערע גאַנץ בעל-הבתיש, און פאַרוואָס זאָל מען זיך טאַקי ניט פּאַטשען אויך? אָט דעמאָלט האָט ער ערשט וואָס צו טון — אַ פרישע פּראַקטיקע. די צוקריגטע און צופּאַטשטע עדות האָבען דאָך געוויינטליך זייערע עדות, וואָס זענען געווען בשעת פּאַטשען זיך, און וויבאַלד זיי קומען זיך צונויף צו וועלוועל „סוואָד-זאַקאָן", מוזען זיי זיך סוף-כל-סוף צוקריגען זיך, אויסזידלען איינס דאָס אַנדערע און צופּאַטשען זיך — ווידער אַ פּראַקטיקע פאַר וועלוועלען.

ו.

איין חסרון האָט געהאַט וועלוועל גאַמבעטאַ (איהר האָט אַמאָל געזעהען אַ מענשען אָהן אַ חסרון?): ער האָט נישט געקאָנט הויזען מיט קיין ווייב. אַ ווייב האָט מיט איהם מעהר נישט געקענט אָבזיין ווי אַ יאָהר, העכסטענס אָנדערהאַלבען.

דערפון איז צו פערשטעהן, אַז וועלוועל האָט געהאַט ניט איינע, נאָר עטליכע ווייבער. איהר מיינט עטליכע מיט אַמאָל? חס-וחלילה! אַזוי ווייט „קולטורנע" איז מאַזעפּעווקע נאָך ניט, אַז אַ יוד זאָל זיך דאָרט פערגינען האָבען, ווי כדומה אין לייטישע שטעדט, וואו יודען טוען נאָך אַנדערע און האָבען אַ ווייב, און נאָך אַ ווייב, און נאָך אַ ווייב; מאַזעפּעווקער יודען דאַנקען גאָט, אַז זיי קענען אויסהאַלטען איין ווייב. זיי זאָגען, אַז איין ווייב קען אויך מאַכען גרוי און אַלט, אויב זי האָט אַ שענעם גוסט און איז בעקאַנט מיט׳ן שניידער און מיט דער מאָדיסטקע; און ווער שמועסט, אַז זי מיינט, אַז זי קאָן אַ ביסעל „צימבלען אויפ׳ן טאָפּשטאַן", געלייענט אויף איהר לעבען נאָר איין ביכעל און געווען צוויי-דריי מאָל אין טעאַטער און קאָן שפּיעלען „סטוקעלקע" און אין „טערטעל-מערטעל", דעמאָלט איז שוין אַז אָך און אַז וועה דעם מאַן! ער מוז שוין אין זינען האָבען ווינטער אַ זשורפּיקס חאָטש איינמאָל אין וואָך, און זומער אַ דאַטשע, און דעם זוהן אין גימנאַזיע, און דער טאָכטער אַ סטודענט, — הקצור, ס'איז אַ רחמנות אויפ׳ן מאַן, אַ צער-בעלי-חיים, מיר קענען איהם גאָרנישט העלפען, סיידען מיט אַ קרעכץ... און לאָמיר זיך אָקאָרשט אומקעהרען צוריק צו אונזער וועלוועלען מיט זיינע ווייבער.

דאָס ערשטע ווייב זיינס איז געווען טאַקי אַ אונזעריגע, פון מאַ-

זעפּעווקע, הייסט דאָס, יאָסי דעם לעבֿטציהערס אַ טאָכטער, אַ מיידעל גלייך מיט אַלע מיידלעך, אַ בעל-הבתּיש קינד. מענשען האָבען שטאַרק מקנא געווען יאָסין אויפ׳ן שידוך: מיט אַזוי ווינציג גדן נעמען אַ חתן אַ „קענער”, דעם „סוואָד-זאַקאָן” אַליין! צום סוף האָט זיך אויסגעלאָזט, אַז יאָסעס טאָכטער האָט באַלד גאָך דער חתונה אָנגעהויבען זאָגען, אַז זי וויל מיט איהם ניט „לאַכען”. פאַרוואָס? זי האָט מורא!... וואָס האָט זי מורא? זי האָט מורא, ער זאָל ניט אויסלאָדען די קלייטען. וואָסע-רע קלייטען? וועמענס קלייטען? און וואָס געהער זיך דאָ אָן מיט איהר? נאָר גיה טענה מיט אַ נקבה! זי האָט זיך אַריינגענומען אין קאָפּ אַריין „קלייטען” — חאָטש בראָק זי ווי לאָקשען, זי וויל איהם ניט קענען!

סע פערשטעהט זיך, אַז מאַזעפּעווקע האָט זיך ניט בעגוגענט מיט אַזאַ תּירוץ; וואָס מיר קלייטען? ווער מיר קלייטען? דאָ קעהר זיין אַנ׳אַנדער סוד, מסתמא אַזאַ מין זאַך, וואָס פּאַסט ניט אויסצוזאָ-גען... און עס האָבען אָנגעהויבען געהן אין שטאָדט מעשיות מיט מעשיות מיט מעשיות! און די מעשיות, וואָס מע האָט דערצעהלט, האָט מען דערצעהלט איינער דעם אַנדערען בסוד, אין אויער אַריין, און בשעת-מעשה האָט מען זיך אַרומגעקוקט, צי ס׳איז נישטאָ קיין ווייבער דערביי און מע האָט זיך געשטיקט פאַר געלעכטער.

וואָס פאַר אַ געלעכטער אויף אַייך?—זאָגען די ווייבער, — דער-צעהלט אונז, לאָמיר אויך לאַכען.

די דאָזיגע ווערטער רופען אַרויס ביי די מאַנסבילען נאָך אַ גרעסערען געלעכטער. דעמאָלט ווערען די ווייבער שוין אַ ביסעל בייז און הויבען אָן מיט כּעס:

— זעה-נאָר, ווי דער נאַר שטופּט זיי! זאָגט שוין אויס, וואָס איז דאָס פאַר אַ וויסטער געלעכטער אויף אַייך?

אָט דעמאָלט הויבען די מאַנסבילען ערשט אָן צו לאַכען, האַל-טען זיך ביי די בייכער, ממש מע קאַטשעט זיך פאַר געלעכטער!

ז.

בקצור, וועלוועל גאַמבעטאַ האָט זיך אָבגעג׳גט מיט יאָסיס טאָכ-טער (ברײַנדעל האָט זי געהייסען, זי האָט חתונה געהאַט דאָס אַנדע-רע מאָל און איצט איז זי אין אַמעריקע) און איז לאַנג קיין אַלמן

נישט געזעסען און האָט געבראַכט צו פיהרען אַ ווייב פון אַ קליין שטעדטעל, אויך אַ מיידעל, אָבגעלעבט מיט איהר אַקעגען אַ יאָהר און האָט זיך שטילערהייד מיט איהר אָבגעג׳גט און איז אַוועקגעפאָהרען קיין בערדיטשעוו און האָט געבראַכט צו פיהרען פון דאָרטען אַ גאַנצע „מאַדאַם מיט אַ הוט״, געמאַכט מיט איהר וויזיטען, איינגעפיהרט ביי זיך אַ שטוב מיט מעבעל, מיט זשורפיקסען, מיט יונגעלייט, וואָס שפּיעלען אין „סטוקלקע״ און אין „טערטעל-מערטעל״; עס האָט אָבער ביט געהאָלפען ניט די שטוב, ניט דאָס מעבעל, ניט די „סטוקעלטע״ מיט׳ן „טערטעל-מערטעל״, — אין אַ שענעם פריהמאָרגען זענען זיי אַוועקגעגאַנגען צום רב און מע האָט געשריבען אַ גט, און די „דאַמע מיט דער הוט״ איז אַוועק צוריק קיין בערדיטשעוו.

אַז וועלוועל גאַמבעטאַ איז נאָך דער מעשה אַוועקגעפאָהרען חתונה האָבען נאָכאַמאָל — האָבען איהם די מאַזעפעווקער לצים, די וואָס האָבען ליעב חוזק מאַכען פון דער גאַנצער וועלט, איהם געגעבען אַיין עצה, וואָס דאַרף ער פאָהרען חתונה האָבען, ברענגען דאָס ווייב און נאָכדעם גט׳ן זיך? אַמעהר לאָז ער דאָרטען מאַכען אויפ׳ן אָרט אַ חתונה מיט אַ גט אינאיינעם.

דערויף האָט זיי וועלוועל געענטפערט, אַז אַזעלכע חכמים ווי זיי איז טאַקע זעהר ווינציג אויף דער וועלט, ס׳איז איהם נאָר אַ חדוש, וואָס זיי געהען אָהן שטיוועל... און נאָך כדומה אַזעלכע שטעכווערטער האָט ער זיי אַריינגעזעצט, אַז זיי האָבען נישט געוואוסט, ווי אַזוי אַוועקצוגעהן פון איהם, — און אַליין איז ער אַוועקגעפאָהרען קיין וואַרשא און געבראַכט פון דאָרטען עפּעס אַ מין שלאַק מיט אַריינגעשטעלטע צייהן און מיט אַ מאָדנעם שלייער אויפ׳ן קאָפּ און מיט אַ מין משונה מאָדנע לשון, וואָס אין מאַזעפעווקע האָט מען אַזעלכס נאָך נישט געהערט קיינמאָל. דהיינו?

ערשטענס האָט זי גערעדט גיך. שייך זאָגען גיך! איידער זי האָט אַרויסגעלאָזט דאָס ערשטע וואָרט, זענען שוין פינף-זעקס ווערטער געפלויגען אויף צופריהער, איינס איבער דאָס אַנדערע, מורא געהאַט, מע זאָל חלילה ניט פערשפעטיגען, און איידער זיי זענען אַרויסגעפלויגען פונ׳ם מויל, זענען שוין געשטאַנען גרייט צעהן אַנדערע ווערטער אויף אַרויסצופליהען.

דאָס איז נומער איינס. והשנית האָט זי גערעדט מיט אַ קוויטש און מיט אַ נגון, ווי פון „אקדמות״, אויסגעמישט מיט „כגוונא״ און

אויסגעלאָגט אַלעמאָל מיט אַיין „אַי-וויי" און מיט אַלאַנגען „ני ז"
און מיט אַגעלעכטער פון אַפּאַווע בעוויזען בשעת-מעשה די אַריינ-
געשטעלטע צייהן און געטרייסעלט מיט'ן שלייער, האָט דאָס טאַקי
געהאַט דעם זיבעטען חן. אויף חדושים איז מען געגאַנגען קוקען אין
מאַזעפּעווקע אויף דער וואַרשעווער „יפהפיה" מיט די אַריינגעשטעל-
טע צייהן און האָרכען, ווי זי גראַגערט און ווי זי קוויטשעט און ווי
זי זינגט, און זיך האַלטען ביי די זייטען פאַר געלעכטער. מע דאַרף
נישט קיין טעאַטער, האָבען זיי געזאָגט... איין עבירה, כ'לעבען, וואָס
זי האָט זיך אין מאַזעפּעווקע לאַנג נישט געהאַלטען, סך הכל איין
זומער; וואָרום ס'איז געקומען אַרום יום-טובים-צייט, האָט ער זיך
מיט איהר גע'גט, און זי איז אַוועקגעפאָהרען צוריק קיין וואַרשא —
און פון דעמאָלט אָן האָט שוין וועלוועל גאַמבעטאַ מעהר נישט חתונה
געהאַט און איז פערבליבען איין אלמן עד היום הזה.

אפשר ווייסט איהר פון זיינעטוועגען אַשידוך?

בוכהאנדלונג „צענטראל"

ווילנא — ווארשא — ניו-יארק

יודישע לעהר-ביכער

די
פאלקס-שפראך:
א עלעמענטאר לעהר-בוך
פיר אנפענגער.
מיט אילוסטראציעס און צייכנונגען
אין טעקסט, פון י. קלעפפיש.
פרייז 25 קאפ.

די פאלקס-שול
א עלעמענטאר אילוסטרירט
לעהר-בוך פיר אנפענגער.
פון
מ. בירענבוים און מ. טייטש.
מיט א קורצען בריעף-לעהרער, ווי
אויך קאליגראפישע איבונגען.
פרייז 30 קאפ.

די מוטער-שפראך
א מעטאדע צו לערנען לעזען און שרייבען יודיש.
מיט גראמאטיקאלישע כללים און אילוסטראציעס אין טעקסט.
בייגעלעגט אלע העבראישע ווערטער, וואס געהען אריין אין
דער יודישער שפראך.
צוזאמענגעשטעלט פון ז. און א. רייזין.
פרייז 35 קאפ.

די
נייע יודישע שול
א לעזע-בוך פיר קינדער
(נאכ'ן אלף-בית).
צוזאמענגעשטעלט לויט די בייסטע
קוועלען מיט לייכטען לעזע-שטאף פון
תלמוד, מדרש, פון דער יודישער און
פרעמדע ליטעראטורען, אלץ לויט דעם
בעגריף פון קינדער. מיט בילדער אין
טעקסט.
פון אברהם רייזין.
פרייז 30 קאפ.

יודישער אלף בית
א סיסטעמאטישער אלף-בית צו
לערנען יודיש, פיר אנפענגער.
מיט בילדער און מיט א קורצער מע-
טאדישער ערקלערונג, ווי צו לערנען
מיט שילער לויט דעם קלאנגען-סיס-
טעם פון פ. האלפערין.
פרייז 30 קאפ.

Книжный магазинъ „ЦЕНТРАЛЪ" Варшава — Вильно — Нью-Іоркъ. —

שלום עליכם.

איינער פון טויזענד.

פערלאַג
פאמיליען-ביבליאטעק.

פערקויף:
געז. „צענטראל“, ווארשא.

Печ. въ Тип. Г. Пимента и Я. Швабе, Варшава
Шераковская 4. — 1914 г.

איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז דאָס איז ער...

אינגאַנצען ער מיט די ביינער! אַ ביסעל אַיין אויסגעבויגענע נאָז, קאַרע, גוטע, תמיד לאַכענדיגע אויגען, איין צאָהן ביי איהם אַ ביסעל אַ קרומער, אַיין איבערגעוואַקסענער; אַז ער הויבט אָן לאַכען, בעווייזט זיך אַרויס דער קרומער צאָהן.

נאָר די האָר — אַמאָל זענען זיי געווען געלבליכע, גילדענע האָר; היינט זענען זיי פערזילבערט געוואָרען און גלאַנצען אַקעגען דער זון און גיסען זיך אויס אין צוויי פאַרבען: גאָלד און זילבער.

שוין ניט קיין יונגערמאַן אַפנים, חאָטש ער דאַרף זיין אין מיי-נע יאָהרען.

נאָר די משמעות, אַז איך בין שוין אויך ניט קיין יונגערמאַן, אַריבער פערציג...

זאָל איך צוגעהן צו איהם? עפּיס איז ער מיר זעהר עלעגאַנט געקליידעט, אַ ווייסע קאַמזויל אויפ׳ן בייכעל מיט אַ מאַסיווגע גאָלדענע קייט, אַ שניפּס אַ גרויסאַרטיגער, און ווערליג איך האָב געהערט פון איהם, איז ער היינט גאָר „בגלופין”, אין די פעדערן, זאָגט מען, קנאַקט און טראַסקעט, פאָהרט אין קאַרעטעס, קעהרט וועלטען!

האָב איך מורא, טאָמער מיינט ער, אַז איך מיין עפּיס.

און איך בין, דאַרפט איהר וויסען, ביי זיך פון תמיד אָן גדול׳דיג, אַ ביסעל אַ גדלן.

נישט קיין בעל-גאווה, הייסט דאָס, נאָר אַ גדלן.

אַ גדלן האָט אָבער פיינט די וועלט, דאָס הייסט, ניט ער האָט פיינט די וועלט, נאָר די וועלט — איהם, ובפרט אַז ער איז דערצו נאָך איין אָרעמאַן...

און איך בין זיך מודה—אָרעם, זאָגט מען, איז ניט קיין שאַנדע—איך בין, לא-עליכם, נישט קיין גביר, ווייט, גאַנץ ווייט פון אַ נגיד! איך בין, פערשטעהט איהר מיך, פון יענע רייבע פערשוי־ילטע בעפוצטע אָרעמעלייט, וואָס פערשטעלען דעם דלות אין שטוב מיט אַ שפּיגעל און אַ פּאָרטעפּיאַן און אין גאַס מיט אַיין אויסגעפּוצטען ראָק און מיט אַ נייעם קאַפּעליש, נאָר אַז מע קוקט זיך גוט צו, זעהט מען, ווי דער דלות פּייפט אין אַלע ווינקעלעך און אין קעשענע ערב-פּסח׳דיג...

מיט איינעם וואָרט, ס׳איז מיר נישט אין בעסטען; פון אַ צייט, אַז עס האָט מיר אויפגעהערט צו פידלען. איך האָב שוין איבערגעטאָן כל עבודת-פּרך, איבערגעדיענט אַלע עבודה-זרה׳ס, עס געהט מיר נישט, חאָטש צורייס זיך. עס געהט מיר ניט אַזוי שטאַרק, אַז איך בין זיך שוין אַליין נמאס געוואָרען; יענעם שמועסט מען ניט!

עס קאָן זיין, אַז יענער קלערט גאָר ניט וועגען מיר, האָט מיך אין זינען אין דער לינקער פּאה, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז איטליכער, ווער עס דערזעהט מיך, טראַכט זיך: „אָט אַ שלים-מזל! ער קעהר אַוודאי וועלען בעטען אַ גמילות-חסד? איך וועל איהם ניט געבען!”

און איך וועל שוין ביי איהם ניט בעטען, איך זאָל וויסען, דער טויט זאָל מיר זיין, און טאָמער האָב איך אַפילו יאָ אין זינען געהאַט רעדען מיט איהר מכּה אַ גמילות-חסד, וועל איך איהם שוין מכּות זאָגען אַ וואָרט!

— וואָס מאַכט איהר?—פרעגט ער מיך, און קוקט מיר גלייך אין די אויגען אַריין.

— וואָס זאָל איך מאַכען?—זאָג איך און קוק איהם גלייך אין די אויגען אַריין.

— אָבער ווי געהטס? נישקשה?

— נישקשה.

— נו, דאַנקען גאָט,—זאָגט ער און קוועטשט מיר די האַנד.

— אויף אייך געזאָגט געוואָרען!—טראַכט איך מיר און קוועטש איהם די האַנד.

און אַזוי צוגעהען מיר זיך.

נישט אַזוי האָט געקוקט אויף מיר ער, דער, וואָס איך דערצעהל אייך פון איהם, בשעת מיר האָבען זיך בעגעגענט אין אָדעס אויפ׳ן בולוואַר. זיין קוקען איז געווען גאָר אַיין אַנדער מין קוקען, איך האָב איהם געלייענט אין זיינע גוטע, קאַרע, שמייכלענדיגע אויגען.

ער האָט מיך צוגעצויגען צו זיך מיט זיינע גוטע, קאַרע, שמייכלענדיגע אויגען, און איך האָב מיך אויפגעהויבען און לאָז מיך גלייך צו איהם.

ער ציהט מיר אויס די האַנד פון ווייטען, עפענט אויף דאָס מויל אויף צו לאַכען — און עס זעהט זיך אַרויס זיין קרומער איבער-געוואַקסענער צאָהן.

— אַ!?...

— אַ!?...

מיר שטעהען איינס אַקעגען אַנדערען און האַלטען זיך ביי די הענד, און איך בין זיך מודה, פון זינט עס געהט מיר נישט גוט, האָב איך פיינט אַ נגיד, איך האָב פיינט בעטע, געזונטע, פרייליכע פיסקעס, איך קאָן נישט אָנקוקען אַ פּנים, וואָס איז צופרידען מיט זיך אַליין און מיט דער גאַנצער וועלט! נאָר ז'ער דאָזיגער חברה-מאַן בייגט זיך צו צו מיר עפּעס זעהר פריינדליך און מיר צוקושען זיך.

איך ווייס ניט, ווי אַזוי זאָל איך מיך צו איהם ווענדען? זאָגען איהם „דו״?—וואַרפט זיך דורך זילבער אין זיינע גאָלדענע האָר; זאָגען איהם „איהר״? — האָבען מיר געלערנט אין איין חדר אַזוי פיעל יאָהר אינאיינעם!

דאָס אייגענע אַכּבים איז פאָרגעקומען ביי איהם אויך, וואָרום אַז מיר האָבען זיך צורעדט, האָבען מיר גענומען רעדען „בלשון נסתר״, דאָס הייסט אין דער גאַנצער צייט האָבען מיר זיך אַזוי געקליגט, אַז מיר האָבען זיך בעגאַנגען אָהן „דו״ און אָהן „איהר״.

ווי אַזוי איז דאָס מעגליך? אָט וועט איהר הערען.

ער: איך שטעה און קוק און קוק, דאַכט זיך יאָ און דאַכט זיך ניין? וואָס-זשע מאַכט מען?

איך: און איך שטעה און טראַכט די גאַנצע צייט: אָט דאָס זאָל זיין טאַקי ער? דאַכט זיך ער און דאַכט זיך ניט ער. וואָס-זשע הערט זיך? פון וואַנען קומט מען אָן?

ער: פון וואַנען? איך בין דאָך אַ היגער טאַקי, אַיין אַדעסער שוין פון וויפיעל יאָהר!

איך: און איך בין ערשט ניט לאַנג אַ היגער. געקומען אַהער צו פאָהרען זוכען אַ געשעפט.

ער: אַ געשעפט? אַ געשעפט דאַרף מען זוכען? ביי מיר איז פערקעהרט: ביי מיר איז שוין צו-פיעל געשעפטען; הלואי וואָלט איך

געהאַט אַזוי פיעל מענשען. שלעכט אָהן מענשען, שלעכט! וואָס מיך קאָסט אָב אַ יאָהר מענשען! (אַ בעריהמער! טראַכט איך מיר). איך האָב נישט קיין גליק צו מענשען! וויפיעל מאָל איך טראַכט מיר: ווען איך האָב חאָטש איין געטרייען מענשען, וואָס מע קאָן זיך אויף איהם פערלאָזען, וואָלט איך געלעבט, דאַכט מיר, מעהר מיט צעהן יאָהר. וואָס זאָג איך מיט צעהן? מיט צוואַנציג יאָהר! איך האָב שוין געפּרובט האַלטען אַלערליי מענשען — אי ביליגע, אי טייערע, אי גאָר טייערע — אַלץ איינס, נישטאָ קיין געטרייע מענשען! (אָט דאָ, טראַכט איך מיר, וועט ער זיך מסתמא צולאָזען, ווי אַזוי ער מאַכט גליקליך מענשען און ווי אַזוי זיי עקספּלואַטירען איהם — איך קען זיי שוין, די דאָזיגע פילאַנטראָפּען! נאָר איך שלאָג איהם ניט איבער און לאָז איהם רעדען ווייטער): איך האָב געהאַט אַמאָל אַזוי פיעל חברים, ווען איינער קומט צו מיר צוגעהן און וויל מיר זיין צו הילף, וואָלט איך דאָך איהם אָבגילטען פון קאָפּ ביז פיס (אַ רעכטער ליגנער! — טראַכט איך מיר) — און ווי אויף צו-להכעיס בעגעגען איך ניט קיינעם פון מיינע לייט. איך קאָן זאָגען, אַז דאָס איז מיין ערשט בעגעגעניש פון זינט איך בין אַ היגער. דאַכט זיך, מיר זענען געווען אַמאָל גאַנץ נאָהענטע חברים, האַ?

איך: חברים? אַלץ הייסט חברים! אינאיינעם געלערנט, אינאיינעם קעסט געגעסען ביי איין רבין, אינאיינעם געשלאָפען.

ער: איך געדענק אפילו ביי וואָסער רבין, ביים רבין זרח אויפ׳ן אויוען ווינטער אין די גרויסע פרעסט.

איך: און זומער אין דרויסען אויף דער הוילער ערד.

ער: ווי די חזירים אין בלאָטע, מיט אַלע זשאַבעס.

איך: און צום שכן טביה אין די פענסטער ווער האָט געוואָרפען שטיינדלעך און איבערגעשראָקען די גאַנצע שטוב מענשען אויף טויט?

ער: און ביי דער פּיראַנדיטשקע די עפּעל פונ׳ם קאָשיק ווער האָט גע׳לקח׳ענט מיט אַ שטעקעל, אונטען אַ צוואָק צוגעשלאָגען?

איך: און די קאַוונע הושענא רבה פונ׳ם וואָגען ביי גדליה דעם אַלטען?

און אַזוי ווייטער.

צורעדט זיך פון אַמאָליגע גליקליכע, נאַרישע, נאָר גליקליכע קינדער-יאָהרען, קאָנען מיר שוין אַזוי גיך ניט אויפהערען; עס שיט

זיך ביי אונז ווי פון אַ זאַק; עס גיסט זיך ביי אונז ווי פון אַ פאַס; עס לאָזט זיך גאָר ניט אויס קיין שטאָף — ביז מיר קומען אַרויף צו ביסלעך אויף אונזער איצטיגען מעמד, און מיר ווערען געוואָהר איינס פונ׳ם אַנדערען אַ סך גוטס און אַ סך שלעכטס, אַ סך פרייליכס און אַ סך טרויעריגס; איינעם פון אונז געהט דאָס גוט, מיט הצלחה, דעם אַנדערען געהט דאָס שלעכט, שלים-שלים-מזל; איינער פון אונז איז אַ גביר, אַיין אדיר, דער אַנדערער אַ רעכטער כתריאל. איינער האַלט קינדער אין בעסטער ערציהונג, די עלטערע טאָכטער אויסגעגעבען גליקליך, די זיהן אַלע אין גימנאַזיע; דער אַנדערער מוטשעט זיך מיט זיינע קינדער, ווי אויפ׳ן טויט, די עלטערע טאָכטער זוכט שטונדען און קאָן ניט געפינען, און דעם זוהן אין גימנאַזיע קאָן ער נישט אַיינגעבען, מע דאַרף האָבען פּראָטעקציעס, עס דאַרף קאָסטען געלד... איינער האָט זיך זיין אייגען הויז אין אָדעס — און נאָך וואָס פאַר אַ הויז — מיט אַ גאָרטען אַיין אייגענעם, מיט אַלע אַנטיקען, אַ גן-עדן! דער אַנדערער איז שוין פון היבשע עטליכע יאָהר נע-ונד, פון איין דירה אין דער אַנדערער. ערשט ניט לאַנג האָט מען איהם „אָבגעשריבען" פון קאָפּ ביז פיס, פערקויפט די בעבעכעס און אַרויסגעוואָרפען מיט בזיונות אויף דער גאַס. — און ס׳איז ביי איהם געבליבען, וואָס ס׳וועט זיין — וועט זיין, אַרויספאָהרען, אַריבערפאָהרען אין אַיין אַנדער שטאָדט. מע זאָגט, ס׳איז אַ סגולה: משנה מקום משנה מזל.

איך האָב נאָך פאַר קיינעם אַזוי אָפענטליך ניט אַרויסגערעדט זיך דאָס האַרץ ווי אַציגד פאַר מיין חבר, און קיינער האָט מיך נאָך קיינמאָל אַזוי נישט אויסגעהערט געשמאַק ביז׳ן סוף מיט אַזאַ גוט-פריינדשאַפט; איך האָב דערפיהלט ווי אַ שטיין פון האַרצען, צעהן פוד משא איז פון מיר אַראָב. און איך האָב דערזעהען, ווי זיינע גוטע, קאַרע, שמייכלענדיגע אויגען זענען ווי בענעצט, דאָס פּנים ערנסט, ער לייגט אַרויף אויף מיר די האַנד און מאַכט צו מיר:

— נו, אַיין עק! פון היינט אָן און ווייטער וועט דאָס בעסער געהן. אמת, אמת. משנה מקום משנה מזל. איך ווייס עס פון זיך זעלבער; ס׳איז מיר אַמאָל, ניט היינט געדאַכט, אויך געווען נישט גוט! אַציגד וועלען מיר שוין זיצען אינאייגעם.

— וואָס הייסט, זאָג איך, אינאייגעם?

— אינאייגעם וואָס הייסט? זאָגט ער צו מיר מיט אַ נגון, און זיינע גוטע, קאַרע אויגען לאַכען. — אינאייגעם הייסט, אַז איינער האָט

געשעפטען, און דאַרף האָבען אַ הילף ווי אין לעבען אַריין, און זוכט אַ מענשען איין אָרענטליכען, אַ געטרייען, וואָס וויפיעל ער זאָל ניט קאָסטען, איז ער ווערט צוויי מאָל אַזוי פיעל, און גאָט העלפט איהם — ער בעגעגענט זיך מיט זיינעם אַ חבר, וואָס האָט זיך מיט איהם אַזאַ צייט נישט געזעהען, און ווערט געוואָהר, אַז דעם חבר איז נעבען נישט גוט די צייט און זוכט אַ געשעפט, הייסט דאָך עס, אַז זיי דאַרפען האָבען איינס דאָס אַנדערע, — היינט וואָס קאָן נאָך זיין גליי-כער דערפון?

און בכדי עס זאָל מיר אַפּנים ניט זיין קשה, וואָס ער לייגט מיר פאַר אַזאַ גליק, חאַפּט ער אַרויס דעם טייסטער, עפענט איהם אויף און וויל מיר ווייזען אַ דעפּעש, וואָס מע רופט איהם אַרויס אויף עטליכע טעג און ער קאָן ניט פאַהרען בשום אופן ניט! נאָר מיינע אויגען קוקען ניט אויפ׳ן דעפּעש, מיינע אויגען פאַלען אויפ׳ן פּעקעל אַסיגנאַציעס וואָס אין טייסטער. אַ היבש פּעקעל אַסיגנאַציעס, גרויע הונדערטערס און פיעלפאַרביגע פינפהונדערטערס, און מיינע אויגען, אַפּנים ברענען, און זיינע אויגען בעגעגענען זיך מיט מיינע אויגען און ער שטויסט זיך אַפּנים, וואָס איך קוק, און ער רופט זיך אָן אַלץ מיט דעמזעלבען נגון:

— דאָס געשעפט, דאַנקען גאָט, קאָן טראָגען אויף אַלעס, און אַ נייער מענש, אַז ער קומט אָן אין געשעפט אַריין, בעדאַרף ער מסתמא האָבען אַ ביסעל געלד, און געלד איז דאָך ברוך השם פאַר-האַן גענוג, פאַרוואָס-זשע זאָל ער ניט נעמען, וויפיעל ער דאַרף? וואָס איז דאָ פאַרהאַן צו שעמען זיך? מע פערשטעהט גאַנץ גוט, וואָס הייסט אַריבערטראָגען זיך אין אַ ניי אָרט מיט קיין עין-הרע קינ-דער... איך ווייס עס פון זיך זעלבער; איך בין אַליין אויך געווען אַמאָל ניט אין קיין בעסערער לאַגע; איך האָב אַמאָל אַליין אויך גע-שמייכעלט צו-נ׳אַ דרייערל, אויך גענוג אויסגעריסען געוואָרען, פער-שוואַרצט געוואָרען — אוי, פערשוואַרצט געוואָרען!

און מיין חבר זעצט זיך אַנידער מיט מיר בעזונדער אויף אַ באַנק און דערצעהלט מיר אויס אינגאַנצען די ביאָגראַפיע זיינע אין קורצען, אַ מערקווירדיגע ביאָגראַפיע, עפּיס טאַקי נאָר חדושים ונפלאות, מעשיות פון טויזענד איין נאַכט! איך מיט מיין לעבענס-געשיכטע, מיט מיין איצטעריגער ביטערער לאַגע בין גאָר אַ גראַף, אַ מאַגנאַט אַקעגען איהם! איך זיץ נאָר און קוק אויף איהם און טראַכט מיר: „וואָס אַ מענש קאָן

איבערטראָגען אויף זיך !... און אַז גאָט האָט איהם געקאָנט העלפען נאָך אַזעלכע גרויסע צרות מיט אומגליקען, וואָס דער האָט אויף זיך איבערגעטראָגען, איז פאַרהאַן אַ שטיקעל האָפנונג, אַז מיר זאָל נאָך אויך אַמאָל זיין גוט"...

און מיין חבר נעמט ווידעראַמאָל אַרויס דעם טייסטער און טראָגט מיר איהם אונטער גלייך אין פנים אַריין.

— וואָס דאַרף מען זיך דאָ שעמען? מאַכט ער צו מיר, — מע נעמט דערוויל, וויפיעל מע בעדאַרף...

איך פרעג מיך אַליין, צי ס'איז ניט קיין חלום, און קוק אין טייסטער אַריין, און דער טייסטער איז אָפען, און די גרויע הונדער־טער מיט די פיעלפאַרביגע פינפהונדערטערס שמייכלען צו מיר גלייך מיט מיין חברס שענע, גוטע, קאַרע אויגען, און איך ציה אויס די האַנד און זאָג:

— גענוג וועט זיין דערווייל צוויי.

איך ווייס ניט, וואָס איך זאָל זאָגען: צוויי הונדערטער, צי צוויי פינפהונדערטער? און בכדי מיר זאָל אַפּנים זיין גרינגער, רופט ער זיך אָן פאַר מיר:

— צוויי טויזענד, מיין איך, וועט זיין ווינציגליך.

און ער צעהלט מיר אָב זעקס פיעלפאַרביגע פינפהונדערטערס און מאַכט צו מיר:

— גענוג דריי טויזענד אויף דער ערשטער צייט?

— אָ!... מעהר קאָן איך ניט זאָגען גאָרניט און לייג צונויף די האָרטע אַסיגנאַציעס און שטופ זיי אין בוזעם-קעשענע און פיהל אַ מאָדנע וואַרעמקייט פון זיי, אַ גלאַטקייט...

און בכדי ס'זאָל מיר אַפּנים ניט זיין שווער די טובה, רופט ער זיך אָן צו מיר ווייטער:

— און איך וואָלט נאָך אַ בעלן געווען אָנקוקען קיין עין-הרע די דאָזיגע קאָמאַנדע, מיין חברס קינדער.

און איך ענטפער איהם נישט באַלד. מיינע געדאַנקען זענען דאָרט אין בוזעם-קעשענע ביי די פיעלפאַרביגע פינפהונדערטעס, וואָס וואַ־רעמען מיך און גלעטען מיך און קריכען נישט אַרויס פון קאָפּ, און מיינע מחשבות חאַפּען מיך אויף און טראָגען מיך אַוועק אַהיים צו ווייב און קינדער און איך שטעל מיר פאָר די שמחה, וואָס וועט זיין, אַז מע וועט דערזעהען פלוצים אַזוי פיעל געלד און דערהערען פלוצים אַזאַ

גליק!... און ער זאָגט צו מיר נאָכאַמאָל, אַז ער וואָלט וועלען זעהען מיין ווייב און קינדער.

— אָך! זאָג איך, קאָנען מיר דאָך געהן גלייך צו מיר, איך זיץ ניט ווייט אָט דאָ, די קינדער זענען סאַמע אין דער היים. געהען מיר?

— פאַרוואָס ניט? מאַכט ער צו מיר, און איך דערקען אין זיינע אויגען, אַז ער ווייסט, אַז מיינע געדאַנקען זענען דאָרט ביים געלד, וואָס ליגט אין בוזעם-קעשענע, וואָרום איך טו מיך אַלעמאָל נישט-ווילענדיג אַ טאַפּ צו דעם און לאָז אַרויס אַ טיעפען זיפץ, און ער, דער הונד, פערשטעהט דאָס גוט, און טראָגט אַריבער באַלד דעם שמועס ווידער צוריק אַהין, אין יענע אַמאָליגע נאַרישע, נאָר גליקליכע קינדער-יאָהרען, דערמאַנט מיר בילדער שוין לאַנג-געשטאָרבענע, און אַזוי קומען מיר צו מיר אַהיים.

און דאָ דערמאַן איך מיך מיין שטוב, מיין מעבעל... און עס ווערט מיר אַ ביסעל אַ בזיון פאַר מיין רייכען חבר, און איך הויב מיך אָן פערענטפערן פאַר איהם:

— אַ נייע דירה... ניט לאַנג אַריבערגעקלויבען זיך... זומער... אַ שטיקעל מישמאַש...

ער פערשטעהט אַפּנים, וואָס איך מיין, פערחאַפּט ער פריהער און זאָגט צו מיר:

— אָ-וואַ! אַ גרויסער אומגליק... אומעטום אַזוי! ביי מיר אויך ניט בעסער... קומט דער זומער, הויבט זיך אָן רעמאָנט... אַ חתונה!

און בשעת-מעשה דערמאַן איך מיך, אַז אין בוזעם ליגט ביי מיר דאָס געלד, און עס טוט מיך אַ בריה, אַ ברען, אַ סמאַליע, און עס פליהט מיר דורך אַ מחשבה, וואָס זאָל איך פריהער טון, און גיך-גיך לויפט דורך אַ חשבון ביי מיר אין קאָפּ: דירה-געלד... דעם קצב... דאָס קינד אין גימנאַזיע... דעם ווייב שיך אַ פּאָר... די טעכטער היטעלעך... זיך אַ סערדעט... אַ ביסעל מעבעל... היינט חובות! די אַלטע חובות! חובות! חובות! חובות!

און עס לויפען דורך ביי מיר אין דער מחשבה אַלע האַרבסטע חובות, מע מוז, מע מוז זיי צאָהלען באַלד! און איך זעה גאָר ניט, אַז ס'איז שוין אָפען די טיר און איינס פון מיינע קינדער געהט מיר אַקעגען מיט אַ בלאַס פינסטער פּנים; די קינדער נעבעך ווייסען אַלע צרות אונזערע; ווייסען שוין פון דחקות, ווייסען שוין, וואָס הייסט פאַר מילך, פאַר פלייש, אין מאַרק אַריין, דער דוואָרניק דירה-געלד קומט

מאָהנען, די יודינע פאַר טיי, דער יוד פון האַלץ, אַ בייזער יונגערמאַן מיט אַ געל בערדעל: „פון ווינטער נאָך, טענה׳ט ער, פאַר האָלץ האָט איהר געקאָנט ביז אַהער דריי מאָל שוין בעצאָהלען״...

— וואו איז די מאַמע? פרעג איך.

— אין ־קעך, ענטפערט מיר, דאָס קינד.

— קיין דיענסט אַצונד נישטאָ, ערשט געכטען אַוועקגעגאַנגען די דיענסט! פערענטפער איך זיך פאַר מיין רייכען חבר און ווער שיער פערברענט פאַר חרפה, און דערמאַן זיך, ווי אַזוי מיין ווייב וועט אַריינקומען חלילה מיט פערשמירטע הענד און גאָט ווייסט מיט וואָס פאַר אַ קליידעל...

— ביי מיר, זאָגט ער, אויך דאָס אייגענע; אַלע וואָך, אַלע וואָך אַ נייע דיענסט. איין אומגליק מיט די היגע דיענסטען!

איך ווייס ניט, וואָס צו טון: צי זאָל איך לאָזען דאָ מיין חבר זיצען און אַליין געהן אין קיך אַריין אָנזאָגען מיין ווייב די גוטע בשורה, ווי אַזוי גאָט האָט דאָ מיט מיר געפיהרט? צי זאָל איך בעסער בלייבען זיצען מיט מיין חבר דאָ אין זאַל?

איך זאָג: „אין זאַל״. עס רעדט זיך אַזוי אַ זאַל! אַ גרויס חדר טאַקי, נאָר ליידיג; נישט ליידיג, אַ פּאָר טישליך שטעהען, טעפּ פון קוויטען, אַ פּאָרטעפּיאַן איין אַלטער און אַ שפּיגעל, אַ לאַנגער עדות פון אַמאָליגע גוטע יאָהרען און פון איצטיגען דלות. אַ לאָמפּ, אוי אַ לאָמפּ אַ מאָדנע, און אַ בעטעל פונקט אין מיטען זאַל. אַזוי שפּעט זאָל שטעהן אַ בעט אין זאַל און ניט פערבעט נאָך! אַ הונדערטער וואָלט איך בעצאָהלט אין דער מינוט, עמיצער זאָל צונעמען פון דאַנען דאָס בעטעל. עס ברענט מיר דאָס פנים פאַר בזיון!

מיין חבר אַפּנים שמויסט זיך אָן, וואָס איך בין אַזוי צומישט, און רופט זיך אָן צו מיר:

— אַ וואוילע דירה, אַ פריייע, אַ „פּראָסטאָרנע״! און דוקא קלוג, וואָס מע שלאָפט אין זאַל. ביי מיר שלאָפען אויך די קינדער זומער אין זאַל, ס׳איז הייס אין אַלע אַלקערס!

— אָט דאָס איז מיין בן-יחיד, שטעל איך איהם פאַר מיין זוהן, וואָס גראָד אַצונד איז איהם געפעלען אַראָבוואַרפען די שטיוועל און אַרומגעהן באָרוויס. מיין חבר זעהט, אַז די מעשה קרענקט מיך, טראַכט ער אויס אַ ליגען:

— זומער געהען ביי מיר אַלע קינדער באָרוויס...

און דאָ קומט אַריין אַ טאָכטער מיינע, די צווייטע פון דער על-טערער. איך שטעל זי פאָר פאַר מיין אַלטען חבר, זי ווערט רויט ווי פייער, ניט מחמת זי איז אַזאַ שעמענדיגע, נאָר מחמת זי גײַהט זעהר אָרדינער, פראָסט געקליידעט, און דער עיקר זענען די שיך, געמיינע שיך מיט לאַטעס, אָהן אָבצאַסען, און אויסגעדרעהט, צוריסען...

און ווי אויף צו-להכעיס זעצט זי זיך אַוועק אַזוי, אַז ער דער-זעהט די שיך, און זי דערזעהט, וואוהין ער קוקט, און איך דערזעה, ווי זיי קוקעןביידע אויף איהרע שיך, און איך ווער צומישט. ס'זאָל זיין אַ גרוב, וואָלט איך אַריין אַ לעבעדיגער אין גרוב.

— אַ שען קינד, מאַכט ער צו מיר אין אויער אַריין, שען ווי גאָלד!

איך וויל איהם עפּיס ענטפערן, קומט אַריין די עלטערע טאָכ-טער מיינע שוין אַ היבשע. געהן געהט זי אַפילו אין גאַנצע שיך, נאָר אַ קאַפּטעל האָט זי אָנגעטאָן פון קיסיי, אַ דינס, אָהן איין עלענבויגען. זי ווייסט ניט אַפּנים, אַז סע פעהלט ביי איהר איין עלענבויגען, און זעצט זיך פונקט אַזוי אַנידער, אַז זי קומט אויס מיט'ן עלענבויגען גלייך צו איהם. ער קוקט אויפ'ן עלענבויגען, איך אויף איהם, און בין אויסער זיך פאַר צרות! איך ווינק צו איהר, זי פערשטעהט ניט וואָס, ווערט זי רויט ווי פייער, הויבט זיך אויף און דרעהט זיך אויס צוריק — אוי וועה, אַ צרה, אַ שלאַק! דאָס גאַנצע קאַפּטעל איז צופּיצעלט!

— איינע שענער פון דער אַנדערער, מאַכט צו מיר מיין חבר אויפ'ן אויער, — צו אַזעלכע שענע קינדער פערשפּאָרט מען שוין אַפילו נדן!

און איך דערמאַן זיך אינ'ם שדוך פון מיין טאָכטער, וואָס ס'איז שיער געוואָרען, נאָך פון פאַראַיאָהרען, אַ גלייכער שידוך, אַ וואוילער יונג, אַ דאָקטאָר, און איבער נדן איז זיך עס צוגאַנגען, — און עס טוט מיר וועה דאָס האַרץ אויף איהר און איך טראַכט מיר:

— אוי, מיט איין יאָהר פריהער ווען איך בעגעגען זיך מיט מיין אַלטען-גוטען חבר!...

. . . .

— לאָז געהן אין דער ערד אַריין דער בעל-הבית מיט דער פּליטע, מיט דער שטוב, מיט'ן הויף, מיט אַלע הויפען, און לאָזען זיי זיך אָנצינדען און ברענען אויפ'ן פייער מיט גאַנץ אָדעס אינאיינעם!

איהר דאַרפט זיך שוין שטויסען, ווער דאָס רעדט; דאָס רעדט אַ ווייב, בשעת זי קומט אַריין פון קיך אַ פערשוויצטע, אַ פער׳חושכ׳טע, אַ פעריאָמערטע און אַ צובראָכענע, נעבעך אָהן אַ דיענסט, דאַרף אַליין קאָכען, וואָס זי איז בפירוש נישט געוואוינט געוואָרען; די פליטע רויכערט, דער קצב וויל שוין נישט געבען אָהן געלד, די גויע פאַר מילך מאָהנט, טריט נישט אָב פון קיך, אין מאַרק איז אויף אַלץ אַ יקרות, און די קינדער דעקוטשען שטאַרק, ווילען אָנבייסען דוקא יונגע קאַרטאָפעלעך און דוקא מיט פוטער!

איך וויל זיך אויפהויבען, לויפען איהר אַקעגען, זי אַוועקרופען, אָנזאָגען איהר, ערשטענס, די גליקליכע בשורה און, צווייטענס, בעטען, זי זאָל זיך איבערטון — לאָזט ער מיך ניט, דער חבר מיינער; ער נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאַכט אַזוי:

— איך וועל מיך בעסער אַליין פאָרשטעלען פאַר איהר.

און ער געהט צו צו איהר און ער שטעלט זיך פאָר פאַר איהר, און צווישען זיי פערבינדט זיך אַזאַ מין שמועס:

ער: איך געדענק אייער מאַן, מאַדאַם, אַ סך פריהער פון אייך!

זי: אַ גליק האָט אייך געטראָפען!

ער: מיר זענען חברים פון קינדווייז אויף.

זי: זאָג מיר, ווער זענען דיינע חברים, וועל איך דיר זאָגען, ווער דו ביזט...

ער: אינאיינעם געלערנט, אינאיינעם געגעסען, אינאיינעם געשלאָפען, אינאיינעם אפילו גע׳גנב׳עט עפעל פון איין קאָשיק.

זי: אַ שענע רעקאָמענדאַציע פאַר אייך ביידען...

ער: ניט נאָר עפעל אַליין, קאַוועגעס אויך.

זי: גענוג, איך פערשטעה שוין ווער איהר זענט...

די לעצטע ווערטער רעדט אַרויס מיין ווייב מיט אַזוי פיעל סמ־תמות, אַז מיין חבר בלייבט אָהן לשון. איך ווינק צו איהר, מאַך איהר מיט די אויגען, זי זאָל אויפהערען רעדען אַזעלכע שאַרפע שטעכענדיגע ווערטער, און טראַכט מיר: ווען זי ווייסט למשל, ווער דאָס איז? און וואָס ער איז פאַר אונז? פוילט זי זיך ניט און ענט־פערט מיר:

— וואָס ווינקסט דו צו מיר? איך פערשטעה שוין, וואָס דאָס איז פאַר אַ מין פראַנט, אַז ער איז דיינער אַ חבר.

— מאַדאַם! רופט זיך אָן צו איהר מיין חבר שוין מיט אַ טאָן פון אַ מענשען, וואָס געפינט זיך אַ ביסעל בעליידיגט: מאַדאַם, וועד-ליג איך זעה, זענט איהר נישט זעהר קיין געהויבענע מיינונג וועגען אייער מאַן, דאַרף איך אייך זאָגען, אַז איך קען איהם בעסער פון אייך.

— דאַרף איך אייך זאָגען, — ענטפערט זי מיט'ן אייגענעם נוסח וואָס ער, — דאַרף איך אייך זאָגען, אַז קיינער בעט אייך ניט, איהר זאָלט זיין פאַר איהם אַ מליץ יושר, ער קאָן זיך זיין שטעדטעל, נישקשה, אַליין בעשטעהן.

איך זעה, מיין חבר האָט שוין גאָר איין אַנדער פנים: די באַ-קען ברענען איהם שוין גאָר מיט אַ מאָדנעם פייער; די גוטע, קאַרע, תמיד שמייכלענדיגע אויגען האָבען אויפגעהערט צו לאַכען, און ער שוויצט, שוויצט מיט סכנת-נפשות!... וואָס זאָל איך דאָ טון? איך בין אויס מענש! איך עק זיך! עס האָט מיר פערשטערט, פער'סמ'ט די גאַנצע שמחה מיינע! איך האָב פערגעסען אָנ'ם געלד, וואָס ליגט ביי מיר אינ'ם בוזעם-קעשענע; איך האָב פערגעסען אָן אַלסדינג; איין געדאַנק ליגט מיר איצט אין מוח, איין מחשבה: „ווי אַזוי נאַרט מען ארויס מיין ווייב פון דאַנען? ווי אַזוי גיט מען איהר צו וויסען, ווער מיין חבר איז און וואָס ער האָט פאַר אונז געטאָן?“ און איך קוק אויף איהר מיט געבעט, ווי איינער רעדט: „האָב רחמנות, מאַך צו דאָס מויל, הער אויף צו רעדען!“ נאָר ווי אויף צו-להכעיס האָט זי זיך צורעדט:

— איך ווייס, זאָגט זי, די גוטע ברידער זיינע מיט די שענע חברים פונ'ם חדר! עפעס רעכטס וועט צו איהם נישט אָנשלאָגען... אָדער אַ שלים-מזל אַ קבצן, אָדער אַ בעריהמער, וואָס קומט דערצעהלען גליקען... אָט איז ערשט יענע וואָך געקומען צו איהם זיינער אַ בן-עיר, מיט איהם אַ גאַנצער רב שמעלקע, פון ווייט איז ער געקומען, אַזש פון אַלדי שוואַרצע יאָהר, איהם אָנדערצעהלט אַזעלכע גוזמאות פון זיך, אַז דער קאָפּ האָט זיך געדרעהט, אַ גאַנצער מיליאָנער, און אַ נדבן, אַ גוטער מענש, איין בעל-טובה אין דער וועלט! און אַז ס'איז געקומען צו ד'עם, אַז מיין מאַן... וואָס שעמסט דו זיך? עס איז דאָך דיינער אַ חבר, זאָגסט דו, וואָס איהר האָט אינאיינעם אמאָל גע'גנב'עט עפעל פון איין מולטערל... — און אַז ס'איז בעקומען דערצו, אַז מיין מאַן האָט איהם געזאָגט, אַז...

איך קאָן מיך מעהר שוין ניט איינהאַלטען, איך געה אַרויס פון די כלים, קוים, וואָס איך שטעה אויף די פיס, איך פיהל, אַז אָט-אָט פלאַצט אין מיר דאָס האַרץ, איך מוז, איך מוז מאַכען אַ סוף צום דאָזיגען שמועס! און איך טו אַ געשריי צו מיין פלונית גישט מיט מיין קול:

אָבער גע-נוג! ! ! . . . .

— וואָס איז? וואָס שרייסט דו? גאָט איז מיט דיר! שטעה אויף! מאַכט צו מיר מיין ווייב איין איבערגעשראָקענע אויף טויט און וועקט מיך אויף פונ׳ם שלאָף.

* *

*

איך זעץ מיך אויף, וויש אויס די אויגען, קוק מיך אַרום אויף אַלע זייטען.

— וואו איז ער ערגיץ?

— ווער? ווען זוכסט דו?

— דער קרוב מיינער... דער חבר, מיין איך...

— וואָסער קרוב? וואָסער חבר? עס האָט זיך דיר געחלומט אַ חלום... שפיי אויס דריי מאָל... האָסט זיך שפעט געלייגט שלאָפען... איך האָב דיר וויפיעל מאָל געזאָגט, שפעט ביינאַכט זאָלסט דו ניט שרייבען...

און איך טאַפּ מיך אין דער זייט ביים בוזעם, איך זוך די בו-זעם-קעשענע, איך פיהל, אַז געוואַלד! אָט-אָ-דאָ, אָ, אויף דעם אָרט איז געלעגען נאָר-וואָס אַ פעקעל מיט האַרטע פיעלפאַרביגע פינפהונ-דערטער! איך הער נאָך דאָס קנאַקען זייערס, איך פיהל נאָך דאָס גלאַטקייט פון זיי אין די הענד, מיט׳ן דער וואַרעמקייט אויף דער נשמה!...

און איך דערמאַן מיך, אַז מאָרגען צעהן אַ זייגער אין דער-פריה קומט צו מיר דער סודעבני פריסטאַוו איבערשרייבען און אויס-פערקויפען די בענקלעך מיינע, און דער בעל-הבית וואַרפט מיך אַרויס פון דער דירה, און דער קצב מאָהנט פאַר פלייש, און די גויע פאַר

מילך, און די יודינע פונ׳ם קלייטעל האָט מיר צוגעזאָגט מאָרגען אם ירצה השם גאַנץ פריה זיין ביי מיר נאָכאַמאָל, און דער יוד פון האָלץ וועט אויך ניט שווייגען; ער קומט אַלעמאָל צו געהן און פרעגט מיך נאָר „היתכן?”... און דאָס יונגעל מיינס זאָגט מיר אָן אַ בשורה, אַז ער איז שוין פאַרטיג צום עקזאַמען! מאָרגען איז דער עקזאַ-מען — מזל-טוב דיר, מיין קינד, זאָלסט דערלעבען אָנזאָגען בעסערע בשורות!... עס בעשלאָגט מיך אַ שווייס און עס ווערט מיר קאַלט אין אַלע אברים.

אויף וואס בעדארפען יודען אלאנד?

עטליכע ערענסטע ווערטער פאר'ן פאלק.

פו

שלום עליכם

כי ירחם יי את־יעקב — אז גאטט וועט זיך דערבארמען אויף יעקב'ן,
ובחר עוד בישראל — אונ ער וועט נאך אויסדערוועהלען די יודען,
והניחם על אדמתם — וועט ער זיי בארוהיגען אויף זייער ערד.

(ישעיה י״ד א׳)

וואַרשא

Тип. Б. Туршъ,
Варшава Новолипки № 6

וואָס איז דאָס אייגענטליך פאַר אַ שאלה — איף וואָס בעדאַרפען יודען אַ לאַנד? אַנדערע וועלען פרעגען אויף דער קשיה נאָך אַ קשיה: פאַר וואָס זאָלען יודען נישט בעדאַרפען האָבען אַ לאַנד? און וועלען זיין גערעכט אַז זיי וועלען אַזעלכעס פרעגען, וואָרום אויב יודען זענען אַ פאָלק — פאַר וואָס זשע זאָלען זיי זיין ערגער פון אַלע אַנדערע פעלקער? עס האָט אַזאַ פּנים ווי מען זאָל אייך אַ שטייגער פרעגען: אויף וואָס בעדאַרף מען האָבען אַ דירה; עס פאַרשטעהט זיך אַז יעדער מענש בעדאַרף האָבען אַ דירה; וואָס דען? אין דרויסען וועט מען זיצען? אין תוך אַריין אַז מען וויל דאָס גוט בעטראַכטען איז די מעשה ניט אַזוי: עס פרעגט זיך אויף וואָס בעדאַרף מען האָבען איין אייגענע דירה? צי בעדאַרף אַ מענש האָבען און ווען בעדאַרף אַ מענש האָבען איין אייגענע דירה?

אַ יוד זאָגט אפילו אַ גלייכוואָרטיל: „בעסער צו זיין אַ רייכער שכן איידער איין אָרעמער בעל־הבית״. נאָר במה דברים אמורים — ווען איז דאָס געוואָרען? אַז דירות זענען לרוב, און בזול, און בעלי־בתים שלאָגען זיך וועגען אייך, יעדער וויל אייך האָבען פאַר אַ שכן ווי זשע איז אָבער דער דין אַז איהר זענט שוין איבערגעזעסען אין שכנ״ת אומעדום און איהר האָט בעקומען אין שטעדטיל, צווישען אונז ריידענדיג, אַ שם פון אַ שלעכטען שכן, אַזוי אַז איהר קריגט שוין מעהר קיין דירה כמעט אין ערגיץ נישט, חאָטש נעם בלייב זיצען אין דרויסען אונטער גאָטס הימעל! וואָס טהוט מען דעמאָלט?

שוין מעהר אַלס אַכצעהנהונדערט יאָהר זינט מיר זענען אַפּגע־ברענט געוואָרען און שלעפען זיך אַרום, אין שכנות פון איין דירה אין

דער אנדערע, האבען מיר ווען געפרובט ערענסט נעמען אויף דער מחשבה: ביז וואנען? וואס וועט זיין דער תכלית?

אין די דאזיגע אכצעהנהונדערט יאהר האבען מיר אפילו געהאט אלערליי צייטען. עס פלעגט זיך מאכען א שטיקעל צייט, ווען דירות זענען געווען לרוב און יעדער איז אונז געווען געהערען פאר א שכן (שלאגען, מאלט אייך, האט מען זיך פאר אונז קיין מאל נישט געשלאגען); נאר עס פלעגט נישט לאנג דויערען, מיר פלעגען ווערען נמאס, האט מען אונז געבעטען מחילה איינפאקען די קלומקעס און געהן זוכען זיך ערגעץ איין אנדער דירה.

אין די דאזיגע אכצעהנהונדערט יאהר האבען מיר געהאט אלערליי צייטען. עס פלעגט זיך מאכען א שטיקעל צייט האבען מיר ווי אויפגע־לעבט פונ'ם גלות און געהאפט, אז אט אט קומט משיח, אט באלד ווערען מיר אויפגערעכט פון אלע צרות, און מיר ווערען לייטענגלייך. נאר עס פלעגט נישט לאנג דויערען, און איידער מיר האבען זיך ארומ־געקוקט וואו מיר זענען אין דער וועלט, זענען מיר שוין ווידער געלעגען נייען איילען אין דער ערד.

דאס זעלבע איז פארגעקומען מיט אונז אינ'ם לעצטען ביסעל יאהרען, ווען דער עולם איז געווארען קלוג און די וועלט — פול מיט וויסענשאפט. דאס ווארט „השכלה" (בילדונג) האט געבראכט צושלעפען מיט זיך נאך אסך ווערטער שיינע, הויכע, קלינגענדיגע ווערטער; צום ביישפיל „הומאניטעט" — מענשליכקייט, יושר, „עמאנסיפאציע" — גלייכהייט, ברודערשאפט און נאך אזעלכע ווערטער. וואס האבען אויסגעזעהען אזוי שיין אזוי פיין אויף פאפיר, אז ס'איז געווען א פערגעניגען אנצוקוקען! וואס דער סוף האט זיך אויסגעלאזט פון די ווערטער ווייסט איהר שוין; און אויב איהר ווייסט ניט, זייט זיך מטריח און לייענט איבער די רעדע פון דאקטאר מאקס נארדאו, וואס ער האט געהאלטען אוי'ן קאנגרעסס אין באזעל [1], וועט איהר ארויסזעהען, אז די אלע שיינע הויכע ווערטער זענען געבי־

---

1) „דער יודישער קאנגרעסס אין באזעל", א רעפעראט פון דאקטאר מאנדעל־שטאם, בעארבעט אין זשארגאן פון שלום עליכם, ווארשא תרנ"ח

ליבען נישט מעהר ווי שיינע הויכע ווערטער; אין תוך אריין אבער איז אונזער לאגע ביטער אונ פינסטער, נאך ערגער ווי געוועזען.

אז די לאגע איז ביטער אונ פינסטער — דאס האבען מיר געוואוסט פריהער; מיר האבען זיך גענוג אנגעהערט פון אונזערע זיידעס נאך פון פארצייטען מוראדיגע וואונדערליכע מעשיות פון א פרעה מלך מצרים, וואס האט "מכות" אויסגעפיהרט, פון א המן הרשע וואס האט בעקומען די מפלה, פון א טיטוס וואס האט געהאט א ביטערן סוף. אונ נאכדעם די אינקוויזיציע פון שפאניען, דער הערויסטרייבען (גרוש) פון שפאניען, פון פורטוגאל אונ פון אנדערע לענדער, אונ נאך כדומה אזעלכע מעשיות, מיט וועלכע עס איז פול אונזער היסטאריע. אסך האבען מיר ביינגע־וואהנען אליין, געזעהען מיט אונזערע אויגען, געלייענט אויף די בלעטער וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט. נאר די צונויפגעפאהרענע אויפ'ן קאנגרעסס האבען אונז נאך מעהר געעפאנט די אויגען, אונז אפגעבאלט א בילד פון אונזער לאגע אויף דער גאנצער וועלט אונ מיר זענען גע־וואהר געוואהרען, אז אויך אין יענע לענדער, וואו מיר האבען מקנא געוועזען אונזערע ברידער, געמיינט, אז זיי לעבען גליקליך, צום סוף לאזט זיך אויס, אז מיר האבען געלעבט אין טעות. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אז אונזער לאגע איז אומעדום נישט גוט, זעהר ניט גוט, דענן מען האט אונז אומעדום פיינט אונ מען קאן אונז אין ערגיץ נישט סובל זיין.

ווי א באווייז צו די דאזיגע ווערטער איז ארויסגעקומען פראנקרייך מיט דעם געוויסען פראצעסס פונ'ם בעוואוסטען פראנצויזישען שריפט־שטעלער עמיל זאלא, וועלכער האט זיך געוואלט אננעמען דעם אונרעכט פונ'ם אונזיסטפארשילדיגטען דרייפוס. ווער פון אייך האט ניט געלייענט דעם דאזיגען מערקווירדיגען פראצעסס? ווער פון אייך איז געוועהן גלייכגילטיג צו דיא אונרעכט, וואס איז פארגעקומען פאר אונזערע אויגען אינ'ם סוף פונ'ם נייגצעהנטען יאהרהונדערט; אונ וואו? אינ'ם שפיגעל פון דער גאנצער וועלט — אין פראנקרייך! "שפייט אויף זאלא!" — האבען געשריגען די אנטיסעמיטען אין פאריז; צווישען זיי זענען געוועזען אויך יונגוואַרג, סטודענטען, וואס האבען געהאלפען שרייען: "שפייט אויף זאלא! דער טויט זאל זיין די יודען!..."

דער יודישער קאָנגרעס אין באַזעל האָט אונז אונטערגעפיהרט אַ ריכטיגען חשבון פון דער לאַגע פון אונזערע ברידער אויף דער גאַנ־צער וועלט, און בעטראַכטענדיג דעם דאָזיגען חשבון האָבען מיר אָפּ־געלערענט דריי זאַכען:

ערשטענס, אַז מען האָט אונז פיינט אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט.

צווייטענס, די לאַגע איז אַזוי ביטער און פינסטער, אַז לאַנג קאָן עס אַזוי נישט דויערען.

דריטענס, אַז מען מוז דערצו אויפזוכען אַ מיטעל. נאָר אַזעלכס, וואס זאל האָבען אַ ממש.

א) לאָמיר זיך נאָר רעכט בעטראַכטען, פאַר וואָס האָט מען אונז אַזוי פיינט? מיר אַליין צווישען זיך (מיר בעדאַרפען דאָך זיך נים אויספיינען איינער פאַר׳ן אַנדערען) ווייסען גאַנץ גוט, אַז מיר זענען נישט בעסער און נישט ערגער פון אַנדערע; מיר האָבען אין זיך אַלע מעלות מיט אַלע חסרונות וואָס אַלע מענשען; איי טאָמער מאַכט זיך אַמאל מיר חאַפּען איבער אין איינינע פעהלער אַביסעל איבער דער מאָס, — האָבען מיר אָבער אַקעגען אַזעלכע מעלות, וואָס קאָנען איבער־וועגען און פאַרענטפערען אַסך אַנדערע חסרונות; נאָר וואָס דען? די שנאָה צו אונז איז אַזוי גרויס און אַזוי טיעף איינגעוואָרצעלט, אַז די מעלות וויל מען אונז נים רעכענען קיינער, און די פעהלער זעצט מען אונז אויס יעדען טריט און שריט און אַלע ווייל.

פון וואַנען נעמט זיך אַזא שנאָה?

מיר ווילען זיך נישט אַריינלאָזען אין ווייטע מ[illegible]נות, בלעטערען די היסטאָריע פון פאַרצייטען און זיך דערגרונטעווען צום רעכטען מקור, פון וואַנען די שנאָה וואַקסט... דאָס איז איין אַלטע לאַנגאַנגענדיגע קרענק, אַ מין חולאַת ר״ל, וואָס געהט איבער בירושה פון דור צו דור. עס טרעפט אָפט מאָל, אַז אונזערע שונאים אַליין קאָנען נישט זאָגען, פאַר וואָס איינענטליך זיי האָבען אונז פיינט. עס איז אַ ריינער אומגליק־

א גאט'ס שטראף איז אויף אונז שוין אַסך־אַסך יאָהרען! און ווידער צוריק לאָמיר זיך נור רעכט אָפּגעבען דין וחשבון, פאַר וואָס זאָל מען אונז ליב האָבען? צו קאָנען מיר פאָדערען, אַז מען זאָל אונז ליב האָבען? ווער זענען מיר צווישען די פעלקער, וואָס זענען מיר און וואָס פאַר מחותנים זענען מיר מיט די אַלע איבעריגע פעלקער אין אייראָפּאַ, אַז זיי זאָלען אונז ליב האָבען?

ווער זענען מיר? — בני אברהם יצחק ויעקב, וואָס האָבען געהאַט אונזער אייגען לאַנד, וועלכעס מיר האָבען בעוונותינו הרבים פאַרזינדיגט, האָט מען אונז פאַרטריבען און צוזייעט איבער דער גאַנצער וועלט, און אַט אַזוי בלאָנזען מיר אַרום צווישען פרעמדע פעלקער שוין קרוב צו צוויי טויזענד יאָהר, ווי איין עלענדער יתום, וואָס מען האַלט איהם אויס נור מצד רחמנות, מען שאַרט איהם צו אַ ברעקיל, מען וואַרפט איהם אַ ביינ־דיל און מען זשעניערט זיך מיט איהם גאָר ווינציג: אַז מען וויל איהם עפּיס זאָגען זאָגט מען איהם גלייך, ניט פאַרשטעלט, און אַז ער פאַר שטעהט ניט אויפ'ן וואונק גיט מען איהם מיט'ן שטעקען...

וואָס זשע טהוט ער, דער יתום? ער באַהאַלט דעם פּאַטש אין קעשענע און ווישט אָפּ די ליפּען, דענן ער ווייסט גאַנץ גוט, אַז עס וועט איהם נישט העלפען קיין שמע ישראל: פאָרט אַ יתום, איין איינ־געבעטענער, איין אָנגעוואָרפענער, אַ פרעמדער, אומעדום אַ פרעמדער! דאָס איז אַ כלל: דאָרט, וואו ס'איז פאַראַן „אייגענע" און „פרעמדע", איז כל זמן דער „אייגענער" פיהלט זיך גוט, לעבט גראַם, האָט פּרנסה בשפע, קאָן זיך נאָך דער „פרעמדער" ווי עס איז האַלטען. אָבער אַז דער „אייגענער" הויבט אָן פיהלען, אַז ס'איז איהם איינגליך, די קאָנקורענץ ווערט אַלע מאָל גרעסער און די פּרנסה געשלאָגען, — דעמאָלט ווערט דער „פרעמדער" גאַנץ איינפאַך גרויס אין די אויגען און עס דאַכט זיך אויס, אַז אַלע אומגליקען נעמען זיך פון איהם; הויבט מען אָן אויף איהם צו מומלען, פריהער שטילערהייד און שפּעטער העכער און העכער: „צו וואָס טויגען אונז פרעמדע?!". ביי אַזאַ געלעגענהייט באַדאַרף מען נור, אַז איינער זאָל אויסשרייען אויף אַ קול, נאָכדעם שרייען שוין אַלע; עס העלפען נישט קיין חכמות, קיין אויסטענען זיך, קיין אויס־

ווייזען מיט רְאָיות בְּרוּרוֹת, אַז אַ „פְרֶעמְדֶער" אִיז אויך אַ מֶענְשׁ, אַז עֶר הָאט אויך אַ מָאגֶען, אַז עֶר קָאן אויך נוֹצְלִיךְ זַיין, – מֶען וִויל אִיהם נִיט הֶערֶען, מֶען פַארְלַאנְגְט נִישְׁט זַיין נוּטְצֶען און מֶען הַייסְט אִיהם זוּכֶען זִיךְ גְלִיק וואו עֶר וִויל, אַבִּי נִישְׁט דָא.

אַט וֶוער מִיר זֶענֶען. מִיר זֶענֶען פְרֶעמְדֶע, אוּמֶעדוּם פְרֶעמְדֶע!

אַצוּנְד גֶעהט דִי צְווייטֶע פְרַאגֶע: וָואס זֶענֶען מִיר? דָאס הַייסְט צוּ זֶענֶען מִיר אַ פָאלְק, אַ נַאצְיָאן, אָדֶער נֵיין?

וֶועלְכֶעס וֶוערְד אָנְגֶערוּפֶען אַ נַאצְיָאן, און וָואס זֶענֶען דִי סִימָנִים פוּן אַ פָאלְק?

אַ פָאלְק בֶּעדַארְף הָאבֶּען קוֹדֶם כֹּל אַ לַאנְד. אַ פָאלְק בֶּעדַארְף הָאבֶּען אַ אִידֶעאַל. דָאס הַייסְט אַיין גֶעדַאנְק אַ זֶעלְכֶען, וָואס דָאס גַאנְצֶע פָאלְק זָאל זִיךְ צוּ אִים שְׁטְרֶעבֶּען, זַיין אִיבֶּערְגֶעגֶעבֶּען מִיט לַייבּ און לֶעבֶּען. אוּנְזֶער לַאנְד הָאבֶּען מִיר פַארְשְׁפִּילְט, וואו זְשֶׁע אִיז אוּנְזֶער אִידֶעאַל? בִּכְדֵי מִיר זָאלֶען הָאבֶּען אַ לַאנְד בֶּעדַארְפֶען מִיר דָאס וֶועלֶען, דָאס הַייסְט עֶס דַארְף זַיין בַּיי אוּנְז אַלֶעמֶען אַיין רָצוֹן, אַיין ווילֶען, אַיין גֶעדַאנְק, דָאס הַייסְט אַחְדוּת. מֵילָא דָאס אַחְדוּת וָואס בַּיי אוּנְז – דָאס ווַייסֶען מִיר. אוּנְזֶערֶע שׂוֹנְאִים ווַארְפֶען אוּנְז אויף פוּן אַייבִּיג אָן, אַז בַּיי אוּנְז אִיז צוּפִיל אַחְדוּת, זֵיי זָאגֶען אויף אוּנְז „חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל – אַלֶע יוּדֶען זֶענֶען אַיין יוּד". מִיר ווַייסֶען דָאךְ יָא ווִי אֱמֶת דָאס אִיז; אויף דִי אַנְטִיסֶעמִיטֶען גֶעזָאגְט גֶעווָארֶען אַזאַ אַחְדוּת! וֶוער ווַייסְט נִיט, אַז בַּיי אוּנְז אִיז, פוּנְקְט פַארְקֶעהְרְט, נִישְׁטָא קַיין שׁוּם אַחְדוּת? בַּיי אוּנְז אִיז אַיינְגֶעפִיהְרְט, אַז אַיינֶער זָאגְט יָא, זָאגְט דֶער אַנְדֶערֶער נֵיין; אַז דֶער זָאגְט כָּשֵׁר, זָאגְט יֶענֶער טְרֵפָה. און פוּנְקְט דָאס וָואס יֶענֶעם אִיז גֶעפֶעלֶען גֶעפֶעלְט מִיר נִיט, און דַוְקָא ווַייל יֶענֶער וִויל אַזוֹי ווִיל אִיךְ דֶעם הֵיפֶךְ! הָאט אִיהר גֶעזֶעהֶען צְווַיי יוּדֶען מִיט אַיין דֵעָה? צְווַיי יוּדֶען הָאבֶּען דְרַיי דֵעוֹת: אַז דֶער זָאגְט אַזוֹי, זָאגְט יֶענֶער ס׳אִיז טַאקִי אַזוֹי, נָאר פָארְט נִיט אַזוֹי... יֶענֶעמְס מֵיינוּנְג אִיז גְלַאט וֶוערְט אַ שְׁמֶעק טַאבַּאק; הֶערֶען בְּשַׁעַת יֶענֶער רֶעדְט אִיז נִישְׁט נֵייטִיג; קַיין עֶלְטֶערְס אִיז נִישְׁטָא און קַיין קְלוּגֶערְס אַוַדַאי נִיט. וָוארוּם כֻּלָנוּ חֲכָמִים – קְלוּג זֶענֶען מִיר

אלע, כלנו נבונים — מיר אלע פערשטעהען וואס עס טהוט זיך אויף דער וועלט, כלנו יודעים — מיר אלע ווייסען גאנץ גוט נאך פריהער וואס יענער וועט אונז זאגען . . .

היינט ווער שמועסט פון אזא געדאנק, וואס זאל צוזאמען בינדען ביי אונז דאס גאנצע פאלק? וואס איז אייגענטליך אונזער אידעאל נאך דעם פארשטאנד פון אונזער פאלק? פאהרט אריין למשל קיין בארדיטשוב, א יודישע שטאדט, חאפט אן א יודען אין גאס, אדער אין שול, און טוט איהם א פרעג: — זייט זשע מוחל, רב קרוב, וואס איז אייער אידעאל? און וואס הערט זיך עפים ביי אייך מכח ציון און ציוניזם? וועט ער אייך אנקוקען ווי א לײדיג געהער: וואס מיר אידעאל-שמידעאל? ווער מיר ציון, ציוניזם? וואס הערט זיך בעסער מכח אבצעהן און דרייצעהן? מכח פרנסה? וואו פארדינט מען א קערביל?

איך זאג בארדיטשוב נישט אלס אויסנאהמע, נאר גלאט אזוי בדרך משל. דאס אייגענע קאן געמאלט זיין אין קאוונע, אין באבבעס־טריוזקע, אין רינא, אין שפאלע, אין מאזיר, אין טאראשטשע אין שניפי־שאק און וואו איהר ווילט — די גאנצע וועלט, זאגט מען איז איין שטאדט. און איך זאג נישט, אז אלע בארדיטשוב'ער, אדער שפאלער אדער שניפישאקער יודען זענען אלע אזוי להוט נאכ'ן קערבעל, אז קיינער אינטערעסירט זיך נישט מיט ציון און ציוניזם. איך זאג נור, אז דאס רוב יודען זענען ווייט פון אזעלכע זאכען, וואס געהערען זיך נישט אן צו זייער פרנסה, און אז עס געפינען זיך אין יעדער שטאדט יודען, וואס געבען זיך אפ מיט אזעלכע ענינים ווי ציוניזם און דערגלייכען, זענען דאס מעהר נישט ווי איינצעלנע געצעהלטע מענשען אחד בעיר ושנים במשפחה . . .

דער תירוץ איז: יודען איז נעבעך נישט גוט, א יוד איז פארטראגען, א יוד זוכט פרנסה, א יוד דארף א קערבעל. דאס איז אבער א פאלשער תירוץ. ערשטענס נישט אלע יודען זענען ארעם; עס געפינען זיך ביי אונז קיין עין הרע גענוג בעלי־בתים (פון די נגידים, „גבירים אדירים", רעד איך נישט, ווארום ווי שטעהט דאס אן אזעלכע אריסטאקראטען צו לייענען יודישע ביכלעך געשריבען אין זשארגאן?) איך רעד פון דער

מיטעלע קלאסס יודען, וואס האבען אי צייט אי כח אפצוגעבען זיך מיט אזעלכע ענינים, וואס זענען נוגע צום כלל ישראל; און צווייטענס איז דאך גאר אדרבה, וואס דעם יודען איז ערגער בעדארף ער אלץ מעהרער און אפטער טראכטען פון אזא זאך, וואס אין דעם הייגגט אפ זיין אייגען גליק און דאס גליק פונ'ם גאנצען פאלק. די שלעכטע צייט מיט די שלעכטע אומשטענדען, וואס ווערען אלע טאג ערגער, בעדארפען אדרבה צוזאמען-טרייבען, צוזאמען-בינדען אלע יודען צוזאמען, עס זאל דוקא זיין ביי אונז אלעמען איין דעה, מיט איין רצון, מיט איין צוועק, איין אידעאל — און מיר ווילען זיך ניט ריהרען! ברידער, עס פעהלט אונז עפּיס, אונז פעהלט דער גייסט, דערפאלקסגייסט, וועלכען מיר האבען פארלאהרען אין דער צייט פון אונזער ארומשלעפּען זיך אין שבנות!

וואס זשע דענן זענען מיר? שטייטש מיר האבען דאך אונזער רעליגיאן (אמונה), אונזער אייגענע שפּראך, אונזערע אייגענע תנועות און אזוי ווייטער, קומט דאס צפנים, אז מיר זענען גלאט אזוי עטליכע מיליאן מענשען, וואס דאווענען פון איין סדור'ל, האלטען שבת, עססען פּסח מצות, פורים — המן'טאשען, און סוכות — המוציא מיט האניג און... ווייטער גאר נישט? קומט דאך אוים אז די וועלט איז באלד גערעכט, וואס מען זאגט אויף אונז, אז מיר זענען נישט קיין פאלק, נאר גלאט אזוי איינגעשפּארטע מענשלעך, איין עם קשה עורף — דאס וואס קען ווארפט אונז פאר אלע ווילע??

וואס זשע דענן זענען מיר? שטייטש מיר האבען דען ניט אונזער אידעאל? וואו איז דער „ולירושלים עירך”, וואס מיר זאגען אלע טאג? און וואו איז דער „לשנה הבאה בירושלים?” און וואו איז דער „אני מאמין?” און וואו איז די ברכה וואס מיר ווינשעווען איינער דער אנדערען „דערלעבען משיח'ן!”... אזוי פרעגט א יוד בשעת ער לייענט די דאזיגע ווערטער.

אמת. נאר לאמיר זיך נישט נארען. מיר ווייסען דאך גוט, ווי אזוי א יוד זאגט די דאזיגע ווערטער און פון וואס ער טראכט בשעת מעשה, אז דער קאפּ איז איהם סך הכל גאר ווייס איך וואו — ערגיץ אין קלייט, אדער אין מיהל, אדער אין וואלד, אדער אויף דער

בערזע, אדער ביי׳ם פריץ אין דער „אימעניע״, אדער גאר אין יעהופעץ אויפ׳ן יריד! אונ דערלעבען משיח׳ן — מהיכי־תיתי פאר וואס ניט? אז משיח זאל קומען צופאהרען אונ צוזאמען נעמען אלע יודען קיין ארץ ישראל אויף זיינע הוצאות, אי דאס מיט א תנאי אז אלע זאלען פאהרען, אונ די נגידים זאלען פאהרען פריהער!... דערביי זאגט יעדער יוד א בעזונדער גלייכווערטעל; איינער זאגט, אז משיח וועט קומען וועט זיין אלעסדינג פארקעהרט: ביז אהער זענען יודען געוועהן וועלוועלער פון בארשטש אונ אתרוגים מיט גאלד גלייך, אונ דעמאלט וועלען אתרוגים זיין אומזיסט אונ יודען בחשיבות גדול, א רענדיל א יוד! אונ נאך כדומה אזעלכע ווערטלעך פאלען ביי יודען בשעת מען צורעדט זיך פון משיח׳ן, וואס וועט קומען רייטענדיג אויף א ווייס פערד... יודען זאגען ווערטלעך, מאכען לצנות אונ ווילען נישט פארשטיין וואס פאר א הויכער אונ וואס פאר א טיפער זינן עס ליגט פארבארגען אינ׳ם געדאנק פון משיח. יודען ווילען נישט וויסען, אז אין זיי אליין געפינט זיך זייער משיח, אז זיי זאלען וועלען וואלט שוין לאנג געקומען משיח*). יודען האבען אזא שיינעם היילינגען אידעאל אונ מאכען פון איהם חוזק! ניין, ברידער! מיר דערמאנען מאקי אלע טאג ירושלים, נאר מיינען מיר גאר יעהופעץ; ארץ ישראל איז ביז אהער געוועזען ביי אונז א לאנד וואס אלטע יודען פאהרען דארטען שטארבען; ציון איז ביז אהער געווען ביי אונז א ווארט, א נאמען א שיינער, וואס האט זיך ביי אונז פארוואלגערט ערגיץ אין די אלטע ספרים, אין די קינות, אין די סליחות; אונ חייטער געהען נאך עטליכע שיינע אלטע נאמען צום ביישפיל: די „מערת המכפלה, דער „מוטער רחל׳ס קבר״, דער „כותל מערבי״. אלץ אזעלכע נאמען, וואס וואלטען אייגענטליך בעדארפט ריהרען דאס הארץ, ארויסרופען זכרונות (ערינערונגען) אונ בילדער פון אונזער אמאליגען גרויסקייט, פון אונזער אמאליגען גלאנץ; נאר ליידער לויפען אונז פארביי די דאזיגע ווערטער, מאכען איין איינדרוק נאר אויף א ווייל׳ע אונ ווערען פארשוואונדען, צוגאנגען ווי א רויך...

*) די גמרא זאגט: אז יודען וועלען קומען קיין ארץ ישראל אונ בעארבייטען די ערד, וועט דעמאלט קומען משיח...

ציון, הלא תשאלי לשלום אסיריך? —

ציון! דו וועסט דאך פרעגען וואס מאכען דיינע פארוואגעלטע קינדער? — אזוי זינגט אונ וויינט איינער פון אונזערע גרעסטע יודישע פאטריאטען אונ משוררים רבי יהודה הלוי, וועלכער האט דאס גאנצע לעבען זיך געצויגען אהין וואו עס ליגען אונזערע אבות, האט זיך מפקיר געוועזן, געגאנגען קיין ארץ ישראל אונ דארטען, אזוי דערצעהלט די היסטאריע, איז ער געהרגת געווארען.

„אוי, ווי נעם איך פליגעל — זינגט רבי יהודה הלוי — איך זאל קאנען אוועק פליהען, ברייינגען מיין צובראכען הארץ אהין אין דעם הייליגען לאנד ציון! איך זאל קאנען פאלען מיט'ן פנים צו דער הייליגער ערד, ארומנעמען, קושען די טייערע שטיינער, דעם הייליגען שטויב, די הייליגע קברים!...”

אזוי האט געזונגען רבי יהודה הלוי; אונ אונזער פאלק? ליידער איז אונזער פאלק ווינציג בעקאנט מיט דעם דאזיגען גרויסען יודישען דיכטער, מיט דעם פאעט מיט דעם דאזיגען משורר פון ציון; ליידער פיהלט שוין נישט אונזער פאלק וואס עס וואהלט בעדארפט פיהלען אונ אונ וואס עס פלעגט אמאל פיהלען אינ'ם דאזיגען שיינעם נאמען פון ציון. א פנים, אז די מכה איז אזוי אלט, אז מען פיהלט שוין ניט דעם ווייטאג. אונ עס איז גאר קיין חדוש ניט, ווארום דורכגעהן אזא לאנגען גלות, זיין נע ונד פון איין לאנד אינ'ם אנדערען, איבער טראגען אויף זיך אזא אינקוויזיציאן אין שפאניען אונ נאך אונ נאך אונ נאך — אונ בלייבען האטש שטיקלעך מענשען — דאס אליין איז א גרויסער קונץ, דאס אליין איז א נס. איינער פון די נסים, וואס נור גאטט אליין קאן אזעלכעס בעווייזען, גאטט אונ זיין תורה, אט דאס קליינע חומש'ל, אונזער גייסטיגעם פאטערלאנד (Духовное отечество) דאס אליין וואס מיר האלטען זיך שוין אזוי לאנג אין אונזער יודישקייט אונ זענען נישט אפגעמעקט געווארען פון דער ערד, ווי א סך אנדערע פעלקער, פון וועלכע עס איז ניט געבליבען קיין שריד ופליט. קיין זכר אפילו — דאס אליין איז א בעווייז אז מיר קאנען נאך זיין אונ מיט גאט'עס הילף וועלען מיר נאך זיין א פאלק מיט אלע סימנים פון א פאלק, פון א נאציאן.

אט וואס מיר זענען. מיר זענען א פאלק, וואס האט זיין אייגענע אמונה, זיין אייגענע היסטאריע (און נאך וואס פאר א שײנע היסטאריע!) זיין אייגענע שפראך, נאר אהן א לאנד, וועלכעס מיר האבען געהאט און פארזינדיגט, און אהן א אידעאל, וועלכען מיר האבען געהאט און פארלאהרען! (אפנים, אז מיר האבען אסך פארלאהרען אין דער צייט פון אונזער ארומשלעפען זיך אין שכנות!) — און דאס ווארפט מען אונז פאר אלע מאל, מען זאגט אויף אונז אז מיר זענען נישט קיין פאלק, נאר אזוי א בעזונדערע סעקטע, און דאס איז אײנע פון די סבות וואס מען האט אונז פײנט.

איצט בלײבט איבער די דריטע קשיה: וואס פאר מחותנים זענען מיר מיט די איבעריגע פעלקער?

קײן שום מחותנים ניט!

עס איז אפילו יא געווען עטליכע מאל אזעלכע צײטען, וואס מען האט געשמועסט פון מחותנים'שאפט; שם און יפת האבען זיך געוואלט משדך זיין; עס האט געהאלטען ביי אויסמישען זיך (אססימיליאציאן), ביידע צדדים האבען זיך געניארט, כלומר'שט געווארען חבר, גאר איין לייב און זייל; און ווער רעדט נאך מיר פון אונזער זייט זענען שוין געווען כמעט פארטיג ארום און ארום, און בכדי צו ווייזען אז מיר זענען צופרידען מיט'ן שדוך האבען מיר גענומען נאכטהון זיי אין אלע זאכען: מיט דער הלבשה, מיט דער שפראך, מיט די מנהגים אין שטוב, מיט די שמחות, מיט אלע הנועות און מיט די נאמען: פון אברהם'יל איז מיט דער צייט געווארען אנטאן, פון ירמיה — יערמאליי און פון געציל — מאקסים, און ווי באלד אזוי איז שוין מילא געווארען פון חנה גערטרו־דא, פון אסתר — איזאבעללא און פון דוואשי — קלעאפאטרא... איינער האט נאכגעטאנצט דעם אנדערען, איטליכער האט געוואלט איבערשטיי־גען יענעם, ווייזען וואס מעהר בריה'שאפט, אז „איך בין ניט איך". — וואס האט זיך אויסגעלאזט דערפון? א בודעם! און נאך אזוי מיאוס, מיט סקאנדאלען! וואס זאל מען טהון, אז ס'איז פארט נישט קיין גלײבע מחותנים? מיר קומען ארויס פון שם, מיר זענען סעמיטען, און מיט געוואלד ווערד קיין שדוך ניט געשאסען Насильно милъ не будешь!

אט דאס זענען די דריי הויפט סבות, וואס מען האט אונז אומעדום אונ אלע מאל פיינט: מען האט אונז פיינט דערפאר, וואס מיר זענען פרעמדע אונ ווילען עסען. מען האט אונז פיינט דערפאר, וואס מיר זענען א פאלק אהן א לאנד אונ אהן אן אידעאל. מען האט אונז פיינט דערפאר, וואס מיר זענען קיין שום מחותנים ניט מיט די פעלקער אונ שטופען נאך די קארעטע, טאנצען נאך איטליכען אונ שפרינגען אין די אויגען ארייין. מען האט אונז פיינט... מיט איינעם ווארט, מען האט אונז פיינט אונ מען יאגט אונז אונ מען וועט אונז פיינט האבען אונ יאגען וואס ווייטער אלץ מעהרער, אלץ ערגער, הלואי מיר זאלען ליגען זאגען.

ב) ווייל עס געהט וואס ווייטער אלץ ערגער, לכן איז די לאגע געפעהרליך, עס טאר לאנג אזוי נישט זיין אונ עס מוז נעמען איין ענדע. דענן פריהער אז מען פלעגט אונז פארווארפען אונזערע פעהלער, אויפמישען אלטע חטאים, פלעגען מיר זיך פארענטפערען, זיך וועלען אויספיינען, אלץ אויסווייזען מיט ראיות, אז מיר זענען נישט אזוי ווי מען מיינט. „א סימן האט איהר, אט פרובט אונז שיינקען אביסעל מעהר פרייהייט, לאזט אונז בילדען זיך, גיט אונז בילדונג, וועט איהר זעהען, אז מיר וועלען זיין גאר אנדערע מענשען!" — אזוי פלעגען מיר טענה'ן גאנץ ערענסט אונ מיר האבען געגלויבט, אז ניט היינט איז מארגען, וועט עס זיך מן־הסתם איבעראנדערען...

היינט, אז מיר זעהען ארויס, אז נישט קיין פארענטפערען זיך, נישט קיין אויספיינען זיך קאן אונז העלפען, אז מיר זענען א פאלק פאר זיך, וואס אויסמישען זיך מיט די איבעריגע פעלקער וועלען מיר זיך קיין מאל ניט, אונ מען האט אונז פיינט אומעדום אויף דער גאנצער וועלט, מוזען מיר דאך זוכען עפיס א מיטעל אזעלכעס, וואס זאל האבען א קיום, מוזען מיר זיך אליין געבען איין עצה, אליין העלפען זיך. אין אונז אליין איז אונזער הילף.

אין וואס זשע איז אונזער הילף? וועלכעס איז אונזער הילפס.

מיטעל ? — דערויף האבען לאנג געטראכט אונ אסך געשריבען אונזערע חכמים, אונזערע גרויסע געלעהרטע לייט, אונזערע זארגערס פאר'ן פאלק, אונ זיי האבען געפונען נור איין מיטעל: יודען בעדארפען האבען א אידעאל; דער אידעאל בעדארף זיין „לאנד”; מיט איינעם ווארט יודען בעדארפען האבען א לאנד, איין אייגען לאנד.

נאך מיט א יאהר זעכצעהן צוריק האט א גרויסער מאנן, דער געוויסער דאקטאר פינסקער עליו השלום, ארויסגעגעבען א קליין ביכעל'ע מיט'ן נאמען „אויטאעמאנסיפאציאן” (זעלבסטהילף); דאס קליינע ביכעלע האט געמאכט א גרויסען אנדרוק אין דער יודישער וועלט. „... בכדי עס זאל נעמען אמאל א סוף צו אונזערע צרות — אזוי זאגט דארטען דער דאקטאר פינסקער — בעדארפען מיר האבען א לאנד; נאר נישט ווארטען ביז מען וועט אונז אמאל שיינקען, נאר אליין בעדארפען מיר זין זוכען ערגיץ א לאנד, אדער חאטש א שטיקעל ערד, א ווינקעלע א אייגענס, וואו עס איז, אבי איין אייגענס...”.

צי פארשטעהט א יוד, וואס ליגט אין די עטליכע פשוט'ע ווערטער — „א שטיקעל ערד, א ווינקעלע איין אייגענס?” צי פיהלט א יוד ווי נייטיג אונ ווי נוצליך דאס איז יעדען איינציגען פון אונז אונ פאר דעם גאנצען כלל, פאר אונז אלעמען? צי טראכט א יוד ווען דערפון וואס פאר א פנים מיר וואהלטען דעמאלט געהאט צווישען די פעלקער ווען מיר האבען ערגיץ אונזער אייגען שטיקעל ערד, אונזער אייגען ווינקעלע, אזוי אז מיר זענען נישט שוין מעהר קיין שלעפערס, קיין ציגיינערס, קיין אנגעווארפענע, קיין איבעריגע אויף דער וועלט? מיט איינעם ווארט — צו קלערט אמאל א יוד וועגען א דירה, איין אייגענע דירה?

דער דאקטאר פינסקער האט, ווי עס ווייזט אויס, וועגען דעם לאנג אונ אסך געקלערט אונ האט געפונען, אז נור א לאנד איין אייגענע קאן אונז ברייגנען די אמת'ע ישועה, אונ מיט די דאזיגע עטליכע ערענסטע ווערטער האט דער דאקטאר פינסקער געלייגט דעם ערשטען

שטיין פון יענעם גרויסען בנין, וואס איז נאכדעם אויפגעבויעט געווארען ביי אונזער פאלק, דענן אויף די דאזיגע עטליכע ערענסטע ווארעמע ווערטער האבען זיך אנגערופען נאכדעם אונזערע איבעריגע יודישע שרייבער, וועלכע האבען באריכות ארומגערעדט, באטראכט דעם דאזיגען ענין פון אלע זייטען, און מען האט גענומען נאך זוכען אויף דער גרויסער וועלט אזא לאנד, וואו מען זאל קאנען באזעצען, קאלאניזירען אונזערע ברידער, וואס זענען געבליבען שטיין אין אייניגע לענדער, ווי א ביין אין האלז, ניט אהין און ניט אהער. דער האט געזאגט פאלעסטינא, דער — ארגענטינא, דער — בראזיליע; דער האט אנגעוויזען קיין אפריקא, דער — אויפ'ן אינזעל קיפר, דער — אונטער די הרי חשך צו אלדע גוטע יאהר! עס איז אויסגעקומען נאך'ן ווערטיל: „די וועלט איז גרויס, נאר נישטא זיך וואו אהינצוטהון..." און אזוי ווי די איבעריגע פעלקער זענען נישט ארויסגעגאנגען אקעגען אונז מיט אזא ברייטען „שלום־עליכם" און האבען זיך עפים נישט אזוי געאיילט אונז איינצולאדען, אריינבעטען דעם דאזיגען טהייערען גאסט „סקאצעל קומט רב יעקעל"; אדרבה מען האט זיך געשלאגען פאר אונז ווי יענע זיבען שטאדט פאר'ן חזן, וואס איטליכעס שטאדטעל האט געוואלט, אז דער חזן זאל פאהרען אין אן אנדער שטאדט; לכן איז געבליבען דער הסכם, אז אויב יודען ווילען עקסעסטירען, לעבען ווי א פאלק, איז קיין אנדער מבוא נישטא, סיידען אהין אינ'ם אלטען היילינגען לאנד פון אונזערע אבות. מען האט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז אלע איבעריגע וועגען זענען פאלש, דענן ישראליק איז אזוי אויך גענוג צוויייט און צושפרייט איבער דער גאנצער וועלט. מען בעדארף האבען א מרכז, א צענטר. הכלל די פראגע: „וואהין?" איז מיט דער צייט כמעט געווארען אויס פראגע; און אזוי האט זיך אויסגעבילדעט ביי אונז די חברה „חובבי ציון", וועלכע עקסעסטירט עד היום הזה; און חאטש אפילו בשעת די עמיגראציע האט זיך אנגעהויבען זענען מעהרער יודען געפאהרען, און פאהרען נאך היינט אויך, קיין אמעריקא; נאר ווי מיר ווייסען ליגט דאס הארץ פון יעדען איינציגען נאר אהין, צום לאנד פון אונזערע עלטערען. „פאלעסטינא" „ארץ ישראל", „ציון" — אט דאס

זענען די ווערטער, וואס לאזען זיך הערען אין די לעצטע יאהרען גאנץ אפט ביי אונזער פאלק אומעדום, אפילו אינ'ם ווייטען פרייהעם לאנד אמעריקא, און מיר האבען שוין אין פאלעסטינא, ווי עס איז בעוואוסט, שיינע עטליכע קאלאניעס, וואס דער באראן רויטשילד האט געגרונדעט, און אויך אונזערע אייגענע קאלאניעס, וואו אונזערע ברידער פיינען זיך אויס מיט זייער ארבייט.

די צייט האט אונז אבער באוויזען, אז די קאלאניזאציע פון פא־לעסטינא געהט אביסעל צו שטיל, צו לאנגזאם; דאס יודישע פאלק וואקסט און דער דלות ווערד גרעסער; צרות מעהרען זיך און האפנונגען ווערען ווינציגער; דער הונגער טרייבט אונזערע ברידער אין דער וועלט אריין; דער לויפט קיין אמעריקא, דער זוכט דאס גליק אין אפריקא — דאס איז אבער אלץ נישט דאס רעכטע מיטעל, דורך אזא לויפען אין דער וועלט אריין וועט דאס פאלק נישט געהאלפען ווערען; יודען בע־דארפען האבען קודם כל א לאנד איין אייגענם, וואס זיי זאלען קאנען פאהרען אהין באזעצען זיך אפענטליך, נישט אריינגנבה'נען זיך אהין, ווי עס איז פארגעקומען ביז אהער. דאס זענען די ווערטער פונ'ם בעוואוס־טען דאקטאר הערצל, וועלכער האט צונויפגערופען און געגרונדעט דעם ערשטען יודישען קאנגרעסס אין באזעל.

אייגענטליך האט דער דאקטאר הערצל מיט די דאזיגע ווערטער קיין נייעס נישט אויפגעטאן; ער האט געזאגט כמעט דאס זעלבע, וואס דער דאקטאר פינסקער האט געזאגט פריהער מיט זעכצעהן זיבעצעהן יאהר. דער חלוק איז, פינסקער האט געזאגט סתם אז יודען בעדארפען האבען א לאנד, און הערצל ווייזט אן גלייך אויף פאלעסטינא; דער דאקטאר פינסקער האט אויסגעגאסען זיין ביטער הארץ שטיל, געלאסען, אהן ליארעם, און דער דאקטאר הערצל איז ארויס אפענטליך פאר דער גאנצער וועלט מיט א פארטיגע „יודישע מדינה". מיר מיינען דאס ביכיל פון דאקטאר הערצל אונטער דעם נאמען „דער יודענשטאאט" (די „יודי־שע מדינה"), וואס האט געמאכט א רעש ניט נור צווישען יודען, נאר אויך צווישען קריסטען. „א יודישע מדינה — זאגט דער דאקטאר הערציל־

דאס איז נייטיג נישט נור פאר אונז אליין, נאר אויך פאר דער גאנצער וועלט, דענן נור דערמיט וועט מען פטור ווערען פון דער אומגליקליכער יודישער פראגע (еврейкій вопросъ). פארשטעהט זיך, אז כל זמן דער געדאנק פון א יודיש לאנד, פון א יודישער מדינה וועט זיין א געדאנק פון איינעם אדער פון עטליכע מענשען, וועט דער רעיון זיין ניט מעהר ווי א שיינער רעיון און גענוג; ווי באלד אבער דער געדאנק וועט זיין ביי'ם גאנצען פאלק, איז ניט שוועהר אז עס זאל אויסגעפיהרט ווערען..."

"דאס יודישע פאלק — זאגט דער דאקטאר הערציל — קאן נישט און וויל נישט און דארף נישט פארלאהרען ווערען; עס קאן נישט פארלאהרען ווערען דערפאר, וואס די שונאים דער לאזען נישט...; אז עס וויל נישט פארלאהרען ווערען — דאס זעהען מיר, ווי עס פלאגט זיך שוין באלד 2000 יאהר און האלט זיך נאך, און עס דארף נישט פארלאהרען ווערען, ווארום ס'איז נישט כדאי; איינציגע בלעטלעך מעגען אפפאלען און דער בוים בלייבט אלץ א בוים... און בכדי מיר זאלען נישט פארלאהרען ווערען, בעדארפען מיר האבען א לאנד, איין אייגען לאנד. שוין צייט, זאגט הערציל, מיר זאלען שוין אויך לעבען ווי מענשען, שוין צייט מיר זאלען בעווייזען די וועלט אונזער מיססיאן, דענן אלעס וואס מיר וועלען אויפטהון אין אונזער נייעם לאנד, וועט זיין לטובה נישט נור פאר אונזער פאלק אליין, נאר פאר אלע מענשען, פאר דער גאנצער מענשהייט!"

"פאלעסטינא אדער ארגענטינא?" — אזוי פרעגט דער דאקטאר הערציל און ענטווערט אליין: "דאס יודישע פאלק וועט זאגען אדאנק פאר איטליכעס שטיקעל ערד, וואס מען וועט זיי אוועק געבען, בכדי זיי זאלען דאס קאנען פריי בעזעצען און ענטוויקלען דארטען זייערע כוחות מיט זייערע פעהיגקייטען. דער חלוק צווישען ארגענטינא און פאלעסטינא איז, וואס דאס היילִיגע לאנד ציון איז געבונדען מיט אונזער אלטע היסטאריע; דער נאמען אליין "ארץ ישראל" איז גענוג, אז דאס לאנד זאל זיין בעליבט פונ'ם יודישען פאלק".

און דאקטאר הערציל לייגט פאר זיין בעוואוסטען פלאן, ווי אזוי

יודען זאלען קויפען ערד אין ארץ ישראל, וואו מען זאל געמען דערויף געלד און ווי אזוי עס זאל זיך מיט דער צייט אויסבילדען א יודישע מדינה, געוואהנליך מיט דער הסכמה פון דעם סולטאן און פון אלע רעגירונגען אין איירָאפּא. איבערגעבען דעם דאזיגען פּלאן איננאנצען וואהלט מען בעדארפט אנשרייבען א גאנץ בעזונדער בוך. יעדענפאלס פארשטעהט דאך יעדער איינציגער, אז אויפבויען אזא הויכען גרויסארטיגען בנין איז עפּים נישט אזוי גרינג; דאס איז איין ארבייט נישט אויף א יאהר און נישט אפילו אויף קיין צעהן יאהר, ווי מען זאגט: נישט אזוי גיך טהוט זיך עס ווי עס רעדט זיך. יודען בעדארפען פריהער רעכט פארשטעהן דעם דאזיגען געדאנק, געוויינט ווערען מיט איהם. יודען בעדארפען פריהער פארטיג ווערען מיט דער פראגע, וואס מיר האבען ארויסגעשטעלט אינ'ם דאזיגען רעפעראט: „אויף וואס בעדארפען יודען א לאנד?“ דאס הייסט מען בעדארף זעהען, אז אלע יודען זאלען פיהלען און פארשטעהן ווי נייטיג און נוצליך דאס איז; מען בעדארף זעהען, אז דער דאזיגער רעיון זאל זיין דער אידעאל פונ'ם גאנצען פאלק; מען בעדארף זעהען, אז אונזערע פרויען און אונזערע שוועסטער זאלען דאס פארשטעהן, כּדי אונזערע קינדער זאלען אויפגעצויגען ווערען אונטער אונזער נאציאנאלע פאהן, כּדי אונזערע קינדער זאלען זיין יודישע קינדער, וואס זאלען זיך נישט שעמען מיט זייער פאלק. „יודען בעדארפען זיך אומקעהרען צוריק צום יודישען פאלק, איידער זיי וועלען זיך אומקעהרען צום יודישען לאנד“ — אט דאס איז געוועזען דער הויפּט־פונקט פונ'ם קאנגרעסס אין באזעל, וואס איז ווערט עס זאל אויסגעקריצט ווערען מיט גאלדענע אותיות, ווארום מען קאן נישט רעדען פון קיין יודישע מדינה איידער מיר ווייסען צי עס איז פאראן א יודיש פאלק. ווי אזוי קאן מען זיך שטעלען בויען אזא בנין איידער מען ווייסט ווער זענען די בויער? ווי אזוי נעמט מען זיך צו אזא ארבייט, איידער מען ווייסט צי מיר האבען ארבייטער?...

איינער פון די דעלעגאטען פונ'ם קאנגרעסס, דאקטאר שפירא פון היידעלבערג, האט זיך אויסגעדריקט בזה הלשון: „ווען דער דאזיגער געדאנק זאלט געוועזען זיין ביי אונזערע עלטערען, ווען אונזערע אבות אבותינו

וואלטען אריינגעטראגען אלע יאהר דעם שקל, וואס דער קאנגרעסס האט מתקן געווען, דאס הייסט 40 קאפ פון א מענשען פון זינט מיר האבען פאר־לאהרען אונזער מלוכה, וואהלטען מיר שוין איצט געקאנט אפקויפען דאס לאנד ארץ ישראל". איך מיין ס'איז א טעות אין חשבון: מיט אזוי פיל געלד וואלט מען שוין, דאכט מיר געקאנט אפקויפען א האלבע וועלט!... נמצא, אז אונזערע עלטערען האבען דאס ניט געטאן, איז דענן געדרונ־גען, אז מיר בעדארפען דאס ניט טהון? וואס פאר א שיינע ירושה וועלען מיר איבער לאזען אונזערע קינדער און קינדס קינדער! זיי וועלען ירשענען פון אונז דעם דאזיגען היילגען רעיון, דעם אידעאל, וואס וועט געהן בירושה פון איין דור צום אנדערען. א לאנד, איין אייגען לאנד — דאס וועט זיין דער אידעאל ביי אלע יודען אויף דער גאנצער וועלט. מעגליך, אז אונזערע קינדער אדער אונזערע אייניקליך וועלען דאס דערלע־בען; מעגליך אז מיר אליין, אין אונזערע יאהרען, זאלען דאס זעהען, חאטש איין אנהייב דערפון; יעדענפאלס וועלען אונזערע נאמען זיין פארשריבען אין דער היסטאריע פון ציון. הלואי איהר זאלט דאס גוט פארשטעהן און בע־צייטענס אנהויבען צו טראכטען מכח איין אייגענע דירה. הלואי אונזער געדאנק זאל אויסגעפיהרט ווערען צום בעסטען. הלואי זאל גאטט געבען אונזערע פאלקסדאקטורים קראפט און חשק אויף ווייטער צו ארבייטען לטובה פאר דעם יודישען פאלק, וועלכער איזט נעביך זייער קראנק; דאס פייער זאל חלילה נישט אויסגעלאשען ווערען, די ליבשאפט זאל ביי זיי ניט אפגעקיהלט ווערען און דאס קראנקע יודישע פאלק זאל דורך זיי בעקומען די אמת'ע רפואה שלמה — אמן ואמן!

אונ אַ שטאַרקער פייף מיט אַ טויבען גערויש האָט נאָך אַביסעל גע־
קלונגען אין די אויערען פון דעם פערשווינדענעם צוג, נאָר גיך איז
אַלעס שטיל געוואָרען. דער בופעטשיק פערמאַכט שוין זיין קרעטעל;
דער סטאַראָזש פערקלאַפּט שוין די טיר; די נאָסילשטשיקעס מיט
די זשאַנדאַרמען צעגעהען זיך, דער אַהער דער אַהין; אונ עס ווערד
אומעטיג, — פונקט ווי שבת אין אַ יודישער שול פריטאָג צונאַכטס,
נאָך מעריב, אַז אַלע צעגעהען זיך אַהיים, נאָר „אַהרן משה“ דער שמש
דרעהט זיך נאָך אַרום צונויפקלויבען די איבערגעלאָזענע סידורים אויף
די סטענדערס, אונ „יאַרעמע“ דער שול־סטאַראָזש קריכט פאַרלעשען
די לאָמפּען מיט'ן טויל אונ די ליכט מיט צוויי באַשפּיגענע פינגער אונ
קוקט אַרויס אַז עס זאָל שוין זיין נאָך וועטשערע, בכדי ער זאָל שוין
קאָנען געהן פאַרלעשען די ליכט ביי עטליכע בעלי־בתים אונ חאַפּען
דערפאַר אַ טרונק בראָנפען מיט אַ שטיקעל שבת'קאָווע קולעטש...

ניטאָ קיין צוג, ניטאָ קיין פּאַרשוינען, ניטאָ קיין העלדען.

אפשר וועלען מיר זיך נאָך אַמאָל מיט זיי באַגעגענען?

עס קאָן זיין.

דערווייל לאָמיר זיך געזעגענען.

אויף ווידערזעהן!

שפרונגען פונ'ם וואגען, האט אסיפ געכאפט די דאמען אונטער די הענט, ווי איין עכטער „קאוואליער", אונ האט זיי אראבגעטראגען אויף דער פלאטפארמע, אויסגעשריגען אויף א קול: „נאסילשטשיק!!!". חאטש דער נאסילשטשיק (טרעגער) האט שוין גאר ניט געהאט וואס צו געטען, מחמת חיים בלאנק האט אין זיינע ברייטע ארעם אריינגעכאפט אלע חפצים מיט די קינדער אפילו די בולקעס מיט די בייגעל וואס האבען בעדארפט פארגעטען איין ארט כמעט ווי א פאסאזשיר; נאר אונזער געעהרטעסטער אסיפ זעמעל האט געהאט א „ברייטען כאראקטער" אונ האט ליעב געהאט אין וועג אויסשטעלען זיך לייטיש, ווי א פיינער מ.נ.ז. אזוי אז אלע זאלען ארום איהם פערדיענען... אריינגעלאפען אין זאל 1-טע קלאס, האט דער הער זעמעל א געשריי געטהון זעהר ברייט: „עי, טשעלאוויעק! טשאיו!" חאטש עס איז געוועזען צעהען מינוט צום צוג אונ קיין טעה האט זיך לחלוטין קיינעם ניט געגלוסט; דער הער זעמעל האט נישט געקאנט ליידען, וואס דער בופעטשיק שטעהט צוגעפעליינט די הענט; קיין טעה האט ער אליין נישט געטרונקען, ווייל ער האט בעדארפט אוועק לויפען נאך בילעטען, אונ בדרך הליכה איז ער צוגעלאפען צום בופעט; האט גיך בעטראכט דורך די אשקאלירענע ברילען אונ אויסגעשמעקט מיט דער נאז אלע גוטע זאכען וואס אויפ'ן בופעט, האט אויסגעטרונקען (ווייטער אהן חשק) אונ פערביסען, זיך צעצאהלט ארענטליך; גענומען בילעטען; מיט א צווי, דריי בעקאנטע זיך געוויטעט; שטארק געסקריפעט מיט די שטיוועל; געקוקט דורך די אשקאלירענע ברילען אויף א יונגע דאמע אזוי שטארק, אז די דאמע האט געמוזט אבטרעטען אין איין אנדער זייט, אונ האט זיך גענומען אריינצוזעצען די דאמען, רעוועקא'ן מיט סאניו, אין וואגאן אריין אזוי געברייי, גלייך ווי ער וואלט דערפאר גענומען גאט ווייסט וואס פאר א געהאלט!...

אין צוויי מינוט ארום איז שוין קיין צוג נישט געוועזען; נאר א ווייסער, צעגאנגענער רויך האט זיך געקייקעלט—געקוייקעלט אונ איז אויך פערשוואונדען ווייט ווייט אין דעם אונטערגעפארבטען הימעל.

קלאפ פון די פיס פון די פערד און פון די רעדער; ווי א לאנג, שמאל שנירעל ציהט זיך דער וואלד; פון ביידע זייטען יונגע בעריאזעס, ווי מיט קרייד אבגעווייסט; קיין ווינט איז ניטא, און זייערע גרינע בלעטלעך געפינען זיך בערוהיגט, שטיל; צווישען דעם ים מיט בוימער לייכט זיך דורך דאס ליכטיגקייט לויטער פונקט ווי א שפיגעל; פון ווייט הערט מען א קול: „אאו"! און דער ווידער-קול (עכא) ענטפערט אויך „אאו"!... נאר אט האט זיך שוין דער וואלד אויך געענדיגט און מען איז אריינגעפאהרען אין א זאמד, א געדעכט-טרוקען זאמד, וואו די פערד געהען געמאסטענע טריט און דער וואַ-גען קאטשעט זיך פאמעלעך, און אפט מאל האפט זיך ארויס פון איין אקס אט ווי א זיפץ, אדער א קרעכץ; די פערדלעך איז נישט גרינג צו שלעפען די פיס פונ'ם זאמד, דער רייזענדער איז דערמאלט אויפגעלייגט אנצושפארען זיך אויף א זייט און האפען א דרימעל, אדער אזוי ליגען אויסגעצויגען און קוקען אהין אין דער ווייטקייט און קלערען, טראכטען, אדער גאר ניט קלערען, אזוי לאנג ביז דער בעל-עגלה טהוט א געשריי אויף די פערד מיט א פייף, און די פערד טהון פלוצים א שלעפ דעם וואגען און הויבען אן ווייטער לויפען ווי פריהער, ביז עס קומט צום טייך, וואס די פערד שרעקען זיך פריהער און נאכדעם געהען זיי טריט ביי טריט, און דאס וואסער זשומעט, רוישט אונטער די רעדער. און אז מען קוקט אראב זעהט מען דעם אבשיין פון דער זון, וואס ציטערט אין וואסער און וויגט זיך אהין און אהער, גלייך ווי מען ווארפט זי אונטער אין א ליילעך... נאך דעם טייך איז נאך אביסעל זאמד — און ווייטער דערזעלבער ברייטער פאמשטאווע שליאך מיט די גרינע פעלדער פון ביידע זייטען און מיט די סטויפעס פון דעם טעלעגראף גלייך צום וואגזאל, וואס מען זעהט ארויס פון דערווייטען.

אויפ'ן וואגזאל, אין הויף, האבען אונזערע פארשוינען שוין געטראפען עטליכע דראזשקעס מיט פאעטאנעס און די זון האט זיך שוין אנגעהויבען אראבלאזען נידריגער. אראב נע-

פרייהליך איז געוועזן אין דרויסן!... אין די לעצטע טעג פונ'ם חודש מאי איז דאס געווען, און די זון האט נאך ניט אזוי געבראטן, ווי געווארעמט, געלייבט, געמאכט לעבעדיג אלעס, זי דאס גראז, וואס אויפ'ן פעלד, זי די שפּעלעך וואס אין פעלד, זי די טיינשען מיט די קליינע טיינשעלעך, די קינדער, וואס קריכן ארויס גאנץ פריה פון די פינסטערע האלב צוואלגערטע שטיבעלעך, פונקט ווי די טאראקאנעס פון די שפּאלטן — אלע און אלעס בענשען, לויבן און דאנקען דער שענער, ווארעמער, ליכטיגע זון, וואס שטעהט אצונד אין הארבען הימעל און גיסט פון זיך איהר צערטליכע ווארעמקייט אויף דעם גרויסן, ברייטן פעלד, וואס האט דא ניט לאנג ארויפגעצויגן אויף זיך דאס גלאטע גרינע קלייד. ווי א לויטערער שפּיגעל איז ריין דער הימעל; עס שווימען ארום ערטערווייז שיטערע שטיקער וואל-קענס, נישט אויף א רעגן, נאר אזוי שווימען זיי אזוי לאנג ביז זיי ווערן צעקראכן, צעגאנגען און מען ווייסט ניט וואוהין זיי זענען אוועק. ווייט ווייט אויפ'ן האריזאנט זעהט זיך ארויס א שפּיץ קלויסטער אדער א גרינער דאך פון א פריצ'ישען הויף, עס בעווייזט זיך אויף א מינוט און עס ווערט ווייטער פערשוואונדען, דער וועג איז א פּאסט-וועג און איז גלייך ווי אויף א ברעט, דער שטויב איז נאך ניט אזוי גרויס ווי אין חודש תמוז; די קמאפּעס פונ'ם טעלעגראף פליהען פערביי! פערביי! און עס שווינדעלט אין די אויגן, און מע הערט א געזאנג פון פייגעלעך און מען זעהט דעם געוודער וואס עס טהוט זיך צווישען די קליינע בעשעפעניששען אין דער נאטור. גוים מיט זייערע אָקסען און מיט זייערע אַקער־צייג בעגעגענט מען גאנץ אָפט, אייניגע פון זיי נעמען אראפּ דאס היטיל און געבען אָפּ דעם גוט מארגען פון דערווייטען.

פלוצים, מען קוקט זיך נאר נישט ארום, אט איז שוין דער וואלד! פלוצים איז ווי פינסטערער געווארען און עס האט מיט אמאל א זעץ געטהון א גרינער, א פרישער אראמאט אין נאז אריין און עס איז עפּיס ווי קיהלער געווארען אויפ'ן לייב; מען הערט כמעט יעדען

געװוּנד... אַז דאָס װאָס איהר זענט דאַנקען גאָט אין בעסטען געזוּנד... אַז מיר אַלע... אַז... אַז... אַז...

מיט דעם לעצטען „אַז" האָט זיך דער שיינער העלד זעמעל דערװאָרגען אוּן איז געװאָרען רויט װי פייער פאַר הרפּה, װאָס ער איז פאַרקראָכען דער רוּח װייסט װאוּהין!...

אָנגעצויגען, שטאַרק אָנגעצויגען איז געװען דאָס געזעגענען אוּן דאָס אָבּרייזען פוּן דעם הער בלאַנק'ס קינדער, אוּן יעדער האָט דאָס געפיהלט, אוּן סע איז עפּיס יעדען געװען אַזוי ביטער, אַזוי שלעכט אויפ'ן האַרצען, אַזוי ליידיג אינװייניג!... נאָר אַרוּם־רעדען, אויפדעקען דאָס איינער פאַר דעם אַנדערען האָט קיינער ניט געװאָלט אוּן ניט געקאָנט... יעדער האָט זיך געהאַט „זיינע" געדאַנקען, יעדער איז געװען פאַרנוּמען מיט זיך זעלבּסט... נאָר די קליינע קינדער האָבּען פערטרויט, איינע דער אַנדערער זייערע געפיהלען מיט זייערע געדאַנקען.

— זעה נאָר זעה, מאַני, װאָס פאַר אַ הויכער מויער! אַי־אַי־אַי; בּיי אוּנז איז נישאַ אַזאַ שטוּב! אַי־אַי־אַי! װיפיל פענסטער! װיפיל קוימענס! װאָס איז דאָס? פּאַפּאַשאַ! מאַמאַשאַ! װאָס איז דאָס? װער זיצט דאָ? װאָס פאַר אַ גראָז! װאָס פאַר בּוימער!

גליקליכע קינדער! קװעלט אָן; קװעלט אָן פוּנ'ם גרינעם גראָז, פוּן די שיינע בּוימער, פוּן דער גרויסאַרטיגער רייכער נאַטוּר! גיך גיך װעט איהר אפשר געװאָהר װערען פוּן אַנדערע זאַכען, װאָס װעלען אייך פערשלאָגען דעם קאָפּ אוּן איהר װעט פאַרגעסען די נאַטוּר מיט איהרע שיינע בּילדער, גלייך מיט אייערע עלטערען אַצוּנד, װאָס זענען אויך אַמאָל געװען קינדער אוּן האָבּען אויך געקוּקט אויף דעם דאָזיגען גראָז, מיט די דאָזיגע בּוימער, מיט דער דאָזיגער זוּן מיט די זעלבּע אויגען, װאָס איהר קוּקט אַצוּנד!... גליקליכע קינדער! געבּ גאָט אויף לאַנג, אויף לאַנג אייער גליק!...

נאָר װי װיסט אוּן פינסטער עס איז אוּנזערע רייזענדער געװען אויפ'ן האַרצען, אַזוי פערקעהרט לוסטיג, פריש, װאַרעם, גרין אוּנ

ווייטער צום מויל; די קליינע קינדער האָבען צענויף געלייגט זייע־רע קוקלעס, וואָס די באָבע האָט זיי געקויפט; נאָר איין רעוועקע איז אַרום געגאַנגען זעהר צערודערט און איין באַק האָט איר אַזוי גע־פלאַמט, אַז זי האָט זיך געמוזט פאַרשטעלען מיט׳ן נאָז־טיכעל; נאָר מעהר פון אַלעמען איז געווען פערנומען אונזער פילגעליבטער, גע־טרייהער משרת, פּרויקע: ער האָט דאָס געבאַך געהאָרעוועט מיט אַלע זיינע כּחות, לויפענדיג אויף די טרעפּ—טאַ אַראָפּ, טאַ אַרויף, און האָט געשלעפּט פון די קעשענים לעקאַך, ניס און קאָנפעקטען, און האָט געקנייפּט זלאַטקע די שוואַרצע און מלכּה דאָס מיידעל און האָט זיי געזאָגט:

— נו, קינדער? מאַרש! מאַרש! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? חאַ־חאַ־חאַ! מאַרש אין אייער רוה אַריין, פון וואַנען איהר זענט גע־קומען! און מיר, זעלדע, וועלען בלייבען פּאַסטאַראַמו אויף אונזער מיסט—טראַ־לאַ־לאַ. טראַ־לאַ־לאַ; טראַ־לאַ־לאַ!

* * *

סענדער בלאַנק האָט זיך געזעגענט מיט די קינדער זעהר ליב־לעך. ער האָט זיך צעקישט מיט רעוועקאַ׳ן, מיט חיים׳ן מיט חיים׳ס קינדער, און האָט עטליכע מאָהל איבערגעזאָגט וואָס ער האָט בּ׳דרך געמען שענקען זיי עפּיס אַ מתּנה.

— אוי־וויי! אוי־וויי! פאַר וואָס האָט איהר מיך נעכטען, אייער־נעכטען ניט דערמאָהנט? אוי־וויי!...

נאָר אַז עס איז געקומען צום געשעצטען הער זעמעל, האָט איהם סענדער זעהר קאַלט געזאָגט „פאָהר געזונד" און האָט איהם אויסגעצויגען דעם גראָבען פינגער וואָס אַסיפּ האָט שטאַרק—שטאַרק געדריקט און האָט מיט זעהר אַ רוהרענדער שטימע געזאָגט צום שוועהר:

— איך פערהאָף, אַז איהר וועט אונז געווים פערציהען; איהר ווייסט, אַז אונזער גאַנצער ווילען איז... אַז מיר... אַז איהר... אַז אייער

אז מע זאל זיך פאטשען פאר איהם אין די אויגען, ביי זיין טיש, אין זיין הויז, זיין קינד, זיין פלייש און בלוט?!... ווי א צערייצטער בער, ווי א לייב, ווען ער האפט זיך אויף פונ'ם שלאף, ווי א בייזער לעמפערט איז אונזער סענדער אויפגעשטאנען פונ'ם ארט, האט אנגעוויזען מיט דער האנט אויף דער טיר און האט אויסגעברומט אויף דער גראבער שטימע.

— וואן!... וואן פון מיין טיש!... וואן פון מיין שטוב!... אלע וואן!... אלע!... איהר האט געמיינט איך שטארב שוין, זענט איהר געקומען מיך ירש'ענען?!... וואן!!!...

. . . .

גוואלד, וואו נעמט מען אזא פעדער צו בעשרייבען די דאזיגע סצענע? וואו געמט מען אזא פארב אויסצומאלען דאס דאזיגע שענע בילד, וואו עס זיצען פערשטיינערטע מענשען מיט גלעזערנע אויגען און מיט אפענע מיילער און אויף זייערע פנים'ער שטעהט אנגעקריצט שרעק, ציטערניש און פערשטוינונג? וואו נעמט מען אזא כח אראב צו לאזען זיך צום גרונד פון יעדענס הארץ, וואס יעדער האט גע־פיהלט, וואס יעדער האט געטראכט אין די דאזיגע עטליכע שווערע מינוטען?... לאזען זיך אונזערע לעזער אליין פארשטעלען, איטליכער ווי ער קאן, נאך זיין השגה נאך.

דאס לעצטע קאפיטעל.

דער פארהאנג לאזט זיך אראב און די שפיעל נעמט איין ענדע.

— א מארעראס, א ליארעם, א געפילדער! מרים חיה האט זיך געקושט מיט די געסט, געזעגענט מיט די קינדער; סאני האט גע־וויינט; דער הערר אסיפ זעמעל איז ארום געגאנגען שטארק צערידערט און האט געסקריפעט מיט גרוים רעש; מארקוס האט זיך באהאל־טען ביי זיך אין צימער און האט עפיס אלע מאהל ארוים גענומען א קאנווערט און האט איהם צו געטראגען צום מויל, צום הארצען און

אַזאַ שטאַרקען געלעכטער, אַז אַלע זיינען פארציטערט געוואָרען. דער געלעכטער האָט זיך אָפּגעצויגען היבשע עטליכע מינוט און מאַרקוס האָט זיך פאַרגאַנגען און איז געוואָרען בּרוין און בּלוי, אַזוי אַז אַלע האָבּען געמיינט אפשר איז ער געריהרט...

— ערד־קאַהלען!... חאַ — חאַ — חאַ! חאַ — חאַ — חאַ — חאַ!...

האָט מאַרקוס קוים אויסגערעדט און האָט זיך ווייטער פאַרגאַנגען אויף אַ לאַנגע צייט.

— און דאָס געלד פאַרטעבערען—זאָגט זיך טענדער ווייטער— און פיהרען נאָך דעם אַ פּראָצעס מיט פּייפערמאַנען?...

— פּיי... חאַ—חאַ—חאַ! פּיים... חי—חי—חי—חי! פּייטער... הא—הא—הא! פּייפערבאַנען?... האָט מאַרקוס קוים אויסגעשריגען און האָט זיך פערגאַנגען פּשוט אויף צו שטאַרבּען!...

מיר ווייסען ניט, וואָס איז דאַ פאַראַן וואָס צו לאַכען אויף ערד־קאַהלען, אָדער אויף אַ פאַמיליע פּייפערמאַן? ניט אַנדערש, אַז מאַרקוס'ן האָט געגומען אויף צו לאַכען דער הער זעמעל אַליין מיט זיינע געשעפטען און פּראָצעסען, און ווייל דעם פּאָטערס ווערטער האָבּען דאַ געהאַט דעם גרעסטען עפעקט, דעריבּער האָט זיך מאַרקוס ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט געמוזט איין מאָל פאַר אַלע מאָל אַרויסלאָזען דאָס, וואָס האָט איהם עטליכע טאָג כּסדר אַזוי געשטיקט. אַקעגען זשע אָבּער, פאַר דעם הער זעמעל, איז דאָס געווען דאָס גרעסטע בּעליידיגונג און מיר קאָנען איהם, על פּי יושר, בּשום אופן ניט שולדיג מאַכען, וואָס ער האָט זיך אויפגעכאַפּט פונים אָרט און האָט אָבּגעשטעקט זיין געליעבּסטען שוואָגער אַ פּלאַם־פייערדיגע פּאַטש, אַזוי אַז די פענסטער האָבּען אַזש געקלונגען.

דער דאָזיגער אומגעריכטער פּאַטש האָט ווי אַ דונער דער־שלאָגען יעדען בּעזונדער און קיינער האָט קיין וואָרט ניט געקאָנט אויסרעדען. טענדער איז געוואָרען מלא כּעס וחמה און די אויגען זענען בּיי איהם אָנגעגאָסען געוואָרען מיט בּלוט — און ער איז טאַקי געוועזען געווען: וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַזאַ עזות,

האט זיך ר' סענדער געווענדעט, צו דער גאנצער פאמיליע מיט זעהר א ריהרענדער שטימע, — איהר וועט זיך אלע צופארען, יעדער אין זיין שטאדט אריין, אונ איך וועל ווייטער בלייבען אליין! אך, ווען איך זאל אייך אלעמען קאנען האלטען דא ארום זיך! (סענדער האט בעוויזען מיט זיינע גרויסע הענט ארום זיך, ווי א קוואטשקע מיט די פליגעל, וואס שיצען אונטער זיך א סך היהנדעלעך).

— איהר קאנט דאס דען ניט אויספיהרען? האט זיך די מאדאם מאני בלאנק איינגעשטעלט פרעגען דעם גוטען, בארמהערציגען שוועהר.

— ניין, קינדער, איך קאן דאס ניט אויספיהרען: יעדער האט זיך זיינע געננ אונ איטליכער לעבט זיך מיט זיין שכל, אונ עס איז זעהר שווער, אז מיר זאלען זיך אלע קאנען אויסגלייכען; גאט זאל מיר העלפען, איך זאל שוין פטיר'ן, חתונה מאכען מיין בן־זקנים, וואלט איך שוין מעהר ניט באדארפט הארעווען אונ וואלט מיר גע־לעבט מיט מיין אלטעטשקער, ווי זאגט מען, דיר דא באבא; הא? וואס זאגסט דו, מרים חיה'ניו?

— נו, אונ מיט'ן געלד וואס וועט איהר טוהן? האט זיך אסיפ ניט ווילענדיג ארויסגעחאפט אונ איז פארטיג געווען די רגע נעמען דאס ווארט צוריק, נאר עס איז שוין געווען שפעט: סענדער איז אן געצונדען געווארען פאר כעס אונ האט איהם מיט א שטאך געענטווערט:

— וואס איך וועל טוהן מיט'ן געלד? איך וועל דאס געבען געוויינליך, דיר, אונ דו וועסט שוין מסתמא מאכען דאמיט גרויסע געשעפטען פון ערד־קאהלען מיט גרויסע אמעריקאנישע פאבריקעם...

דער גאנצער עולם איז געבליבען זיצען ווי אויף נאדלען או־ אונזער פיינער אסיפ האט ארויסגעלאזט די נאז אונ האט אנגעהויבען רייבען איין פוס אין דער אנדערער; אלע האבען דערפיהלט, אז דער פון קאן ארויס זעהר א מיאוסע סצענע, אונ האבען, ווי מע זאגט גענאפט אויף די נעגעל; נאר איין מאריקע, וואס איז עפעס רייגט געווען זעהר אויפגערייגט אונ פרעהליך, האט פלוצלים אויסגעשאסען

איז אָנגעצייכענט געוואָרען צו פערזוכען דעם טעם פונ'ם דאָזיגען גליק, איז געווען, בלתי ספק, אונזער געשעצטער סענדער בלאנק בשעת ער איז איינגאַנצען געזונד געוואָרען און איז אויפגעשטאַנען פונ'ם בעט. דער ערשטער, וואָס איז באַשערט געווען אָנצוקוקען איהם פריהער פאַר אַלע, איז געווען אונזער בראַווער משרת; מיט ציטערענדע הענט האָט פּרויקע גענומען אַרויף ציהען אויף זיין בעל־הבית די מלבושים, און אַז עס איז געקומען צום גילדענעם זייגער מיט דער שווערער קעט, האָט זיך פון פּרויקע'ס האַרץ אַרויסגעכאַפּט אַ שווערע־רער, שווערער זיפץ...

מיט גרויס פאַראַד איז אונזער העלד אַריינגעקומען און האָט זיך געזעצט צום טיש מיטאָג עסען, אַרומגערינגעלט מיט זיין גאַנצער פאַמיליע. סענדער'ס האַרץ איז אַזוי צעווייקט געוואָרען, קוקענדיג אויף זיינע קינדער מיט די אייניקלעך, אַז ער האָט אָן געהויבען צו לאַכען, זאָגען ווערטלאַך, אויספּרעגען און אויסהערען יעדען באַזונדער, און דערמיט האָט ער פריילאך געמאַכט דאָס גאַנצע הויז, און יעדערער האָט דערציילט, ווי איבערראַשט, דערשראָקען ער איז געווען, אַז ער האָט ערהאַלטען די טראַהריגע טעלעגראַמע, און רעוועקא האָט, דער־ציילענדיג, זיך אַזש צעוויינט, האָט זי דער פאָטער בערוהיגט:

— וואָס וויינסט דו, טאָכטער? אָט איך בין שוין געזונד, נאַרילע!...

— יאָ, פּאַפּאַשאַ! האָט איהם די געטריי'ע טאָכטער געענט־ווערט — איך דערמאָהן זיך אָבער, אין וואָס פאַר אַ טראַהריגע לאַגע איך האָב דיך געטראָפען, ווייגט אין מיר מיין האַרץ... אַך, פּאַפּאַשאַ!...

— וויין ניט, נאַרילע! אַבי גאָט האָט געהאָלפען, איך קאָן זיצען גלייך מיט אייך אַלע ביים טיש, עסען און טרינקען, ווי אַ מענש, דאַנקען גאָט דערפאַר, נאַרילע!

— קיין עין הרע ניט! האָט די מומע דאָברוש אַריין געשטעלט איהר וואָרט.

— ווען קאָן איך אייך זעהען נאָך אַ מאָל, קינדערלעך? —

אַז איך האָב מײַן חבר צו גרינגען קוועטש געטהון בײַ דער האַנד... זעצט זיך אָט דאָ, בײַ דער זייט, אָט שטעהט אַ בּיינקעל, איהר קאָנט איהם חלילה אומגעהרען אַ זעץ טהון מיט דער האַנט, אָדער מיט דער פוס... און אַליין האָט זי זיך געשטעלט אויף די קניעס בײַ איהם צוקאָפּענ'ס און האָט אָנגעהויבען צו איהם רעדען, ווי מע רעדט צו אַ ברעקעלע קינד, וואָס ליגט נאָך אין וויגעלע און עס שפּיעלט זיך מיט די פּיסעליך:

— נו, מוטיקעל? וואָס ווילסט דו? ווי אַזוי איז דיר, מוטיקעל?

און „מוטיקעל" איז געליגען פאַרוואָרפען די קאָפּ אַרויף און האָט זיך געפּעסטעט, געמאַכט חנ'דלעך, ווי אַ קליין קינד, און אַז איך האָב געוואָלט מיט מײַן חבר, וואָס איז אַצונד געווען אין בעסטען גע־זונד, אַביסעל שמועסען וועגען אונזערע געשעפטען, האָט דאָס דאָזיגע ווילדע ווייבעל אַנידער געלייגט איין הענטעל אויף איהר מאַנ'ס מויל און דאָס אַנדערע הענטעל אויף מײַן מויל און האָט אונז מעהר קיין וואָרט נישט געלאָזט אויסרעדען.

דאָס אַנדערע מאָל, אַז איך בּין געקומען צו מײַן חבר און האָב נאָך ניט אויסגעפּייעט אַראָפּצוּוואַרפען די קאַלאָשען פון די פיס, איז שוין זיין ווייבעל געלאָפען אַקעגען מיר מיט פאַרטיגע קולעקעס; איך האָב געמיינט, אַז זי וויל מיך דאָ טויטען אויפ'ן אָרט.

— וואָס איז בײַ...?

— שששששאַ! ששאַ! שאַ! ער שלאָפט; נאָר וואָס אַנשלאָפען געוואָרען; ששאַ!

— ער שלאָפט? לאָז ער שלאָפען געזונדערהייד! לאָז...

— שששששאַ!!! אוי, איך בעט אייך שששאַ!...

און אויף איהר פּנים איז געווען אויסגעגאָסען אַזוי פיעל רחמנות מיט געבעט, אַז איך האָב געמוזט אַנטרינען ווערען פון דאַנען און ניט שטעהרען דעם זיסען שלאָף פון מײַן גליקליכען חבר, וואָס איך בּין זיך מודה, איך האָב שטאַרק מקנא געווען אין דער דאָזיגער מינוט!...

איינער פון די דאָזיגע געבענשטע לייט, וואָס אויף זייער דאָלי

רען אַז זיי זאָלען וויינען, ווען מיר ליגען שלאָף און פריהען זיך און אַרום טאַנצען אַרום אונז, ווען מיר הויבען אָן געזונד צו ווערען.

דער מחבר פון'ם דאָזיגען בוך האָט ערגעץ אַ חבר און זעהר אַ נאָהענטען גוטען פריינד, וואָס איז אָפּגעלעגען דריי וואָכען אויף אַ היציג שלאַפקייט, און אַז ער האָט אָנגעהויבען קומען צו זיך און איך בין געקומען איהם צו בעזוכען, האָט מיך באַגעגענט אין פאָרצימער זיין ווייב, זעהר אַ צערטליך בעשעפעניש, וועלכע איז איהם געווען אַזוי שטאַרק איבערגעגעבען, מאַקע גאָר ווי אַ גוטע אַ געטרייה ווייב קאָן זיין איבערגעגעבען איהר מאַן, אַ יאָהר דריי נאָך דער חתונה.

— נו, וואָס מאַכט ער, דער פיינער מענש?

— אָ, ער האָט אויסגעטרונקען אַט ערשט דריי לעפעל זופּ, דריי גאַנצע לעפעל זופּ!... און דאָס יונגע ווייבעלע האָט זיך באַנאָסען מיט טרעהרען.

— איך פאַרשטעה ניט, וואָס איז דאָ פאַראַן צו וויינען, אַז אַ מענש טרונקט אוים דריי לעפעל זופּ? איך בין אייך מבטיח, אַז שפּעטער מיט עטליכע טעג, וועט ער קאָנען אויסטרינקען אַ סך מעהר פון דריי לעפעל ניט נאָר זופּ, אפילו באָרשטש און נאָך בעסערס פון באָרשטש!

— אָ, וואָס ווייסט איהר? וואָס ווייסט איהר? פריהער מיט דריי טאָג האָט ער מיך שוין כמעט כמעט גאָר ניט דערקענט!... און רעדען? וואָס ווייסט איהר? וואָס ווייסט איהר?...

— פע, חלעבען, אַ חרפּה אַ בושה אייך צו וויינען אַ צווייטער! פריהען דאַרפט איהר זיך: פריהען, לאַכען, זינגען, טאַנצען, ניט וויינען!

— וואָס איז, איך ווין דען? האָט מיך דאָס דאָזיגע נאַרישע ווייבעל געפרעגט — און טרעהרען האָבען זיך געגאָסען פון איהרע שענע אויגען, וואָס איז אַיין עבירה געווען זיי זאָלען זיין רויט און נאַס פון געוויין.

— אָי, פּאַוואָליע! פּאַמעלאַך! האָט זי אָנגעשריגען אויף מיר

בײַ די דאָזיגע ווערטער האָבן זיך אַלע אונזערע באַקאַנטע פֿרויען איבערגעקוקט צווישן זיך; אונזער געליבטער סאַטיריק אָמיס זעמעל האָט אַזוי אָנגעטראָטן מאַרקוסן אויף דער פֿוס, אַז יענער האָט אַזש אויסגעשריגן פֿאַר ווייטיק...

דאָס גאַנצע געזינדעל האָט זיך צעגויפֿגעקליבן אַרום דעם קראַנקן סענדערן, וואָס איז פֿון טויט לעבעדיק געוואָרן — מזל טוב!

— וואָס זאָגט איר אויף מײַן מאַן? האָט די גוטע דאָקטערשע געקלונגען אין אַלע גאַסן; וואָס זאָגט איר עפּעס? איאַ מע מעג בעטן נאָך פֿאַר אַזאַ דאָקטאָר? פֿון טויט לעבעדיק געמאַכט—וואָס? נײַן אפֿשר? וואָס, איך בעט אײַך? אַ מענטש האָט עפּעס אַוועקגעמאַכט? אַט לעבט ער און אַט—טפֿו!

און די גוטע דאָקטערשע שנײַצט די נאָז אוןווישט די אויגן, און אַלע גוטע ווײַבער שנײַצן די נעז און ווישן די אויגן . . .

. . . .

אָך, ווי שיין, ווי אײַנגענעמען, ווי זיס דאָס איז אָנצוקוקן פֿון דערווײַטן אַזאַ אידיליע, ווען די גאַנצע פֿאַמיליע טאַנצט אַרום אַרום דעם קראַנקן, וואָס האָט איבערגעלעבט דאָס שווערע קרענקהייט, איבערגעקומען, אָפּגעשוויצט, איבערגעטראָגן דעם קריזיס, און אַצינד הויבט ער אָן קומען צו זיך, ביסלעכווײַס ווערן אַ מענטש, איבעראַנײַס לעבן, לעבן צוזאַמען מיט אָט די אַלע איבערגעבענע ליבע, געטרײַע, וואָס קוקן אים אין די אויגן אַרײַן און קאָנען זיך גאָר זאַט ניט אָנקוקן, גלײַך ווי מע האָט אים ניט געזען שוין פֿון צוואַנציק יאָהר, גלײַך ווי ער האָט זיך אומגעקערט פֿון אַ ווײַט לאַנד, און יעדער לויפֿט אים „מקבל פּנים“ זײַן, און בײַ יעדן אין די אויגן באַקומט ער גאָר אַ אַנדער חן און וואָס ער זאָל ניט זאָגן איז דאָס אַ חכמה. אַלע דרייען זיך אַרום אים, נאָר מער פֿון אַלע איז דאָס ווײַב. מיר דאַכט זיך, אַז די ווײַבער זענען דערויף באַשאַפֿן געוואָ־

סענדער׳ס קאפּ מיט זיין גאנץ הויזגעזינד; נאר... למאי זאלען מיר זיך נארען? איהר האט שוין געוויס געלייענט געגוג ראמאנען און זענט שוין מסתמא גוט באקאנט מיט די גזלע אנשטעלען, מיט די קונצען פון דעם ראמאניסט, וואס פיהרט אייך און פיהרט אייך און איהר מיינט, אז איהר זענט שוין מיט איהם אין גאנצען פארטיג; צום סוף — סטאפּ! — אייערע נערווען זענען שטארק אנגעצויגען און ביז׳ן סוף געפינט איהר זיך אין איין ביטערנעש, אין איינע פחדים. ניין, רבותי! איך בין א שלעכטער ראמאניסט, איך קאן ניט אט די מלאכה און סודות האב איך פיינט: אונזער פיל-געליבטער העלד סענדער איז ניט געשטארבען, הגם איך וואלט געקאנט אויספיהרען גאנץ לייכט, אז ער זאל יא שטארבען, אזוי ווי עס שטארבען פיל העלדען ביים פער-פאסער אונטער דער האנט און ווערען ביי איהם דערטרונקען אין איין טראפּען טינט; נאר, איך פרעג אייך, איז דאס א קונץ א גרויסער — אזוי זיך באגעהן מיט א פרעמד לעבען? מען דארף האבען יושר, מיינע ליבע פריינד, און מען דארף בארעכענען יענעם אויך. סענדער בלאנק האט טאקע געשריבען א צוואה, געזאגט ווידוי, זיך פיין געזעגענט מיט דער פאמיליע, נאר שטארבען האט ער פונקט אזוי געוואלט, ווי איך מיט אייך ווילען שטארבען.

— נו? וואס האב איך געזאגט? ווער איז גערעכט? האב איך אייך דען ניט געזאגט, אז עס מוז קומען א קריזיס: אט קאעזאר אט גיהיל — אהין אדער אהער, דאנקען און-לויבען גאט, וואס אהער!

אזוי האט געזאגט אונזער געטרייהער, דאקטאר קלוגער מיט אזא דוהענדער שטימע, אז די מומע דאברעש האט זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד, און האלטענדיג די הענט איבער׳ן קאפּ, האט זי צעשטופּט דעם גאנצען עולם און האט זיך געלאזט צום חולה אין קאבינעט אריין.

— אוי, לאזט מיך! לאזט מיך! לאזט מיך! לאזט מיך; צו איהם! איך וויל איהם זעהען מיט מיינע אויגען! איך וויל איהם אנ-קוקען! לאזט מיך! לאזט מיך!

דער לעצטער אקט.

דער דאזינער לעצטער אקט קומט פאהר אין א צוגעשלאסענעם חדר, וואוהין מיר קאנען בשום אופן נישט אריין, איך האב נאר גע־קאנט זעהען דורך דעם פענסטער אונזער געעהרטעסטע מאדאם רע־וועקא זעמעל, וועלכע איז געזעסען מיט זעהר א פערפלאמט פנים ביי א קיילעכדיגען טיש, אנגעשפארט די קאפ אויף איהר שענער ווייסער האנט און איהרע גראהע אויגען בלאנזען ארום פארטראכט.

נאר איין גאט ווייסט, וואס טראכט אצינד די דאזיגע פיינע פרוי... ארום איהר דרעהט זיך ארום איהר ליבליכער מאן, דער גע־ריהמטער אסיפ זעמעל מיט די הענט אין די קעשענים, קוועטשענדיג די סקריפענדיגע שטיוועל, ער וויל צו געהן צו רעוועקען און וויל איהר עפים זאגען, נאר, ווי עס ווייזט אויס, קאן ער ניט...

וואו איז אונזער מארקוס, דער יונגסטער פון אלע יורשים?... סע קאן זיין, אז ער איז דער איינציגער, וואס זיצט אצינד איבער׳ן פאטער׳ס קאפ; סע קאן זעהר געמאהלט זיין, אז מארקוס איז דער איינציגער, וואס האט אין דער מינוט לחלוטין פארגעסען אן זיך און טרעט נישט אפ פונ׳ם קראנקען פאטער, וואס איז פארביי. אלעס קאן זיין אויף דער וועלט, און מיר זענען נישט מחויב אריין־קריכען יעדען בע־זונדער אין הארצען אריין; גיט אהער אייער האנט, לעזער, און לאמיר אוועק־געהן פון דעם דאזיגען הויז אין דער דאזיגער נאכט, מחמת קיין פארגעניגען, ווי איהר זעהט ארויס, קאנען מיר דא היינטיגע נאכט נישט געניסען... לאז גאט געבען פרעהליכערע, און מעהר איינגענע־מענע סצענעס אין אונזער לעבען...

דאס צעהענטע קאפיטעל.

וואו אונזער געשיכטע באקומט נאר איין אנדער פנים.

שווארצע וואלקענס האבען זיך אנגערוקט אויף סענדער בלאנק׳ס הויז און א פינסטערע א שרעקליך פינסטערע נאכט האט זיך דא אויסגעצויגען: א גאט׳ס שטראף האט זיך אויסגעגאסען אויף

— אט וועלען מיר הערען, וואס וועט דער דאקטאר זאגען, שוויגער. דער דאקטאר איז דארט?

— אוי, וואס קאן איהם דער דאקטאר העלפען, סאניטשקע, אז איך בין אזוי זינדיג ביי גאט און אזוי אומגליקליך, עלענד און אומגליקליך!...

— אוי, אזא ברודער, איין און איינציגער ברודער, ווי איין אויג אין קאפ! קינדערלעך. בעט גאט, ער איז א גרויסער גאט — א שטארקער גאט, א גוטער גאט, ער קאן אלעס, ער קאן פון טויט אויך לעבעדיג מאכען!... אוי, מיין טהייערער סענדער! געדענקסט דו, ווי טייער דיין איינציגע שוועסטער, דיין דאברוש איז ביי דיר געוועזן? געדענקסט דו, סענדער מיינער, ווי געטרייה, ווי גוט איך בין געוועזן צו דיר, אז דיר איז, ניט היינט געדאכט, די צייט געוועזן ניט אין בעסטען, און איך האב דיך, סענדער, אונטערגעהאלטען מיט אלעס, ווי ווייט איך האב געקאנט, און האסט מיר צו געזאגט, אז גאט וועט דיר צו שיקען א שטיקעלע הצלחה, וועסט דו מיר אפ דאנקען מיט'ן גרעסטען כבוד, און צום סוף, סענדער'ל, האסט דו פארגעסען אין דיין איינציגע שוועסטער דאברעש, וועלכע איז דיר אפשר געטרייהער פון איין אנדערען, סענדער'ל, לאז דיר גאט מוחל זיין, ווי איך בין דיר מוחל, מיין קריוודע, סענדער'ל! מסתמא וועלען מיך דייגע טהייערע קינדערלעך ניט פערלאזען אויף דער עלטער. און עמיצער וועט זיך אפשר ארום קוקען אויף מיר אויך, דיין איינציגע שוועסטער, א פערוויסטע אלמנה און א קראנקע, סענדער'ל! נאר איך האב נאך א בטחון אויף דעם וואס איך בין ניט ווערט זיין היילינען נאמען צו דערמאנען אט דא, אז אויב איך האב ביי זיין שטוהל א שטיקעלע זכות, וועט ער איהם נאך צו שיקען א רפואה־שלמה אם ירצה השם, חאטש אנדערע קוקען ארויס, סענדער'ל, אויף דיין טויט. און איך וועל נאך האבען די זכיה צו רעדען מיט דיר אם ירצה השם און דאס אלעס דערצעהלען אין פריידען!...

בלומקע'ן! אַ שיינע פּאַדריאַקע! געדינט און געדינט, — זאָלסט זאָגן אפילו אין האַנט אַריין אָנגעשפּיגען... ווער? וואָס? וועמען? איין אויבערשטע העמד, איין אַלטען זשילעט — מכּת בכורות אייך אַלע מיט אייער בעל הבית'טע צוזאַמען! זי האָט דערזעהן ביי מיר די שליסלעך, האָט זי זיי ביי מיר צו גענומען... געוועזן זיבען יאָהר האָב איך קיין פּאָדעס נישט גענומען וועל איך געהן היינט צו דער שאַפּע, געהן זאָלט איהר אויף קוליעס!... האָרעווע פון אייערטיוועגען טאָג מיט נאַכט, ווי אַ פּאַרקויפטער, קיין חיי שעה, — און וואָס?... ברענען זאָלט איהר אויפ'ן פייער! איין אומגליק וואָלט געוועזן, ווען פרויקע זאָל האָבען נאָך אַ גאַרניטער מיט נאָך אַ פּאָר שטיוועלעטען!... און אַ זייגער? ווער האָט היינט ניט קיין זייגער? אַ ליאַדע פּאַרך טראָגט זיך היינט אַרום מיט אַ זייגער: נאַ, זעה, קוק מיך אָן! און פרויקע דאַרף ניט; פרויקע דאַרף גאָר ניט! פרויקע דאַרף נאָר דיענען יעדען בעזונדער, ווי אַ הונט!... די שטיוועל פוץ, צום טיש דער לאַנג, געגנ לויף, אַ בריעף טראָג — אַפּ, אַהין געה, דאָרט שטעה — טפו זאָלט איהר ווערען אַלע מיט אַ אַנאַנדער!... זעלדע! די לעפּעל! גיט אַהער די לעפּעל!

— וואָסערע לעפּעל? וואָס טשעפּעסט זיך?

— אָ נאָ, די זילבערנע לעפּעל; אַ טוץ לעפּעל! גיט נאָר אַהער, זייט מוחל, די זילבערנע לעפּעל, זעלדע! נו, גיכער, גיכער!...

דער פיערטער אַקט.

— אוי, מיין קרוין, מיין סענדער! אויף וועמען לאָזט דו מיך איבער? ביי ניין און דרייסיג יאָהר איין אַלמנה וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַזעלכעס?...

— וויינט ניט, שוויגער, גאָט איז אַ פאָטער, און דער שוועהר קאָן נאָך לעבען בלייבען, שוויגער!

אוי, זאָג עס ניט, סאָנישטקע, זאָג עס ניט, דו האָסט איהם נישט געזעהן היינטיגע נאַכט, סאָניטשקע, סע איז גאָר ניט דער סענדער, וואָס פריהער!

— וָואס הָאט אִיהר צוּ אוּנְז, ר׳ קַלְמָן, גָאט אִיז מִיט אַייךְ? דֶער טַאטֶע אִיז טַאקִי פַּארְבַּיי... עֶר אִיז דָאךְ אָבֶּער נִישְׁט גֶעשְׁטָארְבֶּען עֶר לֶעבְּט דָאךְ נָאךְ! עֶס אִיז דֶען נִישְׁט קֵיין שְׁפִיכַת דָמִים? אִיךְ פְּרֶעג אַייךְ, ר׳ קַלְמָן? אִיהר הָאט גָאר קֵיין מוֹרָא נִיט פַאר גָאט?...

— עֶ, ר׳ חַיִים, אִיהר שְׁמוּעֶסְט זִיךְ מִיט מִיר אוּיס גָאר אוֹיף אַיין אַנְדֶער אוֹפֶן! וָוער אִיז שׁוּלְדִיג? אִיהר זֶענְט אַלֵיין שׁוּלְדִיג!... אִיהר הָאט גֶעמַאכְט אַ גְוַואלְד: „יוּדֶען, רַאטֶעוֶועט!“ אִיז זִיךְ דֶער עוֹלָם בִּיסְלֶעכְוַויים צוּנוֹיפְגֶעלָאפֶען... מֶע הֶערְט אַזַא גֶעוַויין!... מֶע זֶעהט אַלֶע לוֹיפֶן, אַלֶע שְׁרַייֶען: „גֶעשְׁטָארְבֶּען! גֶעשְׁטָארְבֶּען!“... מֶע הָאט גֶעפְרֶעגְט דֶעם דָאקְטָאר, זָאגְט עֶר: „שְׁלֶעכְט! שְׁלֶעכְט!“... אַייֶער מְשָׁרֵת זָאגְט: „אַיין עֶק! אַ סוֹף!“ אוּנ דָא וַויינְט מֶען, — נוּ, אִיז מֶען דָאךְ יוֹדֶען, לוֹיפְט מֶען; אַייֶער פָאטֶער אִיז דָאךְ פָּארְט, ווִי זָאגְט מֶען... אוּנ פְּרִיוָוט זָאגְט דֶעם עוֹלָם, אַז עֶר אִיז נָאךְ נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען, וָועט מֶען אַייךְ דֶען גְלוֹיבֶּען? שׁוֹין צוּ שְׁפֶּעט!... אָן גֶעהן דִי „חֶבְרָה נוֹשְׂאֵי הַמִטָה“, — נוּ גֶעה, טַעֲנָה מִיט זֵיי!... שְׁקָצִים! וָוער הָאט גֶעשִׁיקְט נָאךְ אַייךְ?... שִׁכּוֹרִים? אַרוֹיס אִין אַייֶער טַאטֶענְס — מַאמֶעס — טַאטֶען אַרֵיין!...

דֶער דְרִיטֶער אַקְט.

— אוֹי, אַ דוּנֶנֶער הָאט מִיךְ דֶער שְׁלָאגֶען! זֶעלְדֶע! אִיהר הֶערְט אַ גֶעוַויין? אִיהר הֶערְט ווִי דִי בַּעַל הַבַּיִת׳טֶע רֶעוֶועט?

— ווִיסְט אִיז מִיר! זְלַאטֶקֶע, אֶט דָאס אִיז עֶר אוֹיסְגֶעגַאנְגֶען אַ פָּנִים! ווִינְד אִיז מִיר! נִיטָא שׁוֹין מַיין בַּעַל הַבַּיִת!... מַלְכָּה! זְלַאטֶקֶע! לוֹיפְט אַרוֹיף אוּנ טְהוּט אַ פְּרֶעג בַּיי פְּרוֹיקֶען אַ טַכָּה אִיז מִיר אַ גְרוֹיסֶע!

— אָן לוֹיפְט פְּרוֹיקֶע.

— וואוּ? וָואס טְרָאגְט עֶר דָאס? עֶפִּיס אַ פֶּעקְעל?

— פְּרוֹיקֶע סֶערְדְצֶע, וָואס הֶערְט זִיךְ דָארְט? שׁוֹין, צִי נָאכְנִיט? פְּרוֹיקֶע! וָואס שְׁטוּמְסְט דוּ? רֶעד! שׁוֹין צִי נָאכְנִיט?...

שׁוֹין... נָאכְנִיט... גֶעפֶעהלְט דִיר אַבִּיסֶעל, ווִי זִי הָאט גֶעעֶפֶענְט אַ מוֹיל! לִיגְט אִין דֶער עֶרְד אַלֶע! וֶוערְדְט דִי כַּפָּרָה פַאר מִיר אוּנ פַאר מַיין

— פערציג! פערציג!

— וואס פערציג?

— פערציג טויזענד קערבלעך!

— פערציג! פערציג! פערציג!..

— שרייט, קינדער, פערציג!

— פערציג! פערציג! פערציג!!!...

דער צווייטער אקט.

— איך פרעג אייך אליין, ר' קלמן, איהר זענט איין ערליכער יוד; ווי קומט דאס, איהר זאלט אזעלכעס זאגען?...

— וואס זאג איך, וואס? איך זאג דען חלילה עפּים? וואס זענט איהר מיך דא חושד, ר' חיים? אייער פאטער — לאז איהם גאט געבען יאהרען — גאט איז א גרויסער קינצלער — נאר ווען חלילה וחס, די שעה זאל ניט זיין, ער מאכט צו איין אויג, וועט מען אייך צעטרא־גען די שטוב אויף שטיקלעך! איהר זעהט? מהוט א קוק, זייט מוחל דורך דעם פענסטער, וואס פאר איין עולם עס קלויבט זיך!

— וואס זשע ווילט איהר, ר' קלמן?

— וואס וויל איך? וואס זאל איך וועלען? איך וויל גאר ניט; פראמענע לאז זיין ווי איהר ווילט; — איך בין אייך, גלויבט מיר, דער בעסטער גוטער פריינד, אונ מיט אייער פאטער, איז איך ווייס? מיט'ן שענסטען אופן! מיט א הלואה, מיט א גמילת חסד, מיט, מיט אלעס... איך מיין אייער טובה דא; איהר מוזט דא יוצא זיין; פאהרט, ווי זאגט מען, א קאפיטאל... דער ערשטער גביר אין שטאדט... דער ראש וראשון!... אונ למאי זאלען מיר זיך דא מאכי נארען? אייער פאטער איז אודאי געווען א פיינער מענש, איין עהרליכער מענש... אויב ער לעבט נאך, לאז איהם גאט געבען יאהרען... אונ אויב ניט, לאז ער מיר מוחל זיין... ער האט פארט גיזט יוצא געווען פאר דער שטאדט!.. איז א יושר, אז איהר, א יורש, איין עלטערער זוהן... א... א... ווי זאגט מען...

— איך זאג אייך דעם אמת, צוואנציג טויזענד קערבלעך איז גאר ניט אזא אי־אי־אי! וואס איז דארטען? וועט אנקומען ווינציגער אביסעל די יורשים! א גרויסער אומגליק!..

— ער האט אנגעזאמעלט געגוג, נישט קשה!...

— כשר געלד!

— מיט פרעמדע הענט!

— יודיש בלוט!

— שא!... וואס איז דארט אזא גוואלד?

— וואו? אין שטוב? מע קעהר איהם שוין „אויפהויבען״? ניין! מיר דאכט אז עס איז געצעלים קול?

— וואסער געצעל'ם?

— געצעל דעם שניידער'ס?

— וואס וויל ער? דאס איז א שייגעץ! אומעטום מישט ער זיך אריין!

— א שניידעריל, א פאלגע! איהר ווייסט דען ניט?...

— אזוי טאקי? און איהר קאנט דאס ניט סובל זיין? ווי באלד אז נאשבראט זאגט א ווארט, אזוי חאפט אייך אוועק דער רוח!... אז געצעל איז א שניידער איז אייך ווינד און וועה? איך בין אויך א שניידער און שעם מיך בכלל נישט מיט מיין מלאכה! אבי ניט קיין פוסטעפאסניק, קיין בלוטזויגער, קיין שבתי־צבי'ניק! א רוח אין אייער טאטענס ביינער אריין, פאר וואס זאל מען טאקי דא נישט אפלעקען קיין ביינדיל?... איהר האט א סך אזעלכע ר' סענדער'ס? פאר וואס זאל מען טאקי נישט געמען אויפ'ן שניידער'שען שול'כיל אויך א מטבע? פרעסער'ס! זויפער'ס! שקצים! הולטאיעס!...

— איהר האט זיך אפגעזוכט כבוד, וואס טויג מיר מעשיות...

— וואס שרייט מען דארט אזוי?

— דאס טעגה'ט א טרעגער; ער שרייט דרייסיג טויזענד! דרייסיג טויזענד און געגוג!

— דרייסיג! פערציג! דרייסיג!

— יָא, אַ גָאוֹן עוֹלָם, חוּץ זַיין שָׁאדֶען...

— דֶערְפַאר אִיז עֶר אָבֶּער גֶעוֶוען אַ גְרוֹיסֶער יְרֵא־שָׁמַיִם!

— יָא, אַ גְוַואלְדָאוְוֶנֶע זַאךְ!

— אַ לַמְדְ־וְיוּנִיק, חַא־חַא־חַא!

— אִיהר זֶענְט אַלֶע זֶעהר פְרוּם!

— פְרוּם זָאגְט אִיהר? אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער גֵעהֶען אוֹיף אָהְן הִיטְלֶען, וִוי ר׳ סֶענְדֶערְ׳ס קִינְדֶער, הַא? וָואס זָאגְט אִיהר, ר׳ חַיִים? מַיין אֵיידֶעם רוֹיכֶערְט אוֹיף אַ פַּאפִּירָאס אוּם שַׁבָּת, אַיָא?

— אוּנ אוּנְזֶערֶע טֶעכְטֶער טְרָאגֶען מִסְתָּמָא אוֹיף דִי אֵייגֶענֶע הָאר, הַא?

— קוּמְט אַייךְ אַ דַאנְק!

— וָואס טוֹיגֶען אוּנְז אָט דִי אַלֶע שְׁטוּתֶ׳עַרַיי, אִיךְ בֶּעט אַייךְ? וָואס זָאגְט עֶפִּיס אוּנְזֶער גַבָּאַי?

— אוּנְזֶער גַבָּאַי פוּן חֶבְרָה קַדִישָׁה?...

— יָא, יָא, אוּנְזֶער רֶב קַלְמָן פְלָאקֶען?...

— אִיךְ וַויים? אִיךְ מִישׁ מִיךְ שׁוֹין נִיט אִין קָהָלְ׳שֶׁע זַאכֶען... לָאזֶען זַיי זִיךְ דָארְט שְׁלָאגֶען קָאפּ אִין וַואנְט!

— וָואס זָאגְט אִיהר אוֹיף אִיהם? עֶר מִישְׁט זִיךְ שׁוֹין נִיט אִין קָהָלְ׳שֶׁע זַאכֶען?... גוּטֶע יָאהרֶען? הַא?

— אִיךְ מֵיין, וָואס טוֹיג אוּנְז אָט דִי דָאזִיגֶע פּוּסְטֶע מַחֲלוֹקוֹתְ׳ן זָאגְט בֶּעסֶער, מֶע וֶועט עֶפִּיס גֶעבֶּען גֶעלְד?

— וָואס הֵייסְט גֶעלְד?...

— וִויפִיעל גֶעלְד? גֶעלְד צוּ גֶעלְד אִיז נִיט גְלַייךְ!

— אִיךְ מֵיין אַ צֶעהְן זֶעקְלֶעךְ...

— פַאר וָואס נִיט קֵיין צְוַואנְצִיג, אִיךְ בֶּעט אַייךְ?

— צְוַואנְצִיג טוֹיזֶענְד קֶערְבְּלֶעךְ? וֵועה אִיז מִיר! וָואס וֶועלֶען מִיר טְהוּן מִיט אַזָא סוּמֶע גֶעלְד?

— מְפּוּ זָאלְסְט דוּ וֶוערֶען, אַז אָךְ אוּנ וֵועה אִיז דַיין שֵׂכֶל!.. וָואס זָאגְט אִיהר אוֹיף אַזָא שַׁאֲלָה פוּן אַ תָּם?...

— הא ? צוועלף ? קינדער ! .קינדער ! .די נאכט שטעהט .ניט היידא !

.די פלוצליכע בשורה פון סענדער'ס טוידט האט אויף מיר אזוי שטארק געווירקט, אז איך האב זיך געלאזט געהן מיט דער חברה שמשים, נישט געפרעגט זיך, וואוהין אונ צוליעב וואס. אז סענדער האט געלעבט איז ער מיר ווענינ וואס אבגענאנגען, אונ אז איך האב דערהערט, אז ער איז געשטארבען, האט דאס מיך עפּים ווי א ציפ געטהון, א ריס אין הארצען: וואס פרעגט איהר ? א מענש לעבט, עסט, געהט ארום אונ פלוצלים — נא דיר ! ווי אזוי זאל דאס נישט אננעמען ביים הארצען ? ובפרט נאך אזא סענדער, וואס... וואס...

נאר לאמיר בעסער הערען, וואס זאגט די שטאדט, וואס רעדט דער עולם, אט די אלע רעדליך, וואס שטעהען דא ארום דעם הער בלאנק'ס הויז, ביי דעם הער בלאנק אין הויף, ביים הער בלאנק אין שטוב ?...

דער ערשטער אקט.

— וואס פאר א גרויסער עולם, קיין עין הרע ניט !

— ניט אומזיסט זענען מיר יודען, רחמנים בני רחמנים.

— וואס זשע מיינט איהר ? ער האט א ודאי פארדיענט, אז מע זאל איהם אנטהון א כבוד.

— וואס איז דארט אזעלכם ? מיט וואס ?

— יא ; די גרויסע טובות, וואס די שטאדט האט פון איהם דא געהאט ? די גליקען ?

— טובות ווילט איהר ? וואס פאר טובות ?

— צו אפשר א בעל־צדקה א גרויסער ?

— וואס הייסט ביי אייך, רב מאיר, א בעל־צדקה ?

— צו גלאט אזוי א גרויסער נדבן ?

— איך ווייס ניט, וואס איהר ווילט האבען ?

— אונ דערצו א גרויסער למדן מסתמא ?

הָאבְּען מִיךְ דִי פִּיס נִיט גֶעפָּאלְגְט... עַד הַיוֹם הַזֶה קָאן אִיךְ עֶס נִיט פֶערְשְׁטֵעהְן, וִוי אַזוֹי אִיךְ בִּין נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען פַאר שְׁרֶעק, פַאר פַּחַד! נָאר שְׁטֶעלְט אַייךְ פָאר מַיין אִיבֶּערַאשׁוּנְג, אַז דִי דָאזִיגֶע מֵתִים מִיט דֶער מִטָה זֶענֶען צוּגֶעגַאנְגֶען נָאהֶענְט צוּ מִיר אוּנ אִיךְ הָאבּ זֵיי דֶערְקֶענְט!

— אַ גוּטֶען אָבֶּענְד! דָאס זֶענְט אִיהר, חֶבְרָה שַׁמָשִׁים? חֶבְרָה מְקַבְּרִים?

גוּט יָאהר! יָא, דָאס זֶענֶען מִיר, מִיר

— פוּן וַואנֶען? וואוּהִין?

— פוּנְ׳ם בֵּית הַקְבָרוֹת צוּ ר׳ סֶענְדֶער דֶעם נָגִיד... זַלְמָן! וואו זֶענֶען דִי „כֵּלִים״? בַּיי לֵוִי מָרְדְכַי׳ן? שְׁטֶעלְט אַנִידְער דִי מִטָה אוּנ נִיט אַהֶער דָאס פְלֶעשֶׁעל, וֶועלֶען מִיר גֶעמֶען צוּ־קָאפֶּעטְשֶׁקֶעלִיךְ.

— ר׳ רְפָאֵל! וָואס רֶעדְט אִיהר? ר׳ סֶענְדֶער אִיז גֶעשְׁטָארְבֶּען?

— יָא גֶעשְׁטָארְבֶּען נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען; סְ׳אִיז נִישְׁט אוּנְזֶער עֵסֶק: מֶען הָאט גֶעשִׁיקְט רוּפֶען, גֵעהֶען מִיר; מִסְתָּמָא נִיט פַאר וואלְמָאג, פֶערְשְׁטֵעהט זִיךְ? וֶוען קוּמְט מֶען אָן צוּ רְפָאֵל דֶעם אוֹיבֶּער־שַׁמָשׁ? אַז מֶען גֵעהט אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט... מִיכָאֵל, הָאקְט דַאכְט זִיךְ אַ שְׁמֶעק טַאבֶּעק?

— אַזוֹי? הֵייסְט דָאס אִיז ר׳ סֶענְדֶער אוֹיךְ אָבְּגֶעשְׁטָארְבֶּען, ר׳ רְפָאֵל? אַיין עֲבֵירָה הָלֶעבֶּען.

— אַיין עֲבֵירָה? וָואס אִיז? גֶעהַאט אַ גְרָאבֶּען בּוֹיךְ? לָאזֶען זִיךְ דִי וֶוערֶעם פְרֵייעֶן... אוֹיסְבֶּעהַאלְטֶען פוּנְ׳ם טוֹיט אִיז אַבִּיסֶעל שְׁוֶוערְלִיךְ, אוּנ אוֹיפְ׳ן „בֵּית עוֹלָם״ אִיז דָא אָרְט גֶענוּג, טַאטֶע מַיינֶער!... חֶבְרָה, נוּ, גֶענוּג אַייךְ שׁוֹ׳ן צוּ חָלֶעפְּטְשֶׁען, לָאזְט אַיין אָרְט אוֹיף שְׁפֶּעטֶער; סֶענְדֶערִיכֶע אִיז אַ גַאנְץ וואוֹילֶע יוֹדִינֶע אוּנ אַיין עֶמֶער „שְׁפִּירֶעט״ וֶועט מִסְתָּמָא זַיין, הַא? מִיר זָאלֶען אִיהם חָאטְשׁ קָאנֶען בִּיז טָאג מַאכֶען זַיין רֶעכְט... וִוי מֵיינְט אִיהר שׁוֹ׳ן שְׁפֶּעט?

— זַייגֶער צְוֶועלְף, ר׳ רְפָאֵל.

נידעריגקייטען וואס ווערען אבגעטהון צווישען די זינדיגע מענשען. די שטערען זענען געווען ווי בריליאנטען אויסגעשאטען אויף דעם ריינעם בלויען הימעל און א שרעקליך שטילשווייגעניש האט געטהון הערשען אויף דער ערד, גלייך ווי די גאנצע נאטור מיט אלע איהרע בעשעפעניששען זענען אנשלאפען געווארען מיט א זיסען, א שרעקליכען שלאף, גלייך ווי אלעס איז אויסגעשטארבען אויף דער ערד. מען האט נישט געהערט קיין קול פון קיין מענשען, קיין געזאנג פון קיין פייגעל, קיין בילען פון קיין הונט, קיין שאראך פון קיין גרעזעלע, קיין בעוועגונג פון קיין צווייגעלע, אלעס איז געשלאפען מיט'ן מהייערען, מיט'ן זיסען שלאף אין דער שענער שטאדט N. וואו עס קומט פאר אונזער פיינע געשיכטע.

און איך, דער פערפאסער פונ'ם דאזיגען בוך, נאר איך אליין בין געווען דער איינציגער מענש אין דער גאנצער שטאדט, וואס האט געוואכט די דאזיגע שענע זומער־נאכט; איך האב מיר גע־שפאצירט איינער אליין איבער אלע גאסען פארטיעפט אין געדאנקען און געזוכט מאטעריאל צום שרייבען, און וויפיעל איך האב ניט גע־טראכט און געקלערט, האב איך גאר נישט געקאנט אויסקלעהרען אזעלכעס, וואס זאל טויגען אין א ראמאן אריין, ביז גאט האט רחמנות געהאט אויף א יונגען שרייבער און מיינע אויגען האבען דערזעהען עפיס א רעדעל פון שווארצע פיגורען... די פיגורען זענען צוגעגאנגען אלע מאל נאהענטער צו מיר, און מיר האט זיך אויסגעוויזען, אז איך זעה מתים, אנגעטהון אין שווארצע קליידער; די מתים האבען עפיס ווי גערעדט צווישען זיך, געטענה'ט און געקריגט; זיי זענען גע־שטאנען ארום א מטה, און איך וואלט געקאנט שווערען, אז זיי האבען געהאלטען א מין זאך, ווי א פלעשעל, א בוטעלקע, וואס יעדער בעזונדער האט זי אנגעבויגען צו זיך אין מויל אריין און איבערגעגעבען דעם צווייטען, דער צווייטער דעם דריטען א. ז. וו... א פראסט איז איבערגעגאנגען איבער מיין לייב און די האר האבען מיר זיך געשטעלט קאפויר... איך האב געוואלט זיך לאזען לויפען,

צייט, וואס מע וועט די דאזיגע שיינע זשארגאנישע ראמאנען, אנגעריזען גאנצע וואגאנעס אונ מע וועט זיי עקספּעדירען וויים ווייט, אונ איך האב מורא, אז דער וואס וועט זיי אוועקהאנדלען, וועט געווים פארדינען א גוזמא געלד אינ׳ם דאזיגען „פּאפּיער־מסחר“... איך שטעל מיר פאר די טרויריגע לאגע פון די דאזיגע ראמאניסטען (אויב זיי וועלען דאס דערלעבען), מיט זייערע אויסגעצויגענע פּנימער אז זיי וועלען דערזעהען, ווי אזוי זייערע אינטערעסאנטע ווערק ווערען געפּאקעוועט אין זעק אונ אין טיוקעס, ווי אזוי א באסיאק חאפּט א גאנצען טיוק מיט „העכסט אינטערעסאנטע ראמאנען פון 4 טהייל מיט איין עפּילאג אונ מיט א שיר“ אונ טהוט איהם א שליידער אין וואגאן אריין! אוועק אוועק אט די אלע בלאנדע העלדען, די שרעקליכע מערדערס, די יודישע גראפען מיט די באראנען, די ווילדע מיליאנערען, די אומגעלומפּערטע יודישע פּראצענטניקעס, וואס זענען ניט גע־שטויגען אונ ניט געפלויגען אונ אנגעצויגען אויף הויכע דרוקעס אין דער ווילדער פאנטאזיע פון די דאזיגע בעהעלפער וואס האבען זיך א נאמען געגעבען שרייבער, פערפאסערס, ראמאניסטען!...

נאר אזוי ווי ביז דעמאלט דארף נאך אוועקגעהן א היבשע צייט, ביז וואנען דאס יודישע פּובליקום וועט זיך ארומקוקען, אז מע האט זיי געהארעוועט א לאנגע צייט מיט שמאטעס, געגעבען קייען שטרוי, פּשוט ווי בהמות, אונ די בעהעלפערס וועלען זיך נעמען צו זייער אלטער מלאכה אונ וועלען אויפהערען צו פּאטשקען דיין פּאפּיער, ביז אט די דאזיגע גליקליכע צייט וועט קומען, וועלען מיר זיך אויך פּריוועז חאטש אויף א מינוט נעמען זיך אויף דעם דאזיגען שנית אונ געבען די לעזער א ראמאנטישע סצענע, ווי א סורפּריז ווי א פּרעמיע צו דעם דאזיגען ווערק.

בכן, איז געווען איין אויסגעצייכענטע, א זעלטענע זומער־נאכט: אויפ׳ן הימעל איז ארום געשוואומען די שיינע לבנה (וואס אלע פארליבטע זענען זעהר גערען), אונ האט מיט איהר בלאס געזיכט אראבגעקוקט אויף דער ערד צו זיין איין עדות אויף די אלע

א גוטע נאכט! מיר האבען באלייגט אלע אונזערע העלדען, וואס דארפען אצונד רוהען אונ געניסען דעם זיסען שלאף נאך אלע נארישקייטען מיט די שטות'עריי פונ'ם גאנצען טאג. איך מיין, אז עס דארף זיין א גרעניץ פאר דעם ראמאניסט אויך, ביז וואנען איהם איז ערלויבט נאכצוגעהן מיט'ן לעזער פיס-מרית נאך זיינע העלדען. פון אונזער זייט איז דאס אליין שוין אויך ניט אזוי שעהן אונ איידעל, וואס מיר האבען זיך ערלויבט אונטערהערען, וואס אונזערע פיינע העלדען שמועסען צווישען זיך פאר'ן שלאף. ארויסגעהענדיג פון ר' סענדער'ס הויז האבען מיר דאס רעכט ביי זיך אונ צווישען זיך רעדען, שמועסען, בעדויערען אונ חוזק מאכען פון אלע, מיט וועלכע מיר האבען זיך דא בעקאנט — קיינער קאן אונז נישט שטערען: דערויף בין איך א שרייבער, אונ איהר מיין ליעבער פריינד, א לעזער, אז מיר זאלען רעדען פון „יענעם" — אונ „יענער" לאז רעדען פון אונז, וואס ער וויל אונ וויפיעל ער וויל... א גוטע נאכט!

דאס נייטע קאפיטעל.

עט דא הויבט זיך אן די רעכטע שפיעל, וואו די אקטיארען קענען באווייזען אין גאנצען זייער קונסט.

עס מאכט מיר פערגניגען, וואס איך האב דאס געלעגענהייט אנצוהויבען דאס דאזיגע קאפיטעל, ווי איין עכטער ראמאניסט, אונ פארשטעלען מיין ליעבען לעזער אויף הארצרייסענדער סצענעס מיט רידהרענדע בילדער, גלייך מיט אלע מיינע חברים די ראמאניסטען, וואס האבען שוין לאנג קונה-שם געוועזן אונ וואס איך קאן זיך צו זיי בשום אופן נישט גלייכען, דען זייער קליין פינגעריל איז גרעבער פון מיינע לענדען, אונ אז איך זאל אפילו לעבען נאך הונדערט יאהר, וואלט איך אויך נישט געקאנט אנשרייבען אזוי פיל שעהנע ראמאנען, מיט וועלכע אונזער ניי'זשארגאנישע ליטעראטור האט זיך נישט וואס צו שעמען אקעגען אנדערע ליטעראטורען, אונ איך פערהאף אויף דעם וואס לעבט אייביג, אז עס וועט אי"ה קומען א

אָסִיפּ! גִיבּ נָאר אַהֶער מַיין שְׁקַאטוּלְקֶע! — אָסִיפּ הָאט אִיהר צוּ גֶע־טְרָאגֶען דִי שְׁקַאטוּלְקֶע אוּנ רֶעוֶועקַא הָאט אַהִין אַרַיינְגֶעלֶייגְט אִיהר בִּיסֶעל אָרֶעמְקַייט, הָאט פַארְשְׁלָאסֶען אוּנ גֶעגֶעבֶּען אָסִיפֶּען צוּרִיק דָאס קֶעסְטֶעלֶע, עֶר זָאל דָאס אַוֶועקְשְׁטֶעלֶען. מִיט גְרוֹיס קִנְאָה הָאט נֶעבִּיךְ אָסִיפּ גֶעקוּקְט אוֹיף רֶעוֶועקַא'ס קֶעסְטֶעלֶע!

— עֶס וֶואלְט שוֹין, כְּלֶעבֶּען, אַ יוֹשֶׁר גֶעוֶוען, רֶעוֶועקֶע, אַז דַיין „אַלְטֶער״ זָאל...

— וָואס מַאכְט עֶר דִיר קַאלִיֶע, אַז עֶר לֶעבְּט, אָסִיפּ?

— אִיךְ מֵיין פוּן דַיין טוֹבָה וֶועגֶען, רֶעוֶועקָא! טְשֶׁעסְטְנָאיֶע סְלָאוָוא...

— אִיךְ בֶּעט דִיךְ, זָאלְסְט נִיט זָארְגֶען פַאר מִיר, אָסִיפּ!

— הֵם..

— וִוי אַזוֹי וַוייזְט „עֶר״ דִיר אוֹיס, אָסִיפּ?

— שְׁלֶעכְט, זֶעהר שְׁלֶעכְט, רֶעוֶועקַא, הַיינְט, מָארְגֶען... טְשֶׁעסְט־נָאיֶע סְלָאוָוא!

— נוּ, נוּ! בֵּייס זִיךְ אָפּ דִי צוּנְג!

— הֵם..

— וָואס זָאגְט דֶער דָאקְטָאר, אָסִיפּ?

— עֶר זָאגְט, אַז „עֶר״ דַארְף שְׁרַייבֶּען אַ צַוָואָה, מַחֲמַת...

— דֶער דָאקְטָאר אִיז אַזַא שׁוֹטֶה וִוי דוּ!

— הֵם..

— אִיךְ מֵיין, אַז בַּיי אִיהם לִיגְט עֶרְגֶעץ אַ גְרֵייטֶע צַוָואָה; וִוי מֵיינְסְט דוּ אָסִיפּ?

— לָאם אִיךְ דִיר דֶערְצֶעהלֶען, רֶעוֶועקַא; נָאר דוּ וֶועסְט דָאךְ מִיר אוֹיף קֵיין שְׁבוּעָה נִיט גְלוֹיבֶּען, — שְׁוֶועהר אִיךְ דִיר, אַז וֶוען נִיט, זָאל אִיךְ אַ מִיתָה מְשׁוּנָה אַיינְנֶעמֶען דָא אוֹיפְ'ן אָרְט, אִיךְ זָאל נִיט דֶערְלֶעבֶּען אוֹיף שְׁמַעדְן, טְשֶׁעסְטְנָאיֶע סְלָאוָוא!...

— אַ? דוּ שְׁוֶוערְסְט זִיךְ שׁוֹין? אִיז דָאס גֶעווִיס אַ לִיגֶען!

גֶענוּג, גֶענוּג אָסִיפּ! . . . .

* * *

ווי דער כח פון עלעקטערי האבען דא פּראָיעקעס ווערטער געווירקט, און חברה האט זיך ערשט דערמאָנט אַז ניט איצט איז די צייט אין קאָרטען שפּיעלען — און יעדער איז זיך צעגאַנגען אָנגעבלאָזען, מיט איין אַראָבגעלאָזטער נאָז, צו זיך אין זיין רוה אַריין, אָהן ווערטער, אַפילו אָהן אַ „גוטע נאַכט", שטיל אויף די שפּיץ-פינגער...

* * *

ליגענדיג אין בעט האט חיים אַ פרעג געטהון זיין סאָני'ן „וואָס הייסט דאָס?" — און סאָני האט זיך געשוואָרען ביי איהרע קינדער, אַז זי ווייסט ניט „פון קיין פותר און פון קיין חלום", און וועט געהן שווערען ביי ספר-תורה, אַז זי האט אַליין געזעהען, ווי אָסיפּ האט אונטער גערוקט עטליכע מאָל זיינע קאָרטען רעוועקא'ן, און ווי רעוועקא האט געווינקען אויף מאַרקוס'ן... מעגסט זיך טאַקי איבערנעמען, חיים, מיט דיין משפּחה! ביי מיין טאַטען וואָלט אויך אַזוי געווען, אַיאַ, חיים? כאָטש דיין שוועסטער איז אַ טאָכטער, ניט קיין זוהן, וועט זי נעמען מעהר ווי דו! איך האָב פאַרשפּיעלט צוויי און צוואַנציג קערבלעך און רעוועקא האט זיי אָפּגעוואונען און ירושה וועט זי אויך נעמען מעהר פון אונז, כאָטש זי איז אַ טאָכטער און דו ביסט אַ זוהן!.. רעוועקא האט תמיד געקאָנט מאַכען דעם שוועהר חניפה'לעך מיט חנ'דלעך, דערפאַר וועט זי זיין אַ גרעסערע יורש פון דיר, דאָס זאָג איך דיר פריהער, חיים; דו מעגסט זיין אויף מיר ברוגז וויפיעל דו ווילסט!..

* * *

— וויפיעל האסט דו געווינען, רעוועקא? האט אָסיפּ אַ פרעג געטהון אַרום געהענדיג איבער'ן צימער האַלב אויסגעטהון און נאָך אַלץ שטאַרקער פאַרפלאַמט.

— דו דאַרפסט דאָס טאַקי נייטיג וויסען, אָסיפּ? האט איהם רעוועקא געענטפערט און האט זיך גענומען איבערצעהלען איהר קאַפּיטאַל פערציג, פופציג, זעכציג, זיבעציג פינף, אַכציג, דריי און אַכציג, זעקס און אַכציג, זיבען און אַכציג, נייַנציג, צוויי און נייַנציג מיט פערציג קאָפּיקעס... צוויי און נייַנציג רובל מיט פערציג קאָפּיקעס...

שְׁפִּיעֶלְט נִיט מִיט קֵיין זְשׁוּלִיקֶעס! אִיךְ הָאבּ הַיינְט אַזֶעלְכֶע אַפְּפֶּערֶעס! טְשֶׁעסְנָאיֶע סְלָאוָוא!

סַאנִי אִיז גֶעוָוארֶען אַלֶערְלֵיי פַארְבֶּען אוּנ דֶער עוֹלָם אִיז אָן גֶעפַאלֶען אוֹיף אָסִיפּ'ן:

— הַא? וָואס אִיז דָארְטֶען? וָואס? וִוי אַזוֹי? וואוּ? וֶוען?

— סְטַיטְשׁ! הָאט אָסִיפּ גֶעשְׁרִיגֶען נִיט מִיט זַיין קוֹל: וִוי אַזוֹי דֶערְלָאזְט אִיהר גָאר אַזֶעלְכֶעס? מִיר זֶענֶען נִיט קֵיין קַארְמַאנְשְׁטְשִׁיקֶעס! דָא שְׁפִּיעלֶען אֶרֶענְטְלִיכֶע מֶענְשֶׁען, נִיט קֵיין קַארְטִיאָזְשְׁנִיקֶעס! סָאפִּיֶע אַבְּרַאמָאוְונַא! אִיךְ פְּרָאטֶעסְטִיר פַאר אַלֶעמֶען, אַז אִיהר הָאט גֶעשְׁטֶעלְט אַ גִילְדֶען (פִינְפְצֶעהְן קָאפּ') אוּנ הָאט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַ פֶערְצִיגֶער (צְוָואנְ־צִיג קָאפּ') אוֹיסְגָאבּ! זַייט זִיךְ מוֹדֶה! טְשֶׁעסְטְנָאיֶע סְלָאוָוא!

— אַךְ, אִיהר קַארְטִיאָזְשְׁנִיק! אִיז אוֹיף אִיהם סָאפִּיֶע אַבְּרַאמָאוְונַא אָנְגֶעפַאלֶען, אִיהר זֶענְט אַלֵיין דֶער גְרֶעסְטֶער אַפְּפֶערִיסְט! אִיהר מֵיינְט, אַז אִיךְ זֶעה נִיט, וִוי אִיהר טְרֶעט אָן רֶעוֶועקָא'ן אַלֶע מָאל אוֹיף דִי פִּיס אוּנְטֶערֶען טִישׁ?

— אָ דוּ, מֶערְזַאוְוקֶע אֵיינֶע! אִיז רֶעוֶועקָא אוֹיף אִיהר אָנְגֶעפַא־לֶען — דוּ הָאסְט שׁוֹין אָנְגֶעהוֹיבֶּען דַיינֶע אַלְטֶע שְׁטִיק?.. אוּנ רֶעוֶועקָא הָאט אִיהר אַ וָוארְף גֶעטְהוּן דִי קָארְטֶען אִין פָּנִים אַרַיין אוּנ אִיז אַרוֹיס פוּנ'ם טִישׁ.

— דוּ בִּיזְט אַלֵיין אַ מֶערְזַאוְוקֶע! הָאט אִיהר סָאנִי גֶעעֶנְטְפֶערְט מִיט כַּעַס אוּנ דַיין פְרַאנְט הָאט פַארְשַׁארְלַאטַאנִיוֶועט אִין גַאנְצֶען זַיין יְרוּשָׁה אִין פֶּעטֶערְסְבּוּרְג אוֹיף גוּטֶע זַאכֶען...

— הַא?! וָואס ??! אִיךְ ????!! אִיךְ ???!!! אִיךְ ???! טְשֶׁעסְנָאיֶע סְלָאוָוא !!!!

— לָאז זַיין שְׁטִיל!

— וָואס זָאגְסְט דוּ אוֹיף דֶער קַאטַאסְטְרָאפֶע, אוֹיף אַזַא טְרַאגֶע־דִיֶע? הָאט מַארְקוּס גֶעזָאגְט צוּ זִיךְ אַלֵיין.

— שְׁשְׁשְׁשְׁשְׁשַׁא! דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָאט בֶּעפוֹילֶען עֶס זָאל זַיין שׁוֹין שְׁטִיל! הָאט פְּרוֹיקֶע גֶעזָאגְט אַרַיינְגֶעלָאפֶען אַ דֶערְשְׁרָאקֶענֶער.

אַט־אַט אַט־אַט־אַט־אַט!.. הַאק! מְפְּרְרְרְרְרוּ! לױף נִיט!.. מַארְקוּס שְׁטֶעל גֶעלְט!.. זוּך, זוּך, חַיִים! רֶעוֶעקָא מָאלָאדִיֶעץ!..

אוּנְזֶער גֶעעֶהרְטֶער אָסִיפ הָאט אַזוֹי לַאנְג גֶעסְמָאלֶעט אַ וֶועלְט, בִּיז עֶר הָאט זִיךְ אוֹיסְגֶעבַּייטֶעלְט בִּיז גָאר, אִיז עֶר אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען אוּנ הָאט עֶפִּיס אַיין גֶערַאמְט רֶעוֶועקָא'ן אַ סוֹד אוֹיפְ'ן אוֹיעֶר.

— אִיךְ וִויל נִיט, אִיךְ וִויל נִיט! הָאט אִיהם זַיין לִיבְּסְטֶע פְּרוֹי גֶעעֶנְטְפֶערְט אוֹיף אַ קוֹל. בֶּעסֶער הֶער אוֹיף צוּ שְׁפִּיעֶלֶען, אַז דוּ הָאסְט קֵיין גֶעלְט נִיט!

אָסִיפ אִיז גֶעוֶוען אוֹיסֶער זִיךְ פַאר כַּעַס; פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען הָאט עֶר זִיךְ אַיינְגֶעהַאלְטֶען אוּנ הָאט גֶעזָאגְט הוֹיךְ אוֹיף אַ קוֹל:

— דוּ מֵיינְסְט, אַז אִיךְ הָאבּ קֵיין גֶעלְט נִיט? — אִיךְ הָאבּ טְשֶׁעסְטְנָאיֶע סְלָאוָוא. אַט וֶועל אִיךְ בַּאלְד וַוייזֶען.

אוּנ אוּנְזֶער הֶעלְד אִיז אַוֶועקְגֶעלָאפֶען גְלַייךְ צוּ פְּרוֹיקֶע'ן אוּנְטֶען בַּיי דִי טְרֶעפּ אוּנ בַּיי אִיהם גֶעבֶּעטֶען אַ הַלְוָאָה בִּיז מָארְגֶען זַייגֶער אַכְט אִין דֶערְפְרִיה טְשֶׁעסְנָאיֶע סְלָאוָוא... פְּרוֹיקֶע הָאט אִיהם דֶערְמָאנְט דִי פַייעֶרְדִיגֶע פֶּעטְשׁ אוּנ הָאט לַאנְג נִיט גֶעוָואלְט גֶעבֶּען; נָאר עֶר הָאט אוֹיף אִיהם רַחֲמָנוּת גֶעהַאט (פְּרוֹיקֶע הָאט זֶעהר אַ גוּט הַארְץ!) אוּנ הָאט אִיהם גֶעלִיגֶען צֶעהן רוּבֶּל, בִּתְנַאי, אַז נִיט שְׁפֶּעטֶער, וִוי מָארְגֶען זַייגֶער אַכְט זָאל עֶר אִיהם דֶערְפַאר גֶעבֶּען פִינְפְצֶעהן רוּבֶּל...

אָסִיפ אִיז אַרַיין מִיט גְרוֹיס קוּרַאזְשׁ אִין זַאל אַרַיין: — אַ פַיינֶע שְׁטָאדְט! זַייגֶער צְוֶועלְף בַּיינַאכְט קָאן מֶען שׁוֹין נִיט צֶעבַּייטֶען קֵיין הוּנְדֶערְטֶער!! — טְשֶׁעסְטְנָאיֶע סְלָאוָוא!

עֶס אִיז אִיבֶּערְגֶעגַאנְגֶען נָאךְ אַ הַאלְבֶּע שָׁעָה אוּנ בַּיי אָסִיפְ'ן הָאבֶּען דִי צֶעהן רוּבֶּל גֶעטָאגְט אוּנ דִי חֶבְרָה וָואלְט זִיךְ אֶפְשַׁר צוּגַאנְגֶען פוּן דִי קָארְטֶען בְּשָׁלוֹם יֶעדֶער אִין זַיין רוּה אַרַיין, וֶוען דֶער צֶעהִיצְטֶער הֶער זֶעמְטֶעל וָואלְט פְּלוּצְלִים זִיךְ נִיט אוֹיפְגֶעהַאפְּט פוּנִ'ם אָרְט, וִוי אַיין אָפְּגֶעבְּרִיטֶער, מִיט אַ גְוַואלְד:

— סָאפִיא אַבְּרַאמָאוְונַא! אִיהר דַארְפְט גֶעדֶענְקֶען, אַז אִיהר

וואו מען איז אין דער וועלט, האט שוין אסיפ געהאלטען א פּעשעל קארטען אין די הענט און דאס פּנים האט איהם געפלאמט פאר שׂמחה; נאר אסיפ'ן איז היינטיגען אבענד ניט בעשערט געווען צו טהיילען קארטען, ווייל רעוועקא האט זיך ניט געשעמט און אויסגעשריגען אויף א קול צו איהר געליבטען מאן:

— זייט זשע מוחל, אסיפ מאיסעייוויטש, גיט אהער די קארטען, מהמת איהר זענט צו א גרויסער מזיק אויף פינף טייז...

דער עולם האט זיך צעלאכט און אסיפ האט זיך געבייען די גענעל פאר דאסאדע; ער האט אויסגעלאזט זיין ביטער הארץ צום אומגליקליכען פּרויקע'ן, וואס האט אין דער מינוט אריינגעטראגען ליכט מיט א שטיקעל קרייד; פּרויקע האט דערלעבט א נקמה אין זיין שׂונא און האט שוין כמעט פארגעסען, אז פון אסיפ'ס פּעטש איז איהם אויפגעלאפען א באק.

רעוועקא האט געטהיילט קארטען און דער גאנצער עולם האט כּלומר'שט געשפּיעלט אהן חשק אהן ווערטער; נאר בּיסלעכוויים, וואס ווייטער, איז געווארען אלץ מונטערער, לעבעדיגער; יעדער האט גערעדט, געקוקט, גערעכענט, געצעהלט און געשטעלט געלט, געהאפּט א קוק יענעם אין די קארטען אריין, געוואונקען געשמייכעלט חוץ איין חיים, וואס איז געזעסען, ווי א פרעמדער, און האט כסדר צעביטען איין קערבעל נאך דעם אנדערען; נאר מעהר פון אלע האט געלעבט דער העור אסיפ זעמעל: זיינע האר זענען געווען צוקאשמעט, דאס פּנים פארפלאמט, דער שטערען פארשוויצט און אליין איז ער אלע מאל אונטערגעשפּרונגען:

— וואליי! — איך קויף!.. שנייד!.. גיב איהם אהער דעם חבֿרה מאן!.. איך בראס ווייטער!.. דער מלכּה א קניפּ אין בעקעל און דעם מלך א פּייג אונטער דער נאז!.. צוויי טייז ווי די מייז! א פּליאסק אין פּיסק! אהא, רעוועקא!.. גיב נאר גיב! גוט—גוט!.. נאך! נאך! נאך!. אט אזוי לערנט מען ביי אונז!.. האק א צדיק!.. דו פּייפסט ברודער?. קריך, קריך, חיים סערצע!.. סאפּיע אבראמאוונא! ליינט זיך שלאפען!..

אויבען־אן, אויף מרים חיה'ס ארט, (מרים חיה איז געזעסען אין קאבינעט נעבען איהר טאן דעם חולה) איז געזעסען רעוועקא; נעבען איהר פון דער רעכטער האנט — סאני, ביי דער לינקער האנט — חיים; נעבען חיים'ן איז געזעסען אסיפ, נעבען סאני'ן איז געזעסען מארקוס, נעבען אסיפ'ן די אלטע מומע דאברוש. דער מאהלצייט איז צו געגאנגען גאנץ געוויינליך; אלע זענען געזעסען סטאטעטשנע, ווייל סענדערס שטוהל איז געשטאנען לעדיג און עס איז עפיס געוועזן ניט פרעליך: אונזער ניטפארלארענער העלד אסיפ האט יא א פאר מאל א לאך געטהון איבער דער מומע דאברוש, נאר זיין סאטירע האט אבער דא ניט געווירקט. די מומע דאברוש האט געגעסען מיט גרויס דרך ארץ, דהיינו: זי האט נאך יעדער זופ אוועק געלייגט די לעפעל און אפגעווישט די ליפען און אזוי ווייטער. פרויקע האט דערלאנגט צום טיש מיט גרויס כוראזש: ער האט זיך געוואלט אויספיינען פאר די געסט, און פאר גרויס אימפעט האט ער אויסגעגאסען אויף דעם הער זעמעל א טעלער יוך; אונזער פראנט האט זיך אויפגעחאפט פונ'ם ארט און האט אפגעשטעקט דעם געטרייהען משרת עטליכע פייערדיגע פעטש און האט מיט טרעהרען אויף די אויגען זיך גענומען ווישען, בערשטלען, רייניגען און שעלטען פרויקע'ן מיט טויטע קללות, און פון יענעם אבענד אן איז צווישען אונזער אריסטאקראט זעמעל מיט פרויקע' דעם משרת געווארען א ברענענדיגע שנאה אויפ'ן טוידט.

נאך דער וועטשערע זענען אלע געגאנגען זאגען דעם קראנקען פאטער „א גוטע נאכט"; מרים חיה איז געבליבען ביי סענדער'ן אין קאבינעט; די מומע דאברוש האט זיך געלייגט שלאפען ערגעץ אין א ווינקעלע מיט גרויס הכנעה און עניוות; די קליינע קינדער זענען שוין לאנג געשלאפען מיט'ן זיסען, טהייערען שלאף, און חיים, מארקוס, רעוועקא, אסיפ און סאני האבען זיך אלע באזעצט אין דער שענער, גרויסארטיגער זאל — און איך ווייס עד היום ניט, ווי ארום, פון וואס און פון וואנען זענען אלע פלוצלים מוסכם געווארען צו שפיעלען אין קארטען? — נאך איידער מען האט זיך ארום געקוקט

איך רעכען, אז מיין לעזער שמויסט זיך שוין אן, אז אזעלכעס זיסע רייד קאן נאר זאגען א ווייב — א ווייב, וואס איז איבערגעגעבען צום מאן מיט׳ן גאנצען לעבען — אז וואהל איז דיר, הער דאקטאר, אויף דער וועלט, אונ אז וואהל איז דיין ליבען נאמען, געבענשטער, דער גליקליכסטער פון אלע, פון אלע מאנען! — מיר פארגינען דיר מיט׳ן גאנצען — גאנצען הארצען!...

איך מוז ווידער אמאל בעטען מחילה פון מיינע לעזער אונ לעזערין, וואס איך האב אוועק געווארפען אונזער ליבסטע פאמיליע בלאנק אונ האב זיך אביסיל פארנומען מיט זייטיגע פארשוינען: ערשטענס איז די גוטע מומע דאברעש אונזער סענדער׳ס איין אייגענע שוועסטער, בלוט אונ פלייש; אונ אזוי ווי די דאזיגע בארמהערציגע שוועסטער האט געקאנט קומען „מבקר חולה" זיין דעם ברודער, האט זי געוויס פארדיענט א שטיקעל ארט אין אונזער כראניקע; אונ צווייטענס, דעם דאקטאר קלוגער האבען מיר אהער ניט געבראכט; איהם האט געבראכט צו פיהרען פרויקע דער משרת.

ווי באלד דער דאזיגער גוטער דאקטאר איז געקומען צו פאהרען דאס ערשטע מאל, האט ער אנגעהויבען צו פאהרען אהער פינף מאל אין טאג אונ האט געמאכט פון סענדער׳ס בויכווייטאג א גאנצען יאריד, אונ זיין געטרייע פרוי, די דאקטערשע, האט צו קלונגען איבער דער גאנצער שטאדט, אז דער אלטער בלאנק איז פערביי, איין אומגליק א מין חלירע! סע געהט ארום א חלירע אין שטאדט! מען דארף זיין געהיט זעהר — זעהר! מען דארף זיך זעהן בעצייטענס מיט׳ן דאקטאר, ניט אפלייגען אין דער לאנגער באנק אריין!...

דאס אכטע קאפיטעל.

דער זאטער גלויבט ניט דעם הונגעריגען; די געזונדע פארגעסען אינים חולה, אונ עפים נאך.

דער זייגער האט געקלונגען צעהן, אז סענדער בלאנק׳ס משפחה האט זיך געזעצט עסען „וועטשערע".

— אָ, פְרֶעגְט נָאר נִישְׁט! אַ וַדַאי אַ גְרוֹיסֶער בְּרָאךְ, אַ גְרוֹיסֶער בְּרָאךְ, אַ גְרוֹיסֶער אוּמְגְלִיק פַאר'ן ווייבּ מִיט דִי קִינְדֶער, גֶעבִּיךְ. גוּטֶע מֶענְשֶׁען, עֶהרְלִיכֶע לַייט, אַלֶע, דִי גַאנְצֶע פַאמִילְיֶע! וָואסֶער אַ פַּאךְ מַאךְ אַזֶעלְכֶע שָׁאף, דָאס עֶפֶּעלֶע פַאלְט נִישְׁט ווייט פוּנ'ם בּוֹימֶעלֶע... לַייטֶעשֶׁע מֶענְשֶׁען! נָאר וָואס זָאל מֶען טְהוּן?

— אַ דִימֶענְדִיגֶער מֶענְשׁ, אַ גִילְדֶענֶער מֶענְשׁ אִז דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער!

אַזוֹי זָאגֶען אִיהם נָאךְ זַיינֶע פַּאצִיעֶנְטֶען אוּנ אַזוֹי זָאגֶען מִיר אִיהם אוֹיךְ נָאךְ דֶעם זֶעלְבֶּען שֶׁבַח: אַ דִימֶענְדִיגֶער, אַ גִילְדֶענֶער מֶענְשׁ! אַלֶע קָאנֶען אִיהם; אוּמֶעטוּם אִיז עֶר דָא; ווּאוּהִין מֶען זָאל אִיהם נִישְׁט רוּפֶען פָאהרְט עֶר; וֶועקְט אִיהם אוֹיף הַאלְבֶּע נַאכְט, וֶועט עֶר מִיט אַייךְ פָאהרֶען אִין עֶק וֶועלְט אַרַיין. אַבִּי דָאס הַאלְבֶּע קֶערְבֶּעל... אוֹי, הָאט עֶר לִיעבּ דָאס הַאלְבֶּע קֶערְבֶּעל!

זַייט זְשֶׁע מוֹחֵל, וָואס הָאט אִיהר גֶעוָואלְט: אוּמְזִיסְט זָאל עֶר צוּ אַייךְ פָאהרֶען? פוּן דִי דָאזִיגֶע אִידֶעאַלִיסְטֶען אִיז נִיט אוּמְצוּשְׁטֶעהְן!

דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער הָאט לִיעבּ דָאס הַאלְבֶּע — קֶערְבֶּעל; עֶר הָאט דָאס אַזוֹי שְׁטַארְק לִיעבּ, אַז עֶר לוֹיפְט נָאךְ דֶעם נָאךְ, אוּנ דִינְגְט זִיךְ מִיט'ן אָרֶעמַאן; וָואס קָאן עֶס אִיהם נִישְׁט גֶעבֶּען, אַזוֹי לַאנְג, בִּיז עֶר מוּז עֶס אִיהם גֶעבֶּען, אוּנ אִיךְ זֶעה דָא בְּפֵירוּשׁ נִיט אַרוֹיס קַיין שׁוּם עַוְלָה פוּן זַיין זַייט, וּבִפְרַט, אַז מֶען טְרַייבְּט אִיהם:

— גֶעה, נְשָׁמָה מַיינֶע, אִין הָאבּ גֶעהֶערְט אִין מַארְק, אַז עֶר לִיגְט אוֹיף אַ טִיפוּס אוּנ בַּיי דֶעם מָאזֶעלְט אַ קִינְד! גֶעה, מַיין לֶעבֶּען, גִיכֶער. דָארְט קָאנְסְט דוּ נֶעמֶען אַ קֶערְבֶּעל אוּנ אֶפְשַׁר מַאכִי צְווֵיי, מַחְמַת אִיךְ ווייס, וויפִיעל פְלֵיישׁ מֶען נֶעמְט אַהִין יֶעדֶען טָאג; אוּנ דוּ זָאלְסְט זֶעהְן, וָואסֶער אַ טוּאַלְיֶעט זַיין ווייבּ מִיט זַיינֶע טֶעכְטֶער טְרָאגֶען, וָואלְסְט דוּ אַליין גֶעזָאגְט, הַארְץ מַיינְס, אַז דֶער רוּחַ וֶועט זֵיי נִיט נֶעמֶען, נִישְׁט קָשֶׁה, מַאמֶע מַיינֶע, הָאסְט גֶענוּג גֶעהָארֶעוֶועט, בִּיז דוּ הָאסְט בֶּעקוּמֶען דֶעם דִיפְּלָאם צוּ מַזָל! שֶׁעם זִיךְ נִיט, מַיין קְרוֹין, דָאס אִיז דַיין פַּרְנָסָה; דָאס אִיז מַיין קְלֵייט, מַיין קְרָאם, אוּנ דָאקְטוֹירִים אִיז הַיינְט דָא גֶענוּג.

קֻוויטְלֶעךְ אוּן גְלַאט אַזוֹי פַּאפִּירֶען... דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער הָאט נֶעבִּיךְ גֶעמוּזְט אִיבֶּערְקוּקֶען דֶעם גַאנְצֶען פַּאק מִיט פַּאפִּירֶען אוּן אַ קַאלְטֶער שְׁוַויים הָאט אִיהם בֶּעשְׁלָאגֶען. וָואס הָאט עֶר גֶעקָאנְט טְהוּן, אַז עֶר הָאט זִיךְ אַלֵיין אָנְגֶעפְּרֶעגְט אַיין אוּמְגְלִיק? עֶטְלִיכֶע מָאל הָאט עֶר זִיךְ גֶערִיסֶען פוּן זַיינֶע הֶענְט, גֶעקוּקְט אוּיפ'ן זֵייגֶער, נָאר אוּמְזִיסְט, אָסִיפ אִיז אִיהם אַרַיינְגֶעפָאהְרֶען מִיט זַיינֶע גֶעשֶׁעפְטֶען גְלַייךְ אִין הַארְצֶען אַרַיין אוּן הָאט אִיהם אָבְּגֶעטוּטְשֶׁעט אַ גוּטֶע שָׁעָה צַייט, בִּיז רֶעוֶועקַא הָאט אִיהם מִיט אִיהר אַרַיינְקוּמֶען אִיבֶּער גֶעשְׁלָאגֶען (פַאר אִיהר הָאט זִיךְ אוּנְזֶער הֶעלְד גֶעהַאט דֶרֶךְ אֶרֶץ).

אַז דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער אִיז אַרוֹיסְגֶעפָאהְרֶען פוּן ר' סֶענְדֶערְס הוֹיף, הָאט עֶר אַרוֹיסְגֶעלָאזְט אַ פְּרַייעֶן זִיפְץ פוּנ'ם הַארְצֶען, אַרוּמְגֶעקוּקְט זִיךְ צִי עֶס לוֹיפְט אִיהם נִיט נָאךְ דֶער הֶער זֶעמֶעל מִיט זַיינֶע דָאקוּמֶענְטֶען.

— אַ זֶעלְטֶענֶער קָאפּ! — הָאט דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער דֶערְצֶעהְלְט בַּיי זַיינֶע אַנְדֶערֶע פַּאצִיֶענְטֶען — $1\frac{1}{2}$ מִילְיָאן! אִיךְ בִּין גֶעוֶועןְ בַּיי אַ פַּאצִיֶענְט, בַּיי דֶעם הֶער בְּלַאנְק; אִיהר קָאנְט דָאךְ דֶעם הֶער בְּלַאנְק? הָאט עֶר אַיין אַיידֶעם, אַ זֶעלְטֶענֶער קָאפּ. שְׁטֶעלְט אַייךְ פָאר, עֶר פִּיהְרְט אַ פְּרָאצֶעס אוֹיף $1\frac{1}{2}$ מִילְיָאן!

— אַזוֹי? וָואס זְשֶׁע מַאכְט עֶפִּיס אַייעֶר חוֹלֶה? וִוי גֶעהט עֶס דֶעם הֶער בְּלַאנְק'ען אִין גֶעזוּנְד?

— עֶט; דֶערְוַוייל אָהְן אַ שׁוּם פֶערְעֶנְדֶערוּנְג, סְטַאטוּס גֶוֶערְוָואזוּס... אִיךְ רֶעכֶען, אַז מָארְגֶען אָדֶער אִיבֶּער מָארְגֶען — גִיט שְׁפֶּעטֶער — דַארְף זַיין דֶער קְרִיזִיס, אָדֶער אַהֶער, אָדֶער אַהִין... אוּן דֶער דָאקְטָאר קְלוּגֶער הָאט בֶּעוִויזֶען מִיט'ן גַאנְצֶען גוּף אַהֶער אוּן אַהִין.

— אוּ — וַוא! אַיין עֲבֵירָה אַזַא מֶענְשׁ, וִוי ר' סֶענְדֶער, כּ'לֶעבֶּען. וִוי זָאגְט אִיהר הֶער דָאקְטָאר?

— אֶ, אָהְן אַ שׁוּם סָפֵק! אַ פַייגֶער מֶענְשׁ, אַ לַייטְעשֶׁער מֶענְשׁ, אַ פָּאטְשְׁטִיוֶוע מֶענְשׁ, אַ זֶעלְטֶענֶער מֶענְשׁ!

— נוּ, אוּן דָאס וַוייבּ מִיט דִי קִינְדֶער, הֶער דָאקְטָאר?

ער איז א רופא כל בשר, מיין קינד! ער איז א מפליא לאיינסעם (לעשות), מיין קינד!...

די מומע דאבריש קאן א גוזמא לשון־קודש־ווערטער, און דערפאר גילט זי פאר א למדנטע, א וואהלקענדיגע, א מאנ־בילשער קאפּ.

— נו, און אבשפרעכען העלפט דען ניט? — האט איהר אסיפ ווייטער דעקוטשעט מיט זיין סאטירע.

— ניין, מיין קינד! אין א פרעמדער שטאדט קאן מיין שפרעכען ניט עולה־יפה זיין, מיין קינד.

אונזער העלד אסיפ האט לאנג געטריבען קאטאוועס מיט דער מומע דאבריש, וואס האט איהם גערופען „מיין קינד" און איז ניט ברוגז געווען, וואס מע שפעט איבער איהר אזוי אפענטליך; נאר אסיפ'ס סאטירע האט זיך סוף כל סוף צוגעגעסען אימליכען, האט איהם רעוועקא געזאגט:

— גענוג שוין אסיפ! — און האט אויף איהם אזא קוק געטהון, אז אסיפ איז אנשטומט געווארען אויף א היבשער ווילע, ביז דער דאקטאר קלוגער איז געקומען בעזוכען דעם חולה, און ביים געזעגענען זיך האט זיך מיט איהם אסיפ צורעדט מכח זיינע געשעפטען. ער האט איהם דערצעהלט וועגען דעם גרויסען פראצעס. וואס ער פיהרט מיט זיין געוועזענעם שותף פייערמאן, וואס האט איהם בעראבעוועט אויף $1\frac{1}{2}$ מיליאן און וועגען דער אמעריקאנישע וועש־פאבריק וואס געהט ביי איהם זעהר גוט — משעקנאיע סלאווא!

דער דאקטאר קלוגער האט זיך תחילת שטארק פעראינטערעסירט מיט אסיפ'ס מעשׂות און איז זעהר נייגעריג געווען צו בעקומען א בעגריף וועגען דעם אינטערעסאנטען פראצעס אויף $1\frac{1}{2}$ מיליאן און וועגען דער אמעריקאנישע וועש־פאבריק — אונזער העלד האט זיך פשוט מחיה געווען, וואס גאט האט איהם צוגעשיקט אזא מענשען, וואס אינטערעסירט זיך מיט איהם, האט ער ארויסגענומען א גאנצען פאק פאפירען: פראשעניעס, קאפיעס, חשבונות, פלאנען, וועקסלען,

אויף „יענער וועלט" און איז געבליבען א „קטלנית", וואס ווערט ביי אונז אנגערופען, און קיין קינדער האט זי ניט געהאט.

די מומע דאבריש האט, ווי עס ווייזט אויס, געוואוסט, אז אויף דער עלטער וועט זי בלייבען עלענד, ווי א שטיין, האט זי פון פריהער צוגעגרייט א שטיקעל פארמעגען, עטליכע הונדערט רובעל מיט א קליין שטיבעלע און מיט איין אייגען קלייטעלע פון „באקאליע". פון וואנען זי ציהט זיך איהר בעדערפעניש. אין שטאדט הייסט זי ביי אימליכען „די מומע דאבריש", און כריסטען רופען זי „דאברוכא". א חוץ וואס זי האט א קלייטיל, איז די מומע דאבריש א שטיקעל רופא'טע אויך; ביי איהר קריגט מען אלערליי רפואות, פערשידענע גראזען, סם, מישיאק, דאזמארין, שאלווי, ראמאשקעס, און איז א ווילדע מומחה'טע אויף אפשפרעכען איין עין־הרע, צעהנווייטאג, א „בעשיכע", אבקוועטשען „זובישטשעס", אויסגיסען אויף וואקס, ווארפען אויף קארטען, ברענגען איין אנטלאפענעם מאן אויף א קאטשערע, פערטרייבען מכשפות, שדים, לצים, „דאמאוויקעס" און א סך אנדערע תחבולות און סגולות. פאר דער מומע דאבריש האט יעדערער אבשיי, און די כריסטען געבען איהר אב גרוים כבוד, נאך איהר ווערטה נאך. זומער קאן מען זי אפט בעגעגענען גאנץ פריה, איידער די זון געהט אויף, אין פעלד, קלייבען איהרע גראזען, און ווינטער — שפעט אין דער נאכט אקעגען דער לבנה מאכען מיט די הענט און שעפטשען מיט די ליפען. אין דער שטאדט, וואו די מומע דאבריש וואהנט, דערצעהלט מען וועגען איהר עטליכע זעהר ניט קיין שיינע מעשות, און „גאטשאלמטווע" האט אויף איהר שוין לאנג איין אויג, נאר אין די קליינע שטעדטלעך ווערד אלעס אבגעטהון פארנייט און פארדעקט.

— איהר זענט דאך עפים יא א מומחה'טע, האט זיך צו איהר אסיפ ניט אויפגעהערט צו טשעפען, וואו זשע קומט דאס, אז איהר זאלט ניט געבען קיין רעכטע רפואה דעם שוועער?

— גאט, גאט וועט איהם צושיקען א רפואה שלמה, מיין קינד!

בין איך געוואהר געווארען פונ'ם שלאק! אך! איין ברודער! איין און איינציגער ברודער! און וואסער א ברודער! אזא ברודער! אך! אך!

— וואס אבקים איהר, דאבריש? — האט זיך מרים חיה אנגערופען, גאט וועט געבען, וועט ער אי"ה זיין געזונד.

— יא, מיין קינד, יא ביי גאט איז אלעס מעגליך, יא! ער איז א ודאי א גרויסער בריה! ער איז א דאקטאר איבער אלע דאקטוירים!

דער געריהמטער אסיפ זעמעל, וואס האט נאר וואס געהאט דעם שענעם פסק פון זיין שוועער, האט פארבונדען א שמועס מיט דער מומע דאבריש און האט אויסגעשאטען אין גאנצען זיין סאטירע, אלע זיינע וויטצען מיט די ווערטלעך איבער איהר און דערמיט צעלאכט דעם גאנצען עולם. ערשט אין א פאאר שעה ארום נאך איהר קומען, האט מען זי אריינגערופען צום קראנקען ברודער, וואו זי איז אבגעזעסען עטליכע מינוט און איז צוריק ארויסגעגאנגען, שנייצענדיג די נאז און ווישענדיג די אויגען. דער ניט־געפאלענער אסיפ האט זי באגעגענט מיט א הילכיגען געלעכטער און האט איהר אין די אויגען איבערגעקרימט, ווי זי וויינט און שנייצט די נאז; דער עולם האט אויסגעשאסען א געלעכטער און אסיפ האט געשיינט פאר שמחה.

— לאכט, לאכט, קינדערלעך! — האט זיי די גוטע מומע געענטפערט מיט גרויס הכנעה. איהר וועט אמאל אויך אלט ווערען, וועט מען אייך אויך אויסלאכען!

דער לעבעדיגער אסיפ האט ניט אויפגעהערט צו שפעטען פון דער אלטער מומע, צום גרויסען פערגניגען פון דער גאנצער פאמיליע, און די גוטע מומע דאבריש האט ניט איבערגערעדט דאס צווייטע ווארט און האט געלאכט גלייך מיט זיי אלע.

שווער צו פארשטעהן דאס פראסטקייט און דאס ווייכקייט פון דער דאזיגער אלטער: צו וויל זי איז טאקי בטבע אזא גוטע פרוי, צי איבער איין אנדער זאך? מיר קאנען די מומע דאבריש פאר א יודינע, וואס האט ביז פיפציג יאהר עקספעדירט דריי געזונדע מאנען

דֶער נָאמֶען „זֶעמֶעל" שְׁטֶעהט שׁוֹין נִיט אַרוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט ; נָאר מִיר וֵוייסֶען, אַז דִי וֶועשׁ-פַאבְּרִיק אִיז זַייְנֶע, אוּנ ס'אִיז גָאר קֵיין עַוְלָה נִיט, אַבִּי פַארְדִיעְנֶען גֶעלְד. דֶער חִסָּרוֹן אִיז אָבֶּער וָואס סֶע פַארְדִיעְנְט זִיךְ נִיט. אוּנְזֶער אֶסִיפ זֶעמֶעל הָאט גֶעעֶפֶענְט דִי פַאבְּרִיק וִוי אַ גְרוֹיסֶער פְּרִיץ אוּנ מִיט אַזָא שִׁיק, אַז גָאט וֵוייסְט אוֹיב זִי וֶועט זִיךְ הַאלְטֶען נָאךְ אַ חוֹדֶשׁ אָדֶער הֶעכְסְטֶענְס צְווֵיי חֳדָשִׁים.

בַּיי דִי דָאזִיגֶע אוּמְשְׁטֶענְדֶען אוּנ בַּיי דֶער דָאזִיגֶער לַאגֶע פוּן זֵייעֶרֶע גֶעשֶׁעפְטֶען הָאבֶּען זֵיי, אֶסִיפ מִיט רֶעווֶעקַא'ן פְּלִיצְלוּם עֶרְהַאלְטֶען דִי טְרוֹירִיגֶע דֶעפֶּעשֶׁע אוּנ אָט אַזוֹי זֶענֶען זֵיי גֶעקוּמֶען צוּ סֶענְדֶער'ן אִין שְׁטוּב אַרֵיין, וואו מִיר הָאבֶּען גֶעהַאט דִי עֶהְרֶע זֵיי שׁוֹין צוּ זֶעהֶען.

דָאס זִיבֶּענְטֶע קַאפִּיטֶעל.

וואו דֶער לֶעזֶער בַּאקֶענְט זִיךְ מִיט צְווֵיי זַייטִיגֶע פַּארְשׁוֹינֶען
אִינ'ם דָאזִיגֶען רָאמַאן.

דִי אַלְטֶע לַייט הָאבֶּען שׁוֹין אַזָא מַזָל, מִשְׁטֵיינְס גֶעזָאגְט, אַז ווי בַּאלְד זֵיי הַאפֶּען זִיךְ נָאר אַרֵיין צְווִישֶׁען יוּנְגְוַואְרג, אַזוֹי פַארְגֶעסְט מֶען גָאר אָן זֵיי, גְלַייךְ ווי זֵיי זֶענֶען גָאר נִיטָא אוֹיף דֶער וֶועלְט.

צְווִישֶׁען אַלֶע אוּנְזֶערֶע פַּארְשׁוֹינֶען, וָואס דְרֵעהֶען זִיךְ דָא אַרוּם בַּיי אוּנְזֶער פַייְנֶעם סֶענְדֶער'ן אִין הוֹיז, הָאבֶּען מִיר גָאר דוּרְכְגֶעלָאזְט דִי מוּמֶע דָאבְּרִישׁ, סֶענְדֶערְס אַיין אֵייגֶענֶע שְׁוֶועסְטֶער, אַיין אַלְטֶע יוּדִינֶע פוּן אַ יָאהר זִיבֶּענְצִיג, מִיט אוּנְטֶערְגֶעבּוּנְדֶענֶע צֵייהֶן, אַ הוֹיכֶע אוּנ אַ גְרָאבֶּע אוֹיף סֶענְדֶערְס מַאנִיעֶר.

— ווי קוּמְט אִיהר אַהֶער, מוּמֶענִיוּ? הָאבֶּען זֵיי דִי יוּנְגֶע דַאמֶען גֶעפְרֶעגְט ; וֶוען קוּמְט אִיהר אָן? ווי אַרוּם אוּנ פוּן וַואנֶען?

— אָךְ! הָאט זֵיי דִי מוּמֶע דָאבְּרִישׁ גֶעעֶנְטְפֶערְט קְרֶעכְצֶענְדִיג אוּנ שָׁאקְלֶענְדִיג מִיטְ'ן קָאפּ. אָךְ! אִיךְ הָאבּ דֶערְהֶערְט דִי גוּטֶע בְּשׂוֹרָה פוּן אַ הִיגֶען בַּעל־עֲגָלָה, וָואס פָאהְרְט צוּ אוּנְז אַלֶע וָואךְ ; פוּן אִיהם

אז דער ערשטער קלאג איז איבערגעגאנגען און אסיפ האט אויפגעהערט צו קלאגען נאך זיין טהייערען פאטער, האט ער אין א יאהר ארום אויפגעבראכען זעהר א גרויס געשעפט פון ערד־קאהלען מיט עטליכע שותפים, און אויף אסיפ'ס הויז איז פלוצלום, אין א שענעם פריה־מארגען אויסגעוואכסען א גאנץ גרויסע טאבליצע, מיט גילדענע אותיות, מיט די דאזיגע ווערטער:

Главная контора каменоугольнаго Товарищества Земеля, Файфермана и Ко.

אין דער דאזיגער קאנטאר זענען תמיד געזעסען דריי בוכהאלטערס, צוויי קארעספאנדענטען, א סעקרעטער מיט א קאסיר און האבען פון זייגער ניין אין דער פריה ביז פינף בייטאג געשפיעלט אין פרעפעראנס; און זעמעל, פייפערמאן מיט דער קאמפאניע זענען געזעסען אין פעטערסבורג — גאט ווייסט צו וואס, צו ווען! רעוועקא איז זיך געזעסען אין דער היים, זעהר אין א שיין הויז, און די פיינסטע יונגע לייט פון דער שטאדט פלעגען זיך דארט כמעט אלע נאכט צונויפקלויבען „חאפען א קערטעל". אזוי איז אוועקגעגאנגען דריי יאהר; דריי גוטע, בארימטע יאהר פאר זעמעלס בוכהאלטערס מיט די קארעספאנדענטען, דריי פרעהליכע יאהר פאר רעוועקא'ן מיט איהרע בעקאנטע, — און דריי ביטערע יאהרען פאר דעם אומגליקליכען הער אסיפ זעמעל, וואס האט נעביך געפטר'ט אין גאנצען זיין קאפיטאל און האט נאך געהאט א פראצעס מיט זיין שותף פייפערמאן, וואס האט איהם אנגעפייפט מחילה אין דער ערד־קאהלען... שטיל, אהן צערעמאניעס, איז די גילדענע טאבליצע ארויף, און שטיל, אהן צערעמאניעס, איז זי אראפ פון זעמעל'ס הויז און ארויפגעטראגען געווארען אויפ'ן בוידעם; דארט צווישען אלע אלטע חאליעוועס, ליגט זי נאך עד היום הזה; שפינען בויען אויף איהר זייערע קינציגע שטיבעליך און מייז טאנצען אויף איהר ארום מיט גרויס עזות!... אויף איהר ארט הענגט היינט איין אנדער טאבליצע שוין נישט מיט קיין גילדענע אותיות:

Механическое Прачешное Заведеніе

פְרִיהֶער מִיט צְוֵויי שָׁעָה, אוּנ הָאט נָאךְ נִיט אוֹיסְפֶּעיֶעט אֲפִילוּ אַ קְלֶעהר טְהוּן וִוי עֶס גֶעהֶער צוּ זַיין, אִיז שׁוֹין אָסְיפ גֶעוֶוען מִיט אִיהר אִין וַואגָאן אוּנ הָאט זִי גֶעהַאלְזְט אוּנ גֶעקוּשְׁט אוּנ גֶערֶעדְט מִיט הִיץ, מִיט פַייעֶר... רֶעוֶועקַע הָאט נִיט גֶעהֶערְט גָאר נִיט... נָאר אִין פַּאעֶטָאן (אָסִיפ אִיז אַרוֹיסְגֶעפָאהרֶען מִיטְ'ן פָאטֶערְס גְרוֹיסְאַרְטִיגֶען עֶקִיפַּאזְשׁ אַקֶעגֶען רֶעוֶועקַא'ן) הָאט זִי זִיךְ אָנְגֶעשְׁפַּארְט מִיט אִיהר הַייסֶען קָאפּ אוֹיף אָסִיפְּ'ס פְּלֵייצֶעס אוּנ הָאט זִיךְ צֶעוַויינְט וִוי אַ קְלֵיין קִינְד...

אָסִיפּ הָאט זִי גֶעטְרֵייסְט אוּנ אַיינְגֶענוּמֶען, וִוי וַויט עֶר הָאט גֶעקָאנְט, אוּנ אַזוֹי זֶענֶען זֵיי גֶעקוּמֶען אַהֵיים... דִי נַייעֶ שְׁטָאדְט, דָאס נַייעֶ הוֹיז, נַייעֶ קַאנְטְשַׁאפְט, נַייעֶ קָאמְפְּלִימֶענְטֶען, מִיט נַייעֶ גֶעדַאנְקֶען הָאבֶּען מִיט גְוַואלְד אַרוֹיסְגֶעטְרִיבֶּען פוּן רֶעוֶועקַא'ס קָאפּ דָאס בִּילְד פוּנְ'ם יוּנְגֶען סְטוּדֶענְט...

אִין דֶער דָאזִיגֶער צַייט אִיז צְווִישֶׁען מַאן אוּנ וַוייבּ פָּארְגֶע־קוּמֶען עֶטְלִיכֶע מִיאוּסֶע סְצֶענֶעס, ווָאוּ אָסִיפּ הָאט גֶעשְׁפִּיעלְט דִי רָאלֶע פוּן אַ פֶּערְזִינְדִיגְטֶען, וָואס הָאט אוֹיף דִי קְנִיעֶס גֶעבֶּעטֶען מְחִילָה, אוּנ רֶעוֶועקַא פְלֶעגְט אִיהם, פַאר רַחֲמָנוּת מוֹחֵל זַיין... אֵיין מָאל אִין אַ פְרִיה־מָארְגֶען הָאט זֵיי דָאס שְׁטוּב־מֵיידִיל גֶעטְרָאפֶען אִין אַ טְרוֹיעֶרִיגֶער לַאגֶע: דִי מַאדַאם רֶעוֶועקַא אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אִין אֵיין הֶעמְד אוּנ הָאט אוֹיף זִיךְ גֶערִיסֶען דִי הָאר, אוּנ דֶער הֶער אָסִיפּ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען מִיט אַ שְׁטִיוֶועל אִין אֵיין הַאנְט אוּנ מִיט אַפָּאר אַשְׁקָאלִירֶענֶע בְּרִילֶען אִין דֶער אַנְדֶערֶער הַאנְט... וִוי אַזוֹי אָבֶּער זֶענֶען זֵיי אַלֶע טָאג אַרוֹיסְ־גֶעפָאהרֶען מִיטְ'ן קְנַאק אוּנ מִיטְ'ן פַייף? וִוי גְרוֹיסְאַרְטִיג אִיז רֶעוֶועקַא גֶעוֶוען גֶעקְלֵיידֶעט? וִויפִיעל דַאמֶען אוּנ מַאמְזֶעלֶען הָאבֶּען אִיהר מְקַנֵא גֶעוֶוען אוֹיף אִיהר רַייכְטְהוּם, אוֹיף אִיהר גְרוֹיסְקֵייט? אַ כַּפָּרָה, לֶעזֶער, אַ גוּטֶער עֶדְלֶער, גֶעבִּילְדֶעטֶער מַאן פַאר אַפָּאר גְרוֹיעֶ פֶערְדְלִיךְ! אַ כַּפָּרָה, לֶעזֶערִין, אַ גְלִיקְלִיךְ לֶעבֶּען מִיט דֶעם אָרֶעמֶען לִיעבֶּענְדֶען מַאן פַאר אַ לָאזְשֶׁע אִין טְהֶעאַטֶער! אַ כַּפָּרָה, קִינְדֶער, אַלֶע אִידֶעאַלֶען פַאר אַ גְרוֹיסְאַרְטִיגֶען אָבֶּענְד, פַאר אַ גְלֶענְצֶענְדֶען בַּאל, פַאר אַ טַאנְץ מִיט אַיין אָפִיצִיעֶר!...

וועלט!... און די זון האט געשיינט, געקוקט פון אויבען; עס האט אלעם געבליהט, געזונגען, געלעבט — עס איז געווען תחלת מאי, איהר פערשטעהט?... רעוועקא האט אויפגעהויבען איהרע אויגען אויף דעם יונגען סטודענט און האט זיך באגעגענט מיט זיינע גרויסע, שווארצע, פייערדיגע אויגען... זי האט דערפיהלט, אז זי איז רויט געווארען און אויפ'ן הארצען איז איהר געווען אזוי גוט, אזוי ליכטיג, אזוי ווארעם, ווי אין דער נאטור... די קאפ האט אויף איהר ווי גע־ברענט... רעוועקא האט נאך קיין מאל אזעלכם ניט געפיהלט, ווי אין דער דאזיגער מינוט... זי געדענקט ניט, ווי ארום איהר האנד איז געלעגען אין די גרויסע ווארעמע הענד פונ'ם יונגען סטודענט... זי געדענקט ניט, וואס ער האט איהר אזעלכם געזאגט... זי האט נאך אמאל זיך בעגעגענט מיט זיינע שעגע אויגען און האט פלוצים אויסגעריסען איהר האנד פון זיינע הענט און זי האט זיך דערמאנט, אז אויף איהר קוקט ארום איהר מאן אסיפ, איהר עלענדער אסיפ!... נאך איין מינוט איז זי געשטאנען און האט געקוקט אויף דעם יונגען מאן, גלייבענדיג איהם מיט איהר אסיפ'ן, זיינע שעגע אויגען מיט אסיפ'ם קליינע רויטליכע איינגעלעך אונטער די אשקאלירענע ברילען, זיין ליכטיגע, קלוגע, פרייהליכע קאפ מיט אסיפ'ם שאפען־קאפעל, וועלכם איז ליידיג ווי א מיאטשיק, דעם יונגען מאן'ם גרויסארטיגע רעדע מיט אסיפ'ם ליגינים... „אוועקט אוועקט שלעכטע מחשבות!... אוועקט, אוועקט, פאלשע געדייגקען!... אהין, אהין דארף איך פאהרען!... איך דארף, איך מוז, איך קאן ניט אנדערש!... ווער אנדערש? וואס אנדערש?... אהין! אהין!!!...״ האט רעוועקא גע־טראכט און האט זיך מיט א קלאפענדיג הארץ אפגעזעגענט מיט'ן סטודענט...

אז רעוועקא איז געקומען, וואוהין זי איז געפאהרען, האט זי נאך דורך דעם פענסטער דע־זעהען אסיפ'ן שטעהען אויף דער פלאטפארם שטארק אויסגעפוצט; און אין איהר קאפ איז ווי א וויכער דורכגעפלויגען דער יונגער סטודענט, וואס זי האט זיך אבגעזעגענט

ניט געוואָלט די ערשטע פערבינדען אַ שמועס מיט איהר שכן, איהר Vis-á-vis; זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן עלענבויגען אויפ'ן פענסטער און האָט זיך פערטראַכט. רעוועקא איז געווען געטליך שען אין דער דאָזיגער מינוט. דער יונגערמאַן האָט פערמאַכט דאָס בוך און האָט זיך געקליבען חאַפּען אַ דרעמעל; גאָר זיינע אויגען האָבען זיך ניט ווילענדיג אָפּגעשטעלט אויף רעוועקא'ן, אויף איהר קלאָהר ווייס העמטיל, וואָס איז געווען אין נאַנצען נאַקעט—הויל; דער יונגער מאַן איז וואַכענדיג געוואָרען און האָט פּשוט אויפגעגעסען מיט די אויגען די יונגע שענע פרוי.

— איהר פאָהרט ווייט, מאַדמואַזעל?

רעוועקא האָט דערהערט דאָס וואָרט „מאַדמואַזעל", איז זי רויט געוואָרען און האָט נאָך שענער אויסגעזעהען ווי פריהער. זי האָט איהם געזאָגט, וואוהין זי פאָהרט, און צווישען זיי האָט זיך גיך פערבונדען אַ לאַנגער שמועס, פון וואָס רעוועקא איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער יונגער מאַן איז אַ יוד, אַ סטודענט, זעהר אַ פיינער, אַ קלוגער און אַ פרייהליכער יונגער מאַן. דער סטודענט האָט דערצעהלט טויזענדער אַנעקדאָטען און רעוועקא האָט ערנסט, ערנסט געלאַכט, צום גרויסען פערגניגען פונ'ם יונגען מאַן, וואָס האָט ליעב געהאַט זיין פריילין און אויך יענעם פריילין מאַכען. רעוועקא האָט אויך ניט געשוויגען און האָט, פון איהר זייט, אויך דערצעהלט עטליכע שענע מעשיות — און די יונגע מענשען האָבען שטאַרק — שטאַרק געלאַכט צוזאַמען. אויף די וואָגזאַלען זיינען זיי ביידע אַראָפּגעגאַנגען, געגעסען, געטרונקען, גענאַשט — אויך צוזאַמען. אויף איין וואָגזאַל האָט מען בעדאַרפט וואַרטען אויפ'ן צוג דריי שעה. אונזער יונגע ביידענדער זיינען אַרומגעגאַנגען — געאַרמעט — אויף דער פּלאַטפאָרם און דער סטודענט האָט געהאַלטען עפּיס זעהר אַ לאַנגע און אַ שענע רעדע. רעוועקא האָט דאָס ערשטע מאָל דערהערט אַזעלכע זאַכען, וואָס זי האָט אין איהרע בעסטע ראָמאַנען ניט געלייענט; אַ נייע וועלט האָט זיך פאַר איהרע אויגען געעפענט, אַ שענע, אַ גרויסע, אַ ליכטיגע

דריי הונדערט טויזענד. הערצליך דערשלאגען. קומצופאהרען. אסיפ זעמעל".

אונזער געריהמטער סענדער בלאנק האט געהאלטען סאמע אין מיטען מיטאג, ווען עס איז אנגעקומען די דאזיגע טעלעגראמע; פונ־דעסטוועגען איז דער פאטער אוועקגעגאנגען מיט דער טאכטער אין קאבינעט אריין און האבען זיך דארט פערזאמט אקעגען א האלבער שעה און אז זיי זענען ארויסגעגאנגען איז רעוועקא געוועזען פערוויינט... פאר קיין געלד וואלט רעוועקא ניט געפאהרען צום מאן! נאר ווער ווייסט ניט אז די פרויען זענען ווייכהערציג און האבען רחמנות אויף אונז, מאנספערזאנען, אפילו ווען מיר טהוען זיי שלעכטס?... אסיפ איז נעביך געבליבען א יתום און איז נעביך דארט איינער אליין ביי אזא צופאל, ביי אזא שווערען נסיון!... רעוועקא האט זיך זעהר שען אנגעטהון און פונ׳ם וויינען האבען איהר געפלאמט די בעקליך; פער־בייגעהענדיג אין זאל האט זי דערזעהען איהר שטאלט אין שפיגעל, און זי האט בשום אופן ניט געקענט אפשטעלען זיך אקעגען שפיגעל און בעטראכטען זיך א ביסעלע... אויף איהר שען מיילכיל האט זיך בעוויזען א שמייכעל, ווי איינער רעדט: „קיין מעשה ניט?..“ שפעטער, אז רעוועקא איז געזעסען אין וואגאן, און דער קוריער־צוג האט זי געטראגען אהין, אהין, צו איהר געליבטען מאן, צו איהר עלענ־דען אסיפ׳ן, האט זיך איהר געטראפען א צופאל, וואס מיר קאנען ניט פערדעקען פון אונזערע לעזער און מוזען איהם אין קורצען דער־צעהלען.

אריינגעקומען אין וואגאן אריין האט רעוועקא אנגעהויבען זיך זוכען א רעכט ארט און איז א פאר מאל דורכגעגאנגען אהין און צוריק איבער׳ן וואגאן; ענדליך האט זי זיך געפונען איין ארט ביים פענס־טער — אקעגען א יונגען מאן, וואס איז געוועזען פערטיפט אין א בוך. דער צוג איז שוין לאנג אפגעפאהרען און דער יונגער מאן האט ניט אויפגעהויבען די אויגען פונ׳ם בוך. רעוועקא איז בטבע געוועזען א פרעהליכע און האט פיינט געהאט זיצען און שווייגען; דאך האט זי

נישט מעהר ווי אין א האלבער שעה ארום איז שוין אונזער העלד אסיפ געשטאנען פאר זיין טהייערער רעוועקא'ן אויף די קניהעס, זי געבעטען מחילה, אז ער איז שולדיג, אז ער האט געזינדיגט פאר זיין טהייערער, טהייערער רעוועקא, אז ער איז ניט ווערט איהר טריט, איהר מיגדסט פינגערל, איהר נאז-טיכיל, אז ער מעג זיין די כפרה פאר איהרע שענע ליכטיגע אויגען, אז ער מעג א מיתה משונה איינ־געמען פאר איהר איין שמייכעלע, אז וואס ער האט גערעדט האט ער געבילט טשעסנאיע סלאווא!

אזעלכע און אנדערע סצענעס זענען געווען עפטער און עפטער, ביז אסיפ האט געמוזט מאכען א פליטה צום פאטער אויף א דריי חדשים, און חאטש ער האט זיך אמאל געשווארען, אז צוויי שעה אפילו קען ער אהן רעוועקא'ן ניט לעבען, פונדעסטוועגען האט דאס איהם חלילה ניט געשאדט און ער האט דאס דאנקען גאט אויסגע־האלטען און איז ניט געשטארבען; פערקעהרט, מע זאגט, אז ער האט זיך נאך אביסיל פארעכט דארט אין זיין שטאדט צווישען זיינע אלטע בעקאנטע, און שלעכטע מענשען, שונאים, האבען אונטערגערעדט, אז ער שדכנ'ט זיך יאק בי צו זיינע א קוזינע, זעהר א שען פריילין וואר נאר, אז אסיפ וועט זיך נט'ן מיט רעוועקא'ן (א, בייזע טיילער)!...
די דאזיגע רכילית'ן האבען געגרויכט צו דער ווימטער עגונה—רעוועקא בלאנק, אדער רעוועקא זעמעל, — וואס עס האט זי גענוג געקרענקט און פערשאפט גענוג שמערצען — צי פאר גרוים ליבשאפט צי פאר שנאה — ווער קען דאס וויסען?... גאט ווייסט, וואס וואלט דערפון ארויס, און עס וואלט ניט אנגעקומען אזא מין דעפעשע צו דער מא־דאם רעוועקא זעמעל:

»Передать Ревеккѣ, скончался папенька, оставилъ 300 тысячъ, сердечно сокрушенъ. пріѣзжай, Осипъ Земель«.

אויף יודיש הייסט דאס:

»איבערגעבען רעוועקא'ן, געשטארבען מיין פאטער, געלאזט

זיך איהר די קאפּ... אסיפ האט איהר געענטפערט, אז סע ווייזט זיך איהר אויס, אז סע איז ניט מעהר ווי א נארעשער קאפּריז; טשעסנאיע סלאווא!... רעוועקא האט איהם געענטפערט, אז זי ווייסט ניט, ווער איז צווישען זיי דער נאר און ווער איז דער קלוגער... אסיפ איז אנגעצונדען געווארען און האט איהר מיט כעס געענטפערט, אז אזעלכע קלוגע ווי זי האט ער געזעהען, אז שטעק-ווערטליך האט ער פיינט, אז דאס, וואס זי ווייסט, האט ער שוין לאנג פערגעסען, טשעס־נאיע סלאווא!... רעוועקא איז שוין אויך בייז געווארען און האט איהם געזאגט, אז זי פערשטעהט ניט, אין וואס ליגט זיין חכמה מיט זיינע קענטניסען, אז זי האט זיך מעהר אנגעלייגט פון איהם, אז עס איז קיין מלאכה ניט זיין א פוסטער גדלן מיט א שיינער, גלאטער העמד און מיט א ליידיגער קאפּ... אסיפ איז שוין אונטערגעשפּרונגען פאר הארצווייטאג און האט איהר אויסגעווארפען איהר פאטער דעם גראָ־בען יונגאטש, וואס פערמאגט ניט דאס מיסט, וואס וואלגערט זיך ביי זיין פאטער אויפ'ן הויף, טשעסטנאיע סלאווא!... רעוועקא'ן האט דאס שטארק פערדראסען, האט זי איהם געזאגט, אויב עס שטעהט איהם ניט אן צו זיין ביי איין ארעמען שווער, קאן ער זיך פאהרען געזונטערהייד צו זיינע רייכע עלטערען אפילו היינטיגען טאג, און זי, רעוועקא, וועט איהם כלל ניט נאכלויפען... אסיפ האט מיט גרויס קוראזש אנגעהויבען ארומשפּאנען איבער'ן שטוב מיט די הענט אין די קעשענים און מיט גרויס גדלות; ער וועט טאקי אוועקפאהרען צו זיינע פיינע עלטערען, סע ארט איהם ניט, אז רעוועקא וועט איהם ניט נאכלויפען, אזעלכע פיינע בריות ווי זי האט ער שוין געזעהען א סך און דווקא שענערע, קליגערע און מעהר געבילדעט פון איהר, טשעס־נאיע סלאווא! דאס האט שוין רעוועקא ניט געקאנט איבערטראגען און האט זיך בעגאסען מיט טרעהרען און האט ווי א פערמישטע גע־שריגען אויף א קול:

— וואן, וואן, שארלאטאן! וואן, פון מיינע אויגען! איך קאן דיך ניט אנקוקען! וואן!!!

דערפאר, ווייל ער איז א געבאלעוועטער, א ציטעריגער און אויף ראש־קאש אויפגעצויגען, און אז אסיפ פלעגט אוועק פארען און ווייטער שיקען זייגע הייסע, פייערינע בריוולעך, פלעגט זי ווידער אנהויבען פאנטאזירען, אזוי אז דער אמת'ער אסיפ איז ארויס געפלויגען פון איהרע געדאנקען, און אויף זיין ארט איז אויסגעוואקסען ווייטער א גרויסער, א שענער, א גוטער, א טהייערער אסיפ, א ווירקליכער העלד!

מיט גרויס ציטערניש האט רעוועקא געצעהלט די טעג צו דער חתונה, און דא האט מען גענייט אויף איהר די טהייערסטע און שענסטע מלבושים אויף דער וועלט: אונזער הויכגעשעצטער סענדער בלאנק האט זיך צעבייטעלט, בכדי ער זאל חלילה ניט פארשעמט ווערען פאר אזא מחותן, ווי משה זעמעל. אט נאך א חודש, נאך א וואך, נאך צוויי טאג, נאך א טאג, נאך א נאכט, נאך א שעה, נאך א מינוט — דער חתן איז שוין דא!... די חתונה... די כלי־זמר... דער באל... די טענץ... דאס ווייסע קלייד... די חברת'ס... די חופה־וועטשערע... דאס געזעגענען זיך... אוים חתונה...

דער ערשטער חודש, דער „האניג־חודש" ווי מע רופט דאס, דאס איז דאס פריהלינג ביי דעם יונגען פארפאלק. די גאנצע וועלט איז בעשאפען געווארען פון זייער כבוד וועגען, זיי צו פרייהליך מאכען; און אפילו אט דער וואסער־פיהרער, וואס האט געלאזט אין דערהיים א קראנק ווייב מיט הונגעריגע קינדער, בעקומט ביי זיי אין די אויגען עפים אויך א מין חן, און דער בעטלער, וואס שטעהט מיט א הוילען קאפ אנגעלעהנט אויפ'ן שטעקען מיט איין אויסגעשטרעקטער האנט — אך, ווי שען דאס איז!... אך, עס זאל זיך ציהען אייביג אזוי!!...

ניטא, ניטא קיין אייביגע זאך אונטערן הימעל! דער פריהלינג געהט אוועק, דער „האניג־חודש" געהט אוועק, — אלעס געהט אוועק! רעוועקא האט פינף וואכען נאך דער חתונה בעמערקט איהר געליעבטען אסיפ'ן, אז ער געהט קוועטשט ער אויף די סקריפקעס, בכדי זיי זאלען שרייען, און סע זשומעט איהר פשוט אין די אויערען און סע דרעהט

צונויפלייגען זיך אויף א „נשרף“ געביך פונ׳ם ווייב׳ס צד, אדער פיהרען צום פריזיוו א גליד־גליד שוועסטער־קינד, עפיס א שלים־מזל, א דער רוח ווייסט וואס! — ניטא וואס צו רעדען, לעזער; מע דארף צו מאכען די אויגען און מע מוז שווייגען.

• •

מע קאן ניט זאגען, אז רעוועקא האט תמיד געלעבט גוט און פיין מיט איהר מאן; אמת, אז רעוועקא איז א כלה געווארען פאר אסיפ׳ן, איז זי געווען כמעט איינגעליעבט אין איהר שיינעם, רייכען חתן; רעוועקא איז נאך געווען א קינד פון פופצען יאהר, דאך האט זי פארשטאנען, אז איהר ערוואַרטעט א גרויס גליק; דאס האט געזאגט די גאנצע שטאדט און ס׳איז ניט געווען קיין ליגען: משה זעמעל איז געווען א גרויסער גביר און די מתנות, וואס ער האט איבער געשיקט דער כלה, זענען טאקע געווען גרויסארטיג, און די בריעף וואס דער חתן האט איהר געשיקט א יאהר כסדר, זענען געווען אזוי שען, מיט אזא פייער געשריבען, אז די יונגע, שיינע, געזונטע רעוועקא, וואס האט געהאט א גרויסען בעגריף אין די שענסטע ראמאנען אויף דער וועלט, האט זיך ניט ווילענדיג איינגעליעבט אין איהר חתן, וואס איז שוין דענסטמאל אלט געווען צוואנציג יאהר. ניט איין נאכט פלעגט די פערליעבטע רעוועקא אויסליגען אויפ׳ן בעטעל מיט טרעהרען אויף די אויגען און איהר פאנטאזיע האט איהר פאר־גע־שטעלט איהר חתן, אסיפ זעמעל, פאר אזא שיינעם העלד, פאר אזא גרויסארטיגען, הויכען, קלוגען מאנספערזאהן, אז יעדער טאג, יעדע שעה, יעדע מינוט האט זיך געצויגען ביי איהר אין די אויגען אזוי לאנג, אזוי לאנג!... אמת, זי האט זיך א מאל דריי געזעהען מיט איהר חתן, האט ער ביי איהר אויסגעוויזען ניט אזוי ווי די פאנטאזיע האט איהר געמאלט! רעוועקא האט פון איהם קיין גרויס קלוגשאפט, שענקייט און בילדונג ניט ארויס געזעהען; פארקעהרט, זי האט בא־מערקט אין איהם איניגע קליינינקייטען און נידעריגע תנועה׳לעך און אפט מאל חאפען אין א ליגען; דאך האט זי גערעכענט, אז דאס אין

„רעכט געשעפט; איך רעכען, אז דאס פּראָצענט פון אזא קאפּיטאל „דארף אייך טראָגען צום לעבען, ובפרט איהר ווייסט, אז איך האָרעווע „אויך פון אייערטוועגען און וועל מיין געלד אין קבר אריין ניט מיט „נעמען, און א מענש לעבט ניט אייביג... בלייבט אייך געזונד און פיעל „גליקליך און איך זאָל האָבען פון אייך א גרעסערען נחת, ווי פון „מיין זוהן חיים נעביך, וואָס האָט מיך ניט געוואָלט פאָלגען... גריסט „אייער טהייער ליב קינד גאָר פריינדליך פון מיר אייער געטרייהער „פּאָטער „סענדער בלאנק“.

„גם זוגתי מרת מרים חיה גריסט אייך אלע הערצליך.

„סענדער הנ"ל“.

דאס דאזיגע בריוועל איז געווען ביי אסיפ'ן שטארק אָן גע־לייגט: ער האָט נאָך קיין מאָל ניט געזעהען, אז זיין שוועהר זאָל איהם שרייבען: „הגביר המפורסם החכם המשכיל“, האָט ער איהם צוריק אָפּ געענטווערט דוקא אויף העברייאיש א מליצה בריעף מיט זעהר אסך גריזען, און פון דעמאָלט אָן זענען זיי געוואָרען שלום אויף א היבשער צייט, ביז וואָנען אונזער פיינער אסיפ זעמעל האָט אָנגע־וואָהרען דאס געלד, און ביז וואַנען ער האָט דאס ניט געפּטערט אין גאנצען האָט ער זיך ניט בערוהיגט, און אז ער האָט דאס געפּטערט איז איהם געוואָהרען גרינגער אויף דער נשמה און איז פונדעסטוועגען ביי זיך ניט ארויסגעפאלען דאמיט; אונזער דאזיגער פיינער העלד איז געבאָהרען געוואָרען אונטער אזא גליקליכען שטערען, אז כמעט זיין גאנץ לעבען האָט ער גענומען איין ירושה נאָך דער אנדערער, און ביז ער האָט צוטראָזשירט „די“ ירושה, איז איהם שוין אונטער־געשפּרונגען א נייע ירושה: דאס פון א באָבע, דאס פון א פעטער, דאס פון א מומע! און איך מיט אייך, ליבער לעזער, האָבען גאָר קיין זכיה ניט ביי גאָט צו האָבען אזעלכע באָבעס פעטערס מיט מוהמעס, וואָס זאָלען אונז אויך דערמאָנען פאר'ן טויט צו גוטען... ניין! איך מיט אייך האָבען אנדערע גליקען: איין אָרעמע פּלעמעניצע חתונה מאַכען... אונטערהאַלטען א געפאַלענעם „שני שבשלישי“...

מוזט פארקויפען פאר האלב געלד. אז ר' סענדער איז געוואהר געווארען פון אזא מעשה האט ער איהם אריין געשריבען א בריוועל פול מיט שטעכווערטלעך, אז ניט אזוי האנדעלט מען: מען דארף קאנען טרעפען די צייט, מען דארף זיין געהיט, מען דארף ניט לאזען קריכען ווייט, אסיפ האט איהם אפגעענטפערט, אז אזוי האנדלען ווי ער, אסיפ, האנדעלט, קאן קיינער ניט, אונ סע וואונדערט איהם, אז אזא מענש, ווי זיין שווער, וואס האט קיין מאל ניט אן געקוקט קיין פוד ווייץ, לערענט איהם, אסיפ'ן ווי אזוי צו האנדלען... דעם דאזיגען ענטפער האט ר' סענדער צעריסען אונ איז געוועזן ברוגז א קליינע צייט, ביז ער האט פלוצלים מקבל געוועזן א דעפעש פון רעוועקא'ן אז אסיפ'ס באבע, א רייכע אלמנה, איז געשטארבען אונ האט איהם אפ געשריבען הונדערט זעכציג טויזענד רובל. ר' סענדער איז אויפגעמינטערט געווארען אונ האט אוועק געשיקט אזא מין בריעף צו די קינדער:

„לכבוד חתני הגביר המפורסם החכם המשכיל היקר ומהולל
מוהר"ר יוסף נ"י הער זעמעל.

„ולכבוד בתי הגבירה המפורסמת החכמה המשכלת היקרה המהוללה
„מרת רבקה שתחי' עכב"ב. מיט פיעל עגמת-נפש האב איך איבער
„געלייענט אייער טעלעגראמע אונ עס טוהט מיר הערצליך לייד, וואס
„דיין געריהמטע באבע מיין הויכגעשעצטע מחותנת'טע, איז נאך גאהר
„יונג פון דער וועלט געגאנגען. תנצב"ה! נאר וואס קאן א מענש
„העלפען מיט זיין וויינען אונ טרויהרען, מסתמא הייסט גאט אזוי, אונ
„דיין געטרייהע באבע, וועסט דו שוין ניט לעבעדיג מאכען; לאז זי
„האבען א ליכטיגען גן-עדן, אונ איהר זענט נאך יונגע קינדער אונ
„דארפט נאך לעבען אויף דער וועלט, דרום חתני היקר ובתי היקרה,
„נעמט זיך ניט צום הארצען אונ פארגעסט אונ לאז גאט געבען מיר
„זאלען שוין מעהר פון קיין צער ניט וויסען מיט דעם כלל ישראל
„אונ קיין יונגערע זאלען ניט שטארבען — אמן! מיין דעה איז, קינדער,
„אז דאס געלד זאל לע"ע ליגען אין באנק, ביז גאט וועט העלפען
„איהר וועט זיך ארום-קוקען אונ סע וועט זיך אייך מאכען עפיס א

אויף געוואוסט, אז ר' סענדער האט קראנקערהייד געזידעלט דעם איידעם, ווי א הונט, און אסיפ האט איהם דאס אנדערע ווארט ניט געענטפערט און איז די גאנצע צייט געשטאנען, ווי א גולם מיט גלע־זערנע אויגען. און נאך א סך אינטערעסנטע זאכען האט פרויקע דער־צעהלט זיין געליבטסטער כלה, פארבייסענדיג מיט שטיקער טארט פון דער קעשעני, מיט ניס און מיט נאך גוטע זאכען...

לאזען מיינע לעזער ניט מיינען, אז אונזער אסיפ האט קיין שכל ניט געהאט צו ענטפערען דעם שווער צוריק, אדער ער האט אויף איהם געלייגט כבוד; אבער גאר לא! אסיפ האט געקאנט פאררעדען צעהן מענשען מיט אמאל, און וועגען אפ געבען כבוד, איז אויך א ספק, ווארעם סע איז געווען א צייט, ווען אסיפ איז געזעסען ביים שווער אויף קעסט און האט געהאט א סך געלט, האט, פארקעהרט, דער שווער איהם אפגעגעבען כבוד און ווער שמועסט, אז אסיפ מיט רעוועקען זענען אראפ פון קעסט און סענדער האט דערהערט, אז זיין איידעם מאכט אזעלכע גרויסע, גליקליכע געשעפטען, איז ער געווען צופריעדען גאר אויף זיין אנדערען אויפן; ער פלעגט זיי שיקען גאנץ אפטע בריעף און שענקען רעוועקא'ן אמאל די שענסטע מתנה, און אויף אסיפ'ן האט ער געזאגט, אז איהם פאסט צו זיין א גרויסער גביר אז ער האט א פנים פון א „מיליאנשטשיק".

די ערשטע שפעקולאציע, וואס אסיפ האט זיך גענומען, איז געווען דער האנדעל פון ברויט. ווען עס האט גראד געגאלטען, האט ער, געוועהנליך, פארדינט א סך געלט; נאר זאגען האט ער זיך ערלויבט צוויי מאל אזוי פיעל, און אזוי איז ער אויסגעוואכסען געווארען ביי יעדען אין די אויגען. דער מסחר פון ברויט האט געפלאטערט און אסיפ האט נאך מעהר געפל[illegible] און האט איינגעקויפט א היבשען טראנס־פארט ווייץ אויף א יאהר און אויף צוויי יאהר; ווייץ איז געפאלען, נאר אסיפ איז ביי זיך ניט געפאלען; ער האט אפגעשאטען דאס ברויט אין די שפייכלער און האט דאס געהאלטען אזוי לאנג ביז האלב איז כפרה געווארען און די אנדערע האלב האט ער נעביך גע־

געטרויעט! סע איז נאר א תענוג צו זיצען פון דער ווייטענס און קוקען אויף אזא שענער קארטינע, וואו שענהייט, גראציע, אויפריכטי־ קייט און אומשולדיקייט ווערען צונויף־געגאסען אין איינעם און איהר קוקט דערויף מיט פערגניגען און מיט קנאה אינאיינעם...

ערשט אין א האלבע שעה ארום איז רעוועקא אויפגעשטאנען, האט א וועקגערופען אסיפ'ן אויף א זייט און האט איהם געזאגט אויפ'ן אויער:

— געה נאר אריין צום טאטען, אסיפ; נאר זעה האלט צונג, ווארעם ער קאן דיך שוין, — גלויב מיר! טאמער וועט ער דיך זידלען, שווייג איהם אפ היינטיגס מאל, בכדי זאלסט קיין חרטה ניט האבען — געדענק זשע!

אסיפ האט זיך כלומר'שט צעלאכט און רעוועקא האט איהם געזאגט אויף א קול:

— געה, אסיפ, דער פאפאשא וויל זיך מיט דיר זעהן! און אסיפ האט מיט א פאריסענעם קאפ און סקריפענדיג מיט די שטיוועל אוועק געשפאנט ווייטער.

ווי אזוי סענדער בלאנק האט איהם צוגענומען און וואס זיי האבען גערעדט — ווייסט נאר איין פרויקע, וואס איז די גאנצע צייט געשטאנען אונטער דער טיר און האט זיך צו געהערט צום שמועס פון דעם געשעצטען שווער מיט זיין געערטען איידעם אסיפ זעמעל...

אונזערע לעזער זענען אומזיסט אין כעס אויף דעם פאלשען משרת, וואס האט א העזה צו אונטער הערען זיך, וואס די פרינציפא־ לען רעדען צווישען זיך. איהר דארפט פערצייהען דעם עלענדען משרת, וואס איז ניט מעהר ווי א פארקויפטער מענש, איין „אומגליקליכער קנעכט" וואס מוז יעדען פאלגען: — איהם האט געשיקט אונזער גע־ עהרטעסטע דאמע סאפיע אבראמאוונא, ער זאל זיך אונטערהערען, וואס זיי רעדען דארט, און דערפאר וועט ער באקומען אין יד אריין, וויפיעל ער האט זיך קיין מאל ניט געריכט...

שפעטער מיט עטליכע שעה האט שוין בליומקע (פרויקעס כלה)

איך זיך בעקאנט מיט א יונגען מאן אין וואגאן 1־טען קלאס. ער פרעגט מיך, ווער איך בין; זאג איך איהם: דער אונ דער; ענטפערט ער מיר: אזוי? קאן איך דאך אייך! פרעג איך איהם: וואו ארום? ענטפערט ער מיר: מיין פאטער האט ביי אייך פאראיאהרען געהאנדעלט ווייץ אויף הונדערט טויזענד רובל. ווער זשע איז אייער פאטער? פרעג איך איהם; האט ער אנגערופען זיין נאמען בקיצור אהין א הער — מיר האבען זיך געזעצט שפיעלען אונ ביז קיעוו האט ער מיר אנידער געלייגט פופצען טויזענד רובל אונ איז געווען טויט ווי די וואנד אונ איך האב איהם נאך געמוזט לייהען אויף הוצאות, א פופ־ציגער, חא—חא—חא! משעסטנאיע סלאווא!...

ביי די לעצטע ווערטער איז רעוועקא אריין געקומען צוריק פונ'ם פאטערס קאבינעט אונ האט זיך ווייטער ארום געהאפט קושען מיט סאניו לייבג—לייבג, ווי צוויי געטרייע שוועסטער, וואס האבען זיך שוין פון צעהן יאהר ניט געזעהן אונ דער גוטער גאט האט זיי געבענשט אז זיי קאנען זיך ווידער זעהן אונ קושענדיג אונ האלזענדיג, קאנען זיי אויסגיסען זייערע הערצער... אך! אין דעם דאזיגען מאמענט האבען אונזערע צוויי געעהרטע דאמען גאר פארגעסען, אז בשעת זיי זענען געווען אויף קעסט האבען זיי זיך געריסען ווי די קעץ אונ זענען געווען א גאנץ יאהר ברוגז דער פאר, וואס רעוועקא האט געזאגט אויף סאניו, אז זי האט ביי איהר אוועק געגנב'עט א נאזטיכעל, אונ סאני האט איהר אויסגעווארפען דעם מאן דעם „קארטיאזשניק". עס קאן זעהר זיין, אז אין דער דאזיגער מינוט, האבען זיי זיך מיט'ן גאנצען הארצען מוחל געווען, וואס זיי האבען זיך אמאל געקריגט, געזידעלט געיאגט, אונ אזעלכע צוויי גוטע פריינד, ווי אונזערע געשעצטע דאמען — רעוועקא אונ סאני — אין דער מינוט, זענען אויף דער גאנצער וועלט גאר ניט געווען, עס איז שווער געווען צו חאפען אלעם וואס זיי האבען גערעדט; ווי די פייגעלעך האבען זיי געשטשעבעטשעט, אונ האבען „אנפלעקט" אונ פארגלויבט איינער פאר דער אנדערער אזעלכע זאכען, וואס פאר זייערע געטרייע מאנען וואלטען זיי דאס געוויס ניט

די שותפים האבען אייך ניט שען בעהאנדעלט, אזוי ווי אונז... דער געוויסער מערדער פייפערמאן...

— א, סאפיע אבראמאוונא! האט איהר אסיפ געענטפערט און האט זיך אויסגעהאפט פונ'ם ביינקיל, ווי איין אפגעבריטער, און האט אנגעהויבען ארום שפאנען איבערן שטוב, סקריפענדיג מיט די טהייערע שטיוועל — א, איהר ווייסט גאר ניט, וואס פאר שווינדלער עס איז דא אויף דער וועלט! זיי האבען מיך געוואלט אומגליקליך מאכען אויף טויזענדער, אויף הונדערט טויזענדער, אויף מיליאנען! טשעסטנאיע סלאווא נאר איך האב זיך יאקאס אויסגעדרעהט פון זייערע הענט און האב מציל געווען א גרויסען קאפיטאל, און הגם דאס געשעפט האט זיך צו געשטעלט אויף א קליינער צייט, פון דעסטוועגען שלאף איך ניט און וועל מיט גאטס הילף אויספיהרען מיינס; איך רעכען אז היינטיגם יאהר זאל מיר אומקערען דאס, וואס מיינע שותפים האבען ביי מיר צו גענומען... א חוץ האט ביי מיר דאס הויז וואס איך האב געקויפט צו גענומען גוטע פופציג טויזענד רובל... דער גארטען אליין קאסט מיך א קאסע געלט... דער גערטנער נעמט ביי מיר ת"ק קערבלעך א יאהר; היינט וואו איז דער עקיפאזש מיט די פערד? וואו איז זיינע הוצאות? וואס מיך קאסט אפ א יאהר אונטערהאלטען קרובים און פרעמדע, וואלט מען זיך איך ווייס... טשעסטנאיע סלאווא.

— נו, אין קארטען שפיעלט איהר היינט אויך? האט איהם סאני געפרעגט מיט א זים שמייכעלע אויף די ליפען.

— חס ושלום! האט איהר אסיפ געענטפערט מיט א געפיהל פון א מענשען, וועלכען מע בעליידיגט אומזיסט. — לאז מיך גאט היטען! סיידען אמאל אין א פרייהער צייט, אין א לאנגער ווינטער־נאכט, אז סע איז נישטא וואס צו טהון, זעצט מען זיך אמאל צום „גרינעם טישעל"; אי דאס דארפט איהר געדענקען, אז איך פארשפיל קיין מאל ניט; פארקעהרט, איך געווין שטענדיג טשעסטנאיע סלאווא! (דא האט זיך אסיפ צו געשטעלט און האט זיך צעלאכט, בעוויזען זיינע שווארצע צעהן). אט דא ניט לאנג געפאהרען פון אדעס האב

ניט וויסען צי איז ער א שענער, צי א מיאוסער יונגערמאן, ווייל די אויגען זענען פארשטעלט מיט אשקאלירענע ברילען, די האר מיט דער געראזירטער בארד זענען אפ געשארבט, אן געפאמאדעט און לאזען פון זיך א שרעקליכען אראמאט; דער קאלנער פון העמדיל איז אזוי אן געקראכמאלעט, אז דער העמער זעמעל קאן זיך קיין ריהר ניט טהון מיט'ן קאפ און מוז זיך דרעהען מיט'ן גאנצען קארפוס פון זיין דיגעם, לאנגען שטאלט; אויף זיין קלאהר ווייסען קאמזויל הענגען עטליכע קעטעליך מיט מעדאליאנען און אויף דריי פינגער פיער פער־שידענע פינגערלעך מיט א גרויסען סיגניט, און די שטיוועל סקריפען ביי איהם אויף א הויא קול, אז מע דארף אפ טרעטען די שטוב. אונזער זעלטענער פארשוין אסיפ זיצט ניט איין אויף איין ארט, און אפילו ווען ער רעדט מיט עמיצען האט ער אויך ליעב ארום שפאנען אהין און צוריק און קוועטשען די סקריפקעס פון די שרייענדיגע שטיוועל, האלטענדיג די הענד אין די קעשענים. מיר האבען שיעור ניט פאר־געסען בעמערקען אז אין דעם טהייערען האלזטוך ביי איהם שטעקט א גילדענע שפילקע מיט א קעפעל פון א חזיר מיט זעהר שענע אפ געארבעטע חזיר'ישע אויערלעך און אויפ'ן קליינעם פינגער פון דער לינקער האנט — א לאנגען, גאנץ לאנגען נאגעל.

— וואס זשע מאכט איהר עפיס, סאפיע אבראמאוונא? האט זיך אסיפ געווענדעט צו זיין געעהרטע שוועגערין און האט זיך צו־געזעצט צו איהר—מרים חיה איז אוועק געגאנגען מיט די קינדער אין זאל אריין — שוין א לאנגע צייט האבען מיר זיך ניט געזעהען!

— יא, אסיפ מאיסעיעוויטש, האט איהם סאניע געענטפערט בע־טראכטענדיג דעם געשעצטען שוואגער. — שוין גאנץ לאנג! א סך וואסערען זענען אפגעלאפען פון יענער צייט; גענוג צרות האבען מיר איבערגעטראגען! ווי געהט דאס עפיס אייך אין אייערע געשעפטען? דער שווער האט אונז אמאל געשריבען, אז דאס גליק יאגט אייך פשוט נאך; איך וויים ניט, ווי אזוי הייסט? מע זאגט עפיס, אז איי־

געענטפערט און האט זיך אפ געשטעלט אויף א רגע'לע און האט דערוויל געחאפט א קוק אויפ'ן האהן.

— פאזשאליטע דיענגעח'ם! האט איהר דער יון געענטפערט אויף איין אמת. די דאמע האט לאנג ניט געטראכט און האט זיך פארקערעוועט צוריק א היים מיט'ן סאלדאט און מיט'ן האהן.

ערשט צום דריטען אכט, אז איך האב א קוק געטוהן דורך מיין בינאקל ארויף, האב איך דערזעהען, ווי מיין דאמע פונ'ם האהן איז אריין געקומען אין טהעאטער אריין און דאס פנים האט איהר צווייי מאהל אזוי פיעל געשיינט, ווי פריהער.

געקומען א היים פון טהעאטער האב איך זיך דערמאנט, אז מארגען איז „ערב יום־כפור" און מע דארף א ווייסען האהן „אויף כפרות"...

— גליקליכער מאן! האב איך זיך געטראכט — דו האסט דאס געטרייהסטע ווייב אויף דער וועלט!...

דאס זעכסטע קאפיטעל.

רעוועקא: איהר געשיכטע אין קורצען, און אפיפ זעמעל מיט זיינע ירושות.

אז די פאמיליע זעמעל איז אריין געקומען אין שטוב אריין איז די מאדאם רעוועקא זעמעל ארויף געפאלען דער שוויגער און דער שוועגערין אויפ'ן האלז אן ווערטער און פון זיי איז זי מיט דעם אך טאן מיט אלעמענעם אוועק געפלויגען צום קראנקען פאטער אין קאבינעט אריין און דער מאן איהרער מיט די קינדער מיט דער שוויגער און מיט דער שוועגערין זיינען געבליבען דא. פאר וואס דער העד אפיפ זעמעל איז אויך ניט אריין געגאנגען באלד מבקר חולה זיין דעם שווער, וועלען מיר גיך געוואהר ווערען; און דערוויל וועלען מיר זיך בענוצען מיט דעם דאזיגען געלעגענהייט צו בעקאנען זיך מיט דעם העד זעמעל.

ער איז אלט אכט און צוואנציג יאהר און מע קאן בשום אופן

— יא ? א ודאי ? שוין לייגג געשטארבען !

— אוי ! ציפרה איז געשטארבען ? ! וואס רעדט איהר שוויגער ? ! ! !

אי—אי—אי ! . . .

אונ גאט ווייסט וואהין די געהערטע דאמען וואלטען פארקראכען אין זייער לאנגען שמועס אונ צו זיי וואלטען זיך א מאל אום געקעהרט צו די פינף שאק אייער, צו זיי וואלטען אזוי, שפרינגענדיג, פארפאהרען העט־העט אין די ווייטע לענדער אריין, ווען פרויקע זאל ניט געוועזען פליצלום אריין געהן אונ אן זאגען א נייע בשורה, אז דער הער אסיפ זעמעל מיט דער מאדאם אונ מיט'ן קינד מיט נאך עפּיס איין אלטע יודינע זענען געקומען צופאהרען.

מיינע לעזער וואונדערען זיך, וואס אונזערע האכגעשעצטע דאמען האבען אין אזא צייט, ווען דער אלטער ליגט כמעט אויפ'ן טויטען בעט, נישט געפונען קיין אנדער זאך אויף צו שמועסען, גאר אייער מיט היהנער וכדומה... שאט ! איהר האט ניט וואס צו וואונדערען זיך: זיי זענען אומגעהערען אריין געפאלען אין אזא אינטערעסנע שמועס מכח בעל־הבתישקייט, וואס עס קומען אריין אי היהנער, אי אייער, אי פעטרעשקע, אי קעבעבע, מיט לאקרעץ. דער מחבר פונ'ם דאזיגען בוך האט אליין געזעהען מיט זיינע אויגען, ווי א פראווינציאלנע דאמע האט זיך צוגעגרייט אין טהעאטער, שען, פיין, ווי עס קעהר צו זיין; אפילו א בילעט גענומען אין ערשטע רייה קרעסלעס פאר דריי רובל מיט פופציג קאפיקעס. פלוצלים, אין מיטען וועג, געהענדיג, דערזעהט זי, ווי א סאלדאט טראגט א ווייסען האהן אונטערען שיניעל אונ קוקט זיך עפּיס אלע מינוט ארום אויף אלע זייטען. דער מאדאם איז איינגעפאלען אין קאפ אריין א פרעג טוהן דעם סאלדאט, עס קאן זיין אויף קאטאוועס:

— טשטא טעביע זאפיעטוחא ?

— דוואדצאט פיאט קאפעיעק סיעריעבראמ'ס !

— וואזמי דוואדצאט ! האט איהם די דאמע אויף געלעכטער

פון זיין זייט אויך ניט געמאכט פון זיך קיין רעדע און האט די גאנצע צייט, וואס זיין יונגערער ברודער האט געפּלאפּעלט, קיין איינציג ווארט ניט געזאגט. און סאני? סאני איז געזעסען מיט מרים חיה'ן אין א ווינקעלע און האבען זיך שטילערהייט געשמועסט פון היימישע זאכען: פון די דינסטען די הולטייקעס, פון די קינדערשע מלבושים־לעך, ווי עס קאסט יעדע זאך גאלד, פון דעם יקרות בכלל און פון היהנער, גענז, קאטשקעס, אז צו וואס מע רירט זיך צו הייסט מען זיך אפּגילטען!

— א גימעלט האב איך מיר געהייסען ברענגען אייער — האט מרים חיה דערציילט דער שנור און זיי האבען ביידע געפּלאטשט — ביי מיר איז שוין א מקח 70 קאפּיקעס; סיידען ערב פּסח צאהל איך א קערבעל, א קערבעל מיט 5, — אבער נישט מעהר. איך צייל אפּ די אייער... 5 שאק האב איך זיך געהייסען ברענגען, מחמת איך האב געוואלט אפּ באקען א טארט פון א־10 פונט, חאטש אפילו יענע וואך האב איך אן געבאקען א פולע שאפע מיט צוקערלעקאך, און עס איז אין דריי טעג פארשוואונדען געווארען; איך זאל זאגען אויף דער יודינע — קאן איך ניט: ביי מיר איז היינט איין ערהליכע יודינע, איך זאל האבען אזא יאהר; שא! דו דארפסט זי קענען, זי איז ביי מיר געווען פאר זעכס יאהרען, זי הייסט זלאטע...

— אוי! זלאטע? שוויגער, זלאטע איז ביי אייך?

— יא, זלאטע. זי האט זיך שוין געגט מיט'ן מאן און ווידער א מאל חתונה געהאט.

— וועמען האט זי גענומען, שוויגער?

— וויים איך וועמען זלאטע האט גענומען? אזא יאהר זאל ער האבען! עפּיס א שארלאטאן, איין אויסוואורף; ער איז כלומר'שט א שניידער, א קארנאסער שלים-מזל!...

— אפשר מרדכי ציפּרעס? א יא איך טרעף, שוויגער?

— יא, פון וואנען ווייסט דו, סאני?

— און וואו איז היינט ציפּורה? זי דיענט, נעביך?

אַז חַיִם אִיז אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּם פָאטֶער אִין קַאבִּינֶעט אַרַיין, אִיז עֶר אִיהם גֶעפַאלֶען אוֹיפְ'ן הַאלְז, אוּנ אוֹיף סֶענְדֶער'ס אוֹיגֶען הָאבֶּען זִיךְ בֶּעווִיזֶען טְרֶעהְרֶען. עֶר הָאט צוּ גֶערוּפֶען צוּ זִיךְ דִי שְׁנוּר, גֶעפְרֶעגְט „וָואס מַאכְסְט דוּ?" אוּנ הָאט אוֹיסְגֶעצוֹיגֶען דִי לִינְקֶע הַאנְט דִי צְווַיי אֵיינִיקְלֶעךְ, אַז זֵיי זָאלֶען אַ קוּשׁ גֶעבֶּען דֶעם קְרַאנְקֶען זֵיידֶען; דֶערְפַאר הָאט עֶר זֵיי אַ קְנִיפּ גֶעטְהוּן אִין בֶּעקֶעל אוּנ גֶעהֵייסֶען זִיךְ גֵעהן שְׁפִּיעלֶען. — דִי קִינְדֶער זֶענֶען מִיט גְרוֹיס פֶערְגְנִיגֶען אַרוֹיסְגֶעלָאפֶען זִיךְ שְׁפִּיעלֶען אוּנ דֶערְוַויל בֶּעטְרַאכְטֶען דֶעם זֵיידֶענְס גְרוֹיסֶען הוֹיף מִיטְ'ן שֵׁיינֶעם גָארְטֶען. אוּנְטֶען הָאט זֵיי פְּרוֹיקֶע אִיבֶּערְגֶענוּמֶען גֶעשֵׁיינְקְט צוּ מַארְמֶעלַאדֶען אוּנ הָאט זִיךְ גֶענוּמֶען אוֹיסְפְרֶעגֶען בַּיי זֵיי: וִוי רוּפְט מֶען זֵיי? וִויפִיעל זֶענֶען זֵיי אַלְט? וָואס טְהוּט זֵייעֶר פָאטֶער אִין דֶער הֵיים? וָואס טְהוּט דִי מוּטֶער? צִי הָאבֶּען זֵיי אוֹיךְ אַזַא גְרוֹיסֶע שְׁטוּבּ, וִוי דֶער זֵיידֶע? צִי קָאנֶען זֵיי שׁוֹין לֵייעֶנֶען, שְׁרַייבֶּען? דִי עֶלְטֶערֶע — פַאנִיעֶ — הָאט אִיהם גֶעזָאגְט, אַז זִי קָאן שׁוֹין גִיךְ לֵייעֶנֶען נִיט נָאר גֶעדְרוּקְטֶע, אַפִּילוּ גֶעשְׁרִיבֶּענֶע אוֹיךְ; פְּרוֹיקֶע הָאט זִיךְ נִיט גֶעפוּילְט זִי בַּאלְד אוֹיפְ'ן אָרְט אָפּ עֶקְזַאמֶענִירֶען; עֶר הָאט אַרוֹיס גֶעחַאפְּט אַ פֶּעט שְׁטִיקֶעל פַּאפִּיעֶר פוּן דֶער קֶעשֶׁענִי אוּנ הָאט מִיט אַ שְׁטִיפְטֶעל אָן גֶעצַארַאפֶּעט: „מַאנְפְּרוֹיקֶערְקָאקֶער"; דִי קִינְדֶער הָאבֶּען אוֹיסְגֶעשָׁאסֶען אַ גֶעלֶעכְטֶער אוּנ זֶענֶען מִיט אַ קְווִיטְשׁ אַוֶועק אִין גָארְטֶען אַרַיין, שְׁרַייעֶנְדִיג „מַאנְפְּרוֹיקֶערְקָאקֶער!!" אוּנְזֶער גֶערִיהְמְטֶער פְּרוֹיקֶע הָאט דָאס גֶעהֶערְט אוּנ פוּן יֶענֶער מִינוּט אָן הָאט עֶר גֶעטְרָאגֶען אַ שִׂנְאָה אִין הַארְצֶען אוֹיף דִי דָאזִיגֶע צְווַיי קִינְדֶער מִיט זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערֶען צוּזַאמֶען...

חַיִם אִיז שְׁפֶּעטֶער מִיט צְווַיי שָׁעָה אַרַיין גֶעגַאנְגֶען צוּ מַארְקוּס'ן אִין קַאבִּינֶעט, וואוּ יֶענֶער הָאט אִיהם בַּאווִיזֶען אַלֶע זַיינֶע אַנְטִיקְלֶעךְ פוּן דֶער בִּיבְּלִיאָטְהֶעק בִּיז דִי מִינְדִיסְטֶע קְלֵיינִיקְייטֶען. אוּנְזֶער יוּנְגֶער הֶעלְד אִיז גֶעוֶועזֶען אַזוֹי צוּפְרִיעדֶען, אַזוֹי גְלִיקְלֶעךְ מִיטְ'ן גַאסְט, וָואס עֶר הָאט זִיךְ שׁוֹין אַזוֹי לַאנְג מִיט אִיהם נִישְׁט גֶעזֶעהן, אַז עֶר הָאט גָאר פַארְגֶעסֶען צוּפְרֶעגֶען חַיִם'ן, וִוי גֵעהט עֶס אִיהם, אוּנ חַיִם הָאט

„זאל בלייבען ווי אויפ'ן וואסער; דיין שוואגער מוה"רר יוסף זעמעל
„האט היינט דאס גרעסטע געשעפט און מע זאגט אז ער פארדיענט
„גרידעס מיט געלד; איך זיץ שוין היער מעהר פון דרייסיג יאהר האט
„זיך מיר נאך איין מאל ניט געמאכט אזא גליקליך געשעפט, ווי
„חתני מוהר"ר יוסף נ"י האט בעקומען דארט אין זיין שטאדט; עס איז
„א סברה, אז ער קויפט זיך א דירה פאר צוואנציג טויזענד רובל, —
„לאז איהם גאט העלפען; איך פארגין איהם מיט'ן גאנצען הארצען...
„היינט געהט מיר א נייע סדרה: מע דארף א שידוך טהון מיט מארקוס'ן
„און געבען איהם א דרייסיג טויזענד רובל נדן און קוויטאנציע פאר
„א זעכס טויזענד רובל; היינט הלבשה און חתונה הוצאות! איך האב
„צורעכט געמאכט מיין הויז, קאסט מיך בלא גוזמא צעהן טויזענד
„רובל! היינט איז ביי מיר געווען בתי מרת רבקה תחי' צו גאסט מיט'ן
„קינד (א זעלטען קינד!) האט מען איהר געמוזט שענקען ת"ק קער-
„בלעך א מתנה—פון וואנען זאל זיך דאס נעמען אלעס? גרים לזוגתך
„מיט די קינדערלעך. פון מיר אביך

„סענדער בלאנק.

נאך א יאהר — א שווער יאהר! — האט זיך חיים אפגעמוטשעט ביז ער האט זיך געקריגען ענדליך א שטעלע מיט פופציג רובל א חודש געהאלט און אין א יאהר ארום האט מען זיך ארום געקוקט, אז חיים איז איין ארענטליכער מאן און איז א געטרייער מענש, האט מען איהם מוסיף געווען נאך פופציג רובל; דערפאר האט ער אבער גע-הארעוועט און איז געווען אין גאנצען פארקויפט דעם פרינציפאל און האט פארבראכט גאנצע טעג מיט נעכט אין וואלד (דאס איז געווען זיין שטעלע).

אין דער דאזיגער לאגע איז ער געווען, ווען ער האט פלוצלים ערהאלטען די עקסטרע טעלעגראמע פונ'ם פאטער, וואס רופט איהם ארויס ער זאל תומ"י קומען מיט די קינדער. חיים האט ניט געקענט ווארפען דעם וואלד אפילו אויף צוויי טאג; נאר עס איז א תירוץ אז דער פאטער איז געפעהרליך שלאף און רופט מע זאל קומען?

„דֶער... ווִי גֵעהט עֶס זַיי הַיינְט? גְרִים לְאָחִי הַמַשְׂכִּיל הֶחָכָם מוה"רר
„מַארְקוּס שְׁפִּיתְיָה. זַייט גֶעזוּנְט אוּנ פִּיל גְלִיקְלִיךְ, ווִי עֶס ווִינְשְׁט אַייךְ
„דַיין זוהן חַיִים בְּלַאנְק".

„גַם אִיךְ הָאבּ דִיר פַארְגֶעסֶען מוֹדִיעַ זַיין אַז זוּגָתִי מָרַת סָאנִי
„שֶׁתְּחְיֶ' אִיז אִיצְטֶער נִיט בְּקַו הַבְּרִיאָה, אוּנ מַיין קְלֶענֶערֶע טָאכְטֶער
„מַאנִיטְשְׁקֶע פָּאקְט. „חַיִים הנ"ל".

פוּן טָאג אוֹיף טָאג אִיז חַיִים גֶעגַאנְגֶען אוֹיף דֶערְפָּאסְט אוּנ עֶרְשְׁט אִין צְווֵיי ווָאכֶען אַרוּם אִיז אָנְגֶעקוּמֶען אַ בְּרִיעף.

— אַ בְּרִיעף, סָאנִי, אַ בְּרִיעף פוּן דֶערְהֵיים!

סָאנִי אִיז שׁוֹין גֶעזוּנְד גֶעווָארֶען אוּנ הָאט זִיךְ קוּים אַרוּם גֶעשְׁלֶעפְּט אִיבֶּער'ן שְׁטוּבּ, נָאר דָאס קִינְד אִיז נָאךְ אַלְץ גֶעווֶען שְׁלַאף; מִיט גְרוֹיס צִיטֶערְנֶעשׁ הָאבֶּען זַיי זִיךְ גֶעזֶעצְט לֵייעֶנֶען דֶעם לַאנְגְעֶרְווָארְטֶעטֶען בְּרִיעף:

„לִבְנִי הַיָקָר הָרַבָּנִי מוהר"ר חַיִים נ"י ע"ש זוּגָתוֹ הַיְקָרָה מָרַת סָאנֶע תְּחְיֶ' עכב"ב".

„רֵאשִׁית מוֹדִיעֲכֶם אַז מִיר זֶענֶען אַלֶע ב"ה אִין בֶּעסְטֶען גֶעזוּנְד;
„גֶעבּ גָאט דָאס גֶעטְלִיכֶע פוּן אַייךְ צוּ הֶערֶען נִיט עֶרְגֶער, אָמֵן! וְהַשֵׁנִית
„פַארְשְׁטֵעה אִיךְ נִיט, ווָאס הָאסְט דוּ גֶעהַאט צוּ מִיר, בְּנִי הַיָקָר, ווָאס
„זָאלְסְט מִיר אָנְטְהוּן אַזֶעלְכֶע יְסוּרִים אוּנ מִיר אַלֶע זָאלֶען הָאבֶּען אִיבֶּער
„אַייךְ אַ פַארְשְׁטֶערְטֶען יוֹ"ט? לָאז מֶען פְרֶעגֶען בַּיי דֶער ווֶעלְט, צִי
„הָאבּ אִיךְ נִיט יוֹצֵא גֶעוֶוען אַ קֶעגֶען דִיר ווִי דֶער בֶּעסְטֶער פָאטֶער?
„ע"כ בְּנִי הַיָקָר, בֶּעט אִיךְ דִיךְ, זָאלְסְט מִיר נִיט מְקַצֵר יָמִים זַיין אוּנ נִיט
„שְׁרַייבֶּען מִיר אַזֶעלְכֶע בְּרִיעף, ווָאס זַיי זֶענֶען מִיר נִיט לְרָצוֹן, אוּנ
„אַהֶער הָאסְט דוּ נִיט ווָאס צוּ פָאהרֶען, מֵחֲמַת אָהן גֶעלְט קְרִיגְט מֶען
„אִין עֶרְגֶעץ קֵיין גֶעשֶׁעפְטֶען נִיט הַיינְטִיגֶע יָאהרֶען אוּנ אַזֶעלְכֶע פַּיי-
„פֶּערְמַאנֶעס, ווָאס גַארֶען אוֹיס גֶעלְט, זֶענֶען דָא אוּמֶעדוּם אוֹיף דֶער
„גַאנְצֶער ווֶעלְט; ווָאס זָאל מֶען טְהוּן? שְׁווֶעהרֶע יָאהרֶען הַיינְט! פוּן
„דֶעסְטְוֶועגֶען, אַז מֶע אִיז אַ מֶענְשׁ קוּמְט מֶען נִיט דֶער צוּ, אַז מֶע

חתונה געמאכט, געגעבען נדן, געהאלטען פינף יאָהר אויף קעסט אויך — און וואס נאך? האסט צו מיר כלל וכלל ניט; מיט מיר קעהרסט דו זיך שוין היינט ווינציג וואס אָן: איך האב נאך קינדער; איך האלט אַ טאָכטער אויף קעסט און דאַרף חתונה מאַכען אַ זוהן. פאַר דיר גע־זונדערהייד און זיי מצליח! אַז דו וועסט זיך שאַנעווען, וועסט דו האָבען געלד און סע וועט דיר זיין גוט, אי״ה; זעה היט אָפּ אַ קער־בעל — וועסט דו זיין אַ מענש!...

אַז חיים איז געבליבען אָהן געלט, האט ער צום פאָטער ניט געוואלט שרייבען: ער האט גאַנץ גוט געוויסט, אַז עס וועט זיין אומזיסט; נאָר אַז מע האט שוין אַלסדינג אויספאַרקויפט פון שטוב און די קינדער האָבען געבעטען ברויט און עס איז ניט געווען, האט זיך חיים געזעצט און האט אָן געשריבען אַזאַ מין בריעף.

„לכבוד אהובי אבי היקר הגביר המפורסים החכם ומופלג בש״ת מוהר״ר קענדער נ״י.

„שוין מעהר אַז צוויי יאָהר זינט איך בין געבליבען אָהן אַ קאָ־
„פּיקע האָב איך דיר דען אפילו מזכיר געווען זעהסט דו דאָך אַליין
„אַז מסתמא האָב איך שוין קיין געלט ניט... וואס רעד איך? די קינ־
„דער און מיין ווייב און איך שטאַרבען פאַר הונגער... איך בין דאָ אַ
„פרעמדער... על כן אהובי אבי! פאַרשטעהסט דו שוין... ניטאָ וואס
„צו רעדען... אַזעלכע צוויי קינדער ווי איך האָב דאַכט מיר... און מיי
„ווייב איז דווקא ניט קיין אויסברענגערין ווי אַנדערע... און איך ווייס?
„פאַרקעהרט, מיט אַלע מעגליכקייטען... ווען ניט אָט דער פּייפּערמאַן
„אָט דער גזלן... ער האט ביי מיר אויסגענאַרט דריי טויזענד רובל..
„מזומנע דריי טויזענד קאַרבען!... קיין אַנדערע געשעפטען איז דאָ
„ניטאָ... אפשר דאָרט, אין דיין שטאָדט, וואו מען קאָן מיך, מע ווייסט
„ווער איך בין... מע זאָגט אַז יעקב משה צוקערשטיין האט געווינען
„צעהן טויזענד רובל... גרים לאמי חי׳ היקרה מרת מרים חיה, לאחותי
„היקרה מרת רבקה עם בעלה היקר מו״ה יוסף זעמעל מיט זייערע קינ־

— בּוּקִי... אָן... עֶל... יֶע... נַאשׁ — בָּאלִיֶען — שְׁלַאף! אָן... פַּאקְאִי... אַז... סֶע, עֶס... נַאשׁ... אָן — אָפַּאסְנָא — זֶעהר, ד. ה. גֶע־פֶעהרְלִיךְ, אָפַּאסְנֶע, ד. ה. אָט שְׁטַארְבְּט עֶר, אַהַא?...

אוּן פְּרוֹיְקֶעס גֶעדַאנְקֶען הָאבֶּען זִיךְ וַויַיטֶער אַיינְגֶעפְּלָאנְטֶעט אִין דֶעם גִילְדֶענֶעם זֵייגֶער מִיט דֶער שְׁוֶוערֶער קֵעט... אוֹיף דֶעם טֶע־לֶעגְרַאף הָאט פְּרוֹיקֶע פְרִיהֶער גֶעוויזֶען דִי דֶעפֶּעשֶׁען עֶפִּים אַ רוּטֶען יוּדֶען, עֶר זָאל זִיךְ מַטְרִיחַ זַיין אִיבֶּער לֵייעֶנֶען אוּן גֶעבֶּען אִיהם צוּ פַארְשְׁטֵיהן, וָואס שְׁטֵעהט דָארְטֶען.

— אַךְ, וֶוען מֶע זָאל מִיךְ גֶעוֶוען לֶערְנֶען אִין דִי יוּנְגֶע יָאהרֶען! הָאט זִיךְ פְּרוֹיקֶע גֶעטְרַאכְט אַרָאפְּגֶעלָאזְט טִיף אִין דֶער אוּנְטֶערְשְׁטֶער קֶעשֶׁענִי דִי צְוֵויי רוּבְּל מִיט דִי פֶערְצִיג קָאפִּיקֶעס אוֹיסְגָאב, אַזוֹי אַז זֵיי זָאלֶען טַאקִי בַּיי אִיהם בְּלַייבֶּען, מַחֲמַת וֶוער וֶועט זִיךְ הַיינְט אַרוּם קוּקֶען צוּ עֶס אִיז דָא אוֹיסְגָאב, צִי נַיין? נָאר וִוי אִיבֶּערְרַאשְׁט אִיז עֶר גֶעוֶוען אַז אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּ ר׳ סֶענְדֶערְ׳ן אִין קַאבִּינֶעט, הָאט אִיהם זַיין גֶע־פֶעהרְלִיכֶער פְּרִינְצִיפַּאל בַּאלְד אַ חַאפּ גֶעטְהוּן:

— אוֹיסְגָאב, פְּרוֹיקֶע! — צְוֵויי מִיט פֶערְצִיג!...

„עֶר הָאט שׁוֹין אֲפִילוּ אוֹיסְגֶערֶעכֶענְט. דֶער אַלְטֶער גַאנַאמְנֶעק!" הָאט פְּרוֹיקֶע גֶעטְרַאכְט אוּן הָאט בִּמְחִילַת כְּבוֹדוֹ אוֹיסְגֶעלֵייגְט אוֹיפְ׳ן טִישׁ דִי צְוֵויי רוּבְּל מִיט דִי פֶערְצִיג קָאפִּיקֶעס אוּן אִיז מִיט אַ בִּיטֶער הַארְץ אַוֶועק אִין זַיין רוּה אַרַיין...

בַּאלְד אוֹיפְ׳ן אַנְדֶערֶען טָאג אִיז גֶעקוּמֶען סֶענְדֶערְ׳ס עֶלְטֶערֶער זוּהן חַיִּים בְּלַאנְק מִיט זַיין וַוייבּ סָאנִי אוּן מִיט צְוֵויי קְלֵיינֶע קִינְדֶער: פַּאנְיֶע — אַ מֵיידִיל פוּן אַ יָאהר אַכְט, אוּן מַאנִי — אַ קְלֵיינִינְקֶע פוּן זֶעכְּס יָאהר.

וִוי אַזוֹי סֶענְדֶערְ׳ן אִיז גֶעגַאנְגֶען אִין זַיינֶע גֶעשֶׁעפְטֶען גוּט, אַזוֹי אִיז זַיינֶע קִינְדֶער גֶעגַאנְגֶען שְׁלֶעכְט. — אַז חַיִּים אִיז אַרָאפּ פוּן קֶעסְט הָאט עֶר גֶעהַאט זַיינֶע עֶטְלִיכֶע טוֹיזֶענְד רוּבְּל.

— גֶעדֵיינְק חַיִּים, — הָאט אִיהם דֶער פָאטֶער גֶעזָאגְט — אַז אִיךְ הָאבּ פוּן מֵיין צַד גֶענוּג יוֹצֵא גֶעוֶוען: דִיךְ אוֹיסְגֶעהָאדֶעוֶועט.

— דזין! דזין! האט דאס גלעקיל זיך געלאזט הערען פון אויבען. פייל אויס דעם בויגען האט זיך פרויקע געלאזט לויפען ארויף אונ אין עטליכע מינוט ארום איז ער אראפגעלאפען מיט צוויי דעפעשען, וואס מע האט איהם געגעבען אוועק צו שיקען עקסטרע צו די קינדער אונ מע האט איהם צעהן מאל אנגעזאגט: „ער זאל לויפען גיך, אויף איין פוס!" פונדעסטוועגען האט זיך פרויקע ערלויבט צו צוזעצען זיך אויף א רגע'לע זעהען, וואס שטעהט דא אין די דעפעשען.

צום כבוד פונ'ם דאזיגען געטרייען דיענער מוזען מיר בעמערקען, אז אין די פינף יאהר, וואס פערשיעדענע לעהרער'ס האבען פערבראכט ביי די בלאנקעס אין הויז, האט זיך פרויקע צוגעלערנט אביסיל רוסיש ליינען אונ שרייבען; מע קאן ניט זאגען, אז פרויקע האט זעהר טהייערע פעהיגקייטען צום לערנען; דערפאר האט אבער מארקוס אליין געגוג געקנעלט מיט איהם ביז ער האט דערלעבט, אז פרויקע קען שוין האלב טראף (סקלאדעס) אונ חתמ'נען זיך אויף רוסיש: „פרויקע קראקמאן" אזוי אז עס איז אויסגעקומען גאר: „מאנפרויקער קאקער". גאר צום רעכענען האט פרויקע געהאט א זעלטענעם קאפ, אונ ווער ווייסט וואס פאר א מאטהעמאטיק פון איהם וואלט ארויס, ווען זיין פאטער, קאפיל קראקמאן, זאל ניט געווען זיין קיין קוימענקעהרער אונ זאל ניט געוועזן פון בראנפען שטארבען אונ פאר דעם טוידט אפגעבען פרויקען צו א קאוואל, אונ דער קאוואל זאל איהם ניט געווען שלאגען אלע טאג ווי א הונט, אונ פרויקע זאל ניט געווען אנקומען פריהער צו זיין א הויפס-משרת אונ נאכדעם א לאקיי ביי סענדער בלאנק. די גרעסטע „זאראטשטע" האט פרויקע געקאנט אויסרעכענען אויפ'ן קאפ, אזוי אז דער בעל הבית פלעגט ניט איין מאל גבהל ונשתומם ווערען!

בכן האט אונזער געבילדעטער משרת צו געטראגען די דעפעשען צום פענסטער אונ איז אפגעשטאנען איבער זיי קרוב צו א האלבער שעה ביז ער האט יאקאש צונויף געלייגט.

סענדער געהאַט אַ טבע אָפּגעמען חשבון בײַ פּרויקען פונ'ם מאַרק ביז דער לעצטער קאָפּיקע! מיט זײַן גאַנצען לעבען איז פּרויקע געווען איבערגעגעבען דעם בעל־הבית און פון זײַנעטוועגען וואָלט ער געגאַנגען אין פײַער און אין וואַסער, און דעריבער האָט פּרויקע געשאַרפט די צעהן אויף אַ דרײַ טויז זילבערנע לעפעל, אַ גרויסען זילבערנעם הדס, אַ גוטען בורשטינענעם אין גאָלד געפאַסט ציגאַרען־שפּיץ, וואָס נאָך זײַן רעבענונג נאָך האָט ער בעדאַרפט ווערט זײַן צום ווייניגסטען פינף און דרײַסיג רובל, אַ טויז געפּרעסטע העמדער מיט נאָך אַזעלכע קלײַ־ניגקייטען, וואָס די יורשים וואָלטען זיך בײַם טראַסקט ניט אַרומגעקוקט און איבערהויפּט איז פּרויקע געווען ענטציקט פון סענדערס גילדערנעם זייגער מיט דער מאַסיווער גילדערנער קעט; דאָס דאָזיגע קעטיל האָט סענדער בלאַנק אַלײַן געלאָזט מאַכען אין דער פאַבריק און דעריבער איז דאָס געווען אַזוי מאַסיווע. פּרויקע פלעגט ניט איין מאָל האַלטען דאָס קעטיל מיט'ן זייגער, אָנטעסטען זיי אויף זיך, קוקען אין שפּיגעל אַרײַן און אָנקוועלען פון זיך; נאָר פּרויקע איז ניט געווען קיין גנב; חלילה! גאָלד האָט געמעגט ליגען פאַר זײַנע אויגען, וואָלט ער ניט געטשעפּעט; נאָר „נאָך דעם בעל־הבית'ס טויט — האָט בײַ זיך פּרויקע געפּוילט — ווען אַלע וועלען נעמען, וועל איך אויך נעמען: ווער וועט זיך אַרומקוקען אויף דעם עלענדען פּרויקען?“ און איצט, אַז פּרויקע האָט דערזעהען, ווי זײַן בעל־הבית פאַכט מיט דער נשמה, האָט אין איהם אָנגעהויבען קלאַפּען דאָס האַרץ פאַר שרעק און זײַ־צענדיג אונטען אויפ'ן בײַנקיל און וואַרטענדיג, אַז אַט—אַט וועט מען איהם שיקען נאָך דער „חברה קדישה“, האָט זיך פּרויקע דערווײַל גע־מאַכט אַ צעטיל, וואָס ער דאַרף, און אַז עס איז געקומען צום זייגער מיט דער קעט, האָט ער זיך געטראַכט, וואָס זאָל ער טהון מיט זיי: צי זאָל ער זיי פערקויפען, צי זאָל ער נעמען זיך דעם זייגער און דאָס קעטיל אַוועקשײַנקען בלומקען (זײַן כלה), צי אפשר זאָל ער גאָר איבערמאַכען דאָס קעטיל אויף אויערינגליך מיט אַ בראָש פון בלומקעס וועגען?...

ארויסגעטרעטען אויף זיין פנים! נאך דעם האט זיך דער דאקטאר אויף געחאפט, אויסגעשנייצט די נאז שטארק—שטארק און האט אזוי געזאגט:

— מיין ליבער הערר בלאנק! איהר ווייסט אז איך בין אייך א גוטער פריינד; איך וועל טהון אלע מיטלען; נאר איהר וועט מיך פאלגען צי ניין? רופט נאך א דאקטאר, וועלען מיר מאכען א קאנ־סיליום; ביי אונז אין דער מעדיצין איז דא א גלייך ווארט: איין קאפ איז גוט, צוויי איז נאך בעסער .. מיט די דאזיגע ווערטער האט ער זיך אפגעזעגענט מיט'ן חולה און מיט אלע אנדערע און איז געשווינד ארויסגעגאנגען פון קאבינעט, אראפגעלאפען פון די טרעפ און געקו־מען אראפ האט ער געטראפען פרויקען מיט זיין פאלטא אין די הענד. ארויפגעווארפען אויפ'ן דאקטאר דעם ראק האט זיך פרויקע ניט גע־קאנט איינהאלטען און האט א פרעג געטהון דעם דאקטאר: „וואס הערט זיך מיט'ן בעל־הבית?" האט איהם דער דאקטאר קלוגער גע־ענטפערט מיט א זיס שמייכעלע אויף לאטיין (דער דאקטאר קלוגער איז זעהר א פשוט'ער ביי זיך, זעהר א ליבענסווירדיגער מענש און איז מיט יעדען א גוטער ברודער):

— ניכשט קשה, אביסעלע גארנולעם, אביסעלע פלעריז קסו־האטיווא, נאר סע וועט זיין רעכט: דער דאקטאר קלוגער שלאפט ניט!..

— דער רוח ווייסט איהם, וואו ער נעמט אזעלכע טערקישע ווערטער! האט פרויקע געזאגט צו זיך אליין און פערשלאסען די טיר.

מיר ווייסען וואל פאר קלאהר, אז פרויקע האט זיך גאר ניט אנגעקעהרט מיט די בלאנקעס; נאר מחמת ער דיענט שוין דא א יאהר זיבען, אכט, דערפאר האלט ער זיך מיט זיי שטארק היימיש, נאהענט, כמעט ווי א ווייטער קרוב, און דעריבער האט זיך פרויקע גערעכענט ביי זיך, אז על פי יושר קומט איהם אויך א שטיקיל חלק פון סענדער בלאנק'ס ירושה; ער איז געווען, נאך זיין השגה נאך, זעהר גערעכט: דארעווען האט ער געהארעוועט, ווי איין אייזיל, און אין דער גאנצער צייט פון זיין געטרייער דיענסט האט ער נאך ניט געזעהען פון זיין בעל־הבית קיין מתנה אפילו פאר א צווייער, און הוין לזה האט נאך

— זאגט מיר, דאקטאר, דעם אמת, דעם ריינעם, לויטערען אמת: צי קאן איך האבען א שטיקעל האפנונג? איך בין ערשט אלט דריי און פופציג יאהר! מיין פאטער האט געלעבט פיער און אכציג יאהר; מיין מוטער זעכס און ניינציג יאהר, און מיין זיידע, זאגט מען, האט אפגעלעבט מעהר אלס הונדערט יאהר, פאר וואס זשע קומט עס מיר איך זאל אזוי גיך?...

ביי די דאזיגע ווערטער האט זיך סענדער צעוויינט ווי א קליין קינד; מרים חיה האט געחלשט און מארקוס, וואס האט געהאט זעהר א גוט ווייך הארץ, האט זיך געווישט די נאסע אויגען...

און דער דאקטאר קלוגער האט צוניפען די הענד, אויסגעצויגען די קאפ און געמאכט אזא מינע, פונקט ווי דער רייזענדער מאכט, בשעת עס ברעכט זיך איבער איין אקס און דער וואגען טהוט א טראסק אין דער ערד אריין.

די דאזיגע מימיקע האט אויף אונזער סענדער'ן געווירקט שרעקליך: עס האט זיך איהם דייטליך פארגעשטעלט, ווי זיין אינגוויינגסטע "מאשינעריע", די "געדערים", האבען פלוצים געלאפענט, און צוהערענדיג זיך צום בויך, האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז דער מאגען האט זיך אין איהם ווירקליך אנידערגעשטעלט אויף אייביג; דאך האט ער זיך געשעמט א פרעג טהון דעם דאקטאר און האט איהם נאר געבעטען, ער זאל איהם נאך אמאל גוט בעטראכטען. דער דאקטאר קלוגער איז מרוצה געווארען צו בעטראכטען דעם חולה נאך אמאל און האט זיך צוגעלייגט מיט'ן אויער צום קראנקענס בויך. בעטראכטענדיג איהם, האט דער דאקטאר ניט ארויסגעלאזט קיין פיפס פונ'ם מויל, נאר גלאט אזוי געקנייטשט מיט די פלייצעס, געדרעהט מיט'ן קאפ, געשמארעט מיט דער נאז, לאנג—לאנג געטראכט, געקוקט דעם חולה אין די אויגען אריין, געזיפצט, ווייטער געשאקעלט מיט'ן קאפ, געקנייטשט מיט די פלייצעס און אזוי ווייטער. סענדער בלאנק האט דאס אלעס גוט בעמערקט און טראפען שווייס, קאלטער שווייס האבען

ליגען אויף אונז, און דערצו נאך אזוי בערוהט אפ לעבען זיך דאס וועלטעל — אך! ווי גרינג וואלט אונז געווען צו געהן פון דער וועלט! ווי איינגענעהם וואלט ביי אונז געווען דער טוידט! בערעכענט זיך אליין, איך עס מיר אפ אנבייסען, פאררייכער מיר א געשמאקען ציגאר, טרינק מיר אויס א גוט גלאז ביער, זאג מיר אפ א פאר קאפיטלעך תהלים, שענק מיר איין ארימאן א צוויי גראשען, איך נעם מיר דעם טינט און פען און מאך מיר א חשבון: דעם זוהן אזוי פיעל, דער טאכ־טער אזוי פיעל, עטליכע קערבלעך אויף דער שוהל, א פאר רובל אויפ'ן מרחץ להבדיל, עטליכע גריוונעס אויף צו טהיילען די תלמוד־תורה־יונגלעך פאר דער מטה, אז זיי זאלען פון מיין כבוד וועגען שרייען: „צדק לפניו יהלך!", נאך דעם זאג איך מיר אפ גאנץ בערוהיגט ווידוי מיט א גלאטען לונג און לעבער און מיט א ריינעם סאוועסט, איך לעג מיך צו, פארמאך מיר איין אויג, דאס אנדערע אויג — און ווער אנשלאפען... און אויף מארגען ווידער אמאל דאס אייגענע... אז דער דאקטאר איז געקומען צו סענדער'ן, האט ער איהם געפונען זעהר אין א טרויעריגע לאגע.

די ערשטע פראגע, וואס סענדער האט פארגעלייגט דעם דאק־טאר, איז געווען:

— איז מיין שלאפקייט ניט געפעהרליך, און צי וועל איך נאך קאנען געזעגנען זיך מיט מיינע קינדער?

— ווען איהר זאלט זיין אזוי געפעהרליך — האט איהם דער דאקטאר קלוגער גאנץ ערנסט געענטפערט — וואלט איך איצט ניט געהאט דאס גליק מיט אייך צו רעדען; נאר נאך די קינדער שיקט וואס צום גיכסטען, טהוט אפ אייערס וועט איהר זיין רוהיג, אראפ א משא!

טוידט ווי די וואנט איז סענדער געווארען, אז ער האט דער־הערט דעם דאקטארס רעזאלוציע. און ער האט אנגעהויבען צו ציטער־ען, צאפלען, מיט אלע אברים: „אוי מיין סוף! אוי מיין עק... אט דאס איז שוין מיין עק! אט דאס איז מיין עס!"

— וָואס זְשֶׁע אִיז דִיר, אַזֶעלְכֶעס? גָאט אִיז מִיט דִיר, סֶענְדֶער!

— אִיךְ וֵוייס נִיט; אָט דָא אִיז בַּיי מִיר אַיין אוּמְגְלִיק! אוּנ סֶענְדֶער הָאט אָנְגֶעוִויזֶען מִיט בֵּיידֶע הֶענְט אוֹיפְ'ן בּוֹיךְ. רֵאשִׁית חָכְמָה הָאט מִרְיָם חַיָה גֶעשִׁיקְט רוּפֶען דֶעם דָאקְטָאר, הֲגַם סֶענְדֶער גְלוֹיבְּט נִיט אִין קֵיין דָאקְטָאר אוּנ זָאגְט, אַז דִי גַאנְצֶע „שְׁפִּיל" (דִי מֶעדֶעצִין) אִיז גָאר אַ שַׁאנְטַאזְשׁ, אַ „פָּאקוּס" אוֹיף צוּנַארֶען גֶעלְט, פוּן דֶעסְטְ־וֶועגֶען לָאז אִיהם וֵועה טְהוּן אַ פִינְגֶער — שִׁיקְט עֶר בַּאלְד צוּם דָאקְ־טָאר. פַּארַאן אַ סַךְ אַזֶעלְכֶע צְווִישֶׁען אוּנְזֶערֶע יוּדֶען, וָואס הָאבֶּען עֶפִּיס קֵיין „אֱמוּנָה" נִיט אִין דֶער מֶעדֶעצִין, חָאטְשׁ דִי מֶעדֶעצִין קָאסְט אַ יוּדֶען אָפְּ מֶעהר פוּן אַלֶע אַנְדֶערֶע מֶענְשֶׁען אוֹיף דֶער וֶועלְט. אוּנ עֶר מֶעג יָא גְלוֹיבֶּען אוּנ נִיט גְלוֹיבֶּען — אַלֶעס אֵיינְס!

אוּנְזֶער גֶעעֶהרְטֶער סֶענְדֶער הָאט זִיךְ גֶעהַאט זַיין דָאקְטָאר, דֶעם דָאקְטָאר קְלוּגֶער, אוּנ מִיט אִיהם הָאט עֶר לִיעבּ גֶעהַאט אִין אַ פְרֵייעֶר צַייט אַרַיין צוּ שְׁמוּעֶסֶען מִכֹּחַ „דָאקְטָארְיֶע". דֶער דָאקְטֶער הָאט לַאנְג גֶעקְנֶעלְט בִּיז עֶר הָאט אִיהם אַיינְגֶעבִּילְדֶעט, אַז פּוּנְקְט אַזוֹי וִוי עֶר קָאן שְׁטַארְבֶּען פוּן אַ שְׁלַאפְקֵייט, אַזוֹי קָאן מֶען זִיךְ גֶעזֶעגְנֶען מִיטְ'ן לֶעבֶּען גֶעזוּנְטֶערְהֵייד. דֶער דָאזִיגֶער כְּלָל, אִיז סוֹף כָּל סוֹף אִיהם אַרַיין אִין קָאפּ אוּנ פוּן יֶענֶערְצַייט אָן הָאט עֶר גֶעפִיהלְט, אַז זַיין לֶעבֶּען הֶענְגְט אוֹיף אַ הָאר, חָאטְשׁ אֲפִילוּ עֶר אִיז גֶעזוּנְד אוּנ שְׁטַארְק אוֹיף אַלֶע אֵבָרִים; דֶערְאִיבֶּער הָאט עֶר זִיךְ גֶערִיכְט טָאג אוֹיף טָאג אוּנ הָאט זִיךְ שׁוֹין לַאנְג צוּ גֶעגְרֵייט אַ צַוָואָה אוֹיסְגֶערֶעכֶענְט בִּיז דֶער לֶעצְטֶער פְּרוּטָה (דָאס אִיז בַּיי אִיהם גֶעוֶוען בְּסוֹד) אוּנ יֶעדֶער טָאג אִיז בַּיי אִיהם גֶעוֶוען אַ גֶעצֵייכֶנְטֶער, אוּנ דֶערִיבֶּער טַאקִי פְּלֶעגְט עֶר זִיךְ אָן טְהוּן כָּל הַתַּעֲנוּגִים אוֹיף דֶער וֶועלְט: גוּט עֶסֶען, רֶעכְט טְרִינְקֶען, אוֹיסְ־רוּהֶען דִי בֵּיינֶער, גֶענוּג אוֹיסְלַאפֶען זִיךְ אוֹיף „דִי הַיינְטִיגֶע" „דִי קַבְּצָנִים", אָפּ גֶעבֶּען גָאט זַיינְס, ד. ה. דַאוְונֶען אַלֶע טָאג; אַמָאל, אַז עֶס אִיז גֶעוֶוען צַייט, אָפּ זָאגֶען אַ צְווֵיי דְרַיי קַאפִּיטֶעלֶעךְ תְּהִלִּים אוּנ אַמָאל שֶׁענְקֶען אַ נְדָבָה (זֶעלְטֶען, זֶעהר זֶעלְטֶען). אַךְ! וֶוען יֶעדֶער פוּן אוּנְז זָאל הָאבֶּען בְּפֹה, אַזוֹי וִוי מַיין הֶעלְד, מְקַיֵים זַיין אַלֶע חוֹבוֹת, וָואס

אויגען אריין און נעמט איהם אן ביי דער האנט און טרעהרען קלייבען זיך איהר אויף די אויגען.

— אי, טשעפּע זיך אפּ פון מיר, — גאר ניט, גאר ניט! מאַרקוס שלעפּט ארויס זיין האנט פון איהרע הייסע הענט, און מרים חיה געהט אוועק מיט א טיפען זיפץ פונ'ם הארצען...

איך פרעג אייך ביי אט אזעלכע פערשיעדענע אומשטענדען וואס איז דער חדוש, אז יעדען צופאל, וועלכער זאל קענען אונזער פיינעם העלד אויסלייזען פון זיין טרויריגע לאגע, וואלט ער באגע־גענט מיט פרייד? וואס איז דא צו וואונדערען זיך, וואס מאַרקוס האט גלייך מיט אלע אונזערע בעקאנטע ביי סענדער'ן אין הויז ארויס־געקוקט אויף דעם דאזיגען צופאל, וואס קיינער פון זיי האט אויך ניט ארויסגערעדט און וואס יעדער בעזונדער האט געטראכט ביי זיך מיעך־מיעך אין הארצען?...

ליעבער לעזער, טהייערער פריינד! ווער דו ביסט דארטען און וואס דו ביסט דארטען — גיב מיר אהער דיין האנט און לאמיר זיך ביידע ווינשען, אז עס וועט קומען אמאל די צייט ווען מיר וועלען זיך דארפען אפּגעזעגענען מיט'ן דאזיגען נארישען וועלטעל, זאל אונז גאט שומר ומציל זיין פון אזא טרויריגער לאגע, וואו אונזער געעהר־טער סענדער בלאנק האט זיך געפונען אין דער צייט, ווען זיין פיינע משפחה האט זיך צונויפגעפאהרען צו איהם „מבקר חולה זיין"...

דאס פינפטע קאפּיטעל.

סענדער'ס משפחה פאהרט זיך צונויף בימלעבוויי.

מיר האבען איבערגעלאזט סענדער בלאנק אין קאבינעט נאך דעם גרויסארטיגען אנבייסען. סענדער האט זיך געפיהלט עפּיס ניט אין בעסטען; א שרעקליך שניידענעש איז אויף איהם אנגעפאלען און א גאנצער מלחמה האט זיך אויפגעהויבען אין זיין בויך.

— שלעכט! שלעכט! האט ער געזאגט צו מרים חיה'ן; כע־מיר שלעכט, זעהר שלעכט!

זיצען די דאזיגע מענשען — אונ ווי טראהריג, געבונדען אונ אומ־גליקליך איז ער געבליבען! דערמאלט, ווען זיי שיפען זיך אויף דער לאדקע אין דער אויסגעצייכענטער זומערנאכט אונ זינגען לידלעך אקעגען דער זילבערנער לבנה, מוז ער געבליבען זיצען אין דער היים אונ אויס־הערען אט די אלע מעשיות מיט די רייד פונ'ם פאטער, וואס האבען זיך איהם שוין אזוי צוגעגעסען! ער איז פשוט געפענטעט אין קייטען; ער איז אין געפענקניס; מע האט איהם פארשפארט, מע האלט איהם אין ארעסט; מע לאזט איהם ניט ארויס אויף דער ליכטיגער שיין; וואס האט מען געגעבען צו איהם אונ צו זיינע יונגע יאהר אונ טעג? פאר וואס קאן ער ניט געניסען פונ'ם זיסען יוגענד, גלייך מיט אט די אלע יונגע מענשען? פאר וואס איז פאר איהם אלעס פארשלאסען, אלעס בעהאלטען, אלעס פארבאטען; אלע מעגען, נאר ער, מארקוס, טאר ניט; ער דארף דא זיצען אונ פארשווארצט ווערען — ביז וואנען? ביז ווי לאנג נאך?

מיט אזעלכע שווארצע געדאנקען זיצט געבליבען אונזער יונגער העלד אנגעשפארט דעם שענעם קאפ אויף די ווייסע הענט אונ סענדער דערצעהלט זעהר א שענע געשיכטע, ווי אזוי א שותף האט איהם אריינגעפיהרט אין א געשעפט אריין, ווי אזוי ער האט איהם געוואלט „אפקאכען", ווי אזוי זיי זענען ביידע געקומען צום פריץ, ווי אזוי דער פריץ האט איהם געבעטען זיצען, ווי אזוי דער שותף האט זיך אריינגעכאפט צו איהם אין די הענד אריין, ווי אזוי דער פריץ האט זיך מיט איהם אפגערעכענט אונ האט איהם געזאגט: „עיי, מאשקא! יאק סיעמאש, פאן מאשקא?" חא—חא—חא! סענדער לאכט אונ זיין פעט לייב טרייסעלט זיך פאר געלעכטער. מרים־חיה לאזט ניט אראפ קיין אויג פון איהר טהייערען זוהן, וואס איז געבליבען שוין פון א צייט אזוי בלאס, אזוי אומעטיג; ער עסט ניט, ער טרינקט ניט — וואס איז „דעם קינד"?

— וואס איז דיר, מארקעל? וואס טהוט דיר וועה, מיין קינד? אזוי זאגט איהם די געטרייע מוטער פאר'ן שלאף, קוקט איהם אין די

„געה, מארקוס, ליעב זיך איין, שרייב פלאם־פייערדיגע בריוולעך, ווער צוגאנגען ווי א וואקס, הייבּ זיך, טרינק זיך, אבי איך זאל האבען שטאף אויף א העכסט „אינטערעסאנטען ראמאן״? ובפרט, אז מיין יונגער העלד האט געהאט גאר איין אנדער אידעע, איין אנדער ציעל, וואס ער האט זיך געשלאגען דורך מיר און טוּהער מיט אלע כּחות פון זיין געזונדען יונגען קערפער, — מיט איינעם ווארט, מיין מארקוס האט געוואלט שטודירען; איין מאל פאר אלע מאל שטודירען: אויף דאקטאר, אויף אדוואקאט אויף אינזשינער — שטודירען און גענוג!

ווען און ווי אזוי איז דער דאזיגער געדאנק איינגעפאלען מארקוס'ן אין קאפּ אריין, קאן איך אייך אקוראט ניט זאגען; נאר די בריוולעך, וואס ער האט געשריבען צו איינעם פון מיינע חברים, צו אריה־לייב'ן זענען געווען מיט אזא פייער געשריבען, אזוי הייס, אזוי ענערגיש, אזוי אמת, אז איך האב זיך אויף קיין מינוט ניט פארטראכט, אז דער דאזיגער יונגער מענש וועט זיין צוועק ערגרייכען. (איינע פון די דאזיגע שענע בריעף האט דער לעזער באגעגענט אין דעם ערשטען קאפּיטעל פון אונזער אמתע מעשה).

נאטירליך האט דער פאטער ניט געטארט וויסען פון דער דאזיגער פייער אידעע, און איך רעכען אז עס איז גלייכער, וואס סענדער האט ניט געוויסט, וואס מארקוס טראגט ביי זיך אין קאפּ און אין הארצען: גאט ווייסט, וואס עס וואלט געקאנט דערפון ארויס — סענדער האט געהאט צו טהון מיט די שידוכים און מארקוס האט געשריבען הייסע בריוולעך צו אריה־לייבען, אזוי ווי אויבען איז געשטאנען.

מעהר ווי א מאל האט זיך אויפגעהויבען דאס פייער ביי אונזער יונגען העלד זומערצייט פונקט אין דער „עפּאכע״, ווען עס קומט פאר אונזער נאטירליכע געשיכטע; אין דער דאזיגער צייט זענען זיך צונויפגעפאהרען אלע תלמידים פון די גימנאזיעס מיט אלע סטודענטען פון׳ם אוניווערסיטעט. אך! ווי שטארק אונזער מארקוס האט זיי געבאך מקנא געווען אויף זייערע גילדענע קנעפּלעך די אפיצערסקע היטעלעך, די העמדלעך פון די סטודענטען; ווי פריילעך, ווי פרייה, ווי גליקליך

בלאט, און שפעטער, אז ער ווערט עלטער, דערמאנט ער אייך, אז ער האט א מאל אין די יונגע יאהרען „געשריבען אין די צייטונגען" — מיט איינעם וואָרט אונזער אויסגעצייכענטער מארקוס וואָלט געוועזען א יונגעל א משכיל, ווי אלע משכילים אין דער פּראָווינץ, א „אינטעליגענט", א געוועהנליכער טיפּ פון א יודיש בחור'ל א נאחאל וואס נעמט א שיינע כלה מיט רויטע בעקלעך און מיט א סך נדן, — און האט חתונה, און ווערט א פיין איידעמעל, א בעל הלואה, א שטיקעל סוחר, א גרויסער סוחר א יונגער מאן א גביר מיט עטליכע קינדער, וואס באקומען ביי איהם פונקט אזא ערציהונג, ווי זיינע עלטערן האבען איהם געגעבען, און אזוי איז „דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת", איין דור געהט נאך דעם אנדערען, ווי א זייגער... גאר ניין! אונזער שיינער העלד האט געהאט איין אנדער השגה אין דער וועלט, און זיין צוועק איז געוועזען ניט אזוי, ווי מיר האבען פון זייגעטוועגען אויסגעגעבּעט; יעדער מענש האט זיך זיין קאפּריז, זיינע השגות; פאר וואס זאל מארקוס בלאנק זיין ערגער פון אלע אנדערע מענשען? איך זעה, אז מיינע לעזער, ווילען טרעפען, אז מסתמא מוז דא זיין א שיין מיידעל אינמיטען, און מארקוס איז שטארק פארליעבּט... ניין! איהר דארפט געדיינקען, אז מיין ראמאן איז א „ראמאן אהן א ראמאן!". איך וועל אייך ניט געהן שווערען, אז ווען מיין שיינער העלד זאל געוועזען באגעגענען ערגעץ א מין ראזא, אדער א יעליזאבעטא, וואלט ער פון איהר אנטלאפען ווי דער שווארצער פעפער וואכסט; איך ווייס ניט; די עפּאכע צווישען אכצען און צווישען צוואנציג יאהר איז די געפעהרליכסטע צייט פאר די יונגע קינדער; און אזוי ווי דאס ברעקעלע קינד מוז געביך איבער קומען פּאקען, מאזלען און צעהנדלעך, אזוי מוז דאס גרעסערע קינד איבערקומען די צייט פון ליעבע — און למאי זאלען מיר זיך נארען? מיר האבען דאך אלע געפּאקט, געמאזעלט, ליעב געהאט און דאנקען גאט! איבערגעקומען אט די אלע ווייטיגען געזונדערהייד... וואס קאן איך אבער טהון מיט מיין יונגען העלד, אז עס האט זיך איהם פארט, ניט געטראפען דער צופאל? קאן איך איהם דען מיט געוואלד זאגען,

אלעמען; ער האט אליין געפרעגט און אליין געענטפערט; און אז יענער האט געפרעגט דעם תלמיד, למשל: „וואס לאזט מיך דא, מאר־קעל, דער תנא הערען"? האט חיים־חנה פארקאמשעט די ארבעל און געמאכט מיט די הענט אין דער לופט געענטפערט: „נו זאגט ער דאך איינ, אז עבודה זרה איז ניט גלייך, זאגט ער, בײ דער פרה אדומה, פארוואס? זאגט ער, מחמת עבודה זרה, זאגט ער, איז איין אנדער זאך, און די פרה אדומה, זאגט ער איז ווידער איין אנדער זאך; איז גע־דרונגען, זאגט ער, אז דער תנא, האט זיך געשטעלט, זאגט ער אויף דעם פסוק, צופרעגען, זאגט ער, א ווידער אנאנד; מה דאך, זאגט ער עבודה זרה, איז אזוי, איז דאך פרה אדומה, זאגט ער, על אחת כמה וכמה!..."

און מיט דעם דאזיגען „זאגט ער" האט חיים־חנה אזוי פאר רעדט און פארקלאפט די צעהן, אז דער פארהערער איז געבליבען זיצען, ווי א מענש, וואס מע חאפט איהם אויף פונ'ם שלאף און מע זאגט איהם: „קוק"! ער קוקט און קוקט און ווייסט ניט וואו ער איז אין דער וועלט...

אז חיים־חנה איז געשטארבען און מארקעל איז אריינגעפאלען צו אנדערע מלמדים אין די הענט אריין; האבען די דאזיגע אנגעהויבען באמערקען, אז רב סענדער'ס זוהן האט א ביסעל „א הארט קעפעל", א „שווערע תפיסה" מיט א „קורצען זכרון"; דערצו האט סענדער אנגעהויבען ווערען רייכער און רייכער, און באלייטען האט ער געזעהען, ווי אזוי מע לערנט קינדער אויף דעם נייעם שניט, האט ער געקריגען מארקוס'ן א צוויי־דריי לעהרערס פון „היינטיגער וועלט", וואס אונזער יונגער העלד האט ביי זיי געגאשט פון יעדער זאך צו ביסעליך, עטוואס פון אויבען, אזוי אז צו 17—18 יאהר האט ער געהייסען זעהר א פיין בחור'ל, ניט ערגער פון א סך אזעלכע בחורים'לעך, וואס איך מיט אייך קאנען זיי זעהר גוט: זיי געהען זעהר שיין אויסגעפוצט; זיי האבען ביי זיך א סך ביכליך; צווישען זיך שמועסען זיי אויף דער גאס וועגען טורגעניעווען און שרייען אזוי שטארק, אז איהר מוזט זיי באמערקען; צייטונגען לייענען זיי אלערליי און מיט פרעמדע הענט שרייבען זיי אליין אויך א מאל אריין א קארעספאנדענציע אין א יודיש־

טהון, און — אז ער קומט זיך יא עמיצען אונטער די הענד, טהוט מען איהם א שטורך, א שנעל אין נעזעל, א ציפ ביים אויהער, אדער מע רוקט איהם אן דאס היטעלע איבער די אויגען, און מע מאכט פון איהם חוזק...

און שפעטער אז מיר האבען דערלעבט צו זעהן אונזער קליינעם העלד צו דער בר־מצוה, האבען מיר זיך זאט ניט געקאנט אנקוקען זיין שיינער צורה, און הגם מיר האבען פון איהם אליין קיין בעזונדערע שארפע חכמות ניט געהערט; דאך האט מען אונז דערצעהלט פון דעם דאזיגען פייער, פונ'ם דאזיגען מארקעל אזעלכע אנטיקלעך, אז מיר זענען באמת געווען ענציקט פון דעם דאזיגען יונגאטש. „שטעלט אייך פאר — אזוי האט דערצעהלט חיים חנה דער מלמד — אז מיט זיינע פליצליכע קשיות, וואס ער פרעגט ביי איהם, ביי זיין רבין, שטעלט ער איהם אזוי אנידער, אז ער, ר' חיים חנה מאלט אייך, וואס איז באמת א חריף, בלייבט אפהענטיג און קאן קיין מויל ניט עפענען אקעגען דעם דאזיגען תלמיד, וואס דארף אויסוואכסען עפיס א מין גאון אדער איך ווייס אליין ניט וואס!...“ איז נאך דא וואס צו רעדען פון סענדער'ס פערגניגען און פון מרים חיה'ס גליק, וואס האט זיך אויסגעגאסען אין טרערען? מיט וואס האט זי פארדיענט ביי גאט אזא ברכה? מיט וואס האט זי זוכה געווען צו האבען אזא תכשיט, וואס גאט און לייט טהון זיך פרייען מיט איהם? ניט אנדערש, אז דער וואס לעבט אייביג האט זיך ארום געקוקט אויף איהר, ווי זי קומט נעביך אפ ביי סענדער'ן, במעט ווי א דיענסט — גאט זאל ניט שטראפען פאר די רייד — ניט אנדערש, אז דאס איז איהר א רפואה צו דער מכה...

נאר מרים חיה האט א פנים ניט פארדיענט ביי גאט, אז איהר זוהן זאל באמת זיין א גאון־עולם; כל זמן ר' חיים־חנה דער מלמד האט געלעבט, איז מארקעל געווען אזא תכשיט, אזא גילדען קעפעל, אז קיינער האט איהם ניט געקאנט נעמען פארהערען, מחמת חיים חנה איז דערצו געווען א מזיק; ער האט קיינעם ניט געלאזט אויסרעדען א ווארט: ניט דעם פארהערער, ניט דעם תלמיד; ער האט גערעדט פאר

איהם א טאפ געטהון. סוכ׳ם יעגעם שבת אן איז אוועק געגאנגען א שם אויף דער גאנצער שטאדט, אז ביי סענדער בלאנק איז דא א מעזיניקעל, א מארקעל, עקט זיך מיט איהם די וועלט; עס איז איהם ניט אין פנים אריינצוקוקען אונ קלוג איז ער, אז עס זאל איהם גאר קיין גוט אויג ניט שאדען... איך וואלט א בעלן געווען אנטהון לייזער דעם בעל־עגלה׳ס יונגעלע אין א זיידען העמדעל, סאמעטענע הייזלעך מיט א גילדען יארמעלקעלע אונ הערען, וואס וועלען זאגען אט די אלע צבועקעס, וואס דארפען אנקומען צו סענדערס קעשעני, אויף לייזערס אנטיקעל וואס איז שען אונ קלוג, אז „עס עקט זיך מיט איהם די וועלט"? אבער דערווייל זעהען מיר פאר אונזערע אויגען סענדער׳ס מעזיניקעל אונ מיר לייענען גרויסע גילדענע אותיות אנגעצייכענט אויף זיין ווייסען שטערען:

„געלד וועסט דו האבען,
א פערד וועסט דו זיין..."

אונ דארט, ביי דער זייט, שטעהט לייזער דעם בעל־עגלה׳ס א זונדעל, א שווארץ „יונגבערעל" מיט א שמיר בולקע אין דער האנד (קוים דערלעבט דעם גליקליכען שבת!), אפגעריסען אונ בארוועס, מיט א פאר גלעזערנע אויגען, אונ אויף זיין בעוואקסענעם שווארצען שטערען איז אנגעצייכענט פארקעהרט:

„א פערד וועסט דו האבען,
א קבצן וועסט דו זיין..."

אך! פארוואס בין איך ניט קיין פאעט? איך זיץ אצינד בעגייסטערט, פול מיט מחשבות; איך וואלט אנגעשריבען דערויף א גאנצען שיר אין שענע קלינגענדע פערזען, מיט מעלאנכאלישע, פילאזאפישע, הויכע געדאנקען מיט טענות צום בורא שמים. פאר וואס קומט דאס, אז סענדער׳ס קינד וואס איז פונקט אזוי קלוג אונ מיט די זעלבע טאלענטען, ווי לייזער׳ס אידיאט, אונ פון דעסטוועגען געהט יעדער צו צו מארקלען מיט א פארטיג שמייכעלע, מיט א חנופה׳לע, מיט א קניפ אין בעקעל, אונ צו לייזער׳ס פעמפעס וויל קיינער אפילו קיין קוק ניט

פּאַטער מיט זיינע אייגענע קינדער, וואו דער גאַנצער סכסוך איז געגאַנגען וועגען איבעריגע עטליכע הונדערטער, וואס מיט דעם האָט מען געקאָנט פּשוט מציל זיין פון הונגער און פון דחקות אַ גאַנצע הויזגעזונד; געלד האָט טאַקי דער פּאַטער געגעבען, נאָר בלויז האָט ער אָפּגעצאַפּט בּיי די אומגליקליכע קינדער אַ סך מעהר, ווי אויף עטליכע הונדערטער... אַז איך האָב אויף אַ ציקאָוועסט, אַ פרעג געטהון דעם איינגעשפּאָרטען פּאַטער, צו וואס האָט איהם געטויגט דער גאַנצער טאַראַראַם מיט די בזיונות, מיט די טרעהרען אומזיסט און אומגישט? האָט ער מיר גאַנץ ערנסט געענטפערט:

— אַ קינד טאָר מען ניט ווייזען קיין וועג. אַ קינד איז אַ חזיר, אַ קינד דאַרף מען לערנען, סע זאָל וויסען, אַז אַ קערבּעל איז ניט קיין הונט, וועט ער אויך וויסען אויף דער עלטער, ווי אַזוי זיך צו בּעגעהן מיט אַ קינד און ווי אַזוי מע דאַרף היטען אַ קערבּעל הײַנטיגע יאָהרען.—

סע פאַרשטעהט זיך אויף אַזאַ לאָגיקע האָב איך ניט געהאַט וואס צו ענטפערען...

די צווייטע סיבּה, וואס מאַרקוס איז געווען טהייערער בּיי סענדערען כמעט פון אַלע קינדער, איז ווייל מרים חיה איז בּיי איהם געווען דאָס צווייטע ווייב, און אין גאַנצען איהר לעבּען איז געווען אָפּגעהאַנגען אָן איהר טהייערען בּן־יחיד.

„נו מילא? פרעגט מיך דער לעזער, וואו שטעהט דאָס אַז די קינדער פון׳ם צווייטען ווייב דאַרף מען בּעסער ליעב האָבּען?" נו מילא? ענטפער איך אויך דאָס אייגענע; מילא אַהין מילא אַהער — סע איז פאָרט אַזוי איינגעפיהרט בּיי געוויסען קלאַס יודען. נאָר למאי זאָלען מיר אַוועקגעהן פון׳ם אמת? מאַרקוס איז טאַקי געווען איין אַנטיקעל, וואס מען קריגט עס גאָר ניט. די גאַנצע שטאָדט האָט מיט איהם געהאַט צו טהון; אַז סענדער האָט געבּראַכט דעם ערשטען שבּת דיעם פינף יעהריגען מאַרקעל אין בּית־המדרש מיט אַ זיידען העמדעל, סאַמעטענע הייזלעך און מיט אַ גילדען היטעלע, האָבּען איהם אַרומגערינגעלט אַ מאַסע יונגלעך ווייסע חברה׳ניקעס, און יעדער האָט

ווייסען גאר סענדער'ן; מיר געדענקען איהם, אז ער איז אמאל, ניט היינט געדאכט, געווען א געמיינער יוד, א חלפן, א פעלהענדלער, א מוכר־תבואה'ניק, אונ היינט... היינט איז ער סענדער בלאנק! קוקט אייך גוט צו צו איהם: אפשר איז ער אייך אויך קענטליך, אזוי ווי מיר?

דאס פיערטע קאפיטעל.

טראקטירט פון מארקוס'ן אליין.

שוין צייט, שוין צייט צו פארנעמען זיך אביסעל מיט דעם יונגסטען פון דער פאמיליע בלאנק; שוין צייט, אז אונזערע לעזער זאלען אביסעל נעהנטער זיך בעקאנען מיט אונזער יונגען העלד, מיט אונזער שיינעם מארקוס בלאנק, — דאס קלענסטע אונ דאס בעסטע קינד פון סענדער'ן.

„דאס קלענסטע אונ דאס בעסטע"; אזא מיינונג איז געווען ווע־גען מארקוס'י דער פאטער אליין איבער צוויי זאכען. ערשטענס האט סענדער ליעב געהאט זיינע קינדער, ווען זיי זענען נאך געווען קליינע, ברעקעלעך, קארפוזיקעס; אונ ווי באלד די דאזיגע קארפוזיקעס האבען אנגעהויבען אונטער צו וואכסען, אזוי האט אונזער פיינער סענדער אנגעהויבען באקומען צו זיי א שנאה, וועלכע איז געוואכסען אלע מאל שטארקער אונ גרעסער; ער האט געקוקט אויף זיי ווי אויף שותפים, ווי אויף פרעטענדענטען אויף זיין גוטס, אונ אהן קריג, אהן סצענעס, אהן פעטש האט זיך נישט געמאכט קיין שמחה, קיין חתונה; דער פאטער האט געארבייט מעשים, געטופעט מיט די פיס! די מוטער האט געוויינט, די קינדער האבען געגאסען מיט טרעהרען, — אונ דער סוף האט זיך אויסגעלאזט אז סענדער האט געמוזט עפענען די האנט אונ מיט טויטע קללות אפציילען געלד, וויפיעל מע האט בעדארפט.

ביי א סך גאנץ לייטעשע מענשען פיהרט זיך אזוי; דער מחבר פון דער דאזיגער געשיכטע איז ניט איין מאל געווען איין עדות ביי אזעלכע פיינע סצענעס, ניט איין מאל געווען א פערמיטלער צווישען

און מיט קלײנע מעשה'לעך געבונדען און געפלאָכטען, אַזוי אַז ס'עס ברעכט דעם מוח!...

און אַזוי געהט זיך ר' זיאַמקע אַוועק געביך אָהן געלד, אָהן כּח, איין אויסגעמוטשעטער אַ נאַמער פון שװײס, און פאַר זיין אַוועקגעהן מוז ער נאָך אויסהערען אַ לאַנגע נאַמאַציע פון ר' סענדער'ן, אַז ניט אַזוי האַנדעלט מען, אַז מען זאָל דאַרפען אָנקומען צו יענעם, און מע טאָר זיך ניט פיהרען אַזוי גרויס, און מע דאַרף זיך היטען פון שלעכטע שותּפים, און מע דאַרף וויסען ווי אַזוי צו האַנדלען און מיט וועמען צו האַנדלען, און מע זאָל פרעגען ביי איהם, ביי סענדער'ן וואָלט ער קלאָהר געמאַכט און געוויזען אַ דרך אין אַלע געשעפטען, און ביים געזעגענען זיך בעט איהם סענדער אַמאָל אַריין קומען, מהיכא תיתא, אַביסעל שמועסען... ר' זיאַמקע לויפט אָהן אַיין אָטהעם און האָט מורא זיך אַרומקוקען! עס געהט איבער אַ קליינע צייט; מע דאַרף אָבער פאָרט די קלינגערס; וואָס טהוט מען? ער געהט נאָך אַמאָל צו ר' סענדער'ן טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה?... ווייטער די זעלבע געשיכטע; ווייטער אַמאָל דאָס אייגענע; און אַזוי איז מיט רב זיאַמקע, מיט ר' חיים'ן, מיט ר' איציק'לין, און אַזוי איז מיט אַלע זיינע אַלטע בעקאַנטע. אָט אַזאַ מין נפש איז ער.

אונזער סענדער — איז ניט בעסער און ניט ערגער פון אַלע אַנדערע אויפגעקומענע גבירים, פשוט'ע מענשליך, וואָס קענען קיין אַנדערע פאַרגעניגען נישט האָבען פון קיין זאַך אַ חוץ געלד און כּבוד.

אייגענטליך וואָלט איך דאָ בעדאַרפט אַביסעל בעשרייבען די ביאָגראַפיע זיינע, ווער איז ער? פון וואַנען שטאַמט ער אַרויס? ווער זענען זיינע עלטערן. מיט'ן גרעסטען און מיט'ן שענסטען כּבוד וואָלט איך דאָס געטהון, ווען איך זאָל דאָס וויסען. איז דען מעגליך, אַז דאַמאַניקטען זאָלען קענען אַ גאַנצע וועלט? און וואָס איז אונז דער אונטערשיעד — לאָמיר שמועסען עפענטליך — וואָס געהט אונז אָן, ווער איז געווען סענדער'ס זיידע, צי סענדער'ס באָבע? צי איז זיין פאָטער געווען אַ מלמד, אַ שוסטער, אַ באָנדאַר צי אַ מעקלער? מיר

שטעלט אייך פֿאָר, אַז פֿאַר צוויי יאָהרען ווינטער, אַרום חנוכּה צו אַרום פּורים — איך געדענק ניט אַקוראַט — קומט צו מיר אַריין אַ יוד. גוט מאָרגען! — גוט יאָהר! זעהר פֿיין! און מישט מיר אויף אַ מעשׂה...

רב זיאַמקע בייסט זיך די נעגעל, קראַצט זיך אונטער דער יאַרמאַלקע, ער הוסט, ער קלאַפּט מיט די פֿיס, ער פֿאַרשפּיליעט זיך די קאַפּאָטע, ער ריקט אָן דאָס היטעל שטאַרק, שטאַרק, און סענדער דערצעהלט גאָר אַ נייע מעשׂה גאַנץ אַנגענעהם, בּהדרגה, מיט זעהר שענע ווערטער פֿאַרפֿראַוועט, אָהן איין אויסלאַז, אָהן איין עק! רב זיאַמקע שפּרינגט שוין אונטער און פֿאַלט אַריין אין די רייד, שוין גאָר אָהן דרך ארץ:

— פֿאַרשטעהט איהר, רב סענדער? האָב איך בּיי אייך געוואָלט בּעטען אַ גמילות חסד אויף אַ קליינער צייט.

— אַ גמילות חסד?! פֿרעגט סענדער שטאַרק, שטאַרק פֿער־וואונדערט, גלייך ווי מע האָט איהם דערצעהלט, אַז דער און דער האָט גענומען דאָס גרויסע געווינס, אָדער ס'איז געווען נאָר וואָס אין דרויסען איין הריגה, אַ שׂרפֿה, אַ מגפֿה...

— יאָ, אַ גמילות חסד — ענטפֿערט זיך רב זיאַמקע נישט הויך, נישט שטיל, גאָר אַזוי מיטעלמעסיג, ניט צופֿאַרשטעהן, וואָס וואונדערט זיך דאָס עפּיס אַזוי רב סענדער? — יאָ, אַ גמילות חסד, בּיז וועסנע; נישט קיין סך: אַ רובּל צעהנטויזענד.

— איצט האָב איך נישט, בּנאמנות, איך האָב ניט איצט בּיי זיך, קיין שלעבּין; איך זאָל אַזוי ריין זיין פֿון שלעק מיט אייך אין איינעם. פֿאַר וואָס האָט איהר מיר געבּעטען ניט געזאָגט? געבּעטען האָב איך גראָד יאָ געהאַט, איז געקומען צו מיר אַ מענש פֿון גבריאל פֿעלקענשטיין און לעגט מיר פֿאַר איין עסק, אַזוי ווי אין מיטיקיווקע סטראָיעט זיך היינט אַ נייע פֿאַבּריק, און גבריאל פֿעלקענשטיין האָט געמאַכט אַ קאָנטראַקט מיט די שותּפים נאָך פֿאַר אַ יאָהרען, אַז דער וואַלד דער מיטיקיווער א. ז. וו. — אָהן איין אויסלאַז, מיט מעשׂיות

דאך געהערט מסתמא, אז איך האב אוועק-געקויפט ביי דעם פריץ שישינסקין אין גאנצען די ווייץ אונ מהמת...

— איך וויס. איך האב געהערט — שלאגט איהם סענדער איבער אינמיטען — איך האב געהערט פון אייער גילדענעם געשעפט. איך בין אייך ווענינ וואס מקנא, ר' זיאמקע, אבער גאר ווענינ! ווייסט איהר־זשע פאר וואס? איך וועל אייך דערצעהלען! אט דער שישינסקי האט ביי מיר פאר פיער יאהרען געוואלט לייהען פינפציג טויזענד קערבלעך אונ דווקא אויף גוטע קאנדיציעס. איך האב אבער דעמאלט געהאט איין עסק מיט'ן קאשקיוועקער פריץ, די מעשה איז אזוי געוועזען...

אונ סענדער האט אוועק געצויגען א שפאגעל נייע מעשה אויף נייע זעקס שעה, ר' זיאמקע איז שוין פיטש נאס: עס רינט פון איהם דיקעס שווייס; ער ווישט זיך געביך מיט דער פאלע אונ זיפצט ווי איין אומגליקליכער פלעגער אין געפענגעניס; ר' זיאמקע שלאגט איהם איבער די רייד:

— האט מיר קיין פעראיבעל ניט, ר' סענדער, וואס איך שלאג אייך איבער די רייד... איהר ווייסט, וואס איך בין געקומען צו אייך?

— ניין; פון וואנען זאל איך וויסען?

סענדער בלאנק האט גאנץ גוט געוואוסט, וואס רב זיאמקעס וויזיט בעדייט, נאר ער מאכט א נאיווע פנים אונ קוקט איהם אין די אויגען אריין.

רב זיאמקע איז אויפגערעגט געווארען אונ זאגט זיך גאנץ פרייהליך:

— פארשטעהט איהר מיך, רב סענדער, די מעשה דערפון איז אזוי: איך האב די ווייץ אוועקגעקויפט מיט א שותף, מיט אברהם זאלצוואסער...

— מיט אברהם זאלצוואסער? גאט זאל אייך אבהיטען, ר' זיאמקע! דאס איז דאך א שווינדלער, א דרעהער א רוצח, א קוילער,

און נישט פאר קיינעם, נאר פארן ווייב האט ער ליעב זיך פארגינען אמאל מיט א געלעכטער.

— וואס זאגסט דו עפּיס. מרים חיה, אויף ר' זיאמקע, דעם מיוחס — חא־חא־חא? געדענקסט איהם חאטש, א רוח אין זיין ט...?

קיין פעטער אנבייסען, קיין גוט גלאז וויין האט ניט געקאנט איהם צושטעלען אזא פערגעניגען, ווי ר' זיאמקע וכדומה אזעלכע לייט, ווען זיי האבען בעדארפט אנקומען צו איהם. אויפ'ן שענסטען אופן און מיט'ן גרעסטען כבוד האט אונזער סענדער צוגענומען דעם געעהרטעסטען גאסט ביי זיך אין קאבינעט, געבעטען זיצען, געגעבען א פאפּיראס, אנגעצונדען און אונטערגעטראגען דעם גאסט א שוועבעלע, געפרעגט „וואס האט איהר עפּיס אזא שלעכט פנים? און געגעבען איין אויסרייד, „פאר וואס זעהט מען אייך עפּ״ם ניט?" ווי אויף נאדלען איז דער גאסט געזעסען; ער האט שוין לאנג אויסגערויכערט דעם געשענקטען פאפּיראס; ער האט שוין לאנג זיך אויסגעהוסט דריי מאל און אכצעהן מאל זיך אונטערגעהויבען אויפ'ן בענקיל, אבגעווישט דעם שוויים, גוט אויסגעשנייצט די נאז ארויס־ גענומען און געמאכט זיך איין איינענעם פאפּיראס, איינעם, דעם אנדערען, דעם דריטען, עטליכע מאל געפּרווט אנהויבען צו רעדען, וואס ער בעדארף און איבערגעהאקט געווארען אוים'ן ערשטען ווארט — און סענדער האט אלץ דערצעהלט פון זיינע געשעפטען, פון זיינע פערפאלענע חובות, פון זיינע משפּטים, וכדומה, מיט גרויס התלהבות, גלייך ווי דער גאסט בעט איהם, וויינט און חלישט פאר איהם ער זאל איהם „אין גאנצען" דערצעהלען און חס ושלום ניט דורכלאזען קיין ברעקעלע... נאר יעדע זאך דארף זיך אבער האבען איין עק און א מענש האט זיך א גאל! דער גאסט, ר' זיאמקע, אדער ר' חיימקע, חאפּט די מינוט און הויבט אן גלייך, גיך אין איין אטהעם:

— איך האב אייך געוואלט בעטען, ר' סענדער, איהר האט

קרובים האט איהם געשענקט פון זיך א לי — איז געווארען „סענדער'ל") אונ צום סוף (א צייט מיט יאהרען האט מען גישט געוואוסט זיין פאמיליע) סענדער בלאנק!... ר' חיימקע, ר' זיאמקע, ר' מאיר'ל, האבען ביסלעכווייס אויפגעהערט צו פארדייסען פאר סענדער'ן די נאז אונ האבען אנגעהויבען ארומדרעהען זיך ארום דעם אויפגעקומענעם נגיד, פריהער געבענדיג איהם צו וויסען, אז ער איז פון די „אויפגעקומענע", מיט אזעלכע אויסריידליך למשל: „א! שלום עליכם, א בעקאנטער יוד! דאכט זיך סענדער? וואס זשע מאכט איהר עפים גוטס? עפים זאגט מען אויף אייך, אז סע געהט אייך אהן עין הרע זעהר גוט?..." אונ נאכדעם שוין: ר' סענדער סערדצע! מיר שטעהען דאכט זיך אויף איין סטאנציע? קומט אריין אויף דער נאכט צו אונז אביסל!..." „א, ר' סענדער! איהר דערווייטערט שוין זיך פון אונז?" „איך האב צו אייך א קליינע בקשה, ר' סענדער: עטליכע טויזענד קערבלעך אויף צוויי חדשים..." „אך! וועמען זעה איך? ווען איך וויים, אז איהר זענט היע!..." אונ נאכדעם: „מיר ווילען, די גאנצע שטאדט וויל, זי הלישט, אויסקלויבען אייך פאר א גבאי, פאר גלאסנע, דעפוטאט, פאר דירעקטאר אין באנק", „הער בלאנק! מיר האבען די עהרע, מיר בעטען איהר זאלט אונז ניט אבזאגען, זייט אזוי גוט אונ געהט אריין אין אונזער לאגע, איהר זענט זיך ביי אונז ווי זאגט מען עפים, איהר פארשטעהט צי ניין?..."

אונזער סענדער איז ניט געוועזן, פון די דאזיגע, וואס פאר־חלינען זיך מיט זייער מזל אונ בלאזען, ווי מע זאגט, פון זיך; ניין! ער קאן אויסהערען די דאזיגע אלע קאמפלימענטען גאנץ גלייכגילטיג מיט ענוות, גלייך ווי ער וואלט גאר אזא כבוד ניט פערדיענט, אונ ענטפערען, אז ער איז נישט מסוגל, נישט מיט אלעמען, נישט אויפגעלייגט, סע איז דא גרעסערע פון איהם; אבער דארט, טיעף — טיעף אין הארצען האט ער געמעגט שטארק אנקוועלען פון ביידע זייטען: אי וואס ער האט דערלעבט אזא כבוד, אי וואס אט די אלע בעלבתים האבען אראבגעלאזט די ווידלען אונ פארשטעהען דרך־ארץ;

ארץ פאר'ן מאן, נישט מחמת „אהבה" נאר מחמת „יראה", דאס הייסט נישט אזוי פאר ליעבשאפט ווי פאר אפשיי. סענדער איז געוועזן א יוד, וואס ביי זיך אין שטוב האבען אלע פאר איהם געהאט דרך־ארץ, פונ'ם ווייב ביז'ן געבאלעוועטען מיזיניק מארקוס. אויפ'ן לשון פון די „העכסטאינטערעסאנטע ראמאניסטען" קען מען זאגען, אז סענדער איז געוועזן א דעספאט, א טיראן... איך וואלט נאך צוגעזעצט דאס ווארט „מערדער", איז ער אבער געוועזן ווייט פון א מערדער, ער איז געוועזן א יוד גלייך מיט אלע יודען, וואס ביי זיך אין שטוב האט ער געהאט די דעה און ווייטער קיינער ניט, און אז מיר האלטען שוין דערביי געבען מיר דא איבער אביסעל זיין ביאגראפיע אין קורצען: סענדער איז געוועזן אמאל א קליין מענשעלע, גאר א קליין מענשעלע. דאס איז געוועזן שוין לאנג, אבער גאנץ לאנג, נאך איידער ער האט געהאט די קליינערס, אז ער האט נאך געהייסען סענדער חלפן (למאי זאלען מיר לייקענען? ער איז געוועזן א חלפן) האט ער זיך דעמאלט אנגעליטען פון די שענע יודען, זיידענע יונגע־לייט, גבירי'שע קינדער. אוי האט ער זיך פון זיי אנגעליטען! אוי פלעגט ער שטעהן פאר זיי כעבדא קמיה מאריה, האבען דאס ניי'עהריגע קדחת! אוי פלעגט ער זיי מקנא זיין און אוי פלעגט איהם אויף זיי ברענען!... און נאכדעם, אז ער איז פון א חלפן ארויף אויף דער מדרגה פון א בעל־הלואה, און פון א בעל־הלואה אויף א פעלהענדלער, פון א פעלהענדלער א גראבאר־שטיק, פון א גראבארשטיק א צעלניקער, פון א צעלניקער א קאמיסיאנער, פון א קאמיסיאנער אליין א סוחר, א צוקערהענדלער, א גרויסער סוחר, א רייכער סוחר, ביז א באנקיר, — איז ער אלס געוואכסען העכער און העכער אין די אויגען פון זיינע בעקאנטע און האט אנגעהויבען ארויסווארפען איינציגווייז די פריהריגע נעמען, ווי א פויגעל וואס ווארפט פון זיך איינציגווייז די אלטע פעדערען, און האט אנגעהויבען צו בעקומען נייע נעמען: סענדער גראבארניק, סענדער צעלניקער, סענדער הארטאווניק. (איינער פון זיינע ארעמע

— אַז וָואס ? חַס וְשָׁלום ! דו ווילְסְט נָאר, איך זָאל גֶעמֶען אויף מַיינֶע עֶלְטֶערֶע יָאהרֶען און אַוֶועקְגֶעבֶּען אַזַא קַאפִּיטַאל מִיט גֶעלְד דֶער רוּחַ וַוייסְט וֶועמֶען, עֶפִּים פַּייפֶערְ׳ס, גַנָבִים, שְׁלֶעפֶּערְס !

שְׁלֶעפֶּערְס ?

— פֶּערְשְׁטֵעהט זִיך שְׁלֶעפֶּערְס ! זָאלְסְט דו מַאקֶע וִויסֶען, אַז סֶע אִיז שְׁלֶעפֶּערְס, קַבְּצָנִים, כְּלָבִים, שַׁארְלַאטַאנֶעס, פְּלִיהֶערְס, אָנְזֶעצֶער, גִיטָא אֵיינֶער אַ רֶעכְטֶער, אַלֶע אויף פְרֶעמְד גֶעלְד, אַבִּי קַארֶעטֶעס, פֶּערְדְלֶעך ! סֶע אִיז גָאלֶע הוּלְטַאיֶעס, בְּלוּטְזֵייגֶערְס, קוּלֶעסְפַּאט... קוּלֶעסְפַּאטַארְנִיקֶעס... וְוִי אַזוֹי הֵייסְט דָאס, דָארְטֶען בַּיי דִיר, מַארְקוּס אִין דִי הַיינְטִיגֶע בִּיכְלֶעך ?

עֶקְסְפְּלָאאַטַאטֶערֶעס, — פַּארְרֶעכְט אִיהם מַארְקוּס.

— עֶקְסְלָאפַּאטַאטְשְׁנִיקֶעס, מֶערְזַאוְוצֶעס, סְוָואלָאטְשֶׁעס ! — און גֶענוּג ! און מֶע ווִיל, אִיך זָאל מִיך מִיט זֵיי מְשַׁדֵךְ זַיין, אָ, ווִי לַיינְג קְרֶענְקֶען זֵיי, נִיט דֶערְלֶעבֶּען זָאלֶען זֵיי דָאס !

— עֶס, סֶענְדֶער, דֶערְוַוייל עֶסְט דו נִיט.

— אִיך עֶס, אִיך עֶס ; וָואס דֶען טְהוּ אִיך ? זֶעהסְט דו, אָט דֶער דָאזִיגֶער גֵרְשׁוֹן, גֵרְשׁוֹן מִירְמֶעלְשְׁטֵיין אָט דָאס הֵייסְט אַ לַייטִישֶׁער מֶענְשׁ, אַ מֶענְשׁ, אַ פַּיינֶער מֶענְשׁ, אַ גֶעשְׁטֶעלְטֶער מֶענְשׁ, אַ בֶּערִיהמְטֶער מֶענְשׁ, אַ מֶענְשׁ, וָואס סֶע הֵייסְט מֶענְשׁ, וָואס מֶע קָאן אויף אִיהם זָאגֶען מֶענְשׁ, מִיט אֵיינֶעם וָוארְט אַ מֶענְשׁ !... ווִי מֵיינְסְט דו, מִרְיָם חַיָה, אַ שְׁטֵייגֶער, אַז אִיך זָאל וֶועלֶען מִיט אִיהם אַ שִׁידוּךְ טְהוּן, וָואס ווָאלְט עֶר גֶעזָאגְט, הַא ?

— אִיך וַויים ? וָואס קָאן עֶר זָאגֶען, סֶענְדֶער ? אִיך ווַיים וָואס ?

— אַדְרַבָּה, ווִי מֵיינְסְט דו, מִרְיָם חַיָה ? אִיך ווִיל הֶערֶען דַיין מֵיינוּנְג.

— מַיין מֵיינוּנְג ? אִיך מֵיין, אַז... אִיך מֵיין גָאר נִיט.

פַּארְהַאן בַּיי אוּנְז אַ סַך אַזֶעלְכֶע וַוייבֶּער. וָואס מֵיינֶען „גָ א ר נִ י ט“, וָואס מֵיינֶען נָאר דָאס וָואס דֶער מַאן ווִיל און וָואס דֶער מַאן הֵייסְט. מִרְיָם חַיָה אִיז גֶעוֶוען אֵיינֶע פוּן דִי וַוייבֶּער, וָואס הָאבֶּען דֶרֶךְ־

— לאָז זיין אַ מיטעלשטיק מיט איין עקשטיק מיט אַ קאָפּ — זאָגט סענדער — איך רעד פון דעם שווייגען רעד איך.

— וואָסער שווייגען, סענדער? נעם אָט דאָס איז אַ גוט שטיקל, סענדער

— טויזענד מאָל דאַרף מען דיר זאָגען, צו וואָס? איך רעד פון גדליה דעם שדכן, רעד איך. ער שרייבט שוין ווידער צוויי מאָל וועגען דעם דאָזיגען גראַבּיאַן!

— וועגען וואָסער גראַבּיאַן?

— איך האָב דיר שוין דאָכט מיר צעהן מאָל געזאָגט, אַז גדליה דער שדכן דולט מיר אַ ספּאָדעק, איך זאָל אַ שידוך טהון מיט מאיר קוואָשע, אָט דעם בעל-עגלה יונג, וואָס פערמאָגט ניט מיין מיסט, דו פערשטייסט? אַ חוצפּה פון אַ שווייגען!

— וואָס הייסט, סענדער? מע זאָגט דאָך אָבער, אַז ער איז איין עושר, אַ גביר! נעם, סענדער, דו האָסט דאָך ליעב אַ געפּיהלטע באָך?

— איין עושר? אַ גביר זאָגסטו דו? אַ קבצן, איין עני ואביון! זעהסטו דו דער שותף זיינער, מאָטיל פרידמאַן, האָט אַביסיל געלד, נאָר וואָסער אַ געלד? געראַבּעוועט, געגנבעט, אויסגעריסען מיט גוואַלד, אַזוי ווי ראובן ביימשעלע, אָדער שמחה פייג איז אויך אַ גלייכער שידוך? האָ? ווי מיינסטו דו אַ שטייגער? אַ יאָ אַ פיינע זאַך? סענדער בלאַנק מיט שמחה פייג צוויי גלייכע מחותנים, אַ יאָ?

— איך ווייס? מיר דאַכט, אַז [illegible] שמחה איז אַ... פיינער מענש...

— אַ פיינער מענש זאָגסטו דו? נו, און רב יואליק שלעפּער און רב אייזיק באָבטשייקע? און זלמן קרום-פּנים? אויך פיינע מענשען? האָ? זאָל איך זיך מיט זיי אויך משדך זיין? ווי מיינסטו דו?

איך זאָג דען, סענדער, אַז?..

אמת, סע איז געווען נאך צוויי, דריי מארקוס'ן, נאר ניט אזעלכע מארקוס'ן, ווי אונזער מארקוס, מיט אזעלכע גרויסע בלויע אויגען, מיט אזא ברייטען ווייסען שטערען, ניט אזעלכע שיינע, בלאנדע געקרייזעלטע האר, מיט אזעלכע שיינע ווייסע הענט מיט אזא הויכען גרויסארטיגען שטאלט, מיט אזא שיין, ליכטיג, ריין פנים, מיט אזעלכע איידעלע מאניערען, מיט אזא איינגענומענעם רעדען — לאכט, לאכט, איהר געבילדעטע מאמזעלען, „קורסיסטקעס"! אויב אייערע איידעלע הערצער זענען נאך ניט פערדארבען געווארען פון פערשיעדענע פרייע, מאדנע געדאנקען, וועלען זיי זיך נאך קענען קלאפען בעגעגענדיג אזא מאנספערזאן, אזא שיינעם קאוואליער ווי אונזער יונגער העלד מארקוס בלאנק, מיט וועלכען מיר טרעטען ארויס מיט גרויס נדלות אויף די בלעטלעך פון אונזער אמת'ער ערצעהלונג. איך ווייס, איהר וועט מיר ענטפערן: וואס קומט אונז ארויס פון א שיין פנים מיט א גרויסען שטאלט? דער עיקר איז, צו האט ער עפיס אין קאפ, אין הארצען? וואס אמת איז אמת; מיין העלד האט די נאטור ניט געשיינקט קיין בעזונדערע פעהיגקייטען, אדער טאלאנטען; ווער פערמאגט אבער אזא גוט, ווייך, ווארעם הארץ, ווי מארקוס האט? ווער פערמאגט אזא גליקליכע לאגע צו זיין א זוהן, א בן זקונים ביי סענדער בלאנק, וואס קאן איהם געבען נדן, וויפיעל מיינט איהר? צוואנציג טויזענד, דרייסיג טויזענד אונ פאר וואס ניט קיין פופציג טויזענד רובל? סענדער וועט איהם געווים געבען פופציג טויזענד רובל, אויב ער וועט קריגען דעם שידוך וואס ער וויל. אונ דעם שידוך, וואס ער וויל, פאר וואס זאל ער איהם ניט ערלייכען? מיט וואס איז סענדער בלאנק ערגער פון גרשון טירמעלשטיין.

— וואס זאגסטו דו, מרים־חיה, אויף דעם דאזיגען פארך? — זאגט סענדער צום ווייב אונ קוקט אריין אין די פיש אריין.

— אויף וואסער פארך, סענדער? וואס פאר א פיש ווילסטו דו? א מיטעלשטיק? אַין עקשטיק? צו א קאפ?

סענדער ליעב געהאט מעהר פונ'ם גאנצען זיין גרויס הויז, מחמת די איבעריגע חדרים זענען געוועזען אויפגעפוצט אויף היינטיגען מאניער, אונ זייער גרינג, רויכיג מעבעל האט נישט געקאנט אויסהאלטען אויף זיך דעם שווערען קערפער פונ'ם געשעצטען ה' בלאנק. דריי פריבארען זענען אויפ'ן טיש געלעגען: פאר סענדער'ן מיט זיין ווייב, אונ פאר מארקוס'ן.

אונזערע לעזער זענען נאך ניט באקאנט מיט די איבעריגע צוויי פארשוינען. ביז וואנען סענדער וועט זיך אפ פארטיגען מיט די גע־זאלצענע זאכען וואס שטעהען דא אויפ'ן טיש, וועלען מיר איין קוק באטראכטען סענדערס ווייב מיט איהר זוהן מארקוס'ן.

מרים־חיה, די מאדאם בלאנק איז נאך גאר א יונגע פרוי, פון א יאהר 36 נישט מעהר; זעהר א שענע, א קלאר ווייסע, ווי געפאלע־נער שנעה; מיט זעהר שענע בלויע אויגען אונ שווארצע ברעמען, מיט זעהר איין איינגענעמען סימפאטיש געזיכט; דאס גוטקייט איהרס ליגט איהר, ווי מע זאגט, אויפ'ן פנים. מרים־חיה איז א פשוטע, ערה־ליבע, אונ א פרומע יודישע פרוי: זי טראגט נישט קיין אייגענע האר; פרעמדע טונקעל רוסאווע צעפ באשיינען איהר קאפ; אונ געקליידעט איז זי ניט נאך דעם לעצטען זשורנאל, נאר ריין, ציכטיג, „משעפעקע", איינגענומען; איהר וואוקס איז ניט זעהר קליין, דאך ווייזט זי אויס ווי א קינד, ווי א ליאלקע נעקעגען איהר מאן, וואס זי שעצט איהם העכער אונ גרעסער פון אלעם אויף דער וועלט, אונ סענדערס ווארט איז ביי איהר להבדיל א דין. זי איז ביי איהם די צווייטע פרוי אונ האט מיט איהם איין אונ איינציגען זוהן מארקוס, וואס די נאטור האט איהם געשענקט מרים-חיה'ס שענקייט מיט סענדער'ס גבורה אונ אין איינעם איז פון איהם ארויס אקוראט אזא זעלטענער הילד, ווי מיר דארפען אין אונזער ראמאן. ארויסלאזען איהם אויף דער גאס, ווען עס שפאצירען אונזערע מאמזעלען מיט די דאמען, איז געוועזען מיין איך א געפעהרליבע זאך, ווארום אין דער שטאדט, וואו עס קומט פאר אונזער אמת'ע געשיכטע, איז דער צווייטער מארקוס ניט געוועזען;

— אוגערקעס.

— געדענק זשע, וואס איך האב דיר אנגעזאגט מכח די פיש.

— מכח די פיש — זאגט פרויקע.

— איצט גיה!

פרויקע איז ארויסגעגאנגען און סענדער האט גיך, גיך געענדיגט מיט'ן אנבייסען, האט זיך ארומגעטרייסעלט, אפגעווישט מיט דעם טישטיכיל די ליפען, די הענט, אויפגעשטאנען, אויסגעגלעט דעם בויך, פערריכערט א גראבען ציגאר און האט זיך אראפגעלאזט אין דער בעקאנטער קרעסלע אריין. די ציגאר האט ארויסגעלאזט און צוטראגען איבער'ן גאנצען קאבינעט זעהר א שיינעם אראמאט און סענדערס געדאנקען זענען אוועק ווייט ווייט אין קיך אריין און עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז ער הערט א ריח פון געקאכטע פיש; סענדער האט צושפרייט די נעזליכער און האט מיט'ן גאנצען כח גענומען אריינשלעפען צו זיך אין גאז אריין דעם שיינעם, געשמאקען אראמאט פון די אויסגעצייכענטע געפילטע פיש, און אזוי האט ער געחאפט א דרימיל זיצענדיג אין קרעסלע אויף א האלבע שעה. אויפגעשטאנען האט ער זיך גענומען אביסיל צו די געשעפטען, אפגערעדט מיט א צווייי דריי מעקלערס, איבערגעזעהען די בריעף פון דער פאסט, אפגעענטפערט וועמען מע דארף און האט א קלונג געטהון צו פרויקען און האט געהייסען גרייטען צום טיש.

אז אונזער סענדער האט אריין געטראטען מיט א פארחלש'ט הארץ אין עס-צימער אריין, איז שוין דער לאנגער דעמבענער טיש געווען אין גאנצען גרייט מיט די טעלער, מעסערס, לעפעל פלעשער און קליינע פלעשעלעך, גלעזער און קליינע גלעזעלעך, מיט אלערליי געזאלצענס, הערינג געשניטענער, הערינג געהאקטער, שמאלץ הערינג, גערויכערטער הערינג, געמאראנירטער הערינג, קליינע הערינגלאך, סערדעלען, איקרע און ווארשעווער קאלבאסען. דאס עס-צימער אליין האט מיט'ן שטארקייט פונ'ם מאסיווגע מעבעל געחאפט דעם אמבליק פון ר' סענדערס קאבינעט; נאר די דאזיגע צוויי חדרים האט

— און בע׳טעם׳ט, מאַסטקע, ווי מיט קליי, רויטלעך, געדעכטע מיט פעפער, היים, אויסגעזאָדען. דו הערסט צי ניין?

— איך הער, איך הער.

— קיין זראַזע דאַרף מען היינט ניט — האָט סענדער ווייטער אַרויסגעגעבען אַ אינסטרוקציע.

— דאַרף מען היינט ניט — זאָגט פּרויקע.

— אויפ׳ן אָרט פון׳ם זראַז איין עסיג פלייש.

— עסיג פלייש — זאָגט פּרויקע.

— געגזען פלייש אין סופּ.

— געגזען פלייש אין סופּ — זאָגט פּרויקע.

— די דרויבעלעך פון די גענז אויך אין סופּ אַריין.

— אויך אין סופּ אַריין.

— בעשיטען מיט גרייפּלעך.

— מיט גרייפּלעך.

— אַ ציטעם פון פּאַסטערנאַק.

— פון פּאַסטערנאַק.

— סע איז נאָך דאָ ביי אונז פון׳ם ווייסען וויין? האָט פּלוצים סענדער אַ פרעג געטהון און אַנידערגעשטעלט אויף פּרויקען אַזעלכע אויגען, גלייך ווי אייגער רעדט: „זאָג שוין, זאָג, ממזר, נאַ, שטעך מיך, קוילע מיך!...“ פּרויקע איז גאַר צומישט געוואָרען; ער האָט זיך אַ חאַפּ געטהון מיט ביידע הענט ביים שטערען, ביי די קנעפּליך פון׳ם פּידזשאַק, ביי די עלענבויגענס, ביי די קעשענעס און האָט אַ וואָרף געטהון מיט די אויגען אויף דער סטעליע, גלייך ווי דאָרט איז געווען אָנגעציינענט, וויפיעל בוטעלקעס וויין עס געפינט זיך נאָך ביי סענדערין אין קעלער, און קוים מיט צרות געענטפערט:

— הא? וואָס? ווייסער וויין? ניין! יאָ! סע איז נאָך דאָ.

— פערגעס ניט שיקען נאָך ביער.

— נאָך ביער — זאָגט פּרויקע.

— מע מעג שוין עפענען אַ נייע פאַס אוגערקעס.

וועלען זיך אַריינלאָזען אין לאַנגע שמועסען, וואָלטען מיר געקאָנט אָפּציילען נאָך צוואַנציג אַזעלכע צופאַלען וואו דער טוידט קומט פּלוצים, נישט געדערכט; נאָר ניט דאָ איז דאָס אָרט צו פערנעמען זיך מיט אַזעלכע „ספורי מעשיות", און אַז אַ ראָמאַניסט זאָל וועלען אין איין בוך אַרויסשרייבען אַלעס, וואָס ער ווייסט, וואָלט זיין ראָמאַן קיינמאָל קיין עק ניט געהאַט, ביז'ן טוידט אַריין...

מיט אונזער געהרטעסטען סענדער בלאַנק איז אויך געווען איין אומגעריכטע זאַך. דאָס איז געווען אין אַ שיינעם פריהמאָרגען, נישט אין קיין חמאָרנעם טאָג, איז זיך סענדער אויפגעשטאַנען, ווי אַ מענש דאַרף אויפשטעהן, און טרינקענדיג טהיי האָט ער, פונקט ווי אַלע טאָג, אַ ציה געטהון ביים גלעקיל און עס איז אַריינגעקומען אונזער בעקאַנטער פרויקע, אויסגעצויגען פאַר דעם בעל־הבית, ווי אַ סטרונקע.

— מע האָט שוין געבראַכט די פיש? האָט סענדער אַ פרעג געגעבען און האָט אָפּגעזופּט אַ האַלבע גלאָז טהיי.

— געבראַכט! האָט פרויקע געענטפערט, ווי אַ חוואַט.

— העכט?

— העכט.

— גרויסע העכט?

— גרויסע העכט.

— פרישע?

— פרישע.

— זאָג זעלדען, די פיש זאָלען זיין מיט מעהרען געקאָכט — האָט סענדער אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל און האָט אַ זופּ געטהון די אַנדערע האַלב גלאָז טהיי.

— מיט מעהרען געקאָכט — זאָגט איהם פרויקע נאָך ווי נאָך אַ סדור.

— עטליכע קאַרטאָפּלעס אין די פיש איז אויך נישט קשה — האָט סענדער בעפעהלען ווייטער.

— אויך נישט־קשה — זאָגט פרויקע.

אין די ווארפענדע חוואליעס; איין איבעריג שטיקעל געפילטע פיש, פון א 3, 4 פונט מאכט אן א גאנצע סוטאטאכע, א רעוואלוציע אין בויך — אונ מיר זענען אלע ביי גאט אין די הענט!... ווער וואלט זיך דאס געקאנט ריכטען, אז איבער א האדן מיט א הוהן זאל חרוב ווערען אזא גרויסע שטאדט ווי ביתר? ווער וואלט זיך דאס געקאנט ריכטען, אז איבער אזא גאר נישט מיט א נישט, ווי א שטיקעל העכט, זאל עס נעמען אומוואלגערען אזא טויער, ווי סענדער בלאנק, וואס האט זיך נאך אויף זיין לעבען־לעבען קיין מאל נישט געקלאגט, אז סע זאל איהם עפים וועה טהון? אונ פון דעסטוועגען זעהט איהר דאך אז אויף דערוועלט קאן זיך אלעס מאכען.

דאס דריטע קאפיטעל

איז אביסעל צו גרויס, דען עס ווערט דא בעשריבען א סך פארשוינען אונ געשמועסט פון פערשידענע זאכען.

אלסדינג קאן זיך מאכען אויף דער גרויסע וועלט, אונ יעדער צופאל קומט אן אזוי אומגעריכט, פלוצים, אז אונזער מענשליכער פערשטאנד שטעלט זיך אנידער אונ ווערט פארגליווערט, אז ער בעגעגענט אזעלכע וואונדערליכע זאכען אין דער נאטור.

דער פערפאסער פונ'ם דאזיגען בוך איז אליין געווען איין עדות ביי א סך אזעלכע אומגעריכטע צופאלען. ווי היינט שטעהט אונז פאר די אויגען אונזער ר' „יוסיל דוד פאני“ מיט דער גרויסער בארד, מיט דער צופלעצטער נאז, מיט'ן גראבען בויך, מיט דער ברייטער ליסענע אויפ'ן קאפ; אט איז ער געקומען פונ'ם דאווענען; אט האט ער געמאכט „שהכל“ איף א גלעזעל ספירט און האט פאר־ביסען מיט עטליכע הייסע קארטאפלים; אט האט ער זיך צוגעלייגט א מינוטקעלע איפ'ן טאפטשאן, אונ אט האט ער נית געשטייעט!...

און אלי? אלי דער טליתניק ווי אזוי איז געשטארבען? אין באר פרייטאג, איף דער אויבערשטער באנק! נאר ווען מיר זאלען נאר

האָט אַריינגעשטעקט ביידע הענט אין די הויזנקעשע־ [illegible]רסען די נאָז מיט די אשקאַלירענע ברילען און האָט אַביסעל [illegible]נטערגעשפרונגען, ווי אונטערגעטאַנצט, סקריפּענדיג שטאַרק מיט די שטיוועל, און אויך זיין פריילעך פּנים איז געווען קלאָהר אַז עס איז איהם היינטיגען טאָג בכלל זעהר אויפגעלייגט אויפ'ן האַרצען...

דאָס אייזערנע בעטעל, וואָס דער אומגליקליכע קראַנקער ליגט אויף דעם אַצונד און האַמפּערט זיך מיט'ן מלאך המות, איז אייגענט־ ליך ניט קיין שלאָף־בעטעל, נאָר אַזאַ מין קושעטקע, אַ גאַנץ גרויסע וואו סענדער האָט ליעב געהאַט צו לעגען זיך אָפּ רוהען נאָך יעדען מאָהל־ צייט מיט אַ גאַנץ גרויסער גראָבער ציגאַר אין די צעהן; ווי עס ווייזט אויס, האָט סענדער ליעב פון תמיד אַן שטאַרק און מאַסיווע מעבעל; דאָס קאָן מען בעמערקען נאָך דעם גאַנץ גרויסען דעמבענעם שרייב־ טיש, און נאָך דער הויכער דעמבענער קרעסלע (פאָטעל), וואָס האָט גיכער אַ פּנים פון אַ גאַרדעראָבנע שאַפּע, איידער פון אַ קרעסלע, האָטש אין מיטען איז אויסגעזהאַקט איין אָרט אויף ר' סענדערס געזים בעצויגען מיט אַ גאַנצער יוכטענער פעל. מערקווירדיגער, שטאַרקער און מאַסיווער פון אַלם איז דאָס שרייב געצייג, מיט די אַלע שטאַב־ טעליאַקעס, וואָס געפינען זיך ביי יעדען לייטעשען מענשען פון היינ־ טיגער וועלט אויפ'ן שרייב־טיש. אַלעס איז אָפּ געאַרבעט און אָפּ געטעסעט אַזוי ערנסט, אַזוי אָרענטליך, אַזוי געטריי, — ניט אַנדערש, ווי „פּאַ־זאַקאַזו" געמאַכט געוואָרען, און אַז מע קויפט ביי די היינטיגע מאַנדעטניקעס איז דאָס נאָר קיי און שפּיי, מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך: אַבי נאָר געלט אויס צו נאַרען און גענוג! ניין, סענדער איז ניט פון די דאָזיגע שפּרינגערס, וואָס היינט לעבען זיי און מאָרגען פו־פאַ! סענדער האָט ליעב שטאַרקס, פעסטינגס, מאַסיווענס — און איז אַליין אויך שטאַרק, פעסטיג און מאַסיווע, פאַרפּראַוועט פון געזונדע מאכלים מיט די בעסטע ווייַנען, און פאַרזאָרגט אויף היבשע, היבשע עטליכע יאָהר; נאָר — אַך! ניטאָ קיין אייביגע זאַך אויף דער וועלט, איין איין איבעריגער טראָפּען וואַסער אין טייך מאַכט אַ גרויס בעוועגונג

— וואס וויינסט דו, נארעלע?

די דאזיגע עטליכע ווערטער האבען געעפענט ביי דער זעלטע-
נער טאכטער א נייעם קוואל פון טרערען און קוים מיט צרות האט
זי געקאנט אויסרעדען אדער אויסקוויטשען:

— טאטע! מע דארף ניט! מע דארף ניט!

— וואס, נארעלע? וואס דארף מען ניט, נארעלע?

— קיין צוואה דארף מען ניט! מען דארף ניט! איך וויל ניט!
איך קאן דאס ניט איבערטראגען! דו וועסט נאך לאנג, לאנג לעבען!

— געה שוין געה — נארעלע! זעהסט דאך, אז איך עק זיך!

— מע דארף ניט! מע דארף ניט!

וואס האט געקלערט אונזער שיינע רעוועקא, שרייענדיג: „מע
דארף ניט" ביי זיך אין הארצען? עס איז נישט גרינג צו וויסען
ליבער פריינד, וואס איהר אדער איך קלערען אין הארצען; דאס איז
בכלל זעהר א שווערע זאך צו טרעפען, און היינטיגע יאהרען איז
גאר ניטא דער נאר, וואס זאל ארויס געהן און דערקלערען, וואס
דער אדער יענער טראכט ביי זיך אין הארצען; יעדער אויף זיינע גע-
דאנקען איז בעל־הבית און קאן זיך מיט זיי בענוצען, ווי ער פאר-
שטעהט... על כל פנים דאס קאן איך אייך זאגען, אז נאך דעם גע-
וויין מיט'ן געשריי פון אונזער פיינער העלדין רעוועקא „מע דארף
ניט! מע דארף ניט!" האב איך אליין מיט מיינע אויגען געזעהן, ווי זי
רעוועקא, האט אוועק גערופען איהר געשעצטען מאן. אפיס זעמעל,
און האט זיך מיט איהם עפיס געסוד'עט און געשושקעט עטליכע
מינוט און איהרע אויגען זענען געווען טרוקען ווי פעפער; וואס האבען
זיי גערעדט, קאן איך עד היום נישט וויסען; איך האב נאר געכאפט
עטליכע ווערטער: „ירושה... צוואה... א חלק... זאקאן... איין אבטיל...
א זוהן... א טאכטער..." און דאס איז שוין גענוג פאר אונז, און מיר
שטויסען זיך שוין אהן, פון וואס דאס דאזיגע פארפאלג האבען דא
געשמועסט. די מאדאם רעוועקא איז געווען עפיס זעהר צוטראגען,
ווי א סוחר בשעת ער שמועסט פון א גרויס געשעפט, און דער הער

לאנגע ווי אונזערע געשעצטע פרויען מרים־חיה בלאנק מיט איהר ליבסטער שנור סאני בלאנק, וואס האבען, ווי עס ווייזט אויס, בייצייטענס באווייענט ניט דעם הער בלאנק, וואס האט זיך געקליבען שטארבען, זיי האבען באקלאגט זיך אליין; שטעלט אייך פאר, אז בשעת ר׳ הערץ, אדער ר׳ זרח האט זיך געזעגענט מיט׳ן מלאך־המות, האט קיינער נישט איינזיגען געהאט קיין צואה מיט קיין בעוואראנטעשען, אונ ווען עמיצער זאל זיך געוועזען דערפון אויסרעדען, וואלט דאס געוועזען דאס גרעסטע בעליידיגונג פאר דעם גאנצען הויז געזינד, ניט אזוי ווי דא, ביי אונזער געריהמטען הער בלאנק, וואו די מאדאם רעוועקא זעמעל האט א ווינק געטוהן צו איהר פילגעליבטען מאן אסיפ זעמעל ער זאל לויפען אונ ברענגען וואס גיכער מענשען, דעם רב, דעם נאטאריוס, אונ אז דער דאזיגער וועלטליכער דיפלאמאט, מיט וועלכע מייגעלעזער וועלען זיך באלד באלד באקענען גאנץ נאהינט, אז דער דאזיגער הער זעמעל, זאג איך, איז געקומען צום נאטאריוס, האט ער מיט איהם געמאכט א גאנץ לאנגען שמועס וועגען זאקאנעס בכלל אונ וועגען ירושה בעזונדער; ער האט באוויזען ווי ווייט ער איז קלאר אין זאקאנעס, אונ חאטש ער איז, דאנקען גאט, ניט אזוי נויטבעדערפיג, דאך פערהאפט ער אז זיין געליבטער שווער, דער הער בלאנק, וועט איהם אפשרייבען דעם גרעסטען חלק ירושה, מחמת איהם, אסיפען, האט ער ליעב ווי איין אייגענעם זוהן אונ שפעטער, אז דער נאטאריוס מיט די איבעריגע זענען געקומען צום חולה, האט אסיפ ארום זיי שטארק ארומגעטאנצט אונ אזוי איינגענומען אונ אויפגעלייגט, אז א מענש פון דער זייט האט געקאנט מיינען, אז דא וועט מען שרייבען תנאים, ניט קיין ״צואה״, אז דא איז א ״חתונה״, ניט קיין געפעהרליכער קראנקער, וואס געזעגענט זיך מיט׳ן לעבען... נאר איין רעוועקא האט זיך ניט פערלארען: די דאזיגע געטרייהע איז ניט אפגעטראטען אויף קיין מינוט אויף קיין רגע פונ׳ם קראנקען פאטער; אויף איהר פנים איז געוועזען אנגעצייכענט אזעלכע יסורים, אזעלכע טיעפע שמערצען, אז דער געפעהרליכער סענדער, האט זי געטרייסט:

שוועהר זאל מיך אויך נישט פארגעסען, מיט מיין מאן. איהר ווייסט איך האב נאך כמעט קיין חיה־שעה נישט געהאט, חוץ דחקות, יסורים און הארצווייטאג, האטש מיין חיים, איז איין ערליכער, א שטילער, א לייטישער יונגערמאן, נים אזוי ווי אונזער אסיפ דער שארלאטאן. וואס פארשפילט זאגט מען אין קארטען א יאהר וויפיעל איך מיט מיין מאן און מיט מיינע קינדער דארפען פארלעבען, און פון דעסטוועגען ווייסט איהר, וויפיעל מתנות רעוועקע האט תמיד פונ'ם שוועהר, און איך, אחוץ דעם גרן, נישט דא וואס צו רעדען!....

און מיט די דאזיגע ווערטער האט געביך סאני בעהאלטען איהר וויינענדיג פנים ביי מרים־חיה'ן אויף דעם הארצען, און אזוי האבען געביך די דאזיגע צוויי אומגליקליכע ווייבער אויסגעגאסען איינס פאר'ן אנדערען זייערע הערצער, זייערע ביטערע הערצער, וואס איז אנגעזאדען פון א צייט מיט יאהרען קנאה, שנאה, פארדראס, הארצווייטאג מיט נאך אנדערע געפיהלען... מיר זענען אלע אזוי, לעזער, ווער ווייניגער, ווער מעהר, ווער קליגער, ווער נארישער, ווער אפען, ווער פארבארגען, אבער ענגאיסטען זענען מיר אלע, האט אויף מיר קיין פאראיבעל נים!

אמת, מיר האבען א באקאנטען איינעם ר' הערץ, אדער ר' זרח — דאס איז אלעם איינס — געדענק איך גאנץ גוט, ווי אזוי צוריק מיט א יאהר צוויי, אדער דריי, אז דער דאזיגער ר' הערץ, אדער ר' זרח האט בעדארפט שטארבען און זיינע קינדער מיט זיינע פריינד זענען זיך צונויפגעפארען... צו איהם, איז כדאי געווען צו זעהען, מיט וואס פאר אריהרענדעם פריינדליכקייט, מיט וואס פאר איין ווירקליך איבערגעבענהייט און ליבשאפט דאס דאזיגע געזינדיל איז געגאנגען און געהאנגען ארום דעם חולה; עס איז כדאי געווען צו זעהען, ווי אזוי דער גאנצער עולם האט ארומגערינגעלט דעם דאקטאר און ווי אזוי איינער איבערן אנדערען זענען געלאפען צו בעדינען דעם חולה, און שטעלט אייך פאר, אז אלע האבען פארגעסען אן זיך און מע האט נאר געהאט, צו טוהן מיט'ן חולה, און ביז דער לעצטער מינוט האבען זיינע קינדער און זיין ווייב זיך נישט געזעצט זיך צו בעדויערן זייער איינענע

אַ צַוָאָה? ווייס איך, וואָס דו רעדסט, פּאַפּאַשאַ! נאַ דיר גאָר אַ צַוָאָה! מילא, אַז מע איז ניט געזונד, איז וואָס? סע מאַכט זיך! אַ מענטש איז ניט קיין אייזען...

— אָ... אוי, מאַכטער, איך וויל שרייבען אַ צַוָאָה; איך האָב עטליכע געציילטע שעה צו לעבען, צו מוטשען זיך, גוואַלד! גוואַלד!

דער דאָזיגער „גוואַלד" האָט אויפגעהויבען דאָס גאַנצע הויז אויף די פוס. צום אַלעם ערשטען האָט מרים־חיה געחלשט, און דאָס ווייסען מיר דאָך אַלע, ווי גרינג דער שוואַכער פרוי איז צו חלשען; צו איהר איז צו געלאָפען די מאַדאַם סאָני מיט אַזאַ שרעקליך געשריי „ש ו ו י ג ע ר!!", אַז ווען מרים־חיה זאָל טאַקע אויף איין אמת געוועזען חלשן, וואָלט זי זיך אויך באַדאַרפט אויפכאַפּען — און זי האָט זיך טאַקע אויפגעכאַפּט, אויפגעעפענט די אויגען, אַנידער געלייגט די קאָפּ ביי דער שנור אויף דעם האַרצען, און גענומען צו לייגען אַ צעמיל ווי אַזוי אומגליקליך און עלענד זי איז, ווי אַזוי זי בלייבט ווי אויפ'ן וואַסער, ווי אַ פאַרוויסטע אַלמנה — אַ יונגע נאָר אַ פאַרוויסטע אַלמנה! ווער וועט זיך אויף איהר אַרומקוקען?

אויף איהר קוקענדיג איז סאָני צעגאַנגען געוואָרען פאַר געוויין און פאַר גרויס רחמנות האָט זי כמעט פאַרגעסען אין איהר אייגענע צרות און האָט גענומען טרייסטען די „וויסטע אַלמנה" מיט די דאָזיגע דיהרענדע און האַרצרייסענדע ווערטער:

— גענוג אייך אויך צו טראַהרען, שוויגער, כ'לעבען, גענוג! פאַרגעסט ניט אָן גאָט און זינדיגט נישט מיט אייערע רעד, שוויגער! גאָט וועט אייך ניט פאַרלאָזען, איהר זענט נאָך אַ יוגענד, און אייער מזל קאָן קיינער נישט וויסען, איהר זענט ניט די ערשטע, און ניט די לעצטע. גאָט קאָן אייך נאָך באַשערען, און איהר קאָנט נאָך וויסען פון אַ וועלט, און מסתמא וועט אייך דער שווער ניט פאַרגעסען אין דער לעצטער מינוט און וועט אייך באַוואָרענען. אָבער איך, שוויגער, איך קאָן זיך צו אייך נישט גלייכען, איך בין בעפאַלען מיט קינדער און דאַרף האָבען פיעל זכות־אָבות, ביז איך זאָל פועל'ען ביי גאָט, אַז דער

האָט זיך פֿאַר אונזערע אויגען פֿאַרגעשטעלט אַזאַ מין בילד: אויף אַ
גרויסער אײַזערנע בעט ליגט מיטן בויך אַרויף אַ ייד פֿון אַ יאָהר פֿופֿציג,
מיט געלע האָר, מיט אַ גרויסער געלע באָרד, דאָס גאַנצע פּנים כמעט
מיט די הענט באַוואַקסען מיט גילדערנע האָר, מיט לאַנגע געלע ברע-
מען אויף די אויגען (אַסך איינליכקייט מיט זיין טאָכטער רעוועקאַ);
סענדער איז געשלאָפֿען, ווי עס האָט אויס געוויזען, מיט אַ זיסען גע-
זונדען שלאָף, און אויף זיינע באַקען האָט געפֿלאַמט אַ פֿייערל.

רעוועקע איז שטיל צו געגאַנגען צו זיין בעט, האָט צו געלייגט
אַ פֿינגער צום מויל „ש-ש-ש-ש-ש-ש-ש!!!" און דער אומגליק-
ליכער חולה האָט זיך נעביך אויף געכאַפּט, האָט אויף געעפֿענט
זיינע גרויסע גרויע אויגען און האָט אַרויסגעלאָזט עפּעס ווי פֿון אַ
ליידיגער פֿאַס: „אוי מיין סוף! אוי מיין עק!" אַז די פֿענסטער האָבען
געציטערט. אין איין אויגענבליק האָט זיך רעוועקעס פֿרעליך שיין
געזיכט ווידער פֿערענדערט און אויף איהר שיינעם ווייסען שטערען
האָבען זיך פּלוצלים אויסגעלייגט מיט אַ מאָל עטליכע טיעפֿע, טיעפֿע
קנייטשען, און איהרע אויגען האָבען זיך באַנעצט מיט אמתע, ביטערע
טרעהרען.

— פּאַפּאַשאַ! — האָט איהם אונזער העלדין געזאָגט, אַרויסשיקענ-
דיג אָסיפּין מיט אַ ווינק, און האָט זיך געזעצט ביים פֿאָטער צוקאָפּענס
און האָט אַנידער געלעגט איהר ווייכע, ווייסע האַנט אויף זיין שטעה-
רען. — פּאַפּאַשאַ! ווער שוין געזונד; עס איז שוין צייט, זעה, וואָסער
אַ פּנים דו האָסט באַקומען, פּאַפּאַשאַ! שטאַרק זיך! פֿאַל ניט אַראָפּ
ביי זיך! לאָז זיך ניט אָפּ איינגאַנצען.

— אוי, שלעכט, שלעכט, טאָכטער! האָט איהר דער פֿאָטער
געענטפֿערט — איין עק! איין עק! גאָט ווייסט, צו איך וועל דער-
לעבען מאָרגען, גאָט ווייסט! רבקה! קינדער! חיים! מאַרקוס! וואו זענט
איהר? וואו זענען מענשען? רופֿט מיר מענשען! איך וויל שרייבע-
אַ... אַ... אַ... צוואָה!

הער בלאַנק, עטליכע שעה פאַר זיין טויט, מוזען מיר דאָס בעשרייבונג פונ'ם שיענעם הויז אָפּ לייגען אויף איין אַנדער צייט, און יעצט נאָך גיהן מיט ביי מיט אונזער געשעצטע העלדין, רעוועקע זעטעל, גלייך צו סענדער אין צימער אַריין.

דער שאַרפער ריח פון די אַפּטהייק־פלעשלעך שטעלט אונז פאַר אין דער פאַנטאַזיע איין אויסגעצויגענעם חולה מיט אַ בלאַס געזיכט מיט אַ פּאָר גלעזערנע אויגען און מיט פאַרשטאַכטע ליפּען, און מיר פיהלען אַז דאָ האָט זיך דער טויט געמאַכט אַ נעסט און דער מלאך המות ליגט ערגעץ אין אַ ווינקעלע און מיט אַ לאַנגען שעכט־מעסער אין דער האַנד היט איהם די נשמה, אַזוי אַז אַ פּראָסט לויפט דורך איבערן לייב; און יעדער פון אונז, אפילו דער גרעסטער אפּיקורוס דערמאָנט זיך אויך אין דעם לעצטען טאָג פונ'ם קורצען לעבען, און יעדער נאָך זיין פערשטאַנד הויבט אָן צו פילאָזאָפירען אויף זיין שטייגער: דער מאַטהעמאַטיק זאָגט, אַז די גאַנצע וועלט איז געגליכען צו אַ ראָד און דער טויט איז דער ציינער, און מיר מענשען זענען נישט מעהר ווי אומגליקליכע ראַדיוסען, וואָס שפּאַרען זיך אָן אַלע אויף איין פּונקטום... דער זייגערמאַכער זאָגט, אַז די גאַנצע וועלט איז געגליכען צו אַ ציפּערבלאַט, די ווייזערס — דאָס איז אונזער לעבען, דער „אונרוהע" — דאָס זענען מיר און אַז די וואָג פאַלט אַראָפּ — איז אונזער לעצטע היסטאָריע... דער שוסטער זאָגט, אַז די וועלט איז געגליכען, להבדיל, צו אַ חאָליעווע און דער מענטש — דאָס איז דער האָמער... דער בעל־עגלה זאָגט, אַז די גאַנצע וועלט איז באַשאַפען געוואָרען נאָר צו ליב דעם בעל עגלה; אַי וואָס דרעהען זיך דאָ אַרום אַזוי פיעל מענטשין? דאָס — זאָגט ער — זענען אונזערע פּאַרשויען פון וועלכע מיר האָבען פּרנסה... פון אַ באַנדער האָב איך אַליין געהערט, ווי ער האָט געזאָגט, אַז די גאַנצע וועלט איז געגליכען, להבדיל, צו אַ פעסעל, וואָס אַז סע ווערט נאָר צו לעכצט, מוז דאָס דער באַנדער אָנשלאָגען...

אַריין געקומען צו סענדער בלאַנק אין חדר אַריין צום חולה,

— וואו האט איהר געקריגען אזא בריעף, סאני?

— אייער אסיפ האט דאס מיר געגעבען, מאקע אסיפ אליין!

— מיין אסיפ? ווי אזוי? וואס הייסט דאס?...

דאס דאזיגע שייגע בריוועל האט אין איין אויגענבליק אויף געמינטערט די פערזארגטע, פערקלאגטע רעוועקע; שען, הויך, געזונד און פריש איז רעוועקע געוועזען, האטש זי האט געהאט געלע האר מיט גרויע אויגען, א קליינינקע, א שווארצינקע, א לעבעדיגע, מיט גאנץ שווארצע האר, מיט גרויסע שווארצע אויגען, מיט א קליין נעזעל א צונויף געציפעט מיילכיל ווי אויף שנירלאך, מיט גריבעלעך אין די בעקלאך אפילו ווען זי האט ניט געלאכט — אט האט איהר סאני'ן אין גאנצען!

— סאנימשקע! ליובעניו, הארצעניו, נשמה'ניו! — אזוי האט זיך רעוועקע גאנץ פרעליך געווענדעט צו איהר שוועגערין — איך בעט אייך, געהט, נעמט, רעדט מיט אסיפ'ן; לאז ער אייך אקוראט דערצעה־לען, וואו האט ער דערטאפט דאס דאזיגע בריוועלע? אלס, אלס, אלס ווערט געוואהר, איך בעט אייך, סאנימשקע, הארצעניו! מאקע באלד לויפט ארויף! איך וועל אריין געהן צו פאפאשא און וועל אייך ארויסשיקען אסיפ'ן; גיכער!

— די רגע! האט סאני געענטפערט; און ווי די פייגעלעך זענען אונזערע געשעצטע דאמען ארויף געפלויגען אויף דעם אייבערשטען עטאזש. וואהין מיר בעטען אויך אונזערע לעזער זיי זאלען זיך מיט אונז מטריח זיין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

די אקטיארען שפילען געצייכענט גוט.

ווי איין ארענטליכער ראמאניסט, זענען מיר מחויב פארצושטע־לען א בילד פון סענדער בלאנק'ס הויז און ניט דורך־לאזען קיין קליי־ניקייט; נאר מחמת מיר זענען זעהר נייגעהריג שוין אן צו קוקען דעם

„ליבע געזיהלען, אָ! קיינער, קיינער פארשטעהט מיך ניט. נאר איהר
„אריה־ליב! נאר איין מענש אויף דער וועלט!.. ווי אזוי רייסט מען זיך
„ארויס פון דאגען? קיין לעהרער ווילען „זיי“ מיר ניט האלטען; קיין
„ביכער ווילען „זיי“ מיר ניט קויפען — און איך בין עלענד, עלענד
„ווי א שטיין, ווי א פארבלאנזשעטער אין דער וויסטעניש, ווי אין גע־
„פיינגעניש איך האב אפילו ניט פארוועמען אויסגיסען מיין ביטער
„הארץ, א חוץ אייך, מיין עהרליכער אריה־ליב, אי, דאס מיט גרויס מיה,
„ווייל איך האב מורא פיעל צו שרייבען, „זיי“ זאלען מיך ניט בע־
„מערקען — און איהר ווייסט דאך, ווי עס איז שוועהר אויסצוהאלטען
מיין פאטערס אפעקע, דרום קאן איך אייך אפט ניט שרייבען און די בריעף
„אפטראגען אויף דער פאסט אליין קאן איך ניט, מע זאל מיך ניט
„בעמערקען — איהר ווייסט דאך ווי אזוי „דא“ האט מען ליעב צו
„קוקען מיט זיעבען אויגען, דרום מוז איך שיקען דעם בריעף דורך
„אונזער פרויקען, פון וועלכען איך האב גענוג צרות מיט יסורים ביז
„איך רייד איהם צו און ביז איך בעצאהל איהם גוט — איהר געדענקט
„דאך וואס פאר א פארך און א גנב ער איז... ווי גאט איז אייך ליעב,
„אריה־ליב, ענטפערט מיר, וואס גיכער אויף דעם דאזיגען בריעף מיט
„איין עצה פון איין אמת'ן גוטען ברודער, וואס זאל איך טהון? —
„אצינד וועל איך אייך פאלגען אלעס, וואס איהר וועט מיר שאפען —
„אפילו אין פייער אריין! אייערע בריעף שיקט ווייטער אויף דעם
„זעלבען אדרעס, וואס פריהער, און פארגעסט ניט צו שרייבען „Для
передачи Фройкъ Кроману“ — ווען ניט בין איך א פארפאלענער!
„אייער איבערגעגעבענער תלמיד, געטרייהער חבר
און בעסטער, בעסטער פריינד מארקוס בלאנק.

P. S. אריה־ליב! איהר געדענקט דאך מיין שוואגער אסיפ־
„זעמעל? האט דער דאזיגער פראלער ניט לאנג אריין געשריבען א
„בריעף, אז ער עהענט א נייגעשעפט איין אמעריקאנישע וואש־פאבריק
„און האפט צו געווינען א גרויסען פראצענט פון $1^{1}/_{2}$ מיליאן; עס
„פארשטעהט זיך, אז מע האט איהם דערויף אפילו ניט געגלויבט.
„אייער מארקוס.

איז ביי אהער נישט אנטלאפען, נישט באגעגענט דעם שווער און נישט אנטלאפען שארלאטאנעריען...

— אנטלאפען?

— ווייסט איהר וואס? נאט איך אט דאס בריוועל, לייענט — וועט איהר אויך וויסען.

און איינע האט איבערגעגעבען דער אנדערער א בריעף וואס מיר ערלויבען זיך איבערגעבען אונזערע לעזער ווארט אום ווארט, ווי א דאקומענט, וואס איז נייטיג צו דעם דאזיגען ראמאן.

„מיין טהייערער אריה־לייב! מיין ערהליבער לעהרער! מיין גוטער
„חבר! מיין ליעבסטער פריינד! — וואס וועט זיין פון דעם דער תכלית?
„איך קאן דאס שוין מעהר נישט איבערטראגען! וואס ווייטער ווערד
„אלץ ערגער און ערגער; וואס טהוט מען? וואס טהוט מען? מען
„טומלט מיך; מע האלט מיך אויף איין אייזערנע קייט; מע באליי־
„דיגט מיך אויף יעדען טריט! מע רעדט מיר שידוכים; מע וויל מיך
„חתונה מאכען; איהר פארשטעהט, אריה־לייב? חתונה מאכען מיט
„געוואלד! מע וויל מיר אנהייבען א ווייב, א ווייב צו ניינצעהן יאהר!
„איהר פארשטעהט? מע וויל מיך פארקויפען, ווי מע פארקויפט א
„זאך, א חפץ, פונקט אזוי ווי עס ווערט בעשריבען אין א ראמאן! און
„וועו? דעמאלט, ווען איך בין דערפון אזוי ווייט, נאך ווייטער, ווי
„איהר, אריה־לייב, זעגט פון מיר! א, גוטער, ליבער, טהייערער אריה־
„לייב! גיט מיר איין עצה: איך בין גרייט אויף אלעס! איך פיהל, אז
„אין דער דאזיגער מינוט איז ביי מיר אויסגעוואקסען פליגעל — און
„איך וואלט זיך געלאזט פליהען, לויפען אין דער וועלט אריין, וואוהין
„די אויגען וועלען מיך טראגען! — אבי אנטלויפען, אנטלויפען ווייט
„פון דאנען, ווייט פון די דאזיגע ווילדע חיות, מערדער, דעספאטען,
„טיראנען, וואס האבען קיין שום געפיהל פון קיין מענשען, וואס הא־
„בען קיין שום בעגריף פון דער השכלה, וואס האבען נישט געהערט
„פון קיין ציוויליזאציע, וואס זענען איבערגעגעבען מיט זייער גאנץ
„חיות צו דעם געלד און צו די אלע נארעשע, בלינדע, און מענש־

אַז איהר, רעוועקאַ, זאָלט דערלאָזען האַלטען אַזאַ הונט אין שטוב? מיר דאַכט זיך, אַז אײַערס איין וואָרט וואָלט בײַם שווער...

— זאָגט דאָס ניט, סאָני! דער פּאַפּאַשאַ איז ניט שולדיג; דאָס איז „איהר“ פֿליגעל-אַדיוטאַנט, און דאָס בן-יחידל „איהרס“ הענגט זיך פּשוט אויף זיין האַלז. דער פּאַפּאַשאַ זאָל וויסען אַ צעהנט חלק, אַ הונדערט חלק פֿון אַט די אַלע זאַכען, אָ, סאָני! ניט אומזיסט קרענקט ער פֿון „איהר“; „זי“ איז זיין מלאך-המות; „זי“ דערגעהט איהם דעם עק!...

— און פֿון דעסטוועגען בערימט „זי“ זיך, אַז „איהר“ מאַרקוס'ל וועט זיין אַ האַלבער יורש... אײַער טאַטענס גוטס וועט אַרײַנפֿאַלען אין אַ מקום קדוש...

— וואָס מיינט איהר דאָמיט? — איהר האָט תמיד ליעב, סאָני, יענעם באַליידיגען אומזיסט און אומנישט מיט שטעכווערטלעך אין אויפֿ'ן ווינק...

— שטעכווערטלעך, רעוועקאַ? איך וויים ניט, ווער האָט ליעב יענעם צו שטעכען, אַזוי ווי איהר, רעוועקאַ?

— סאָני! איהר זענט ערשט נעכטען געקומען אַהער, הויבט איהר זיך שוין אָן צו קריגען; איהר מיינט, עס איז אַמאָליגע יאָהרען, ווען איהר זענט געזעסען „ביי אונז“ אויף קעסט?

— „ביי אײַך“ אויף קעסט, רעוועקאַ?...

ווער ווייסט מיט וואָס דאָס וואָלט זיך געענדיגט, ווען אין דער מינוט זאָל נישט געווען דורכלויפֿען דער יונגער הער בלאַנק, מאַרקוס בלאַנק, מיט וועלכען מיר וועלען זיך אין גיכען בעקענען, און ווען מאַרקוס זאָל ניט געווען מיט אַ שמייכעלע אַקיק טהון צו די דאָזיגע צוויי דאַמען, וואָס האָבען געפֿונען, אַז דאָס דאָזיגע שמייכעלע איז פֿאַר זיי דאָס גרעסטע באַליידיגונג.

— וואָס זאָגט איהר עפּיס, סאָני, אויף „איהם“?

— אויף „אײַער ברודער, רעוועקאַ? וואָס זאָל איך זאָגען? אַ וואָהלער יונגער-מאַן, אַ גאַנץ פֿיינער יונגער-מאַן; איין עבירה וואָס ער

קוק מירו! און אז די דאמען האבען איהם דערזעהען, האבען זיי זיך גלייך מיט איהם געלאזט לויפען אויף די טרעפ! אונזער ערשטע פעדער איז ניט אומשטאנד ארויס צו לאזען די דאזיגע ווערטער, נאר דער אמת פאדערט פון אונז אויפדעקען פאר אונזערע ליבע פריינדע... גוואלד! די דאזיגע צוויי דאמען זענען געווען נישט קיינער נאר די הויכגעשעצטע מאדאם רעוועקא זעמעל און די געעהרטעסטע מאדאם סאני בלאנק, וועלכע האבען מיט אונז קיין ווארט ניט דורכגעלאזט פון דעם, וואס פרויקע דער משרת האט גערעדט.

אונזערע פיעלגעשעצטע דאמען, רעוועקא און סאני, לויפענדיג ארויף אויף די טרעפ, האבען זיך פלוצלים ביידע אין איין אויגענבליק א חאפ געטהון צוריק אראפ, און מיט דעם דאזיגען מאנעווער האבען זיי געוואלט אפנארען פרויקען בכדי ער זאל מיינען, אז זיי קוקען ערשט אן און לויפען גאר אראפ ניט ארויף. צו דער מאנעווער איז זיי געראטען צו זיין, — דאס קאנען מיר בשום אופן נישט וויסען, ווארום פרויקע האט נאר א קוק געטהון אויף זיי מיט אויסגעגלאצטע אויגען, האט געטהון א שמייכעלע, א ווארף מיט דער גריווע (נייטיג צו בעמערקען, אז ביי סענדער בלאנק זענען אלע געגאנגען אהן היטלען, חוץ סענדער'ן אליין, וואס האט געטראגען א יארמעלקע) און געשווינד ארויף געלאפען אויף די אייבערשטע טרעפ.

אונזערע געעהרטע דאמען זענען תחלת געבליבען שטעהן און געקוקט איינס אויף דעם אנדערען מיט גרויס חרפה ובזיון און גאט ווייסט מיט וואס דאס אלץ וואלט זיך געענדיגט מיט וואס וואלט פרויקע אפגעשפיעלט פאר זיין שארפע צונג, און ווי אזוי וואלטען די דאזיגע צוויי דאמען געקאנט זיך קוקען גלייך אין פנים אריין ווען צווישען זיי וואלט זיך ניט פארבונדען, מאקי דא אויף די טרעפ, אזא מין שמועס:

— נו, וואס זאגט איהר עפיס, רעוועקא, אויף אייער טאטענס משרתים? דעם גרעסטען בזיון קאן מען דורך זיי האבען! א מערכה בעלעדיגט צו ווערען דורך אזעלכע הינט? עס איז מיר א חידוש, כ'לעבען

מיט איהר און סוד'ט זיך א גאנצען טאג און נאך דעם שיקט זי מיך איך זאל שטעהן אונטערהערען זיך, וואס רעדט דארטען סאני מיט דער שוויגער; א גוטע סחורה דיין רעוועקא, קיין מעשה ניט! „מיר" קענען זיי: „מיר" זענען דא אויך ניט קיין נעבטיגע, פערשטעהסט דו מיך...

— מיין מאדאם סאני הערט זי ווי דעם פאראיאהריגען שנעע! — האט זיך אן גערופען זלאטקע די שווארצע, סאני'ס דינסט מיידיל, — ביי אונז אין דער היים...

— דיין „מאדאם" — האט איהר פרויקע איבערגעשלאגען — איז אויך געקומען אהער טאנצען אויף דער חתונה ז״ג אפלעקען א ביינדיל; נאר האט צייט אביסעלע — פפיו!!! (דא האט פרויקע אויסגע־צויגען א לאנגען קווישטש) דיין „מאדאם" האט אויך גישט פיינד קיין פליאטקעס פיהרען און אן רעדען אויף איהר אייגענער שוועסטער כל הצרות אויף איהר קאפ! אומזיסט האט זי מיך געמוטשעט דריי טעג מיט דריי געבעט כסדר איך זאל איהר דערציהלען וואס טהוט מארקוס? וואוהין געהט ער דאס אלע טאג? צו וועמען שרייבט ער דאס קוויטעלעך, און וואס לויף איך אלע טאג אויף דער פאסט נאך בריוולעך? א! דיין סאני איז דאך גאר איין אנטיק! דערפאר אבער האלט זי דער מאן שטארק אין די הענד! גאר איין אסיפ איז איין בראווער מאן, און ער וואלט יא געווען אפשר א שטיקעל לייט, ווען ער זאל ניט זיין אזא שקרן, אזא לאך, אז ער זאל ניט האבען אין זיך קיין וואהר ווארט און זאל... פרויקע האט געהאלטען אפען דאס מויל און וואלט נאך אפשר גאנץ לאנג געקאמענדירט פאר אונז זיינע פרינציפאלען נאר א שטארקער קלונג פונ'ם גלעקעל האט איהם איבערגעשלאגען אין מיטען די רעד; ער האט א ווארף געטהון דעם האנטעך מלכה'ן אין פנים אריין און האט זיך געשווינד געלאזט לויפען צו די טרעפ ארויף אויף דעם אייבערשטען עטאזש; אבער ווי פערוואונדערט און פער־שטוינט איז ער געווארען, אז ער האט אליין מיט זיינע אויגען דער־זעהען ווי צוויי הויכגעשעצטע און געערטע דאמען שטעהען אונטער דער

אַריין געכאַפּט צו אונזער „אַלטען" אין בויך אַריין, אַליין ליגט ער ווי אַ קלאָץ אויסגעצויגען מיט אָנגעבלאָזענע באַקען, מיט אַ רויטען פּיסק, מיט אַ קאַרק, אויף מיר געזאָגט געוואָרען, און שרייט ווי אַ משוגע'ן קעלבעל: „אוי מיין סוף! אוי מיין עק!" ניט מיט אַזאַ פּנים לעגט מען אין דער ערד אַריין, ניין! און דער דאָקטאָר גיסט אין איהם רעצעפּטען, מיט פלעשליך, מיט דער רוח ווייסט, וואָס! מען זאָל ביי מיר פרעגען, וואָלט עס איהם באַלד געעפענט די אויגען! ניט אַזאַ בויך נעמט מען מיט פלעשלעך! יאָ, יאָ?

— די בעל־הבית'טע ווייגט דאָך און זאָגט, אַז ער שטאַרבט שוין אַוועק? — האָט זיך אָן געהויבען זעלדע די קעכין און האָט אַריין געקוקט אין אויווען אַריין.

— זי זאָגט? שפּייט איהר אָן אַ פולען פּנים! — האָט פרויקע מיט היץ געענטפערט און אַרויסגעשלעפּט פון קעשענע נאָך אַ שטיק לעקאָך — זי ווייסט דאָך יאָ מיין פון אַ מוידטען! דאָס האָבען איהר די קינדער איינגערעדט; דאָס וואַכסט פון רעוועקען!

— וואָס האָסטו צו מיין מאַדאַם, פרויקע? האָט זיך איינגעשטעלט פאַר איהר בעל־הבית'טע אַ יונג מיידיל פון אַ יאָהר צוואַנציג מיט דעם נאָמען מלכה קאַטיל.

— דיין מאַדאַם? — איז אויף איהר פרויקע אָן געפאַלען — דיין מאַדאַם וואָלט שוין לאַנג געהערען, אַז דער „אַלטער" זאָל אויסציהען די פיסלעך; פאַר וואָס — דאָס איז שוין „אונזער" עסק און ניט פאַר דיין קאָפּ צו פערשטעהען אַזעלכע זאַכען! דיין רעוועקאַ קאָן נאָר שפּילען אין קאָרטען מיט פרעמדע יונגע לייט און אָפּיקן אַרויס שטעלען דריי פייגען און אַמאָל שמילערהייד, אַז קיינער זעהט ניט, מאַכט אַ פינסטערען פּאַטש אויך; פון וואַנען איך ווייס — דאָס איז שוין „אונזער" עסק! זי האָט אַזוי ליעב דעם מאַטען ווי אויגען־ווייטאָג; זי קאָן נאָר אָפּנאַרען איהם גוט, און איצט, אַז ער איז עפּיס ניט געזונד, האָט זי זיך עס אַביסעל צופּעסטעט — נו! גראָד איז זי איצטער געוואָרען אַ גוטע שוועסטער מיט דער שוועגערין; זי שושקעט זיך

פון זיי דער תכלית? מע קאן אבער פון דעם אפשר ניט אוועקגעהן; אפילו אויף קיין טריט, אונ מיט'ן גאנצען ווילען באגעהרען מיר צוויסען, וואס טהוט זיך דא אין דעם דאזיגען הויז? ווער איז דא אזוי מסוכן קראנק? מיר ווייסען, אז דא וואהנט סענדער בלאנק, כמעט דער גרעסטער גביר פון דער דאזיגער שטאדט! קאן עס דען געמאלט זיין, אז סענדער אליין זאל זיין שלאף אונ אזוי מסוכן שלאף? מיר קאנען דאס שוין מעהר אויף זיך ניט טראגען אונ בעטען אונזערע ביי־געהריגע לעזער מוחל זיין זיך מיט אונז צוזאמען צו סענדער בלאנק אין שטוב אריין איהם מבקר חולה צו זיין. נאר לעת עתה וועלען מיר אויף א ווייל'ע אפשטעלען זיך דא פון הינטען, אונ צוהערען די שענע רעד, וואס פרויקע דער משרת האלט פאר דעם גאנצען קאמיטעט דינסטען, משרתים אונ פריקאשטשיקעס; אונ הגם עס איז זעהר ניט שיין איבערהויפט אונטערהערען זיך, ובפרט נאך אין קעך, וואס דינסטען רעדען צווישען זיך, נאר וואס זאל נעבאך טהון, זאגט אליין, איין ארעמער פאנאראמטשיק, וואס וויל צופרידען שטעלען אלע זיינע ליבע געסט? וואס זאל נעבאך טהון א מחבר א ראמאניסט, וואס וויל אז אלע קלאסען לעזער זאלען זיין צופרידען? לאז אייך צו קיין חרפה ניט זיין, עדעלסטע דאמען! צווישען אייך געפינען זיך א סך בעלי־ביתטעס אזעלכע, וואס שטעהען ניט איין מאל מיט'ן אויער אונטער דער טיר צו האפען עפּיס א ווארט פון די דינסטען אין קעך; פון דעם רעדט מען שוין ניט, אז א שוויגער איז מחויב זיך אונטערהערען, וואס רעדט עפּיס דאס איידעמעל מיט דער טאכטער אויף איהר אויף דער שוויגער? אונ די שנור פון איהר זייט, מוז דאך א ודאי וויסען, וואס שושקעט זיך עפּיס דער שווער מיט דער שוויגער דארט, אונ וואס ווינקט עפּיס דער שוואגער אויף דער שוועגערען? אויערען, מיינע ליבע פריינד, אויערען האט אונז גאט געשענקט במתנה, אז מיר זאלען דורך זיי הערען, וואס מע רעדט!...

— איך ווייס ניט — זאגט פרויקע ווישענדיג די גלעזער אונ קייענדיג קארנענעס לעקעך — איך ווייס ניט, וואס פאר א רוח האט זיך

מענשען איז שטאַרקער פון אײַזען; איהר האָט געװיס געהערט דאָס װאָרט: „אַ מענש איז שװאַכער פון אַ שטרוי און שטאַרקער פון אַ שטיין; אַ װאָהל װאָרט בלעבען, אַ קלוג װאָרט! מיר דאַרפען זײַן צו־גרייט צו אַלעס, װי אַ גרויסער חכם האָט געזאָגט: „סי װיזע פּאַצעם פּאַראַבעלאַם,“ אויף אונזער לשון הייסט דאָס: װילסט דו שלום, מוז גרייט זיך צו אַ מלחמה... פערשטעהט איהר, מײַנע ליבע דאַמען? אַדיעו! אין צװיי שעה אַרום בין איך װיעדער דאַ...

— אוי, שװיגער! איהר פאַרשטעהט װאָס דער דאָקטאָר זאָגט? ער זאָגט, מע דאַרף זײַן גרייט, מע דאַרף זיך ריכטען, איהר פאַרשטעהט, שװיגער?

— אוי, איך װייס ניט, איך װייס נאָר, אַז איך בין אומגליקליך, עלענד און אומגליקליך! װעה איז צו מיר און צו מײַנע יונגע יאָהרן!..

פון דעם טיעפען האַרצען איז דער מחבר זיך מודה ומתודה, אַז דער טוידט פון'ם נגיד מאַכט אויף איהם אַ סך אַ גרעסערען אײַנדרוק װי, לםשל, פון דעם קבצן; ער האָט זיך נאָך ביז אַהער ניט אָבגעגעבען קיין דין וחשבון, פאַר װאָס דאָס איז אַזוי: דער קבצן איז דען ניט אַזאַ מענש װי דער נגיד? פאַר װאָס זשע הערען מיר אוים גאַנץ קאַלט, װען דער שמש קלאַפּט מיט דער פושקע: „צדקה תציל ממות!“, אַז יוסיל דער שנײַדער, אָדער הערשעל דער שוסטער איז געשטאָרבען? און אַז מע זאָגט אונז: „איהר װייסט? ר' יוסעלע איז דאָך געשטאָרבען!“ אָדער „ר' הערשעלע איז געשטאָרבען!“ טהוט עס אונז אַ חאַפּ און אַ טראַג אין דער לופטען און מיר װערען פערצאַפּעלט: „האַ? װאָס? ר' יוסעלע? װיפיעל איז געבליבען געלד? װיפיעל קינדער? ער האָט מסתמא געלאָזט אַ צװאה? אַזאַ גוטס! אַזאַ גוטס! אַ רחמנות, בלײַבען אויפ'ן װײַבעל!“ װעט אונז דען קומען אויפ'ן זינען אפילו צו בעדױערן די לאַגע פון יוסיל דעם שנײַדערס, אָדער הערשעל דעם שוסטערס אלמנה? װער װעט זיך דאָס פּלוצלים אַנידער זעצען מאַכען אַ רעכנונג װיפיעל קינדער זיי האָבען געלאָזט? װאו װעלען זיי זיך פערטולען מיט די װיסטע אלמנות, זײערע טעכטער, און װאָס װעט זײַן

דאס ערשטע קאפיטעל.

דער פארהאנג הויבט זיך אויף — אונ די קאמעדיע הויבט זיך אן.

צו א גרויסען, צוויי־זארענדיגען מויער אויף דער שענסטער גאס פון דער שטאדט N (אזוי הויבען אן אלע ראמאניסטען, אזוי הויב איך אויך אן) פאהרען צו אונ פאהרען אב א גאנץ פריה־מארגען, פאריעטאגען מיט דראזשקעס מיט פערשיעדענע פערשוינען; די פערשוינען שפרינגען אראב אונ בעצאהלען דעם פורשער מיט דער ברייטער האנט, נישט געדונגען זיך.

חוץ וואס עס פאהרען אהער א גאנצען טאג מענשען, איז שוין דא געוועזען צוויי מאל דער דאקטאר קלוגער אונ נאך יעדען מאל, וואס ער איז ארויסגעגאנגען פון דאנען, האבען איהם בעגלייט יונגע לייט מיט ווייבער, אונ האבען מיט איהם א היבשע ווילע פערבראכט אויף דעם טראטואר אונ איינע פון די ווייבער די יונגערע האט אלע רגע צו געטראגען א קלאר ווייס טיכעלע צו די אויגען אונ האט חוץ דעם געשנייצט די נאז מיט אזא כח, גלייך ווי זי האט געוואלט אויס שנייצען אין גאנצען אירע צרות דורך דער נאז. דער דאקטאר קלוגער האט זי בערוהיגט מיט אלע מעגליכקייט; ער האט אויסגעשאטען פאר דער אומגליקליכער פרוי א סך מיט שענע ווערטער וואס איך מיין, אז קיינער האט ווינציג פארשטאנען, מחמת דער דאקטאר קלוגער הוט ליעב איבערצושיטען זיין שפראך מיט זעהר פיעל הויכע ווערטער, אדער גאר ווערטער פון דער מעדיצין.

— בערוהיגט זיך, מאדאם זעטעל, קומט צו זיך! בעטראכט זיך, אז איהר זענט א מוטער פון קינדער, א יונגע מוטער, — וואס טהוט איהר דאס? זייט רוהיג: אייער פאטער וועט אי״ה זיין געזונד; אמת, ער דארף איבערטראגען זייער א שוועהר קריזיס, נאר די נאטור פונ׳ם

סענדער בלאנק

און זיין געזינדעל.

א ראמאן אהן א „ראמאן“.